

ŽELEZAR

TEDNIK – GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

ŠTEVILKA: 5. LETO: XXVII

JESENICE, DNE 9. FEBRUARJA 1978

Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstdnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl – Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ – Železarna Jesenice. Številki internih telefonov: urednik 483, administracija 484. Tisk: GP Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju št. 421/1-72

PRVI ZEMELJSKI PLIN V ŽELEZARNI V DRUGEM POLLETJU

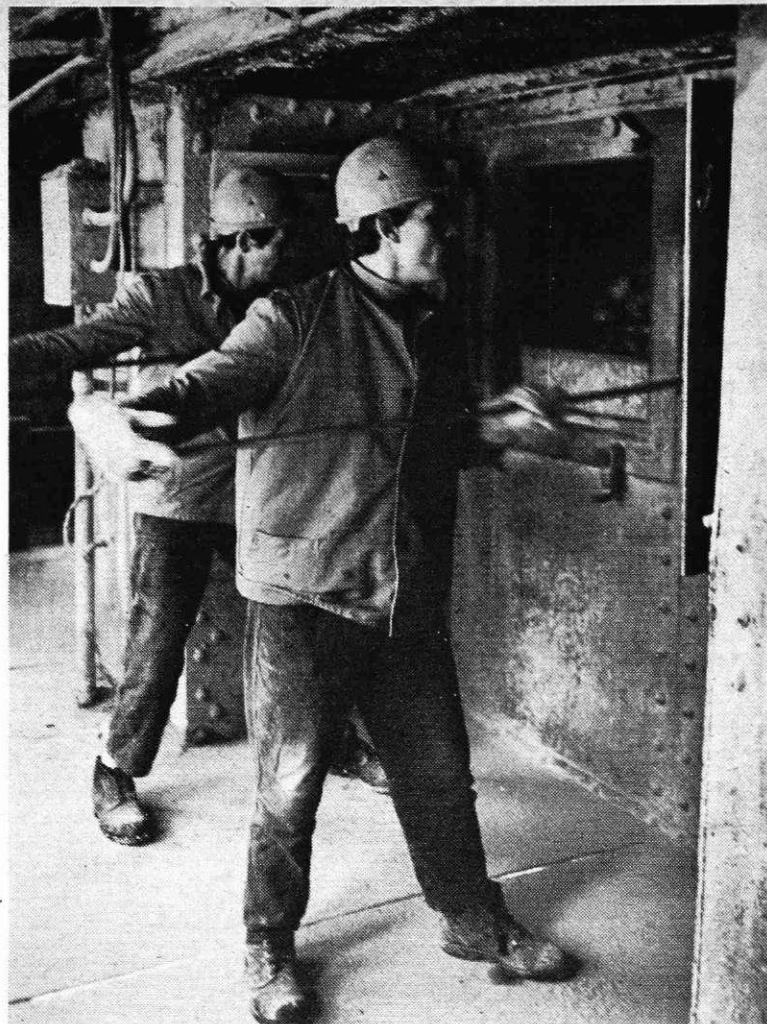
Tokrat nas je naša novinarska pot zapeljala na vodstvo temeljne organizacije združenega dela Energetika, kjer je tekla beseda o plinifikaciji SR Slovenije, oziroma o pripravi na plinifikacijo v naši železarni. V tem razgovoru smo zabeležili naslednje zanimivosti, ki nedvomno Železarni in Jesenicam odpirajo nove perspektive.

Jeseniška železarna ima zakupljenih 110 milijonov normalnih kubičnih metrov plina letno. Tako bo, na primer, poraba v letu 1979 naraščala od začetnih 1,5 do 6,7 milij. normalnih kubičnih metrov mesečno, skupna predvidena poraba v tem letu pa je predvidena 55,5 milijona normalnih kubičnih metrov zemeljskega plina. V letu 1980 je predvidena poraba že 80,5 milij. normalnih kubičnih metrov. Naj omenimo, da je kalorična vrednost zemeljskega plina 8.500 kilo kalorij na normalni kubični meter. Tlak v slovenskem razvodu bo od 10 do 50 barov, tlak v primarnem razvodu Železarne bo deset barov, medtem, ko bo tlak na pragu porabnikov 1,5 bara.

Seveda so nam za to potrebne v

Železarni reducirne postaje, za pretvarjanje večjega tlaka v nižjega. Redukcija zemeljskega plina se bo v Železarni izvajala v dveh glavnih reducirnih postajah in sicer iz že omenjenih deset na 1,5 bara. Redukcija plina na obratovalni tlak pa se bo izvedla pri samih uporabnikih. Omenimo naj še, da bo glavna napajalna reducirna postaja, last Petro-la, zgrajena na Belškem polju, ki bo reducirala zemeljski plin iz tlaka 50 na deset barov.

Doslej smo v Železarni kot energetske medije uporabljali, poleg električne energije, še mazut, butan-propan, kurilno olje, plavžni plin in premog. Z uvedbo zemeljskega plina pa bomo poleg njega uporabljali še okrog 40 odstotkov sedanje količine mazuta, butan-propan, ki pa se ne bo več uporabljal kot čisti plin za gorivo, razen v vzdrževalne namene, pač pa se bo uporabljala mešanica 50% butan-propana in 50% zraka. Tako se bo tudi poraba butan-propana zmanjšala za 70%. Taka mešanica je namreč po kalorični vrednosti enakovredna zemeljskemu plinu, kar omogoča uporabo istih gorilnikov kot pri zemeljskem plinu. To mešanico pa bomo uporabljali le v

Sodelavca na apnenici pri peči za izdelavo žganega apna

MNOŽIČNA INVENTIVNA DEJAVNOST IN ZAKON O ZDRUŽENEM DELU

Zakon o združenem delu šteje tehnično ustvarjalnost med osnovne komponente združevanja dela. Vsi delavci združenega dela imajo pravico in dolžnost, da ustvarjajo izume in tehnične izboljšave in jih koristijo v proizvodnji.

Organizacija množične inventivne dejavnosti mora spodbujati delavce, da se pri vsakem delu, oziroma pri vsaki delovni nalogi in v vsakem delu delovnega procesa razvija tehnična ustvarjalnost. Večne dileme o razmejitvi med delovno dolžnostjo in priznanjem tehnične izboljšave, poskuša urediti nov osnutek zakona o izumih in tehničnih izboljšavah. Delavci v osnovi pridobivajo dohodek z izvajanjem delovnih nalog in opravil, za katere so zadolženi, in so sestavni del obstoječega delovnega ali tehnološkega postopka. Poleg tega lahko delavci večajo dohodek tudi z inventivno inovacijskim delom, ki ni v sklopu rednih delovnih zadolžitvev in ne predstavlja uporabe v delovni organizaciji poznanih tehničnih sredstev in tehnoloških postopkov. Za tehnično izboljšavo se ne prizna rutinska uporaba poznanih tehničnih sredstev in

tehnoloških postopkov in pa predlogi delavcev, ki ne preokračujejo pričakovani doprinosi v okviru svojih rednih delovnih dolžnosti.

(Nadaljevanje na 6. strani)

UVELJAVIMO NAGRAJEVANJE PO DELU

Naslov za današnji sestavek sem prepisal iz enega številnih lepakov, ki so se nekaj dni pred referendumom pojavili po vseh obratih v Železarni. Ravno nagrajevanje po delu, delovna stimulacija in osebni dohodek nasploh so bili vedno predmet živahnih razprav, bodisi na sestankih samoupravnih organov, predvsem pa na sestankih samoupravnih delovnih skupin.

Priznavali smo, da se pri samem nagrajevanju v Železarni še vedno pojavljajo nekatere nepravilnosti in odstopanja. Zato smo sklenili, oziroma z referendumom potrdili, da s 1. januarjem preidemo na nov način stimulacije – nagrajevanje po delu. Ker pa so pri tem nastale nekatere

težave, tega žal nismo izvedli pravočasno.

Ravno zato so se v TOZD Vzdrževanje odločili, da bodo izjemoma za mesec januar izplačali nekaterim sodelavcem stimulacijski dodatek. Predlog liste kandidatov je na svoji seji obravnaval in potrdil tudi odbor za delovna razmerja, dne 13. januarja. Prav pri sestavi te kandidatne liste pa so bili v vsakem oddelku, oziroma obratu vzdrževanja, zelo različni kriteriji. Medtem, ko so se na Javorniku odločili izbranim sodelavcem izplačati enoten stimulacijski dodatek 10%, so se drugod

(Nadaljevanje na 2. strani)

SKLEP JE ENO – DEJSTVO JE DRUGO

Zbor združenega dela skupščine občine Jesenice, je na 35. seji, dne 31. januarja med drugim že drugi obravnaval tudi spremembo odloka o dopolnitvah odloka o davkih občanov in sicer spremembo, ki se nanaša na uvedbo 0,5 % davka na dohodek iz osebnega dohodka.

Zbor krajevnih skupnosti in družbenopolitični zbor sta spremembo odloka sprejela na sejah konec decembra, medtem, ko jo zbor združenega dela ni sprejel z utemeljitvijo, da je bil prekratek rok za razpravo in zaradi nekaterih drugih nejasnosti, medtem ko jo je na naslednji seji sprejel s poudarkom, da se sprememba uporablja od 1. febru-

arja. Do tu je vse v redu in prav, če ne bi prišlo do odstopanja. Oglejmo si stvari nekoliko bližje.

V gradivu za sejo je pod številko 400-1/72-2 na tretji strani v poglavju: I. Davek na dohodek iz OD, pod točko 11 napisano naslednje:

»Masa osebnih dohodkov bo za leto 1978 po ocenah znašala 1 milijardo 200 milijonov din. Po stopnji 0,5 % bi dohodek iz tega vira znašal za 11 mesecev (brez januarja) 5 milijonov 500.000 din.«

Sam odlok pa se glasi takole:

1. člen: »V odloku o davku občanov občine Jesenice (Ur. vestnik Gorenjske št. 6/73, 10/74, 18/74, 3/75 in 1/76) se za 6. členom v poglavju III. DAVEK IZ OSEBNE»

(Nadaljevanje na 2. strani)

JUTRI OSMA SEJA DS ŽELEZARNE

Predsednik Jože Ulčar za osmo sejo delavskega sveta, ki bo jutri, 9. februarja, poleg poročila volilne komisije o izidih referenduma 31. januarja in politične ocene rezultatov referenduma, predlaga v razpravo in sprejem še:

- nadaljnji program sprejemanja samoupravnih splošnih aktov;
 - predlog sklepa za službo družbenega knjigovodstva o skladnosti samoupravnih sporazumov o delitvi osebnih dohodkov z zakonom o združenem delu;
 - poročilo poslovnega odbora Železarne o izvajanju sklepov prejšnje seje in o uresničevanju planskih nalog ter
 - nekatera imenovanja.
- Seja bo ob 11. uri v spodnjih prostorih restavracije Kazina.

RAZPRAVA O PRAVICAH IN OBVEZNOSTIH IZ ZDRAVSTVENEGA VARSTVA ZAKLJUČENA

Na dvajseti seji obeh zborov skupščine občinske zdravstvene skupnosti je bila zaključena zelo živahna razprava o predlogih samoupravnih sporazumov o pravicah in obveznostih iz zdravstvenega varstva. Delegatom je bilo poslano in predloženo v razpravo več usklajevalnih predlogov, ki so bili izdelani na osnovi temeljitih razprav na zborih delavcev v organizacijah združenega dela in zborih občanov v krajevnih skupnostih.

Ti predlogi so tako v pogledu enotnega programa zdravstvenega varstva, kakor tudi v pogledu dodatnega zdravstvenega varstva obsegali vrsto sprememb posameznih členov

samoupravnega sporazuma, tako tistih, ki govorijo o pravicah iz zdravstvenega varstva, ki si jih uporabniki zagotovijo tako v enotnem, kakor tudi dodatnem programu zdravstve-

nega varstva. Enotni program zdravstvenega varstva se bistveno po vsebini ni menjal od prvotnega predloga, razen dopolnitve dveh členov. Usklajevalni predlog pa je zato natančno opredelil obveznosti uporabnikov, kadar uveljavljajo pravice iz enotnega programa. Uporabniki prispevajo določene zneske za:

- prvi kurativni pregled v splošnih in obratnih ambulantah ter dispanzerjih,
- obisk zdravnika na domu, ki je opravljen na zahtevo uporabnika,
- vsak prvi pregled pri zdravniku specialista,
- zdravljenje zobnih in ustnih bolezni,
- za zobno protetična dela in pripomočke,
- za prvi prevoz z rešilnimi vozili in posebnimi prevoznimi sredstvi v zvezi s posameznim primerom zdravljenja,
- zdravila, pomožni in sanitetni material, ob prevzemu v lekarni na recept,
- kontracepcijska sredstva, ki jih uporabnikom nudijo v dispanzerjih ali ambulantah.

Enotno naj bi bilo urejeno tudi vprašanje oprostitve doplačil občanov k posameznim oblikam zdravstvenega varstva iz enotnega programa. To pa je bilo usklajeno na

(Nadaljevanje na 2. strani)

(Nadaljevanje na 3. strani)

SVETOVNA PROIZVODNJA JEKLA V LETU 1977

Že pred koncem meseca januarja je mednarodni inštitut za železo in jeklo pri Združenih narodih (IISI) objavil prve podatke o svetovni proizvodnji jekla v letu 1977. Objavljeni podatki niso dokončni, po izkušnjah iz preteklih let se pa ne bodo bistveno menjali. Kot smo pričakovali, je svetovna proizvodnja jekla nižja od dosežene leta 1976, vendar ne toliko kot se je dalo sklepati po dobljenih informacijah pred nekaj meseci, o gibanju proizvodnje med letom v državah zahodnoevropskega trga, ZDA in Japonski.

Leta 1977 je znašala svetovna proizvodnja jekla 673,1 milij. ton, leta 1976 je bila 676,5 milijona ton in leta 1975 še nižja ter je znašala vsega 645,8 milij. ton. Doslej največja proizvodnja je bila leta 1974, ko je ta znašala 707,7 milij. ton.

Zanimivo je, kakšno je bilo gibanje proizvodnje na posameznih področjih sveta. Če upoštevamo dežele »zahoda«, znaša znižanje v odnosu na leto 1976 okoli 2,8 %

odnosno proizvodnja se je znižala od 453,8 na 441,2 milijona ton jekla. Če upoštevamo pri tem samo države zahodnoevropske gospodarske skupnosti Severno Ameriko, Japonsko, Južno Afriko in Avstralijo, znaša padec 4,1 % odnosno iz 416,2 na 399,2 milij. ton jekla.

V državah Evropske gospodarske skupnosti je znašala proizvodnja surovega jekla leta 1977 samo 126,1 milij. ton, kar je šest odstotkov

manj kot leta 1976 in celih 19 % manj kot leta 1974. Podatki kažejo, da je bilo to znižanje v okviru pričakovanj ali celo nekaj večje.

Nasproti temu se je pokazalo, da so v deželah v razvoju proizvedli leta 1976 skupno 37,6 milijona ton in leta 1977 že nekaj več kot 42 milij. ton surovega jekla, odnosno se je proizvodnja dvignila za okoli 11,6 %. Od tega povečanja odpade samo na Brazilijo več kot polovica.

V državah SEV se je v preteklem letu dvignila proizvodnja od 198,7 na 205,3 milijona ton ali za 3,3 %.

Sorazmerno visoko povečanje proizvodnje jekla je nastalo tudi na Kitajskem in v Severni Koreji in to

PRVI ZEMELJSKI PLIN V ŽELEZARNI V DRUGEM POLLETJU

(Nadaljevanje s 1. strani)

primerih pomanjkanja zemeljskega plina ali v primerih prekomerne porabe, oziroma v tako imenovanih konicah. Uporaba ostalih energetskih medijev pa ostane nespremenjena.

Zemeljski plin bomo v Železarni uporabljali za tehnološko proizvodnjo, kajti njegova prednost je v tem, ker je čisto gorivo, brez vsebnosti žvepla, kar je izredno pomembno za proizvodnjo surovega jekla, seveda pa je njegova prednost tudi v pogledu varstva našega okolja. Uporaba zemeljskega plina pa pomeni večjo obratovalno sigurnost in kot že rečeno, kvalitetnejšo proizvodnjo. Sedanja praksa kaže, da je bila dobava mazuta in butan-propana v zimskih mesecih vedno kritična (uvoz, transportne razmere), prav tako letos, ko nam je enkrat že zmanjkalo butana, drugič pa mazuta.

Glavni porabniki zemeljskega plina v Železarni bodo: hladna valjarina Bela, valjarina blumingštel, martinarna in valjarina žice.

Zaradi velike investicije bo seveda v prvih letih uporaba zemeljskega plina dražja od mazuta, oziroma butan-propana. Analize pa kažejo, da se bo po petih letih cena približala mazutu, kasneje pa bo celo nižja. Ceno namreč sestavljajo: osnovna cena proizvajalca, to je ZSSR, transportni stroški prek ČSSR in Avstrije in stroški slovenskega plinovoda. Upoštevana pa bo tudi dinamika porabe s povišanjem cene zaradi prekoračitve pogodbenega urnega odjema, oziroma pogodbene mesečne količine, znižanje pa ob eventualnih zahtevanih redukcijah.

Od Ljubljane do Jesenic bo predvidoma cevovod izpeljan v juliju ali avgustu, to je štiri do pet mesecev pred planiranim rokom.

Na ta, lahko bi rekli veliki dogodek, se intenzivno pripravljamo tudi v Železarni. Ekipa za izvedbo projekta plinifikacije v Železarni je doslej naredila:

- predprojekt primarnega razvoda,
- investicijski program,
- iskala, dobila in obdelala ponudbe za dobavo reduciranih postaj in mešalnih postaj (butan-propan: zrak),
- v obdelavi ima ponudbe za dobavo opreme, to je reducirane postaje in gorilnike,
- izdelan je glavni projekt primarnega razvoda, ki ga je izdelal IMP Ljubljana,
- dobavljen je tudi že del potrebnih cevi za primarni razvod,
- v izdelavi je projekt sekundarnega razvoda, to je 1,5 barsko omrežje do priključka potrošnikom, ki ga izdeluje Kovinotehna Celje.

Koordinator vseh teh del je sektor novogradenj, skupaj s temeljno organizacijo združenega dela Energetika in energetskim gospodarstvom. Po oceni TOZD Energetika ne bi smel biti problem prevzeti prve prijavljene količine že v juliju ali avgustu letos. To predvsem v hladni valjarini Bela, ki je že po projektu pripravljena na prehod kurjenja z zemeljskim plinom. Potrebna je le zamenjava šob.

Razvod zemeljskega plina na Jesenicah, oziroma v jeseniških in

javorniških obratih bo po načrtu izveden v letu 1979, to je v drugi etapi izgradnje. Ostali porabniki zemeljskega plina, morajo namreč izvesti velike predelave na pečeh.

Z napravami za zemeljski plin bo upravljala temeljna organizacija združenega dela Energetika.

Razgovor lahko sklenemo z ugotovitvijo, da je zemeljski plin tako rekoč na pragu Železarn in da vse kaže, da se bo že drugo polletje pridružil ostalim energetskim medijem v Železarni.

KAJ POMENI DELEGAT IN DELEGATSKO ODLOČANJE?

Kot delegat TOZD Elektrode za zdravstveno skupnost se obračam na vse, ki mi lahko dajo razlago o samoupravnem sporazumu o pravicah in obveznostih iz zdravstvenega varstva, ki je bil tri mesece v javni razpravi.

Tri mesece smo pisali, se sestajali in dogovarjali o tem samoupravnem sporazumu, predvsem pa o participaciji za zdravstvene usluge. Delavski sveti TOZD so oblikovali svoja stališča, kakor tudi delegati v zdravstveni skupnosti. O tem so razpravljali in izrekli svoja stališča tudi osnovne organizacije sindikata v TOZD. Iz zapisnikov sej delegacij zdravstvene skupnosti TOZD Železarn je razvidno, da delavci v Železarni v veliki večini ne soglašajo s povečanjem participacije in da soglašajo s povišanjem stopnje prispevka za 0,65 %, kakor tudi z minimalno participacijo. Pozvali smo zdravstveno skupnost, da tudi oni poiščejo vse notranje rezerve, ker vemo, da bi z boljšo organizacijo dela z boljšim izkoriščanjem delovnega časa in ukinitvijo raznih nepotrebnih komisij, tudi prihranili precej denarja.

Na seji občinske zdravstvene skupnosti, dne 30. januarja smo med drugim obravnavali najbolj sporno točko, to je participacijo za zdravstvene usluge. Z razlago Jožeta Frece, predsednika skupščine, da delegati Železarn nismo dobro razumeli zahteve zdravstvene skupnosti o povišanju stopnje prispevka za 0,65 %, ne soglašam. Mislim, da smo delegati dobro razumeli, da bi se povišala stopnja prispevka za zdravstvo za 0,65 %, obenem pa še povečala participacija za kritje primanjkljaja, ki je nastal z korigiranjem prvega predloga participacije.

Delavci smo bili pripravljeni prispevati večjo stopnjo prispevka. Želeli pa smo tudi odgovore na postavljena vprašanja. Na vprašanja iz zozdravstva smo dobili negativne odgovore prav tako tudi na delo zdravstvene službe ni bilo

nobenega odgovora. Mnenja sem, da bi morali dobiti najprej odgovore, kaj sta zdravstvo in zobozdravstvo sama pripravljena prispevati k nastalemu primanjkljaju. Nadalje se sprašujem, kako je lahko tov. Frece primerjal podražitev bencina ter noveletne in pustne zabave z zdravstvenimi storitvami. Mnenja sem, da zabave in bolezn ne moremo metati v isti koš. Če delavec ne bo imel denarja za bencin in zabave, se bo pač temu odpovedal, ne bo pa se mogel odpovedati obisku zdravnika, če bo bolan, kajti bolezen ne pride po želji. Ali so se odgovorni vprašali, kje bodo denar za tako drage zdravstvene storitve dobili delavci z nizkimi osebnimi dohodki. Moje mnenje je, da bi se na vsak način moralo upoštevati mnenje večine ljudi. Sprašujem - Zakaj navedeni sporazum ni šel na referendum, ker je pri tem prizadet sleherni občan in je tudi njegova pravica, da o tem odloča.

Rada bi tudi pojasnilo od Edgarka Vončina - sekretarja regionalne zdravstvene skupnosti Kranj, ki me je zaustavil z besedami, da ne morem strogo zastopati peščico ljudi, katerih delegat sem, pač pa se moram prilagoditi razpravi. Mnenja sem, da so me izvolili moji sodelavci in da sem dolžna zagovarjati in zastopati njihova stališča in interese. Moja dolžnost je, da mnenje svoje delegacije in volilcev iznesem in jim tudi posredujem odgovore.

Tudi mi ni jasno glasovanje o sporazumu na omenjeni seji. Od vseh navzočih delegatov niti polovico ni dvignilo rok. Kam so šli njihove glasove? Mislim, da na tak način ne bi mogli govoriti, da je bil samoupravni sporazum o pravicah in obveznostih iz zdravstvenega varstva sprejet.

Mislim, da še vsi skupaj premalo spoštujemo delegatski sistem in delegatsko razmerje. Za razprave o tem sporazumu je bilo porabljenih veliko delovnih ur, pa tudi prostega časa in na kupe papirja, vendar je rezultat vsega tega enak ničli.

Smo pred volitvami v SIS. Vprašujem se zakaj je sploh potrebno, če smo delegati le številke? Jožica Smrke

SKLEP JE ENO - DEJSTVO JE DRUGO

(Nadaljevanje s 1. strani)

GA DOHODKA IZ DELOVNEGA RAZMERJA doda 7. člen, ki se glasi:

Stopnja davka iz osebnega dohodka, dohodka iz delovnega razmerja, ki pripada občini za proračun znaša 0,5 %.

2. člen: Ta odlok začne veljati z dnem objave v Uradnem vestniku Gorenjske, uporablja pa se s 1. februarjem 1978.

Ta uvod je bil potreben, da bodo bralci sami presodili kako se obnašamo pa v praksi, oziroma da imamo že tako na začetku pri uresničevanju tega odloka dvoje meril. Naj utemeljim to s konkretnim primerom:

Sedmega februarja sem oddala za organizacijo združenega dela, v kateri sem zaposlena dokumentacijo, ki je potrebna za dvig osebnega dohodka za mesec januar 1978! Kontrolor službe družbenega knjigovodstva pa je pri predložitvi zahteval še nalog za vplačilo 0,5 % davka od bruto osebnega dohodka, na osnovi zgoraj navedenega odloka. Ker sem vztrajala pri tem, da se odlok nanaša na osebni dohodek za mesec februar, sem po nasvetu kontrolorja vprašala za razlago na sekretariat skupščine občine Jesenice. Sekretar mi je ljubeznivo poizvedel, da se ta davek nanaša na osebni dohodek za mesec februar, vendar pa dodal, da se uporablja od 1. februarja in ker dvigamo osebni dohodek za januar v tem mesecu, že zapademo pod to obveznost. To razlago je sekretar dobil na davčni upravi skupščine občine, ko je preverjal prejšnje pojasnilo.

Takoj za tem pojasnilom sem dobila še razlago službe družbenega

Del naših obratov na Beli

KAKO SE V ŽELEZARNI PRIPRAVLJAMO NA SKUPŠČINSKE VOLITVE

Izvršni odbor sindikata Železarn je pripravil informacijo predsednikom osnovnih organizacij sindikata o dokaj obsežnih pripravah na skupščinske volitve.

V posamezne delegacije je evidentiranih v naši Železarni 1668 kandidatov. Za vsako delegacijo, ki bo delegate pošiljala v zbor združenega dela občinske skupščine ali pa na seje skupščin desetih samoupravnih interesnih skupnosti, bomo potebovali po sedem delegatov. Z drugimi besedami koordinacijski odbori pri osnovnih organizacijah sindikata so morali v posameznih TOZD ali delovni skupnosti predlagati kar 77 delegatov.

Predsednik izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata nam je povedal, da v Železarni te dni ugotavljamo veliko aktivnost ob pripravah na skupščinske volitve. Izvršni odbori osnovnih organizacij sindikata so že seznanjeni s predlogom možnih kandidatov za navedene delegacije, ki jih bodo posredovali v obravnavo in potrditev na prvih sejah temeljnih kandidacijskih konferenc, ki bodo še v tem tednu.

Iz omenjene informacije je razvidno, da bodo v TOZD Vratni pod-

boji v smislu dogovora, zaradi majhnega števila delavcev izvolili le desetčlansko splošno delegacijo za vseh deset samoupravnih interesnih skupnosti.

V TOZD, ki štejejo od 70 do 150 delavcev, bodo izvolili dve desetčlanski združeni delegaciji (eno delegacijo za socialno skrbstvo, otroško varstvo, pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zaposlovanje in stanovanjsko gospodarstvo ter drugo delegacijo za vzgojo in izobraževanje, kulturo, telesno kulturo in raziskovalno dejavnost). V TOZD in delovnih skupnostih, ki imajo več kot 150 delavcev, pa bodo izvoljene sedemčlanske delegacije, to je vsako samoupravno interesno skupnost posebej. Informacija vsebuje tudi podatke o sestavi temeljne kandidacijske konference. Na prvi takšni seji bodo sodelovali delegati iz vsake SDS, člani delavskega sveta, člani izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata, predsedstva ZSMS in sekretariata OO ZKS.

SVETOVNA PROIZVODNJA JEKLA V LETU 1977

(Nadaljevanje na 1. strani)

za 2,2 milij. ton in sicer od 24 na 26,2 milij. ton ali za 10,6 %.

Sedaj znani podatki, ki so sicer še nepopolni, vendarle dajejo prav dobro sliko o dogajanjih na tržišču in v svetovni proizvodnji jekla. Proizvodnja v letu 1977 že dokazuje, da industrijsko razvite države zahoda izgubljajo svoje tržišče v deželah v razvoju in da to ni samo odraz trenutnega stanja temveč dejstvo, s katerim bodo morali tudi v prihodnje računati. Nove železarnarastejo v Južni Ameriki, arabskih deželah, afriških in azijskih državah in vsaka nova kapaciteta pomeni

pokrivanje dosedanjega pomanjkanja jekla za področje, kjer je zgrajena.

Po znanih rezultatih proizvodnje jekla iz preteklega leta ni nikakega znaka, da bi se stanje v letu 1978 izboljšalo, celo slabša se, predvsem v industrijsko razvitih državah, kjer je bilo že v preteklem letu slabo.

Zanimivo je, da v času izrazite krize v proizvodnji jekla cena staremu železu raste in je dosegla zadnji teden meseca januarja že 75 dolarjev na tono na tržišču v ZDA. V zadnjih treh mesecih se je povečalo od okoli 50 dolarjev za tono na 75 dolarjev za tono, ali za 50 odstotkov.

Ocenjuje se, da se velik del novih kapacitet na svetu, ki so že zgrajene v deželah v razvoju ali bodo pričele obratovati v teku letošnjega leta, nanaša na električne oblačne peči. Za vložek v novih jeklarnah je bila predvidena v večini primerov predreducirana, metalizirana železova ruda. Proizvodni stroški za železovo gobo so ne glede na izbran postopek in reductent v vseh primerih višji kot je bila cena starega železa pred nekaj meseci in so kljub dvigu cen še vedno. Pri takem odnosu cen je docela razumljivo, da so izbrali za novo proizvodnjo jekla cenejši vložek. Povečanemu povpraševanju je nujno sledil tudi dvig cene staremu železu. Ne trdim, da je cena starega železa edini vzrok in neposreden povod za dvig cene proizvodov jeklarske industrije, eden od vzrokov je pa gotovo. Prav v zadnjem času v nekaterih državah cene jeklarskim izdelkom rastejo in so v Franciji poskočile tudi do 15 %, v Angliji 4,6 % in nekaterim proizvodom še več. Cene proizvodov železarske industrije so že dvignili ali zahtevajo zvišanje tudi v drugih zahodnoevropskih državah, v ZDA, Kanadi in Japonski. Ocenjujejo, da še nobeno leto niso bile izgube v železarnah na svetu tako visoke kot v preteklem 1977. letu in bodo naredili vse, da letošnje 1978. leto ne bo še slabše. Nove, višje cene naj bi bile eno izmed zdravil.

Milan Marolt

DOPISUJTE V ŽELEZARJO

RAZPRAVA O PRAVICAH IN OBVEZNOSTIH IZ ZDRAVSTVENEGA VARSTVA ZAKLJUČENA

(Nadaljevanje s 1. strani)

osnovi utemeljenih pripomb v javni razpravi. Participacije so oproščeni:

1. predšolski in šolski otroci,
2. šolska mladina v usmerjenem izobraževanju ter redni študentje,
3. borci NOB pred 9. 9. oziroma 13. 10. 1943, vojaški vojni invalidi, imetniki Partizanske spomenice, španski borci, narodni heroji, odlikovanci z redom Karadjordjeve zvezde z meči, z redom Belega orla in zlato medaljo Obilica, borci za severno mejo 1918-1919 ter slovenski vojni dobrovoljci iz vojn 1912 do 1918.

4. ušivalci stalnih družbenih pomoči ter njihovi svojci - ožji družinski člani, ki jih preživljajo,

5. upokojenci z varstvenim dodatkom in njihovi ožji družinski člani, ki jih preživljajo,

6. občani, ki se zaradi prirojenih telesnih nepravilnosti ali trajne duševne bolezni ali drugega obolenja niso mogli usposobiti za delo in delovni invalidi, pri katerih je po posebnih predpisih ugotovljena najmanj 70 % telesna okvara, slepi z izgubo vida nad 90 %,

7. kmetje, ki jim pristojni organ odpiše davčno obveznost in jih zdravstvena skupnost oprosti prispevka za zdravstveno varstvo,

8. začasno nezaposlene osebe, prijavljene pri skupnosti za zaposlovanje in njihovi nepreskrbljeni ožji družinski člani, ki jih preživljajo,

9. občani, za katere občinska zdravstvena skupnost ugotovi da ne morejo prispevati k stroškom zdravstvenega varstva.

Deloma oproščeni (le za nekatere oblike zdravstvenega varstva) bi naj bili tudi:

1. ženske med nosečnostjo, porodom ter materinstvom do dokončnega šestega meseca otrokove starosti in v zvezi s kontracepcijo, kadar uveljavljajo pravice iz 6. člena sporazuma in sicer za:

- kurativne preglede v dispanzerjih za žene.

2. Borci NOB, ki imajo čas udeležbe v vojni ali čas aktivnega in organiziranega dela NOB priznan v dvojnem trajanju najmanj od 1. 1. 1945 do 15. 5. 1945 za:

- zdravila ob prevzemu v lekarni na recept;

- kurativne zdravniške preglede v dispanzerjih za borce ali splošnih ambulantah;

- zdraviliško zdravljenje;

3. Občani kadar zbolijo ter se zdravijo za katero izmed nalezljivih bolezni v členu 3 tega sporazuma in sicer za:

- posebne prevoze, ki se zahtevajo po predpisih o zatiranju nalezljivih bolezni;

4. Občani, kadar zbolijo in se zdravijo zaradi rakastih obolenj, sladkorne bolezni, mišičnih in živčno mišičnih obolenj ter duševnih bolezni v smislu 7. in 8. člena tega sporazuma in sicer za:

- prevoze z rešilnimi vozili, ki jih odobri zdravnik;

5. Občani, ki so stari nad 70 let za:

- zdravila od prevzemu v lekarni na recept;

- prve kurativne preglede v splošnih ambulantah in dispanzerjih.

Iz navedenega je razvidno, da je lista, oziroma seznam tistih, ki imajo določene olajšave precejšen in je bojažen o pretiranem pritisku na žep uporabnika neupravičena.

Iste kategorije uporabnikov so upoštevane tudi pri korištenju zdravstvenih uslug dodatnega zdravstvenega varstva, ki je še razširjen na:

- delavce, kadar uveljavljajo pravice iz zdravstvenega varstva za primer nesreče pri delu ali obolenja za poklicno boleznijo, razen za zdravljenje posledic nesreče na poti na delo ali z dela.

Iz dodatnega programa zdravstvenega varstva pa morajo uporabniki določene zdravstvene usluge v celoti plačevati v naslednjih primerih:

1. vsak neupravičen obisk na domu, ki je opravljen na zahtevo uporabnikov ali njihovih svojcev;

2. za vsak pregled pri zdravniku - specialistu brez napotnice, če je ta predpisana;

3. vsak prevoz z reševalnim vozilom ali posebnim prevoznim sredstvom, ki je opravljen na zahtevo uporabnika, pa ga zdravnik ne odobri;

4. očala in kontaktna stekla za osebe, po dopolnjenem 15. letu starosti, ki se ne šolajo ali redno ne študirajo po 26. letu starosti, če jim ni nujno potrebno za opravljanje poklica;

5. lasulje zaradi močnejše izražene trajne plešavosti, ki ni travmatskega izvora;

6. zdravljenje akutnega opoja z alkoholom zaradi iztreznitve;

7. neobvezna cepljenja;

8. kozmetične operacije, ki niso v zvezi s predhodno boleznijo ali poškodbo.

Uporabniki plačajo v celoti stroške za nabavo vseh pripomočkov, če so le-te zgubili ali so jih po malomarnosti poškodovali pred iztekom trajnostne dobe.

V kolikor pa je cena zdravstvene storitve, zdravila ali pripomočka nižja od opredeljenega k stroškom zanje, plača uporabnik le njihovo dejansko ceno. Prispevki uporabnikov k stroškom se usklajujejo vsako leto z gibanji stroškov zdravstvenega varstva.

Lista prispevkov uporabnikov k stroškom varstva:

1. Prvi pregled v splošnih in obratnih ambulantah ter dispanzerjih v zvezi s posameznim primerom zdravljenja: 20 din;

2. Za prvi pregled - obisk zdravnika na domu, ker bolnik ne more zaradi zdravstvenega stanja priti sam na pregled v zdravstveno organizacijo: 60 din;

3. Za zobozdravstvene storitve ter pripomočke in sicer:

- za prvi in konzilarni pregled pri stomatologu - specialistu: 20 din;

- za vsako zalivko: 20 din;

- za vsako prevleko: 150 din;

- za vse ostale prevleke: 180 din;

- za inlay nazidek: 100 din;

- za vsako krono: 220 din;

- za vsak člen v mostovni konstrukciji: 100 din;

- za vsako nadomestilo fasete, cementiranje stare prevleke, demontažo prevleke ali krone, oddelitev vmesnega člena ali gredi: 35 din;

- za začasno prevleko ali člen v začasni prevleki: 45 din;

- za gred opornico ali jahač: 120 din;

- za vsako totalno protezo: 310 din;

- za vsako parcialno protezo: 400 din;

- za vsako totalno protezo po Meistu: 450 din;

- za vsako začasno protezo: 300 din;

- za vsako bazo kovinske proteze: 350 din;

- za snemni aparat (ortodonski) pri uporabnikih starejših od osemnajst let: 200 din;

- za fiksni ortodonski aparat pri uporabnikih starejših od osemnajst let: 380 din;

- za vsako reparaturo prilagoditev stare proteze, podložitev ali reokluzijo: 50 din;

4. Za vsak RTG posnetek v ambulantah in dispanzerjih tudi zob (vendar največ šest posnetkov oziroma največ 30 din): 5 din;

5. Za vsak prvi pregled pri zdravniku - specialistu tudi rentgenologa z napotnico zdravnika ali brez nje, če ta ni predpisana: 50 din;

6. Za nemedicinski del oskrbe v bolnišnicah, specialnih zavodih in inštitutih ter naravnih zdraviliščih pri neprekinjeni oskrbi za največ 15 dni, pri večkratni oskrbi pa največ za 30 dni - 30 din;

7. Za prvi prevoz z reševalnimi vozili in posebnimi prevoznimi sredstvi, ki ga odredi ali potrdi zdravnik, v zvezi s posameznimi primeri zdravljenja: 60 din;

8. Za zdravila, pomožni sanitetni material ob prevzemu v lekarni: 15 din;

9. za kontracepcijska sredstva:

- za kontracepcijske tablete (oralna sredstva): 15 din;

- za druga kontracepcijska sredstva: 100 din;

10. Za proteze, ortotične pripomočke, aparat za ekstenzije in prosto stoječi trapez: 150 din;

11. Za nepodložene rokavice usnjene, estetske rokavice za proteze in navleke za krn po amputaciji: 150 din;

12. Za ortopedske čevlje: 300 din;

13. Za kilni pas: 150 din;

14. Za berglje: 30 din;

15. Za očala: 40 din;

16. Za kontaktna stekla, kadar so nujno potrebna uporabnikom za opravljanje poklica: 90 din;

17. Za očesno protezo: 100 din;

18. Za lasuljo, zaradi izražene plešavosti travmatskega izvora: 90 din;

19. Za ojačevalni slušni aparat, kadar je nujno potreben uporabnikom za opravljanje poklica: 150 din;

20. Za aparat za omogočanje glasnega govora: 200 din;

21. Za vsako ponovno umetno prekinitev nosečnosti, kadar ni medicinsko indicirana: 250 din;

Na osnovi teh usklajevalnih predlogov so delegati obeh zborov po daljši razpravi sprejeli samoupravne sporazume o pravicah in obveznostih iz zdravstvenega varstva. Sprejeti sporazumi bodo začeli veljati, z dnem sprejetja na skupščini, uporabljali pa se bo od 1. maja dalje.

Do prvega maja morajo strokovne službe v republikah pripraviti navodila in pa sistem plačevanja prispevkov uporabnikov zdravstvenih storitev.

Glede na to, da je bila na osnovi razprav v organizacijah združenega dela in v krajevnih skupnostih zmanjšana participacija in ne bo dosežena višina potrebnih finančnih sredstev, bo treba razpravljati o povečani stopnji prispevka, da bi tako pokrili izpad finančnih sredstev ter zagotovili doseženo stopnjo dosežanega zdravstvenega varstva.

Lahko rečemo, da je sprejeti sporazum o pravicah in obveznostih iz zdravstvenega varstva res zajel veliko predlogov oblikovanih v razpravi. Seveda pa so bila stališča nekaterih zborov, da se participacija ne poviša, nesprejemljiva, zato tudi niso bila upoštevana. Po vsem tem bo zdravljenje res nekoliko dražje, zato moramo tudi drugače začeti varovati naše zdravje.

Sprejeta sporazuma tako o enotnem kakor dodatnem programu zdravstvenega varstva, pomenita nov korak v razvoju zdravstva in se veliko razlikujeta od zdravstvenega varstva v drugih republikah.

Delegat Stane Torkar

OBVESTILA KOLEKTIVU - OBVESTILA KOLEK

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK - 13. 2.	BERNIK FRANC	KRAPEŽ BERTI
TOREK - 14. 2.	ERŽEN STANE	ZIDAR JOŽE
SREDA - 15. 2.	SITAR ANTON	SEKLOČA PETER
ČETRTEK - 16. 2.	LOGAR IGOR	ARH JANEZ
PETEK - 17. 2.	MLAKAR FLORIJA	MARKEŽ VALENTIN
SOBOTA - 18. 2.	KOSELJ ANTON	KAVČIČ EDO
NEDELJA - 19. 2.	POGAČAR KAREL	BAK DUŠAN

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 358
vezni telefon je: 410
Na redne delovne dni dela dnevni dežurni: od 14.00 do 18.00 ure
nočni pa: od 18.00 do 6.00 ure
Na proste sobote, nedelje in praznike dela: dnevni dežurni: od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa: od 18.00 do 6.00 ure

Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni stavbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 13. do 18. februarja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: III. obratna ambulanta - dr. med. Želimir Cesarec in IV. obratna ambulanta - dr. med. Lidija Nakovska.

Popoldan: I. obratna ambulanta - dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta - dr. med. Vesna Furlan - Zidar.

V soboto, 18. februarja, samo dopoldan I. obratna ambulanta - dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta dr. med. Vesna Furlan-Zidar.

V zobni ambulanti:
dopoldan: II. Zobna ambulanta - dr. Alojz Smolej.
popoldan: I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar.

V soboto, 18. februarja, samo dopoldan I. zobna ambulanta - v. den. Viktor Stražišar.

Ordinacijski čas dopoldan od 6.30 do 13., popoldan od 13. do 19.30. V soboto samo dopoldan od 6.30 do 13. ure.

PERSONALNE VESTI - JANUAR

V mesecu januarju je sklenilo delovno razmerje 80 delavcev, prav toliko delavcev pa je tudi prekinilo delovno razmerje.

UPOKOJENI SO BILI: Martin HRIBERŠEK, 1916, hladna valjarna Jesenice - 22 let v ŽJ, Gojko RADOČAJ, 1920, valjarna 2400 - 31 let v ŽJ, Stanka VISTER, 1926, računov. OD - 34 let v ŽJ in Mirko ZUPAN, 1921, valjarna 2400 - 35 let v ŽJ.

Vsem upokojenim sodelavcem želimo, da bi dolgo uživali težko zaslužen pokoj!

UMRLI: Valentin PRISTOV, 1933, sektor novogradenj - 23 let v ŽJ.

Svojcem naše iskreno sožalje!

ODŠLI V JLA: Muhamed Begić, 1959, žičarna, Bojan Birk, 1959, elektrode, Franc Branc, 1957, remontne delavnice, Slavko Brkič, 1958, elektrode, Engijed Čatak, 1959, vratni podboji, Smajil Fatkić, 1958, remontne delavnice, Razim Gredelj, 1959, plavž, Pavo Ivanković, 1954, OTK, Boris Jeklič, 1959, remontne delavnice, Vanče Jovanov, 1955, martinarna, Srečko Jug, 1959, jeklovlek, Milorad Kečan, 1957, strojne delavnice, Rajif Kerić, 1958, plavž, Peter Klanšček, 1956, vzdrževanje, Martin Knap, 1959, jeklovlek, Emin Komić, 1959, profilarna, Redžep Kovačić, 1959, valjarna Bela, Jože Kunšič, 1955, transport, Ljilje Lenarčič, 1959, remontne delavnice, Dušan Maraž, 1957, vzdrževanje, Mičo Marić, 1958, žičarna, Anton Marinčič, 1956, valjarna Bela, Mirzet Medić, 1959, vzdrževanje, Tomaž Mencinger, 1956, remontne delavnice, Rasim Muran, 1959, hladna valjarna Bela, Hija Ostojčić, 1957, elektro jeklarna, Matjaž Pečar, 1954, remontne delavnice, Gojko Pejić, 1959, vzdrževanje, Stanko Petrović, 1953, vzdrževanje, Milorad Praštalo, 1959, vzdrževanje, Vencelj Razinger, 1958, hladna valjarna Jesenice, Miloš Reljić, 1959, jeklarna, Pero Simić, 1959, hladna valjarna Jesenice, Milorad Stankić, 1958, strojne delavnice, Duško Stevanović, 1959, žičarna, Zdravko Škrabelj, 1957, hladna valjarna Jesenice, Stanislav Stefančič, 1951, SEO, Alojz Šterbal, 1959, zebjlarna, Jože Šturer, 1959, žičarna, Stojmir Tasić, 1959, OTK, Drago Toporiš, 1958, valjarna debele pločevine, Ljuban Z-bar, 1958, profilarna, Husnija Turkušić, 1958, žičarna, Izток Varl, 1956, remontne delavnice, Nikolaj Zabukovec, 1959, remontne delavnice, Hasan Zulić, 1958, strojne delavnice.

VABILO SODELAVCEM IZ BRATSKIH REPUBLIK IN POKRAJIN

Amatersko gledališče Tone Čufar Jesenice je na pohodu komisije za kulturo in izobraževanje pri IO sindikata železarne Jesenice organiziralo gostovanje Pozorišta Bosanske Krajine iz Banja Luke, z delom Dušana Jovanovića: GENERACIJE.

Gledališče Bosanske krajine nastopa s tem delom na tednu slovenske drame v Kranju, s tem pa se nam je ponudila prilika, da po daljšem času tudi na Jesenicah ponudimo delavcem iz srbohrvatsko govorečega področja gledališko predstavo v njihovem jeziku. In ker je predstava namenjena predvsem njim, vabimo zaposlene delavce iz drugih republik, da si predstavo ogledajo v SOBOTO, DNE 11. FEBRUARJA, OB 19.30 V GLEDALIŠČU TONE ČUFAR na Jesenicah.

Predstava je organizirana in finansirana iz namenskih sredstev komisije za kulturo pri IO sindikata železarne Jesenice in namenskih sredstev AG Tone Čufar Jesenice, zato je ogled predstave prost.

ČESTITAMO

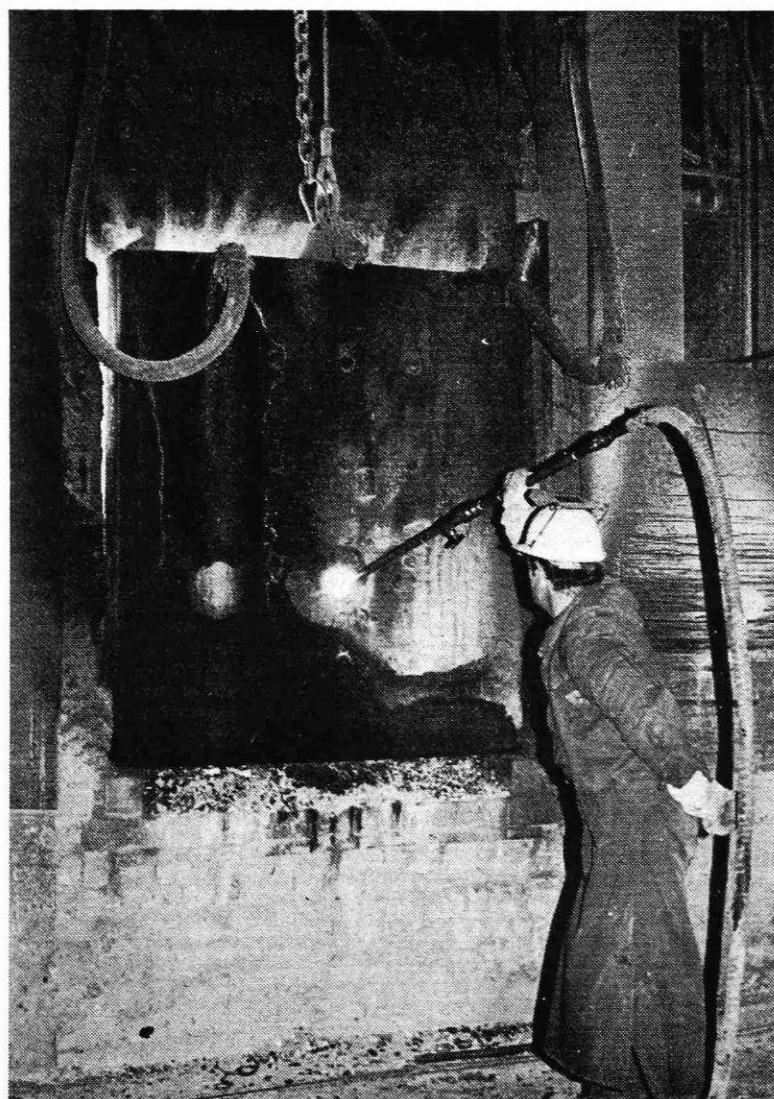
Na prvi stopnji visoke šole za organizacijo dela v Kranju - organizacijsko proizvodne smeri, je s študijem ob delu diplomiral JOSIP KOLOMAR iz TOZD Jeklarna in si tako pridobil višjo strokovno izobrazbo in naziv: organizator dela.

K uspehu mu iskreno čestitamo in želimo veliko delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva.

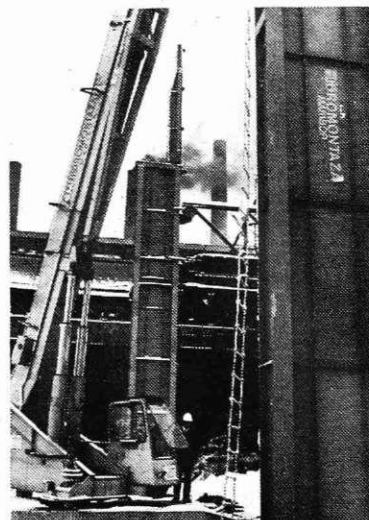
DOPISUJTE V ŽELEZARJA

ŽELEZAR

3

Sodelavec pri upihovanju kisika v SM peč

Postavljanje drugega nosilnega stebra za konti-liv

10. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO PRI DS ŽELEZARNA

Predsednik odbora Vitomir Gričar je, dne 30. januarja, sklical 10. sejo odbora za gospodarstvo, ocena izpolnjevanja operativnega plana za januar, operativni program za februar, uveljavljanje samoupravnih sporazumov z organizacijami združenega dela blagovnega prometa, analiza poslovanja restavracije Železarne in razno.

Pri pregledu sklepov 8. in 9. seje odbora so ugotovili, da so bili v glavnem izvršeni, nekateri pa so daljšega pomena in se še izvajajo.

Razpravljali so o oceni izpolnjevanja operativnega plana za januar. Ocenili so, da družbeni plan ne bo izpolnjen za nekaj desetink procenta, za malenkost slabše pa bo izpolnjen program blagovne proizvodnje. Večja odstopanja bodo pri povprečni prodajni ceni, predvsem zaradi neustreznega asortimenta v hladni valjarni Bela. Sklenili so, da je treba v bodoče hkrati z oceno skupne in blagovne proizvodnje in o realizaciji vzdrževalnih uslug. Prodajni sektor so zadovoljili, da do naslednje seje predloži odboru celotno problematiko prodaje vratnih podbojev v preteklem letu in pripravi program, oziroma oceno možnosti prodaje v letošnjem letu. Poslovni odbor pa naj do ene naslednje seje pripravi celotno problematiko vzdrževanja železarne Jesenice in problematiko uslug drugim delovnim organizacijam.

Operativni program za februar so sprejeli, saj je višji od družbenega plana za mesec februar. Poslovni odbor naj koordinira delo tako, da bo operativni program tudi v mesecu februarju realiziran.

Seznani so bili z informacijo o uveljavljanju samoupravnih sporazumov med proizvodnimi in blagovnimi organizacijami združenega dela skladno z zahtevami zakona, ki je bil objavljen v Uradnem listu št. 62.

Pri obravnavi analize poslovanja restavracije Železarne so sklenili, da restavracija Železarne ostane reprezentativni lokal izrecno za potrebe Železarne kot doslej. Strinjali so se s programom temeljne organizacije Družbena prehrana za sanacijo stanja v restavraciji Železarne in predlagali, da delavski svet temeljne organizacije in njegovi izvršilni organi sprejemajo ukrepe skladno s tem sa-

nacijskim programom. Poslovni odbor naj do naslednje seje pripravi predlog financiranja dela stroškov restavracije.

7. SEJA ODBORA ZA SPLOŠNE ZADEVE PRI DS ŽELEZARNA

Na 7. seji odbora za splošne zadeve pri delavskem svetu Železarne, ki jo je sklical predsednik Anton Dežman, so obravnavali: pregled sklepov zadnje seje, službena potovanja v tujino, poročila o opravljenih službenih potovanjih v tujino in razno.

Pri pregledu sklepov zadnje seje so ugotovili, da so bili v celoti izvršeni.

Službena potovanja v tujino so odobrili naslednjim sodelavcem: Viktorju Rakovcu, Jakobu Šrancu in Francu Bratunu v Avstrijo in ZRN; Francu Bassanesu, Feliks Beštru in Matu Podrekarju v Belgijo, Avstrijo in ZRN; Jožetu Arhu, Karlu Ravniku in Stanku Čopu v ZRN, Francijo in Avstrijo; Dragu Kalamarju v ZRN ter Milošu Cvetkoviču, Alojzu Cuznarju in Francu Smoleju v ZRN.

Član poslovnega odbora Boris Bregant je seznanil odbor z oceno uspešnosti službenih potovanj v tujino za naslednje sodelavce: Jakoba Medja s potovanja v ZRN, Eda Vahčiča s potovanja v Švico, Miroslava Noča s potovanja v ZRN. Ob enem so prešli na znanje poročila o službenih potovanjih za leto 1977 ter za mesec december 1977.

Obravnavali so pravilnik o upo-

Ob koncu seje so obravnavali še vlogo TOZD Valjarna žice in profila, ki so jo odstopili v pristojno reševanje poslovnemu odboru. Ob enem so obravnavali tudi dve vlogi v zvezi z odstopom zemljišča. Seznani so se tudi z informacijo predsednika IO sindikata o razgovoru predstavnikov družbenopolitičnih organizacij, delavskega sveta Železarne in poslovnega odbora s predstavniki obratne ambulante v zvezi s problematiko bolezenske odsotnosti.

R. M.

TOZD Elektrode

9. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

Odbor za gospodarstvo TOZD Elektrode je imel 30. januarja deveto sejo, ki jo je vodil predsednik Franc Terseglav.

Odbor je sprejel poročilo o izvrševanju sklepov zadnje seje in ugotovil, da so vsi sklepi izvršeni, razen tistih za katere je potreben daljši čas izvrševanja. Sklep, s katerim je bilo predlagano, naj sektor novogradnje čimprej izdela projekt za gradnjo skladišča elektrod ni realiziran in bo odbor o rešitvi tega problema ponovno razpravljati na prihodnji seji.

Sprejeli so poročilo o doseženih proizvodnih rezultatih za december.

V tem mesecu so bile planske obveznosti dosežene z 99,9 %. Proizvodna problematika je obsegala predvsem visoko odsotnost, ki je znašala 26,3 %, pomanjkanje naročil za določene vrste elektrod ter več mehaniških okvar na oplaševalni liniji II. Storitelnost na delovno uro je bila v decembru za odstotek večja od povprečne storitelnosti dosežene v letu 1976.

Potrdili so predlog operativnega plana za februar, ki znaša:

1.240 ton oplaščenih elektrod

135 ton VP žice

75 ton varilnih praškov

380 ton ognjevarnih materialov.

Odbor je bil seznanjen, da bo od 13. do 24. februarja izvršen remont oplaševalne linije I in predlaga, da naj se remont čim bolj izvede. Zahteval je tudi naj se pospeši popravilo rezalnega stroja št. 2.

Obravnavali so poročilo o gibanju osebnih dohodkov za december.

Potrdili so predlog začasnega povečanja normativov delavcev za novo oplaševalno in vlečno - rezalno linijo. Začasni normativ naj bo veljaven do zaključka poskusnega obratovanja.

Obravnavali so odločbo požarnovarnostne inšpekcije skupščine občine Jesenice o odpravi pomanjklivosti v oddelku ognjevarnih materialov. Odbor je sklenil, naj se pomanjklivosti v okviru možnosti TOZD takoj odpravijo, za druge pa je zadolžil vodja TOZD, da se z ustreznimi službami dogovori o tehničnih rešitvah in o finančnih sredstvih.

Nadalje so razpravljali tudi o problematiki varstva pri delu in sklenili, da naj se imenuje komisija iz delavcev TOZD, vzdrževanja in SVD, ki naj pregleda vse stroje in naprave in predlaga ukrepe za večjo varnost pri delu in izboljšanje delovnih pogojev.

Razpravljali in soglašali so z delovnimi cilji tedna Komunistična na temo »Človek - znanje - produktivnost«, ki jih je predložil vodja TOZD. O navedenem programu bodo razpravljale tudi OOS, OO ZK in OO ZMS TOZD.

M. S.

13. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Predsednik delavskega sveta TOZD Jeklovlek Anton Dežman je 21. januarja sklical 13. sejo, ki jo je tudi vodil... Najprej so obravnavali realizacijo sklepov 11. in 12. seje in ugotovili, da na sklep 11. seje, o nadaljevanju dveletne metalurške šole, še ni odgovora. Ostali sklepi 11. seje so bili izvršeni. Sklepi 12. seje so vezani na izpolnjevanje gospodarskega načrta v letu 1978 in so dolgoročne značaja.

Že v uvodu so delegati sprejeli sklep, da se začne postopek o dopolnitvi 119. člena statuta TOZD Jeklovlek.

V nadaljevanju so obravnavali oceno o izpolnjevanju plana v letu 1977 in gospodarski načrt za leto 1978. Poročilo je podal vodja TOZD, ki je navedel nekatere pomembne kazalce, ki kažejo po nepopolnih podatkih uspešno izpolnitev plana proizvodnje in gospodarskega načrta. Na poročilo je bilo nekaj pripomb, zlasti glede nagajevanja po delu in vzdrževanja.

Rezultati spodbudno kažejo na izpolnitev planiranega gospodarskega načrta v letu 1978, če bodo izpolnjeni tudi drugi pogoji, zlasti problemi glede naročil in vložka.

Delegati so razpravljali in sklepali o naslednjih samoupravnih sporazumih:

O reguliranju medsebojnih odnosov v proizvodnji, potrošnji in prometu ter merilih za samopravno urejanje cen plemenitih jekel; o dolgoročnem poslovnem sodelovanju in združevanju skupnega prihodka; o osnovah plana.

Delegati so imeli pripombo k samopravnemu sporazumu o dolgoročnem poslovnem sodelovanju in združevanju skupnega prihodka glede sporazuma s trgovskimi organizacijami in bili mnenja, da je le-teh preveč. Večina jih ne opravlja dovolj pravega dela svoje osnovne dejavnosti, trgovine na drobno. Del te dolžnosti je prepuščeno Železarni, zlasti minimalnih količin in zalog, ki so vezane na dinamiko dobav.

Obravnavali so tudi temelje plana samopravne komunalne skupnosti občine Jesenice za obdobje 1978 do 1980. Delegati so imeli pripombo na program in obseg komunalnih del, ki jih določa šesti člen tega sporazuma. Postavlja se vprašanje, kaj je z vzdrževanjem kulturnih in športnih objektov, ki so predmet javne razprave in kritike.

Na samopravne sporazume o medsebojnih pravicah, obveznostih in odgovornosti med temeljnimi organizacijami združenega dela in delovnimi skupnostmi:

- za komercialno-finančne zadeve,

- za ekonomiko, tehnično kontrolo, raziskave ter novogradnje,

- za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje, so imeli delegati TOZD Jeklovlek pripombo, da tudi delovne skupnosti morajo biti poslovno povezane z temeljnimi organizacijami, oziroma v okviru dohodkovnih odnosov. Mnenja so bili, da ni bistven obseg njihove dejavnosti, marveč izpolnjevanje dolžnosti in odgovornosti do temeljnih organizacij ter merjenje njihove uspešnosti pri ustvarjanju skupnega prihodka.

DS je sprejel ugotovitveni sklep o pripombah na samopravni sporazum o zdravstvenem varstvu, o katerem je razpravljal že na 11. seji, dne 14. decembra 1977, in ugotovili, da so delavci na sestankih SDS kritično ocenili samopravni sporazum z naslednjimi pripombami:

- zdravstvene storitve so drage

ter niso v zadovoljstvo porabnikov;

- glede na dobro razvito zdravstveno službo v naši občini se ugotavlja, da nekatere zmogljivosti niso zadostno izkoriščene. Medicina dela in ambulantno zdravljenje nista dovolj uspešno povezana v TOZD v cilju zniževanja bolezenske odsotnosti;

- stopnja prispevkov naj bo v skladu z sposobnostjo našega gospodarstva, ki zahteva tudi od zdravstva, da izdela sanacijski program v iskanju notranjih rešitev in v bolj učinkovitosti;

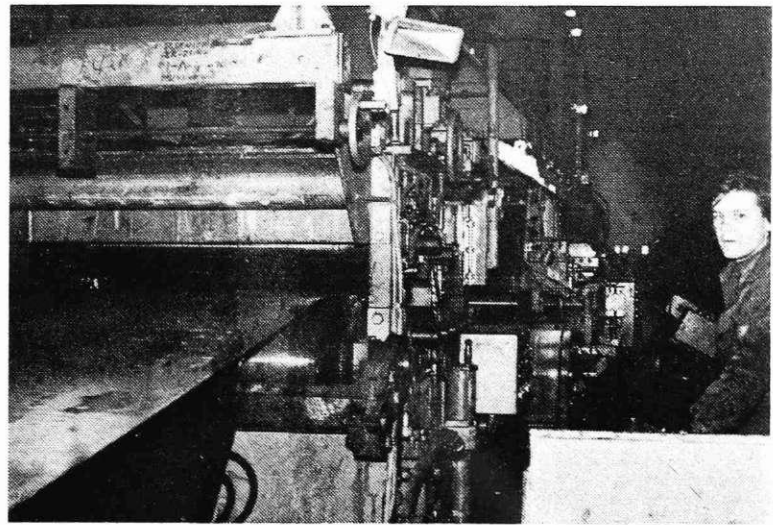
- vzroke za porast zdravstvenih storitev je iskati v predragih investicijah, kot je bila izgradnja kliničnega centra v Ljubljani. Center kaže na pretirano bogastvo nasproti revščini v nerazvitih področjih. Reševanje teh vprašanj je odvisno od samopravne občane in humanitarnih akcij.

- predlog zdravstva o povišani prispevni stopnji in o povečani participaciji porabnikov krati pravico delavcev in uporabnikov zdravstvene varstva.

Na koncu je DS TOZD Jeklovlek obravnaval informacijo, ki jo je posredoval odbor za gospodarstvo, o inovaciji TOZD Monter Dravograd. TOZD Jeklovlek ne razpolaga s podatki o finančni sposobnosti, da bi sklepal o novih investicijah.

Ob sklepu seje so menili, da je potrebno poklicati na odgovornost delegate DS zaradi neopravičene odsotnosti na sejah DS.

SN

Brusilna linija v hladni valjarni Bela

REFERENDUM OB ROB NAMESTO PREGLEDA SESTANKOV SDS

Samoupravne delovne skupine so bile v januarju, tako nadaljujejo tudi v tem mesecu, zelo aktivne. Aktivnost je bila pogojena s pomembnimi odločitvami na referendumu, na katerem smo z glasovanjem sprejemali sporazume o dohodkovnih odnosih med temeljnimi organizacijami ter o skupnih osnovah ter merilih, po katerih bomo v TOZD in DS, oziroma delovni organizaciji delili sredstva za osebne dohodke. Predhodna razprava o osnutkih prej naštetih sporazumov je bila široko zasnovana, tako kot je v naših temeljnih organizacijah že navada. Pripomb na osnutke je bilo veliko, zlasti na sporazum o skupnih osnovah in merilih za delitev sredstev za osebne dohodke. Večina pripomb je bilo upoštevanih. Pripombe so bile usklajene prek delegatov temeljnih organizacij v delavskem svetu Železarne in so bile o tem obveščene samoupravne delovne skupine. Samoupravne delovne skupine so bile obveščene tudi o tem, katere pripombe in zakaj se niso mogle upoštevati. Na sestankih samoupravnih delovnih skupin, ko smo obravnavali spremembe sporazumov na podlagi naših pripomb, smo se pogovarjali tudi o referendumu in o njegovem pomenu. V TOZD Hladna valjarna Bela pa so se skupine sestale na sam dan

referenduma, se o vseh teh zadevah pogovorile, po sestankih pa so delavci šli kolektivno na glasovanje.

Rezultat take aktivnosti samoupravnih delovnih skupin se je pokazal na referendumu. Povprečna prisotnost na referendumu je v Železarni znašala 86,9 %, po glasovalnih mestih pa je prisotnost izgledala takole:

PLAVŽ 84,8 %, JEKLARNA 80,9 %, LIVARNA 91,3 %, VALJARNA BLUMING ŠTEKEL, glasovalno mesto na Beli 90,1 % na Javorniku 90,4 %, skupaj temeljna organizacija 90,2 %, VALJARNA ŽICE IN PROFILOV, glasovalno mesto na Beli 89,0 %, glasovalno mesto na Javorniku 87,7 %, skupaj temeljna organizacija 88,3 %, VALJARNA DEBELE PLOČEVINE 84,7 %, HLADNA VALJARNA BELA 82,2 %, HLADNA VALJARNA JESENICE 82,9 %, ŽIČARNA 84,9 %, PROFILARNA 83,3 %, VRATNI PODBOJI 91,8 %, JEKLOVLEK 83,4 %, ELEKTRODE 86,6 %, ŽEB-LJARNA 88,1 %, KOVINOSERVIS 92,2 %, MONTER 83,5 %, STROJNE DELAVNICE, glasovalno mesto Jesenice 88,3 %, glasovalno mesto Javornik 92,2 %, skupaj temeljna organizacija 89,1 %, REMONTNE DELAVNICE, glasovalno mesto Jesenice 87,5 %, glasovalno mesto Javornik 98,4 %, glasovalno mesto Bela 85,9 %, temeljna organizacija skupaj 89,9 %, VZDRŽEVANJE, glasovalno mesto Jesenice 84,8 %, glasovalno mesto Javornik 88,4 %, glasovalno mesto Bela 94,4 %, temeljna organizacija skupaj 89,2 %, ENERGETIKA 92,2 %, TRANSPORT 84,2 %, DRUŽBENA PREHRANA 88,8 %, DS ZA KADROVSKE IN SPLOŠNE ZADEVE TER INFORMIRANJE 91,7 %, DS ZA KOMERCIJALNE IN FINANČNE ZADEVE 89,1 % ter DS ZA EKONOMIKO, T K R IN NOVOGRADNJE 86,4 %.

Kako so delavci glasovali za posamezen sporazum je volilna komisija Železarne objavila, oziroma razglasila že v prejšnji številki tednika ŽELEZAR. Morda k tej razglasitvi samo tale obrazložitev: Vsi procenti v pregledu, tako »ZA«, »PROTI« kot »VZDRŽANI« so računani na število delavcev vpisanih v imenik za glasovanje. To je skladno z zakonom o združenem delu in praktično pomeni za našo delovno organizacijo, da je za posamezni samopravni sporazum glasovalo približno 77 % vseh delavcev temeljnih organizacij in delovnih skupnosti.

Samoupravne delovne skupine so še enkrat dokazale svojo upravičenost obstoja, izpit ob tako zahtevnem in pomembnem referendumu smo opravili z odlično oceno. Lahko želimo, da bo tako tudi v bodoče, tako pri volitvah v organe družbenopolitičnih skupnosti in samoupravnih interesnih skupnosti, kot pri referendumih, ki nas čakajo v bližnji bodočnosti. Rezultat pri teh pomembnih in velikih družbenopolitičnih akcijah nam že skoraj zagotavlja aktivnost samoupravnih delovnih skupin v tem mesecu, ko obravnavamo možne kandidate za delegate v zboru združenega dela skupščine občine in v skupščinah samoupravnih interesnih skupnosti in volimo naše delegate za temeljne kandidacijske konference.

Spričo takšne aktivnosti samoupravnih delovnih skupin, ki se v našem centru za proučevanje samopravljanja in informiranja odraža v množici zapisnikov nismo mogli, kot je to naša navada, objavljati pregleda s sestankov samoupravnih delovnih skupin. Upamo, da nam tega niste zamerili.

Center za proučevanje samopravljanja in informiranje
- Milan Polak

AKTUALNE NALOGE ČLANOV ZSMS V TOZD REMONTNE DELAVNICE

Pretekli teden so se sestali člani predsedstva osnovne organizacije ZSMS v TOZD Remontne delavnice. Najprej so ocenili potek evidentiranja mladih za skupščinske volitve, govorili o nedavnem referendumu v Železnici, posebno pozornost pa so namenili tudi pripravi na volilno konferenco osnovne organizacije.

Pri oceni evidentiranja mladih, kot možnih kandidatov za skupščinske volitve so ugotovili, da so mladi v posameznih delegacijah za SIS zadovoljivo zastopani, velja pa poudariti, da bi bil odstotek (21,6) ob večji aktivnosti vseh članov OO ZSMS še lahko neprimerljivo višji.

Zatem so člani predsedstva OO ZSMS spregovorili o pripravah na volilno konferenco, ki bo 17. februarja. Določili so delegate za sejo ter sklenili, da se pred tem datumom sestanejo vsi štirje aktivni ZSMS, ki delujejo v okviru OO ZSMS. Ker bo ob enem ta konferenca tudi priložnost, bodo člani ZSMS iz te temeljne organizacije na njej sprejeli tudi akcijski program.

Člani sedanjega predsedstva so na seji razpravljali tudi o vseh možnih kandidatih za novo vodstvo OO ZSMS, evidentirali pa so tudi možne kandidate za koordinacijski svet ZSMS, občinsko konferenco in republiško konferenco ZSMS. Poleg tega pa so evidentirali tudi že

mladince za letošnje mladinske delovne akcije.

Omenimo še, da so člani spregovorili tudi o nedavnem referendumu, ko so delavci Železarne uspešno glasovali za sprejem šestih po-

membnih samoupravnih sporazumov. Ugotovili so, da je pri pripravi volišča sodeloval le en aktivni ZSMS, ostali pa so se premalo vključili v te priprave. Kot so poudarili, bodo v morali biti pri takšnih pomembnih družbenih akcijah bolj delovni in dosledni.

JR

SEJA PREDSEDSTVA OO ZSMS TOZD KOVINOSERVIS

V sredo, 1. februarja se je sestalo predsedstvo OO ZSMS TOZD Kovinoservis na svoji prvi redni seji v letu 1978.

Najprej so evidentirali mlade perspektivne delavce kot možne kandidate za vodilne dolžnosti v osnovni organizaciji, v koordinacijskem svetu ZSMS Železarne Jesenice, v občinski konferenci in možnega kandidata za republiško konferenco ZSMS.

V nadaljevanju se je predsedstvo seznanilo o načrtovanih mladinskih delovnih akcijah, ki jih načrtuje OK ZSMS Jesenice. Sklenili so, da bodo poskušali pridobiti čim več članov za prostovoljno mladinsko delo. Dogovorili so se, da bodo objavili razpis na oglasni deski in dali možnost prijave slehernemu mladincu, ki ima veselje do take oblike prostovoljne dejavnosti.

Pri obravnavi tekoče problematike je predsedstvo ugotovilo, da je prišlo nekaj novih mladih delavcev, ki še niso vključeni v delo ZSMS. Zato so zadolžili sekretarja OO ZSMS, da mladince, ki želijo delovati v osnovni organizaciji

vključi v delo. Sklenili so tudi, da blagajnik do 20. februarja pobere članarino za leto 1978.

Predsednik je pozval delovno grupo, da se ponovno sestane in opravi še zaostalo evidentiranje vseh akcij, ki jih je opravila osnovna organizacija.

Ob sklepu seje so se ponovno ustavili pri vprašanju mentorstva in bili mnenja, da bi to morali opravljati mladi komunisti, za kar so bili že večkrat pozvani, vendar brez uspeha.

Predsedstvo je sklenilo, da se v okviru možnosti organizira sestanek z obračunovalko osebnih dohodkov, ki bi pripravila predavanje kako se obračunava in deli osebni dohodek v TOZD Kovinoservis. Izvršnemu odboru osnovne organizacije sindikata so predlagali, da naj se po možnosti organizira čiščenje delovnih oblek, tako kot imajo to že urejeno nekatere temeljne organizacije v Železnici. Predsedstvo je tudi sklenilo, da opozori odbor samoupravne delavske kontrole na dve nepravilnosti.

R. Miro

MLADI INFORMATORJI O SVOJEM DELU

V četrtek, 2. februarja, je bil v sejni sobi pri Jeleni sestanek komisije za informiranje pri KO ZSMS Železarne, katerega so se udeležili tudi mladi informatorji iz OO ZSMS TOZD Vratni podboji, Jeklovlek, Jeklarna, Plavž, Strojne delavnice in Žebljarna.

Predsednik komisije Janko Rabič je na začetku seznanil nekatere nove člane komisije o nalogah mladih informatorjev v OO ZSMS in o načinu vključevanja s svojimi prispevki, oziroma članki v mladinsko rubriko v glasilu Železar in v mladinsko radijsko oddajo v radiu Triglav. Komisija si prizadeva, da bi mladi v mladinsko rubriko pošiljali več prispevkov in da bi se videlo več novih imen ne samo enega ali dva.

Nadalje so govorili o nalogah informatorjev v predkongresnem obdobju. Mladinska revija Mladina je organizirala akcijo za pospeševanje informatorja, ki nosi naslov Mladi novinar. Akcije se lahko udeleži vsak informator, ki ima objavljenih najmanj pet člankov. Posebna komisija bo izbrala najboljše informatorje, ki si bodo tako pridobili izkaznico mladega novinarja ter diplomu.

Ob tej priliki so na kratko spregovorili o sami reviji Mladina. Ta revija si želi pridobiti čim več bralcev, oziroma naročnikov, zato je zaželeno, da se tudi v naši občini na to mladinsko revijo naroči čim več mladincev ali OO ZSMS.

OK ZSMS bo organiziral seminar za mlade informatorje, na katerem bo predaval tudi odgovorni urednik revije Mladina. O samem poteku seminarja bodo informatorji v Železnici pravočasno obveščeni.

V. Hribar

DELO MLADIH V TOZD ŽEBLJARNA

Mladinci iz OO ZSMS TOZD Žebljarna so prvi mesec v novem letu zabeležili kot zelo aktiven. Čeprav je bilo v prvi polovici januarja odsotnih nekaj mladincev, preostalih to ni motilo, in so pridno delali.

Razložili so nekaj vagonov žice. Pri tem so zaslužili 1.340 dinarjev, ki so jih namenili za organiziranje izleta, ki ga bodo izvedli v mesecu maju.

Evidentirali so možne mlade kandidate za delegacije SIS in družbenopolitične skupnosti. V novo izvoljeni sindikalni odbor so vključili nekaj mladih, kjer so jim starejši člani kolektiva odstopili funkcije v upanju, da jih bodo izvrševali tako kot so jih oni.

Za volitve so okrasili volišče, pripravili so gradivo za četrto številko biltena Mladi Žebljari, ki bo izšla še ta mesec. Dobili so dva nova

Železarski globus

SAUDSKA ARABIJA

Srednjeročni plan te arabske države predvideva v prihodnjem desetletju izgradnjo železarske industrije z letno proizvodno zmogljivostjo 4,1 milij. ton surovega jekla. Osnovni agregati za to proizvodnjo bodo naprave za proizvodnjo železove gobe na osnovi uvožene železove rude in domačega zemeljskega plina ter elektro jekalne. Gradnjo dveh železarn železarske industrije prva bo proizvajala 3,5 milij. ton železove gobe in milijon ton surovega jekla letno, druga, kot je zaenkrat znano, pa bo proizvedla 800.000 ton železove gobe.

člana, ki sta pokazala zanimanje za delo v ZSMS. V mesecu decembru lani so okrasili obrat s smrekovimi vejicami, na najbolj vidnem mestu obrata so obesili sliko tov. Tita obkroženo s partijsko in državno zastavo, pod njo pa napisali geslo S TITOM V NOVO LETO S TITOM V NOVE DELOVNE ZMAGE.

Ocenjevanje mladincev, v okviru akcije za najboljšega delavca mladince se je zaključilo. O razglasitvi rezultatov bomo pravočasno poročali.

V. Hribar

KONČNO BOLJŠI REZULTATI EVIDENTIRANJA

Kot smo že pisali, so člani predsedstva koordinacijskega sveta ZSMS Železarne na izredni seji zavzeli odločna stališča do odgovornejšega evidentiranja mladih kot možnih kandidatov za volitve. Očitno je izredna seja prinesla to, kar smo pričakovali. Stanje se je precej izboljšalo, v posameznih sredinah mladih pa so rezultati celo nad pričakovanji.

Po doslej zbranih podatkih je najbolj uspešna osnovna organizacija ZSMS TOZD Hladna valjarna Bela in ima evidentiranih 54,5 odstotka mladih, druga je OO ZSMS TOZD Žebljarna s 44,4, tretja OO ZSMS TOZD Kovinoservis 37,5, sledijo pa OO ZSMS DS za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje 31,1, OO ZSMS TOZD Jeklovlek 29,8, OO ZSMS TOZD Hladna valjarna Jesenice 27,2, OO ZSMS TOZD Žičarna 27,2, itd.

JR

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje...

Tito

RAZVOJ BIOLOŠKEGA OROŽJA

Če obstaja endemično žarišče, pomeni to stalno nevarnost, da se bo v ugodnih razmerah (za bolezen) začela naglo širiti nalezljiva bolezen med prebivalstvom na večjem območju v kratkem časovnem obdobju.

Če nalezljiva bolezen okuži prebivalstvo na večjem območju, celini ali več celinah, lahko govorimo o pandemiji. Tipični primeri pandemije so španska mrzlina v letih 1918/1919 in azijska gripa leta 1957.

Enzootija, epizootija in panzootija so analogni pojmi za živalske okužbe, z antropozoonozami pa so mišljene kužne bolezni pri živalih, za katerimi lahko zbolijo tudi ljudje (steklina, konjska smrkvost, parkljavka idr.).

Biološka bojna sredstva so v preteklosti prizadela desetkrat več vojakov kot pa sovražnikovo orožje v vseh vojnah, od tistih v starem in srednjem veku pa vse do današnjih dni. Sicer pa so bile v preteklosti vojne in lakote vedno povezane. V vojnah namreč nastanejo najugodnejše razmere za nemoteno širjenje nalezljivih bolezni. Množične migracije, kopičenje ljudi na majhnem prostoru, neredna in enostranska prehrana, neugoden vpliv klimatskih dejavnikov, nezogiben dotik s prebivalstvom okuženih območij, nemotnost vzdrževanja osebne čistoče, telesna izčrpanost, psihična zamorenost — vse to zelo slabi organizem in ga izpostavlja nevarnosti okužb in hudih bolezni.

Torej ni čudno, da v številnih vojnah ni bila odločilna moč morilnega orožja, temveč predvsem nalezljive bolezni. Te bolezni pa so, na žalost, pogosto tudi umetno povzročali.

Da bi jih bilo mogoče uporabiti v vojne namene, bi bilo treba biološke agense:

- proizvajati v veliki količini,
- hitro trositi v neugodnih razmerah,
- storiti vse, da bi bili učinkoviti ne glede na medicinske nasprotno ukrepe,
- storiti vse, da bi bili sposobni povzročiti veliko žrtev (da je vsak izbrani agens zelo učinkovit in hkrati lahko prenosljiv s človeka na človeka).

UMETNE EPIDEMIJE

Če bi uporabili biološka bojna sredstva, bi verjetno uporabljali predvsem povzročitelje zelo nevarnih bolezni, ki se težko zdravijo, ker je odstotek smrtnosti zaradi njih precej večji, čas njihove inkubacije pa kratek.

Poti širjenja okužbe so enake kot pri naravnem razvoju epidemije, najprimernejša pa je pot širjenja okužbe z zrakom. Nekateri pa so iznašli tudi takšne povzročitelje nalezljivih bolezni, ki lahko prodrejo v organizem, ki se v njem lahko zadržijo in ki imajo čim krajše obdobje inkubacije. Poleg tega si prizadevajo, da bi bili odporni proti zdravljenju in da ne bi izgubili svojih lastnosti.

Eden izmed verjetnih načinov uporabe bojnih sredstev je širjenje po zraku v obliki aerosolov ali umetne megle. Tako se biološki agensi lahko umetno vnašajo v dihalne organe ljudi in živali. Po tej poti se lahko pokrijejo velike površine in povzročijo množična obolenja z velikim odstotkom smrtnosti. Najbolj ugodne razmere za uporabo aerosola so v poletnih dnevih, v jasnem vremenu, zjutraj in zvečer ter v popolni oblačnosti.

Poleg razširjanja po zraku, se lahko uporabijo biološki agensi tudi tako, da se podtaknejo ali pustijo bolni prenašalci okužbe, da se podtaknejo povzročitelji posameznih vrst bolezni v hrano in vodo ali pa razširijo po zemljišču. Diverzantski napadi se izvajajo na skrivaj in njihov cilj je omejen (onesnaženje izvira pitne vode, podtikanje bioloških agensov v skladišče hrane ipd.), toda prav zaradi tega je še bolj nevaren. V nasprotju z odkritim biološkim napadom lahko poteka diverzantska akcija tudi v miru, zlasti v času napetosti ali tik pred napadom.

Z biološkimi bojnimi sredstvi se lahko polnijo tudi nalivna peresa ali pa vžigalniki za cigarete. Z njimi je prav tako mogoče širiti biološke agense z ročnim onesnaženjem vodnih izvirkov ali ventilacijskih sistemov. Poleg žrtev bi utegnil tak napad povzročiti tudi hudo paniko. Če bi na primer sovražnik podtaknil 7,05 kulture salmonelle (rod bakterije) v zbiralnik za 5.000.000 litrov vode, bi zaradi tega resno zbolel (ali pa bi bil onesposobljen) vsak človek, ki bi popil samo deciliter takšne vode.

Med tehničnimi sredstvi za uporabo bioloških agensov se največkrat uporablja letalstvo. Poleg letal je za izstrelitev mogoče uporabiti rakete, topovsko strelivo in mine, v katere se vstavijo biološki agensi.

UPORABA BIOLOŠKIH SREDSTEV V STAREM VEKU

V zgodovini starega veka so opisani številni primeri pod skupnim imenom kuge, smrtonosne bolezni itd. Povsem razumljivo je, da v tistih časih še niso znali razlikovati posameznih bolezni.

TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI

RAZVOJ ŽELEZARSKÉ INDUSTRIJE V TRETJEM SVETU

2

Pri tem so navedli že nekatere sedanje primere obratovanja modernih železarskih agregatov kot na primer, kisikovih konverterjev in naprav za proizvodnjo železove gobe v nerazvitih deželah ob tehničnem sodelovanju industrijsko razvitih držav.

Na uporabo ustrezne tehnologije bo v vsaki deželi vplivala velikost in vrsta projektiranih naprav ter obsežnost in posebnost regionalnega tržišča. Pri tem bo potrebno več pomoči pri ocenjevanju ekonomičnosti raznih možnosti kombinacij naprav in proizvodov najbolj primernih za posamezno deželo v razvoju. Razprava o teh problemih je tudi pripeljala do zaključka, da je treba proučiti možnost ustanovitve mednarodnega tehničnega in razvojnega centra. Ta bi naj omogočil učinkovito in nepristransko tehnično pomoč deželam v razvoju pri izbiri in prenosu potrebne tehnologije.

Na konferenci so tudi ugotovili, da je prenos tehnologije kompleksen postopek in zahteva veliko časa. Medtem, ko je prva stopnja prenosa tehnologije projektiranja in dobave opreme, je končni cilj zagotoviti deželam v razvoju, da postanejo tehnično samostojne. To pa pomeni, da mora domače osebe uspešno voditi obratovanje železarne, delati na izboljšavah, projektirati nove naprave in osvojiti tuje tehnološke dosežke.

Iz tega razloga morajo imeti dežele v razvoju lastno jedro tehničnih strokovnjakov za projektiranje in vodenje. Ti naj bodo sposobni voditi pregovore s tujimi poslovnimi partnerji in

doseči, da bo projekt prilagojen lokalnim potrebam in pogojem. Zato naj sodelujejo pri projektiranju naprav in kasneje lahko postanejo nosilci razvoja domače organizacije za tehnično svetovanje in projektiranje.

Medtem, ko je bil dan poseben poudarek na to, da morajo dežele v razvoju zelo skrbeti za prenos in osvojitve tehnologije, so bile istočasno opozorjene industrijsko razvite dežele, da morajo to čim bolj omogočiti. Tehnični razvoj v nerazvitih deželah zahteva danes bolj učinkovito tehnično usposabljanje kot nekoč. Zato so priporočili, da obstoječe načine usposabljanja izpopolnijo in jih napravijo bolj primerne za uporabo v tehnično manj razvitih deželah. Poleg tega naj industrijsko razvite dežele pomagajo pri urejanju centrov za usposabljanje z ustreznimi strokovnjaki in pri vpeljavi študija metalurgije na lokalnih univerzah. Priporočili so tudi usposabljanje domačih strokovnjakov v tujini, posebno še tistih, ki bodo kasneje sami postali inštruktorji. Usposabljanje naj ne bo omejeno samo na tehnično plat, temveč naj obsega tudi komercialno vodenje in finance.

SUROVINE IN GORIVO

Ena izmed važnih točk konference je bila razprava o surovinah in gorivih, potrebnih za nadaljnje razvijanje svetovne železarske industrije. Udeleženci so soglasno ugotovili, da so svetovne zaloge železove rude zadostne in da je tudi veliko kvalitetnih nahajališč železarske surovine v deželah v razvoju.

Glede na vedno večje potrebe je potrebno povečevati zmogljivost obstoječih in odpirati nove rudnike železove rude. To pa zahteva znatna finančna sredstva. Te je mogoče ustvariti s prodajo železove rude v industrijsko razvite dežele in tako dobiti del sredstev, potrebnih za nadaljnje financiranje izgradnje. Še boljše je, če je možna dobava v obliki koncentratov, peletov ali

železove gobe. Tako oplemenitena ruda ima večjo vrednost in s tem so tudi razpoložljiva sredstva iz prodaje večja.

Medtem ko je situacija z ozirom na zaloge kvalitetne železove rude odlična, tega ni mogoče trditi za premog, potreben pri proizvodnji koksa. Razpoložljive zaloge tega premoga so omejene, in največ zanesljivih nahajališč je v industrijsko razvitih deželah. Pri tem so udeleženci tudi omenili dejstvo, da uporabljajo del tega premoga tudi v druge namene, predvsem v termoelektrarnah. Zato so tudi predlagali, da je treba proučiti možnost ukrepov, ki bi v mednarodnem okviru zagotovili uporabo tega premoga samo v železarski proizvodnji.

Ni treba posebej poudarjati, da so tako v industrijsko razvitih, kakor tudi nerazvitih deželah, v teku napori za znižanje porabe koksa v plavžih. Zaključek je bil, da so tudi v bodoče potrebni skupni mednarodni napori za zagotovitev preskrbe s premogom za koksiranje in za razvijanje tehnologije, ki bo omogočila nadomestitev te vrste premoga z drugim gorivom.

ZAKLJUČEK

Osnovni namen konference je bil ugotoviti možnosti za mednarodno sodelovanje na področju projektiranja, financiranja in proizvodnje, oziroma širjenja železarske proizvodnje v deželah v razvoju. V poročilu te konference je bilo izoblikovanih tudi več zaključkov. Med njimi je bil tudi eden, s katerim lahko ta sestavek tudi zaključujemo: »Mednarodno sodelovanje, ki se je pričelo kot tehnična pomoč, mora končno postati tehnično sodelovanje«.

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

PROFILARNA

V sredo, 18. januarja, je bila druga seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. V razpravi so bili sklepi, sprejeti na deveti seji delavstva sveta TOZD Profilarna o predlogu doplačil za zdravstvene storitve. Z doplačili, ki jih predvideva 68. in 73. člen občinskega sporazuma in 23. člena republiškega sporazuma se ne morejo strinjati, ker bi na ta način okrnili zdravstveno varstvo posameznikov, predvsem tistih z nizkimi osebnimi dohodki.

Zaradi boljše organizacije izletov in razporejanja ljudi za oddihe so se dogovorili, da prevzame mesto referenta Franc Ravtar.

GRADBENE REMONTNE DELAVNICE

V četrtek, 19. januarja, je bila prva seja sindikalne grupe GRD. Ker je tov. Razingar opravil tudi funkcijo referenta za socialna vprašanja, so to nalogo v prihodnje zaupali Janezu Razingarju iz tesarne.

Da bi poživili delo mladinske organizacije, se bodo dogovorili z mladinsko organizacijo v TOZD, da bi skupno sodelovali pri raznih športnih tekmovanjih (kurirski smuk, pohod na Stol).

Na področju športne dejavnosti niso napredovali. Zato so se dogovorili, da bodo organizirali smučarska in sankarska tekmovanja. S tem v zvezi so na seji določili nekatere podrobnosti. Referent za oddihe in izlete tov. Kežar je navzoče seznanil s programom izletov za leto 1978. V nekaterih delavnicah se zavzemajo za relaciji Moravce - Ptuj ali pa Kozara - Plitvice. Razpravljali so še o organizaciji piknika, ki bo organiziran v okviru TOZD.

Ob sklepu se je obravnavala izplačila iz sklada samopomoči. Izplačali naj bi pred izvedbo izleta, vendar je pred tem potrebna obravnava na sestankih SDS in ustrezen sklep.

V kleparski delavnici že dalj časa zbirajo odpadke barvnih kovin in zato namenijo določen odstotek sredstev sindikalni organizaciji. Predlagajo, da bi odpadke zbirali tudi v kleparski delavnici na Javorniku.

STROJNE DELAVNICE

Letna konferenca osnovne organizacije sindikata je bila 7. januarja. Poleg članov sindikata so bili na delovno konferenco vabljene tudi upokojeni sodelavci in predstavniki tovarniške konference osnovnih organizacij sindikata Železarne.

Iz poročila predsednika osnovne organizacije sindikata povzemamo, da se je izvršni odbor osnovne organizacije sindikata sestel na sedmih rednih sejah ter enkrat na skupnem sestanku z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami. V poročilu so našteje tudi akcije izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. Organizirali so dvodnevni izlet v Poreč, ki se ga je udeležilo 46 sodelavcev in sivocev. Sodelavci iz strojnih delavnic so bili aktivni tudi na področju športne dejavnosti. Pri moških so se uvrstili na prvo mesto, ženske pa na peto do sedmo. Dogovorjeno je, da bodo nabavili dva pokala za spominska tekmovanja, ki jih organizirajo v spomin na športnika Dušana Bruna in Marjana Langusa.

Kratko poročilo je posredoval tudi vodja TOZD Janez Malenšek. Iz poročila je razvidno, da je konstruktorska delavnica obveznosti v celoti izpolnila, manj uspešni pa so bili sodelavci pri strojni obdelavi. Tudi strugarna valjev je valjarne redno oskrbovala z valji, kljub temu pa niso dosegli planiranih obveznosti. Poškodbe na delovnih mestih pa je bilo manj v primerjavi s prejšnjim letom.

V razpravi je sodelovalo več sodelavcev. Postavljeno je bilo vprašanje ureditve energetskih medijev na Javorniku, ter v zvezi s pomikanjem delovne sile. Tov. Likovič vprašuje, kako bo čez nekaj let. Ljudje ki se dodatno izobražujejo bodo dobili zaposlitev izven strojnih delavnic. Sodelavec Peter Ferjan je govoril o pripravi dela ter o materialni službi. Opozarja, da so elektrode, ki jih dobivajo, vedno slabše kvalitete. Tov. Podobnik vprašuje glede novega počitniškega doma v Crikvenici, medtem ko je Ljubomir Velkovski govoril o neustreznih delovnih pogojih kovačev. Nekateri pojasnili k razpravi tov. Velkovskega je posredoval delovni predstnik.

Ob sklepu konference je tov. Mencinger povedal nekaj misli o delu delegacije v zboru združenega dela občinske skupščine, delegat tovarniške konference osnovnih organizacij sindikata pa je dosedanja prizadevanja pozitivno ocenil. Glede počitniškega doma v Crikvenici je povedal, da je glede zemljišča že urejeno, prav tako pa tudi povedal nekaj več o nameravani gradnji počitniškega doma. V nadaljevanju konference je bilo še rečeno, da družbenopolitične organizacije predlagajo članom odborov podaljšanje mandatne dobe za nadaljni dve leti. Opravili so še nekatere kadrovske spremembe v izvršnem odboru sindikata. Namesto tov. Razingerja, ki je upokojen so predlagali Fehima Jagurdžija, in namesto Mirka Klinarja, Jadrana Kozamernika. Program za leto 1978 - 79 bodo izdelali na osnovi sklepov letne konference.

Ob sklepu konference sta predsednik osnovne organizacije sindikata Valentin Klinar in vodja TOZD Janez Malenšek podelila nagrade sodelavcem, ki so bili upokojeni v letu 1977.

TRANSPORT

V petek, 20. januarja je bila letna konferenca osnovne organizacije sindikata.

O opravljenem delu v minulem letu je spregovoril predsednik osnovne organizacije sindikata Drago Košir. Dejal je, da naj bi na delovni konferenci kritično ocenili delo še posebej zato, ker niso naredili vse tisto, kar vsebuje zakon o združenem delu, ki je vedno bolj prisoten na vseh področjih naše dejavnosti. Tov. Košir je tudi poudaril, da je letna konferenca osnovne organizacije sindikata organizirana na delegatski osnovi. Poročilo predsednika osnovne organizacije sindikata vsebuje tudi kratek pregled razvoja samoupravljanja, spregovoril pa je tudi o delegatskem sistemu in povedal, da smo šele na začetku poti in da je naša naloga, da ga usklajujemo. Meni, da je v delegatskem sistemu v prejšnjem meri prisotna učinkovitost. Delegatski sistem tudi ne more delovati samo v lastnem okolju. Delegati so dolžni, da sklepe posredujejo v obeh smereh in poročajo o opravljenem delu samoupravnim delovnim skupini. Tov. Košir tudi meni, da je še vse preveč prisotna samovolja pri sprejemanju samoupravnih aktov. Vse je preveč zahtevno in premalo razumljivo. Samoupravljanje zahteva od delavcev tudi več znanja in moramo vedeti kaj hočemo in kako naj upravljamo družbo v kateri živimo. Poročilo tov. Koširja je vsebovalo tudi nekatere podatke oziroma mnenja delavski samokontroli, za katero meni, da bi morala biti povsod prisotna. Govoril je še o delu mladinske organizacije ter o izvajanju zakona o ljudski obrambi in družbeni samozastiti.

Vodja TOZD Jože Košir je navzočim posredoval zanimive podatke o delu v minulem letu. Podatki se nanašajo na dovoz surovin po železnici in cesti ter na odpremo. V celoti so prepeljali in odpeljali skoraj 1.500.000 ton materialov, kar je za nekaj odstotkov več kot v letu 1976. Stroški za obseg dela so znašali okrog devet starih milijard dinarjev. Delo so v letu 1977 opravili s 385 zaposlenimi. Precej pozornosti je vodja TOZD namenil tudi novi organiziranosti Železarne. S tem so na transportu dobili TOZD.

Danih je tudi več možnosti samoupravnega odločanja. TOZD Transport je sestavljen iz štirih obratov. Jože Košir je poudaril, da je delo v TOZD Transport prilagojeno transportni tehnologiji za izpolnitev proizvodnega programa Železarne. Poudaril je tudi, da so transportni obrati obveznosti uspešno opravili prav tako ni bilo večjih zastojev, ki bi vplivali na proizvodnjo jekla.

Delovne konference se je udeležil tudi Jože Ulčar, ki je zastopal tovarniško konferenco osnovnih organizacij sindikata. Jože Ulčar je govoril o pomenu TOZD Transport za proizvodnjo Železarne. Zlasti važno je, kako je TOZD Transport povezana z ostalimi TOZD v Železarni. Opozoril je navzoče in še posebej delegate, da naj tudi še v prihodnje skrbijo za nemoten potek tehnološkega procesa v Železarni, tako bomo dokazali, da je sistem ki ga uvajamo v naše samoupravne odnose vse bolj popoln.

Predsednik delavskega sveta TOZD Transport tov. Lah je pozitivno ocenil poročila ter pohvalil delo odborov. Kritično je ocenil delo samoupravne delavske kontrole, ki je premalo aktivna kljub njenemu pomenu. Tov. Lah je razpravljaj tudi o delu mladinske organizacije in meni, da mladi niso sami krivi če organizacija ne deluje kakor je treba. Mladim je treba pomagati.

Ob sklepu letne konference so izvolili izvršni odbor osnovne organizacije sindikata, ki ga bo tudi v prihodnjih štirih letih vodil Drago

Košir. Dvema sodelavcema, ki sta bila upokojena so ob sklepu letne konference izročili darila.

HLADNA VALJARNA BELA

V sredo, 25. januarja, je bila deveta seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. Izvršni odbor je obravnaval informacijo republiške konference SZDL in republiškega sveta ZSS. Predsednik izvršnega odbora je navzoče seznanil z vsebino sestanka predsednikov osnovnih organizacij sindikata, v organizaciji občinskega sindikalnega sveta. Dogovorili so se za pravilno tolmačenje priprav za izvedbo skupščinskih volitev na sestankih SDS. Prva seja temeljne kandidacijske konference bo 7. februarja.

Na seji so pozitivno ocenili letno konferenco osnovne organizacije sindikata. Odborili so denarno pomoč trem sodelavcem zaradi bolezenske odsotnosti z dela. Izvršnemu odboru sindikata bodo posredovali vlogo za dodelitev denarne pomoči sodelavcu Šefiku Mulaliću. Sprejet je bil predlog referenta za oddihe o organizaciji izleta z ogledom Džerdapa. Prav tako so se strinjali s predlogom referenta za šport za organizacijo povratnega srečanja v kegljanju z ustrežno ekipo sodelavcev iz bluminga in v ta namen odobrili potrebna sredstva. Prav tako naj bi organizirali tekmovanje v smučanju v Mojstrani.

TOZD VZDRŽEVANJE

Druga seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata je bila v torek, 24. januarja. Največ pozornosti so namenili pripravi prve seje temeljne kandidacijske konference. Predsednik osnovne organizacije sindikata je navzoče seznanil z sedanjim potekom izbire kandidatov za samoupravne interesne skupnosti ter delegacijo v zbor združenega dela.

Sprejet je bil sklep o sodelovanju sodelavcev iz RD in SRD na področju športne dejavnosti. Organizirali naj bi zimsko športne igre na smučišču Podmežakloj ter v sankanju pri Savskih jamah.

ŽIČARNA

V sredo, 18. januarja je bila 20. seja izvršnega odbora sindikata. Spregovorili so o pripravi na delovno konferenco in sprejeli informacijo o podaljšanju mandatne dobe za nadaljnja štiri leta.

V drugi točki dnevnega reda so obravnavali vsebino sindikalne liste za leto 1978. S tem v zvezi predlagajo možnost povrnitve stroškov prevoza na relaciji Koroška Bela - Hrušica (lokalni promet). Regres naj bi ostali na dosednji višini, vendar naj se približajo čim bolj limitu in ostalim delovnim organizacijam v občini.

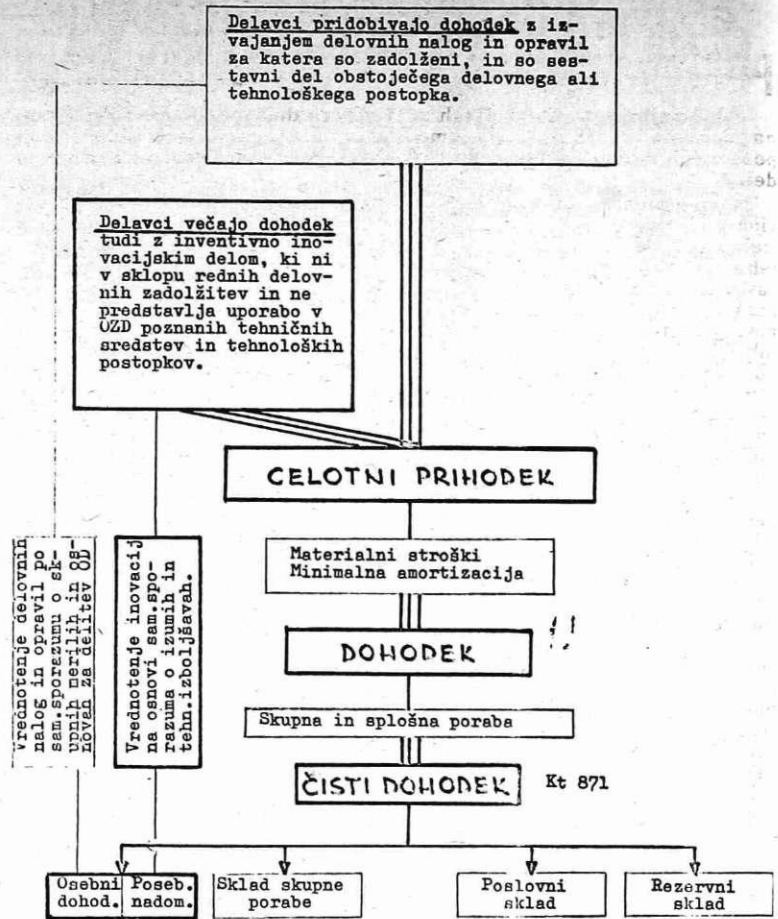
Dvema sodelavcema so odobrili denarno pomoč zaradi daljše bolezenske odsotnosti z dela, v nadaljevanju seje pa so obravnavali pritožbo sodelavca Sulja Gorinjaca. Prav tako je bila obravnavana pritožba sodelavca Hizma Ajkiča.

JEKLOVLEK

V petek, 13. januarja je bila delovna konferenca osnovne organizacije sindikata. Poročilo o opravljenem delu je prebral predsednik osnovne organizacije sindikata Janjo Rupar. V razpravi je predsednik delavskega sveta TOZD Jeklovlek kritično ocenil delo delegatov in bo v nekaterih primerih potrebna zamenjava. Spregovoril je o izpolnjevanju proizvodnih nalog v letu 1978. Predsednik osnovne organizacije sindikata se sicer strinja z ugotovitvijo predsednika delavskega sveta glede delovanja delegatov vendar naj bi za delegate organizirali ustrezen tečaj. Navzoči so imeli nekaj pripomb glede udejstvovanja na športnem področju predvsem mladih in sodelavk. Zavzemali so se zato, da bi organizirali čim več tekmovanj in srečanj na področju rekreacijske dejavnosti. Problematično je tudi stanje na področju kulturno prosvetne dejavnosti. V razpravi je sodelovala predsednica mladinske organizacije in menila da mladi niso aktivni in da bodo v prihodnje morali povečati aktivnost.

O doseženih rezultatih pri izpolnjevanju proizvodnih nalog je govoril vodja TOZD Berti Brun. Proizvodne naloge so izpolnili s 101%, odpremo blagovne proizvodnje pa s 102%. Omenjali so še porast bolezenske odsotnosti z dela. Menijo, da nagrajevanje ni spodbudno, ker je sistemsko vezano na indeks razmerja kategorizacije in število porabljenih ur.

V razpravi je sodeloval tudi Sašo Piber, ki je zastopal tovarniško konferenco osnovne organizacije sindikata in kolektivu TOZD Jeklovlek čestital k doseženim rezultatom v letu 1977.

Shema pridobivanja in delitve dohodka v OZD z vidika množične inovacijske dejavnosti

MNOŽIČNA...

(Nadaljevanje na 1. strani)

Pri nas so zlasti organizacije sindikata prevzele politično odgovornost, da se v temeljnih organizacijah ustvarijo pogoji za čim širši razvoj tehnične ustvarjalnosti delavcev. V priporočilih sindikata za razvoj množične inventivne dejavnosti so navedeni načini, kako organizirati in vzbuditi zanimanje delavcev za inovacije v proizvodnji. Vemo, da še ne izkoriščamo vseh možnosti, ki nam jih nudi zakon o združenem delu, da bi izkoristili tehnično znanje čim širši množici.

V Železarni sicer kažejo rezultati že več let na rahel porast števila udeležencev v inovacijah. Leta 1974 je bilo pri 42 tehničnih izboljšavah udeleženi 79 avtorjev; leta 1975 pri 63 tehničnih izboljšavah 114 avtorjev; leta 1976 pri 66 tehničnih izboljšavah 110 avtorjev in leta 1977 pri 80 tehničnih izboljšavah 161 avtorjev. Udeležba avtorjev tehničnih izboljšav na povprečni skupni stalež zaposlenih delavcev v Železarni raste, vendar zelo počasi. Odstotek avtorjev tehničnih izboljšav na skupni povprečni stalež leta 1977 je 2,5%, kar je očitno precej pod normalo, saj v industrijsko razvitih državah ta odstotek znaša nad deset odstotkov.

Tudi udeležba novatorjev z visoko tehnično izobrazbo, ki znaša v Železarni leta 1977 19,7%, ni zadovoljiva, saj znaša v nekaterih državah ta odstotek nad 50%, kar je tudi pričakovati. Ko smo izvršili anketo pri teh kadrih, je bil običajen odgovor, da sicer ustvarjajo inovacije, vendar jih ne prijavljajo, ker smatrajo to za »službeno dolžnost«. Ko smo nato od njih zahtevali, naj prijavijo vsaj pomembne inovacije, ki se v proizvodnji dobro obnesejo, nismo dobili nobenega odgovora. Zelo koristno bi bilo, da se nehamo prepirati, kaj je »službeno dolžnost«, kaj ni in raje pričnemo z razvijanjem inovacij!

Učinkovitost množične inventivne dejavnosti kažejo letni rezultati v skupnih gospodarskih koristih od inovacij, ki so jih verificirali odbori za gospodarstvo posameznih temeljnih organizacij združenega dela, kjer se inovacije koristijo. Gospodarsko korist od inovacij (inovacijski dohodek) ugotavljamo v odvisnosti od povečanih prihodkov, znižanja stroškov, skratka kot povečanje dohodka ali zmanjšanje izgube.

V Železarni sedaj znaša letna korist od inovacij približno 21 milijonov din, za kar izplačamo 590.000,00 dinarjev odškodnin ali 2,8% od skupne koristi. Če računamo, da bi lahko dosegli desetodstotno udeležbo delavcev v inovacijah, kar pomeni štirikrat toliko kot sedaj, bi letna korist od inovacij lahko narasla na 80 milijonov din. To je sicer zelo idealizirana napoved, vendar ne brez vsake osnove.

Inovacije od svojega nastanka dalje predstavljajo produkcijska, oziroma delovna sredstva, ki se vodijo kot materialne pravice (Ur. list SFRJ 23/77 in ZZD čl. 274). Inovacije tvorijo osnovna sredstva, zato se v smislu zakona o amortizaciji osnovnih sredstev temeljnih organizacij tudi amortizirajo. Za amortizacijo in popravke vrednosti inovacij se upošteva vrednost vlaganja za pridobljene pravice do patenta, pravice do licence, pravice do modela,

pravice do vzorca, pravice do znamke, pravice do uporabe proizvodov tehnične dokumentacije, kakor tudi vlaganje v druge oblike trajnega izboljšanja materialne osnove dela. Za inovacije velja kot najnižja stopnja letnega odpisa 25%. Obveznost obračunavanja amortizacije traja vse, dokler ni amortizirana celotna vrednost inovacije. Organizacije združenega dela lahko s svojim samoupravnim splošnim aktom določijo za materialne pravice, ki so že v celoti amortizirane, da še naprej opravljajo amortizacijo. Za to amortizacijo od inovacij, organizacija združenega dela z zaključnim računom poveča lastna poslovna sredstva.

Delavec, ki z inovacijo, racionalizacijo ali drugo obliko ustvarjalnosti pri delu z družbenimi sredstvi prispeva k povečanju dohodka temeljne organizacije, ima pod pogoji, določenimi v samoupravnem splošnem aktu v skladu z zakonom pravico do posebne nadomestila (ZZD čl. 130). Posebna nadomestila, s katerimi so mišljene »odškodnine« po veljavnem zakonu o patentih in tehničnih izboljšavah, ne vplivajo na delitev osebnih dohodkov, ker se sredstva za te namene že predhodno izločijo. Za izplačana posebna nadomestila (odškodnine) se tudi ne obračunavajo socialni in drugi prispevki, ki so predpisani za osebne dohodke. Na koncu obračunske dobe, oziroma na koncu leta, se v dobro konta osebnih dohodkov bremenijo čisti dohodki za znesek izplačanih posebnih nadomestil za inovacije (glej shemo pridobivanja in delitve dohodka v OZD).

V Železarni je povprečna odškodnina na avtorja tehnične izboljšave v letu 1977 znašala 3.658,00 din. Društvo izumiteljev in avtorjev tehničnih izboljšav meni, da je vzrok za slabo napredovanje množičnosti v inovacijski dejavnosti prav v slabi materialni stimulaciji po lestvici našega samoupravnega sporazuma o izumih in tehničnih izboljšavah. Tudi v priporočilih sindikata je minimalna lestvica za odmero posebnega nadomestila (odškodnine) v odvisnosti od koristi precej boljša od naše.

Pri usklajevanju našega samoupravnega sporazuma z zakonom o združenem delu bomo morali upoštevati tudi priporočila sindikata in popraviti lestvico. Zavedati se moramo, da je prav objektivno vrednotenje inovacij osnova za spodbujanje množične inventivne dejavnosti. Izračun koristi od inovacij je največkrat zelo zapleten in zahteva veliko dela in strokovnosti ob sodelovanju mnogih služb. Za izračun koristi od inovacij ni šablona, zato je model obračuna za vsako inovacijo drugačen, vendar se pri obračunih upoštevajo vse ekonomske zakonitosti. Pri odmeri odškodnine upoštevamo samo koristi inovacije, ne pa tudi delo avtorjev, ki je bilo vloženo v inovacijo. S takim načinom obračuna izvajamo načelo nagrajevanja po rezultatih dela.

Spodbudne akcije samoupravnih organov in vodstva temeljnih organizacij združenega dela, izboljšana lestvica za odmero odškodnine in izboljšan sistem objektivnega obračunavanja koristi inovacij so lahko odločilni v nadaljnjem razvoju množične inventivne dejavnosti v Železarni.

Tone Strajnar

V temeljnih organizacijah združenega dela vedno znova naletimo na vprašanja, kje je meja med delovno dolžnostjo in priznanjem posebnega nadomestila za inovacije po 130. členu zakona o združenem delu.

plačan. Zakon o patentih in tehničnih izboljšavah pa v čl. 82 določa: »Za tehnično izboljšavo se šteje v smislu tega zakona tehnična rešitev, dosežena z racionalnejšo uporabo znanih tehničnih sredstev in tehnoloških postopkov, s katerimi se dosega večja delovna storilnost, boljša kakovost proizvodov, prihrank pri materialu in energiji, boljše izkoriščanje strojev in naprav, boljša kontrola proizvodnje in boljša varnost dela.« Ta definicija ni preveč posrečena zato je nov osnutek zakona dopolnjuje z naslednjo določbo: »Za tehnično izboljšavo se ne prizna, rutinska uporaba v temeljni organizaciji poznanih tehničnih sredstev in tehnoloških postopkov in pa predlogi delavcev, ki ne prekoračujejo pričakovani doprinos v okviru rednih delovnih zadolžitvev.«

Zakon o patentih in tehničnih izboljšavah v 96. členu v drugem odstavku določa, da se za tehnične izboljšave ne štejejo: »Predlogi strokovnih sodelavcev v znanstveno raziskovalnih institutih in konstrukcijskih birojih, če se nanašajo na projekte, konstrukcije in tehnološke postopke, ki so jih pripravili in izvršili v okviru svojih rednih službenih nalog.«

Z uveljavitvijo opisa del in nalog je problem razmejitev odnosa med redno delovno dolžnostjo in priznanjem inovacij po veljavnih zakonih rešen. Problem se pojavlja predvsem tam, kjer je delo raziskovalec, konstruktorjev in drugih strokovnih sodelavcev slabo opredeljeno. Če opis delovnih nalog govori samo o delu na razvojnih procesih, izboljšanju proizvodnje in uvajanju novih proizvodov na splošno, brez konkretnih ciljev, je tak akt brez pomena. Strokovni delavec mora praviloma dobiti program dela za svoje naloge, imeti mora opredeljene cilje, ki naj jih doseže v okviru rednih delovnih zadolžitvev. Priznanje inovacij pa obsega vse tiste stvaritve delavcev, za katere niso bile izdane redne delovne zadolžitve, oziroma obveze, ali tiste, ki presegajo pričakovanja izdanih nalog.

Primer: Konstruktor je zadolžen za konstrukcijo novega izdelka, ki mora imeti določen namen in lastnosti (npr.: učinek, funkcionalnost, obliko, dimenzijo, varnost itd.) kar mora biti opredeljeno v delovnem nalogu. Če nalogo reši v okviru določenih ciljev, ne more biti za to še posebej nagrajen. Seveda morajo biti naloge in cilji postavljeni v okviru realnih in pričakovanih možnosti. Če konstruktor reši to nalogo bistveno boljše (npr.: nov proizvod je cenejši in boljših lastnosti kot je bilo pričakovati) kot so pričakovani cilji, ali pa uporabi popolnoma novo znanje, potem mora biti nagrajen posebnega nadomestila zavisi od višine gospodarskih koristi, ki jih tehnična inovacija, načrtovana projekto, temeljni organizaciji daje.

Ugotavljanje kvalitetne stopnje novosti in rešitve tehničnega problema je vsekakor zahtevna naloga pri ocenjevanju inovacij. Pred odločitvijo za prijavo izuma morata avtor in pristojni organ v temeljni organizaciji najprej ugotoviti, ali z ozirom na strokovno, patentno in ostalo literaturo, domnevni izum res resnično predstavlja nekaj novega in koristnega, da ni podobna zamisel že kje obdelana, objavljena ali celo zaščitena s patentom.

znanje, poteti mora biti nagrajen kot avtor v skladu z zakonom in samoupravnimi akti. Lahko se celo zgodi, da konstrukter v okviru svoje naloge, oziroma postavljenih ciljev ustvari izum (v skladu s čl. 11. zakona o patentih in tehničnih izboljšavah), v tem primeru mora biti obravnavan po zakonu in v skladu samoupravnim sporazumom. Nihče ne more nekoga zadolžiti, da mora v okviru svojih delovnih dolžnosti ustvariti izum, zato mu tudi nihče ne more odvzeti avtorskih pravic.

Zakon o združenem delu jasno in nedvoumno spodbuja ustvarjalnost vseh delavcev pri vseh opravilih in zagotavlja vsem delavcem pravico do posebnega nadomestila. V 130. členu tega zakona je poudarjeno naslednje: »Delavec, ki z inovacijo, racionalizacijo ali drugo obliko ustvarjalnosti pri delu z družbenimi

sredstvi prispeva k povečanju dohodka temeljne organizacije, ima pod pogoji določenimi v samoupravnem splošnem aktu v skladu z zakonom, pravico do posebnega nadomestila v tej temeljni organizaciji.«

Mnogi še sedaj trdijo, da je pri nas nezadovoljivo urejeno nagradjevanje ustvarjalnega dela v tehniki in tehnologiji in da je v tem krivda, da so naši tehnični strokovnjaki premalo učinkoviti in ustvarjalni. Kdor pozna zakon o patentih in tehničnih izboljšavah, zakon o združenem delu in naš samoupravni sporazum o izumih in tehničnih izboljšavah, lahko reče, da nam ti akti omogočajo zadovoljivo materialno situacijo. Vprašanje pa je, zakaj so ponekod ti akti mrtvi stavki na papirju, ker jih ne znajo ali pa nečejo uporabiti.

V neki znani projektni organizaciji dosledno obravnavajo vsako inovacijo kot službeno dolžnost. V samoupravnih sporazumih o skupnih merilih in osnovah za delitev osebnega dohodka pa so za ocenjevanje delovnega prispevka vgradili tudi določbo, ki stimulira tehnično ustvarjalnost, oziroma inventivnost s kvaliteten vidika. Na ta način so po svoje kljub temu priznali avtorjem avtorske pravice in jih nagradili z dodatkom pri osebnem dohodku. S tem pa kršijo zakon o združenem delu in zakon o patentih in tehničnih izboljšavah. Na ta način delajo škodo avtorjem-konstrukterjem, ki morajo za ta del osebnega dohodka plačati občinski davek ali pa so še celo zaradi tega izgubili otroške določke. Po drugi strani so napravili škodo tudi svoji delovni organizaciji, ki mora za ta del osebnega dohodka plačati vse prispevke, ki so predpisani za OD. Za posebna nadomestila, ki so priznana za inovacijo namreč ni treba plačati običajnih prispevkov kot za osebni dohodek. Avtor, ki s svojim projektom izboljša naprave, oziroma tehnološko nad pričakovanimi rezultati, oziroma cilji, ki so s pogodbo določeni, lahko dobi v skladu s 130. členom zakona o združenem delu posebno nadomestilo v temeljni organizaciji, ki je z izvedbo projekta povečala svoj dohodek. V ta namen mora temeljna organizacija v pogodbi za izdelavo projekta zelo natančno opredeliti naloge in cilje, ki jih naj naročeni projekt vsebuje. Višina posebnega nadomestila zavisi od višine gospodarskih koristi, ki jih tehnična inovacija, načrtovana v projektu, temeljni organizaciji daje.

Ugotavljanje kvalitete stopnje novosti in rešitve tehničnega problema je vsekakor zahtevna naloga pri ocenjevanju inovacij. Pred odločitvijo za prijavo izuma morata avtor in pristojni organ v temeljni organizaciji najprej ugotoviti, ali z ozirom na strokovno, patentno in ostalo literaturo, domnevni izum res resnično predstavlja nekaj novega in koristnega, da ni podobna zamisel že kaj obdelana, objavljena ali celo zaščitena s patentom.

Pri tehnični izboljšavi ni toliko pomembna tehnična novost kot pa ekonomska korist, zato se običajno koristijo poznane tehnične ali tehnološke rešitve, ki so prilagojene proizvodnim ali drugim razmeram. Lahko se zgodi, da tehnična izboljšava, ki nosi pečat nižje stopnje tehnične ustvarjalnosti, prinaša temeljni organizaciji večje koristi kot marsikateri izum. Pravilno je, da se vsak tehnični ali tehnološki dosežek, ki je izveden poleg rednih delovnih zadolžitev, ali pa presega pričakovane rezultate določene z delovnim zadolžitvami, prijavi in obravnava v rednem postopku v skladu z zakonom. O tem, ali je neka inovacija izum ali ne, pa lahko edino presodijo zvezni zavod za patente.

Tone Strainer

SZ - ŽELEZARNA JESENICE		IMENI IN IMENA OČERNAVALCEV	
OBRAZEC ZA OCENJEVANJE		IMENI IN IMENA OČERNAVALCEV	
DELOVNEGA PRISPEVKA		IMENI IN IMENA OČERNAVALCEV	
Del. št.			
Prilomek in ime			
OPIS STOPNJE		ZAP. št.	
KOLIČINA V %		ut. 1 ut. 2	
121 in več		1,4 1,15	
111 - 120		1,2 1,0	
101 - 110		1,1 0,95	
91 - 100		1,0 1,00	
81 - 90		0,9 0,95	
71 - 80		0,8 0,80	
do 70		0,6 0,65	
V URAH V %		ut.	
6,8 in več		90 in več	
5,4 - 6,7		85 - 89	
4,0 - 6,3		80 - 84	
5,6 - 5,9		75 - 79	
5,2 - 5,5		70 - 74	
4,9 - 5,1		65 - 69	
4,5 - 4,8		60 - 64	
4,1 - 4,4		55 - 59	
OPIS KVALITETE DELA		ut.	
izredna (zelo visoka)		1,4	
visoka (nad povprečno)		1,3	
dobra (v okviru običajnih standardov)		1,2	
slaba		1,1	
nezadovoljna		1,0	
OPIS GOSPODARNOSTI		ut. 1 ut. 2	
izredna (zelo visoka)		1,4 1,20	
visoka (nad povprečno)		1,3 1,15	
dobra		1,2 1,0	
slaba		1,1 0,95	
nezadovoljna		1,0 1,00	
OPIS INICIATIVNOSTI		ut.	
izredna (zelo visoka)		1,4	
visoka (nad povprečno)		1,3	
dobra		1,2	
slaba		1,1	
nezadovoljna		1,0	
OPIS INICIATIVNOSTI		ut.	
izredna (zelo visoka)		1,4	
visoka (nad povprečno)		1,3	
dobra		1,2	
slaba		1,1	
nezadovoljna		1,0	
OPIS INICIATIVNOSTI		ut.	
izredna (zelo visoka)		1,4	
visoka (nad povprečno)		1,3	
dobra		1,2	
slaba		1,1	
nezadovoljna		1,0	

NAVODILO ZA OCENJEVANJE DELOVNEGA PRISPEVKA

Prej vami je list, na katerem boste ocenili delovni prispevek vaših sodelavcev. Za ocenjevanje pa je potrebno, da imamo vsi skupaj čim bolj enotna merila in poglede, kar bo zagotavljalo večjo objektivnost.

1. KAJ JE OCENJEVANJE DELOVNEGA PRISPEVKA?

Ocenjevanje delovnega prispevka je način merjenja in ugotavljanja delovnih rezultatov. Pri tem se ugotavlja prispevek posameznika k skupnemu delu, in sicer tako, da se primerja posamezni delovni prispevek s sporazumno sprejetimi delovnimi cilji ali delovnimi prispevki drugih delavcev.

2. PO KATERIH MERILIH SE OCENJUJE DELOVNI PRISPEVEK?

Delovni prispevek se ocenjuje po petih merilih. Ta merila so:

1. Količina dela: Po metodi delovnih ciljev se izračuna kot razmerje med planiranimi in doseženimi delovnimi cilji, sicer pa kot količina ali število izdelkov, ton, kosov ipd. S tem merilom se ne ocenjuje delavcev, ki imajo individualno normo!
2. Izraba delovnega časa: Zaradi napak pri planiranju ali drugih pomanjkljivosti v določanju količine dela se z nedejavnimi primerjavami ocenjuje izrabo delovnega časa. Za polno izrabo velja ves čas, ki ga delavec koristi in učinkovito izrabo za opravljanje delovnih nalog.

Ocena izrabe delovnega časa se mora ustrezno zmanjšati za vse neupravičene zamude, predčasno odhajanje z dela ali zapuščanje dela, klenet, privatne opravke ipd.

Izrada delovnega časa se ne zmanjša, če pride do zastoja pri delu zaradi značaja tehnologije, pomanjkanja materiala, okvar ipd., na kar delavec ne more vplivati. S tem merilom se ne ocenjuje delavcev, ki imajo individualno normo!

3. **Kvaliteta dela:** Pomeni stopnjo kvalitete v proizvodih, storitvah, poročilih, analizah, pregledih ipd. Stopnja kvalitete se zmanjšuje, čim več je napak pri delu in čim težje so te napake, čim več je izmeška (škarta) ipd. S tem merilom se ne ocenjuje delavcev, kjer je kvaliteta dela neposredno merljiva!
4. **Gospodarnost:** Gospodarnost se izraža in ocenjuje v smotni uporabi surovin, materialov, orodja, strojev in naprav, energije, kadrov ipd. oziroma v ustreznih prihrankih. Praktično se ocenjujejo štirje vidiki gospodarnosti, in sicer:
- 4.1. prihranki pri porabi surovin, orodja, pisarniškega materiala ipd.
 - 4.2. izkoriščenost strojev in naprav,
 - 4.3. prihranki pri porabi energije,
 - 4.4. prihranki pri delu s katerim se podaljšuje življenjska doba delovnih sredstev.
- Gospodarnost naj bo ocenjena celotno na osnovi navedenih vidikov.

3. KAKO BOSTE PRAKTIČNO OCENJEVALI?

Za vsako merilo je posebna lestvica. Ta ima ob levem robu napisane stopnje. Na vrhu so napisane osebe, ki jih boste ocenjevali. Za vsakega delavca označite ustrezno stopnjo tako, da izpolnite (šrafirate) ustrezno polje. Začnite s količino dela in jo rešite do konca. Nato preidite na izrabo delovnega časa itd.

- NE OCENJUJTE SODELAVCEV, AMPAK IZKLUČUJO DELOVNE REZULTATE!
- POPOLONOMA MORATE ZAVREČI VSE ZNAČILNOSTI POSAMEZNIKOV, KI Z DELOVNIMI REZULTATI IMAJO ZVEZE!
- OCENJUJTE ZGOLJ DELOVNE REZULTATE, KI SO OBJEKTIVNO DOKAZLJIVI IN PRISPEVAJO K USPEŠNOSTI!
- IZOGIBAJTE SE PEGA, DA BI VAS PRI OCENJEVANJU ZAVEDEL SPLOŠNI VTIS ALI NEKA ZNAČILNOST, KI VAM PRI POSAMEZNIKU POSERNO UGAJA!
- OCENJUJTE OD MERILA DO MERILA NEODVISNO!

Železarski globus

ROMUNIJA

Romunske železarne predvideva-
jo, da bodo letos proizvedle 11,6
milij. ton surovega jekla. To je v pr-
imerjavi z letom 1976 za 1,1 milij. ali
za 8 % več.

SIRIJA

V bližini mesta Continbo bo v pričetku prihodnjega leta pričela obratovati nova mini železarna. Njena letna proizvodnja bo 120.000 ton surovega jekla iz elektrojeklarne in odlitega na concast napravi za kontinuirno vlivanje z dvema žilama.

IRAN

Za izgradnjo nove železarne v pristaniškem mestu Baudar Abbas ob Perzijskem zalivu, so ustanovili mešano družbo. Sestavljata jo italijanski državni konzern Finsider z udeležbo 20 % začetnega kapitala in iranskega National Iranian Steel Industries z 80 %. Italijanske storitve in opremo bodo plačali z nafto. Železarna, katere pričetek obratovanja je predviden v letu 1982 in bo imela letno proizvodno zmogljivost 2,5 milij. ton surovega jekla, bo proizvajala vročo in hladno valjano pločevino.

INDONEZIJA

Japonska železarska družba Nippon Kokan je prevzela izvedbo projekta cevovoda za zemeljski plin na indonezijskem otoku Javi. Projekt obsega dobavo 8.000 ton cevi in izgradnjo cevovoda z vsjo potrebno opremo. Investicijski stroški so predvideni v višini 30 milij. dolarjev.

MEHIKA

Tri največje mehiške železarske družbe – Altos Hornos de Mexico, Fundidora de Monterrey in Lazaro Cardenas- Las Turchas, so ustanovile novo železarsko družbo: Siderurgica Mexicana (SIDERMEX). Glavna naloga te novoustanovljene družbe je koordinirati proizvodnjo in prodajo teh treh družb ter planirati bodoče povečanje proizvodnih zmogljivosti.

MADŽARSKA

Zahodnonemško podjetje DEMAG AG, je dobilo naročilo za dobavo celotne jeklarne z dvema 80 tonskima kisikovima konverterjema madžarski železarni Lenin v Miškolcu. Jeklarna bo letno proizvedla okoli 700.000 ton masovnega in legiranega surovega jekla letno. Pričela bo obratovati leta 1980 in bo njeno proizvodno zmogljivost mogoče kasneje povečati na 920.000 ton surovega jekla letno. Dva plavža in električna obločna peč že obratujejo.

AVSTRALIJA

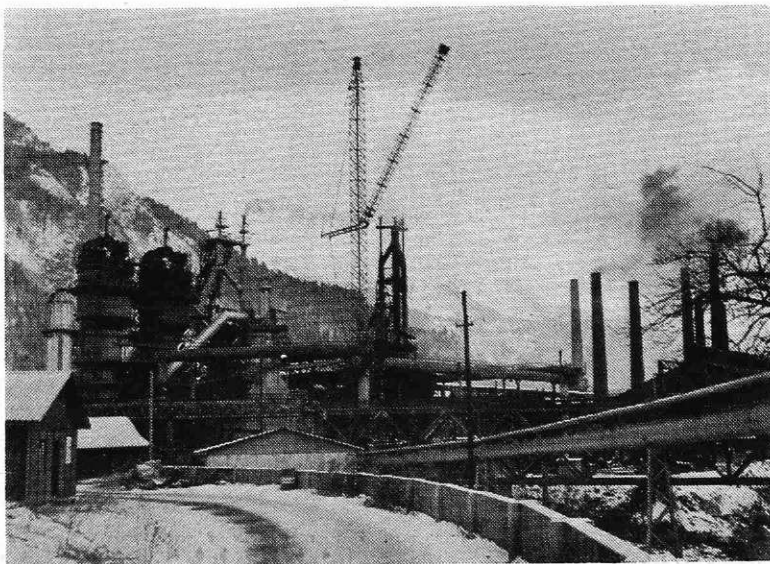
Avstralska železarska in rudarska družba BMP je sklenila z japonskima železarskima družbama Kobe Steel in Nippon Steel pogodbo o dobavi 11 milij. ton železove rude. Kobe Steel bo kupila v obdobju šestih let po 550.000 ton letno in Nippon Steel v osmih letih po milijon ton letno. Skupna vrednost pogodbe je 145. milij. avstralskih dolarjev.

MEHIKA

V letu 1977 so mehiške železarne proizvedle 5,7 milij. ton surovega jekla, medtem ko je bila poraba okoli šest milij. ton. Do leta 1985 računajo, da bo narasla domača poraba na 12 milij. ton in proizvodnja železarn na 12,9 milij. ton surovega jekla.

BRAZILIJA

Brazilska železarska družba CSN je naročila pri japonski železarski družbi Nippon Steel Co. kontinuirno napravo za pocinkanje pločevine. Dobavljena bo leta 1980 in bo letno proizvedla 170.000 ton te pločevine debeline 0,21 do 0,91 mm in širine 610 do 1240 mm. Njena največja možna obratovalna hitrost bo 150 m/min.

»Začeli so brezobziren boj. Terorizirali so celo gospodinjstvo, da so morale rdečkarjem odpovedati stanovanje. Prostorov za sestanke ni bilo mogoče nikjer več dobiti. Plačani agenti so kar naprej grmili na Jesenicah. Nahujskane in pobožne deviče so na cestah pljuvale v razkrinkane in zaznamovane rdečkarje.« (Jesenice 1936, str. 15). Nekaj od tega je stvarna takratna resnica, zlasti v času volitev decembra 1900, ki pa je verjetno ostajala na Jesenicah tudi po volitvah. V Poročilu Jugoslovanske socialne demokratične stranke na VIII. zboru Avstrijske socialne demokratične stranke, ki je zasedel med 2. in 6. novembrom 1901 na Dunaju (Zgod. arhiv KPJ, Soc. gib. v Slov. str. 79–95) je bilo v zvezi z državnozbornimi volitvami med drugim tudi rečeno:

»Na Kranjskem je prejel sodrug Kopač skoraj 4000 glasov, in to v agrarni deželi, kjer ima klerikalizem najtrdnjšo pozicijo, kjer so v volilnem času na ukaz ljubljanskega škofa v vseh krajih razstavljali najsvetejše (moštranco) in v vseh cerkva prirejali dneve in nočne molitve za srečen izid volitev, kjer so volivcem socialno demokratičnih kandidatov in njihovim ženam odklanjali (spovedniki pri spovedi) odvezo (podčrtal M. Kl.), kjer so cele trume kmetov sledile duhovniku k volitvam s klicem »Glasujemo za Boga«, ne da bi bili kakorkoli poučeni o pomenu volitev, in kjer so skušali tudi liberalci oslepiti delavce za njihove glasove – v takšni deželi ni mogoče reči, da je to število (za soc. dem. kand. v peti kuriji Josipa Kopača) majhno...« (Zgod. arhiv KPJ, Soc. gib. v Slov. str. 86).

Brez dvoma so pritisk na vernike zaostri tudi na Jesenicah, kjer sta takrat slovala župnik Sinkovec in kaplan Škerjanc kot največja nasprotnika socialne demokracije, saj je slednjemu – kaplanu Martinu Škerjancu – klerikalna javnost pripisovala veliko zaslug (Slovenski list, 1902, št. 32), da se na Jesenicah ni razširila socialna demokracija (isti vir). Pritisk jeseniškega župnišča na vernike se je verjetno zaostri po volitvah celo bolj kakor pred volitvami, ko so v klerikalnem taboru spoznali, da je razmerje med 427 za klerikalnega kandidata oddanimi glasovi in 210 za socialno demokratičnega kandidata oddanimi glasovi skoraj 100:50, čeprav so se prav tako kakor leta 1897 (takrat še upravičeno) tudi leta 1900 trkali na prsi, da je krščanska socialna moč rdečo nevarnost odstavila z dnevnega reda. Med temi 210 glasovi, oddanimi za rdeče, je bilo več kakor tri četrtine tistih, ki jih v jeseniškem župnišču niso pričakovali, po številu rdečih, ki so se 11. novembra 1900 udeležili v socialdemokratsko podružnico Splošnega delavskega napredno-izobraževalnega, pravovarnostnega in podpornega društva za Kranjsko, v podružnico, ki jo omenja tudi Poročilo JSDS na VIII. zboru Avstrijske socialne demokratične stranke v začetku novembra 1901: »...pravovarnostno društvo za Kranjsko... je pridobilo dve novi podružnici, eno na Jesenicah, drugo na Vrhniki...« (Zgod. arhiv KPJ, Soc. gib. v Slov. str. 87). V soseščini Jesenice – kakor je poročilo isto poročilo – pa je v Radovljici prešlo bralno društvo narodnjakov

v socialno demokratične roke (isti vir, str. 87), kar je imelo kmalu tudi za jeseniške socialiste poseben pomen, kakor bomo še videli.

Prav tako, kakor je Dušan Kermavner v svoji politični zgodovini »Gorenjske« zavrnila Zugwitzovo trditev, da zaradi zastraševanja gostilničarjev s strani nasprotnikov socialne demokracije, na Jesenicah prostora za shode ni bilo dobiti (Kermavner, Gorenjska I, str. 240), bi lahko zavrnili tudi v brošuri »Jesenice«, po Zugwitzu povzeto trditev, da prostorov za sestanke ni bilo mogoče nikjer več dobiti (Jesenice, 1936, str. 15), s Kermavnerjevo navedbo, da je bil že maja 1901 na Jesenicah spet socialnodemokratski shod (Kermavner, Gorenjska I, str. 240).

Tudi v Poročilu JSDS na VIII. zboru ASDS novembra 1901 je bilo glede odvzemanja lokalov za socialno demokratične shode rečeno, da se tam, kjer so obširna področja še neobdelana, še pogosto dogaja, da nam ovirajo agitatorično delo z odvzemanjem lokalov (Zgod. arhiv KPJ, itd. str. 87). »Zlasti klerikalci se vneto trudijo, da bi v tej smeri nahujskali gostilničarje, toda lahko rečemo, da se jim to že redkeje posreči (isti vir, str. 87). »Žal so bili na tem zboru shodi le nedoločno omenjeni. Točna statistika shodov je žal manjkala (isti vir, str. 87). Zato tudi ni v tem poročilu shodov, ki so bili novembra 1901 na Jesenicah. Na majske shode je govoril Josip Kopač (Kermavner, Gorenjska I, str. 240). Prav tako lahko dopuščamo možnost, da so tokrat jeseniški socialisti prvič v okviru podružnice Pravovarnostnega društva (rabim skrajšan izraz) praznovali prvič Prvi maj, saj je bilo v že omenjenem poročilu JSDS na VIII. zboru ASDS rečeno: »Prvi maj se proslavlja v vseh krajih, kjer so organizacije, z delovnim počitkom, ljudskimi shodi in večinoma tudi z delavskimi veseljami (Zgod. arhiv, KPJ, Soc. gib. v Slov. str. 88). Da je na Jesenicah 1. maja 1901 delo počivalo, je zelo malo verjetno. Jesenice so bile še zelo daleč za Zagorjem, Idrijo in Trbovljami, kjer je bil prvomajski delovni počitek (ki je zajemal po citiranem poročilu leto za letom večje število delavcev) najpopolnejši (isti vir).

Z majskim shodom 1901, ki ga omenja brošura »Jesenice«, pa je treba dopolniti Predgovorino kovinarskega gibanja na Jesenicah. Prav tako jo je treba dopolniti s podatkom, da so se jeseniški kovinarji – socialisti prvič pojavili na kaki vsedeželnici socialno demokratični konferenci in sicer na prvi konferenci strokovnih organizacij 29. in 30. junija 1901 v Ljubljani (Rdeči prapor, 1901, št. 27), kakor je o tem poročal 5. julija 1901 Rdeči prapor. Samo dan kasneje, dne 1. julija 1901, pa so priredili na Jesenicah shod, na katerem sta govorila delavcem Ebin Kristan in Karel Linhart (Rdeči prapor, 1901, št. 29). Na tem shodu so, kakor je 19. julija 1901 pisalo v Rdečem praporu sklenili, da bodo v kratkem ustanovili podružnico splošnega kovinarskega društva (Rdeči prapor, 1901, št. 47) – Gesamt-Metallarbeiterverband, ki je imel svoj osrednji sedež za vse avstrijske dežele na Dunaju. Tako se je potem, dne 17. novembra 1901, v gostilni Robič na Savi pri Jeseni-

cah zbralo okrog dvesto delavcev na ustanovnem zboru svoje kovinarske organizacije, ki sta se ga udeležila Karel Linhart in osrednji tajnik Splošne zveze kovinarjev Avstrije (Metallarbeiterverband Franc. Domas) z Dunaja. Kakor navaja Dušan Kermavner iz poročila avstrijske zveze kovinarjev za leto 1900 in 1901 je razvidno, da je na Jesenicah plačalo leta 1901 članarino 56 članov v vse prispevke pa je do konca istega leta poravnalo 40 (Kermavner, Gorenjska I, str. 243).

Tu bi se lahko končala predgovorina organiziranega razrednega delavskega gibanja na Jesenicah. Vendar pa temu ni bilo tako. Čeprav je bila podružnica strokovne Splošne zveze kovinarjev (metallurških delavcev) Avstrije ustanovljena enajst dni po že navedenem VIII. kongresu avstrijske socialne demokracije in je kot taka izstopila iz Splošnega delavskega napredno-izobraževalnega, pravovarnostnega in podpornega društva, ne najdemo te spremembe zabeležene ne na IV. zboru Jugoslovanske socialne demokratične stranke (7. in 8. decembra 1902 v Celju – Zgod. arhiv, KPJ, Soc. gib. v Slov. str. 108), ne na IX. zboru Avstrijske socialne demokratične stranke (Gesamtparteitag der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei in Oesterreich), ki je zasedal med 9. in 13. novembrom 1903 na Dunaju (isti vir, str. 112–116).

Ne prejšnjih podatkih o shodih, ne o ustanovitvi podružnice Zveze kovinarjev (metallurških delavcev) Avstrije na Jesenicah 17. novembra 1901, in tudi, kaj se je potem zgodilo s to podružnico, da ni postala kovinarska delavska-razredna organizacija z nepretrganim delovanjem, ne najdemo nobenega podatka v brošuri »Jesenice«. O letu 1901 in 1901 razen že omenjenih državnozbornih volitev, najdemo le še to, da so bili v letu 1900 in 1901 vsi manjši sestanki v Trojarjevih zasebnih prostorih, poleti pa shodi in prireditve kar v njegovem vrtu (Jesenice, 1936, str. 16).

V vseh dosedanjih prikazih tega obdobja zgodovine delavskega gibanja na Jesenicah ni prikazano, koliko je sploh bilo organiziranih delavcev na Jesenicah v primerjavi s številom zaposlenih pri Kranjski industrijski družbi na Jesenicah. Iz Kermavnerjeve zgodovine Gorenjske 1860–1904 vzemo, da se je od zborovalcev ob ustanovitvi jeseniške podružnice Zveze metallurških delavcev Avstrije, 17. novembra 1901, udeležilo v ta sindikat 56 članov (Kermavner, Gorenjska I, str. 243), jeseniško Katoliško delavsko društvo pa je po pisanju Slovenskega lista (Slovenski list 1903 št. 4) z dne 24. januarja 1903 in Kermavnerjevi navedbi imelo leta 1902 56 udov (Kermavner, Gorenjska I, str. 248), kar je pisca politične zgodovine Gorenjske (1860–1918 v treh knjigah) pravzaprav spravljalo v dvom, da ne gre to morda za zapisnotiskovno napako (ali da citiram dobesedno: »Če ne gre za zapisnotiskovno napako, je... katoliško delavsko društvo imelo v letu 1902 96 udov« – isti vir, str. 248).

Nadaljevanje
prihodnjic

Bogve kaj bi še naklèpal naš vrli novinar zapeljivi poštarici, kajti osi njegovega plemenitega čustvovanja so se že precej ogrele, ko bi se tisti čas ne odprla vrata in se med njimi ne bi prikazala visoka, v ramenih izredno široka (ali le nagačena), v prsi upadla, malce nagnjena postava urednika Zmagoslava Gobca.

Gobec je bil pri obhodih tiskarne zmeraj na moč resen in dostojanstven. Tak je bil, kadar si ga srečal na stopnicah ali če si vstopil v njegovo delovno sobo. Posebno resen je bil vselej, kadar je pogledal k Čuku. Prav veličastnega ga je delal njegov črni klobuk s širokimi kraji. Vsaka doba in vsak stan imata pač svoje posebnosti, zmeraj pa se najdejo ljudje, ki te posebnosti prevzemajo in jih sramotijo, kajti Grohar bi se najbrž odpovedal klobuku s širokimi kraji, ko bi vedel, da ga bo nosil kdaj tudi urednik Zmagoslav Gobec. Tudi vsa druga obleka je bila v resnem slogu, vse temno in zbujačo spoštovanje, od kravate do čevljev.

Tak je vstopil urednik pred Čuka, ki si dotlej še ni mogel kupiti spodobne obleke za v gledališče, kaj šele da bi hodil temno oblečen v službo. Lahko si torej predstavljamo, da je presenetljivo hitro spremenil obraz, se opravičil poštarici z delom ter obljubil, da se, brž ko konča, spet oglasi.

Gobec je prihajal takole skoraj sleherni večer, pregledal, če je vse v redu, posebno še, če sta metar in Čuk dobro zlomila prvo in drugo stran, če nista morda kaj izpustila ali če ni vstavil Čuk beležke, ki bi listu kvarila smer ali ugled. Spregovoril je le redko; dal je čutiti, da so njegove besede dragocene. Vendar je Čuk kmalu uganil, da prihaja Gobec ob večerih v tiskarno predvsem zato, ker prihaja tudi direktor. Treba je namreč priznati Alojziju Bogataju, človeku izumirajočemu šole, da je živel z listom in bi se dal zanj tudi križati; list je bil kri njegove krvi, meso njegovega mesa. Morda le zato, ker je vložil vanj večji del svojega kapitala, a lahko verjamemo, da tudi

svoje izkušnje, svoje delo in tiste ostanke prepričanja, ki se mu ga je posrečilo še rešiti skozi viharje političnega življenja. Zato ni bilo številke, ki je direktor ne bi bil ob stroju pazljivo in ponovno pregledal ter doma še enkrat prebral in pretehtal. Pri tem je potreboval vselej ob sebi človeka, ki je znal poslušati in dati tu pa tam dober nasvet. Tak človek je bil tiste dni Franjo Košmrlj, ki ga je bil pripeljal Bogataj iz liberalnega tabora s seboj k »Narodni stvari« in ga povzdignil za svojega pomočnika. Košmrlj je bil sicer po letih že star, učlovečena zgodovina liberalnega časnikarstva zadnjega pol stoletja, a še zmeraj čvrst in pri delu bi se lahko kosal s komerkoli. Bil je pač iz tistega roda, ki je rasel iz dela in le z delom ter mu ni prišlo na misel, da bi si pomagal naprej kako drugače. Bogataj je cenil to njegovo delovno zavzetost pa tudi poštenost, s katero je često kljuboval liberalnemu vodstvu, čeprav molče in spet le z delom. Košmrlja je bilo malo videti v tiskarni, a izmed vseh je največji del dneva presedel v uredništvu, sklonjen nad rokopisi, ki jih je s čudovitim potrpljenjem krajšal, dopolnjeval, brusil, kakor je bilo pač potrebno. Njegovega načina dela se je vse bolj oprijemal precej mlajši urednik notranjepolitične rubrike Jože Potrebin, ki mu je bil podrejen kot lokalni reporter Hanzi Čuk.

Urednik Gobec si je bil že v stavnicu ogledal prvo stran in zdaj je prebral drugo. Čuk pa je medtem pregledoval tretjo, ki je bila povečini njegova.

Vsa sreča, da v mestu in okolici ni manjkalo kriminalnih dogodkov. V deželi so bili doma vino, revščina in brezposelnost, vlomi, prostitucija, umori in vsakovrstni prekrški. Takih poročil ni bilo težko pisati in ni bilo greh malce pretiravati, da je ukradel na primer Janez Nepridiprav blaga za sto dinarjev namesto za deset ali da je zaklal Čaruga deset in ne le pet ljudi. Na žalost je le poredko padla prav mesnata kost, kadar pa je padla, jo je Čuk obiral do skrajnih možnosti, ji izsesal mozeg, prežvečil ožilje in ko je bila po nekaj dnevih že vsa oglodana, jo je nato še vrtel, si jo z užitek ogledoval in obujal spomine na slavno pojedino, se pravi, da je pustil po natančno in vsestransko opisanem, osvetljenem in obsojenem kriminalnem dogodku še besedo bralcem in strokovnjakom ter vzgojiteljem in naredil iz vsega posnetek, zaključek in nauk.

Toda že nekaj tednov sèm je bilo Čuku dolgčas. Pehal se je za pustimi in ogledanimi poročili, s kakršnimi je tudi danes napolnil nekaj stolpcev.

»V bolnišnico sta bili prepeljani občinska reva T. Marija iz Š. v Rožni dolini, ki si je na ledu, ko je šla k jutranji maši, pri padcu poškodovala levo nogo v gležnju in spodnje levo rebro, ter pletilja K. Antonija iz Sentjurja, ki si je...« in tako dalje, vsega skupaj borih šest vrstic ali šest kron honorarja, to je dinar in pol za tri zemlje.

cem, ki so prišli iz domačih krajev. Vsak dan smo pri tovariših, ki so bili zaposleni v pisarnah poizvedovali, če je kaj novincev in od kod so: vedno smo mislili, da je med njimi kdo iz ožje domovine. Tako sem tudi dobil obvestilo, da so v taborišče pripeljali Jugoslovane. Takoj sem zvedel, v katerem bloku so in čim sem pojedel vsakdanjo juho, sem se odpravil, da jih poiščem. Bili so večinoma z Jesenic, torej moji bližnji sosedje, vendar ni bilo med njimi nobenega osebnega znanca. Spominjam se, da so me sprva vikali, naker sem jim povedal, da se v taborišču vsi tikamo, ker smo vsi prijatelji, saj moramo skupno prenašati trpljenje.

Od vseh se spominjam le treh po imenu: bili so to Vekoslav Figar, Slavko Serečevič in Janez Perenič. Povedal sem jim, kako je v taborišču, kako se morajo varovati pri delu, da ne bi bili kaznovani. Ko sem jim povedal, da nas je skupno okoli 80.000 zapornikov, esesovske posadke pa nekaj čez tisoč mož, sta se Serečevič in Perenič čudila, kako smo se pustili mučiti tako malemu številu esesovcev. Dejal sem jima, da bosta to dobro vedela naslednjega dne, ko bosta prišla z dela v kamnolomu. Ko sem ju drugi dan obiskal, sta kot prilepjena sedela za mizo, tako utrujena sta bila, da se jima še pogovarjati ni ljubilo. Potolažil sem ju, naj malo potrpi, da bom poskušal izposlovati njuno premostitev v boljšo komando.

Po kapitulaciji Italije so začeli prihajati Jugoslovani iz italijanskih taborišč. Pri teh transportih so bili tudi Primorci. Ko je prišel prvi transport, sem že delal v komandi »gerätekamer«; tako sem že iz delavnice videl, da jih je precej prišlo. Poiskal sem priložnost in se jim približal, ko so stali v vrsti. Zaradi prevadnosti sem jih ogovoril v nemščini in vprašal, od kod so. Povedali so, da so Slovenci. Še sem gledal, da ugledam morda kak znan obraz. Spoznal sem Ribničana Zlindra, ki je svojčas nosil rešeta v naše kraje.

Takoj sem šel v pisarno, kjer sem se zanimal, kam bodo poslali te Slovence. Izvedel sem, da bodo šli v Doro, to je komando izven taborišča, kar je pomenilo gotovo smrt.

Nadaljevanje

MARTINJAK	ŠIMEJ	ARETACIJA	IN DOŽIVETJA
	4		V TABORIŠČU
			BUCHENWALD

To je bilo težaško delo in ne vem, če bi preživel v zunanji komandi. Toda srečo sem imel, da sem leta 1942 prišel v notranjo komando. Pomagal mi je prijatelj, s katerim sva od začetka sedela skupaj za mizo in se večkrat pogovarjala. Bil je funkcionar komunistične partije v Frankfurtu; sedaj v taborišču pa je bil kapo delavnice (Gerätekommer). Obljubil mi je, da me bo spravil v svojo komando. Čez nekaj dni sem res zvedel, da grem lahko z njim v delavnico, kjer sem lahko delal sede. Krpali smo posteljne blazine za bloke, kar je bilo zame lahko delo, saj sem že doma prišil kak gumb na hlače.

V začetku, ko sem prišel v taborišče, niti en dan nismo šli takoj po apelu v barake. Najprej so k vratom poklicali tiste, ki so bili kaznovani. Vzroki za kazneni pa so bili že to, če je kdo med delom stal ali če je izpustil kramp ali lopato in podobno. Ko so bili »kaznjenci« pri vratih, je esesovec povedal, zakaj in kakšno kazen je dobil posameznik. Odrejenih je bilo navadno pet do

petinideset udarcev na »kozlu«. To je bil navaden stol, dolg kak meter v širino, na dveh straneh pa sta bila pritrjena pasova z zaponko. Kaznjence se je moral vleči na »kozla« in pripeljal ga tako trdo, da se ni mogel premakniti. Potem se je začelo pretepanje z žilavko. Kaznjence je moral sam glasno šteti udarce, če pa se je zmotil, je esesovec pričel tepsti znova. Mene je ta kazen na srečo doletela samo enkrat. Če je imel kaznjence dodeljenih več kot deset udarcev, navadno ni več stokal, ker je potem samo peklo. Zadnje udarce je esesovec ponavadi dal čez ledvice, kar ni ostalo brez posledic.

Bile so še druge kazni, zlasti bunker in obešanje za roke na drevo. Iz bunkerja je bilo le malo novic, ker se je malokdo vrnil od tam. Enkrat pa smo le izvedeli nekaj podrobnosti, ko se je iz bunkerja vrnil kaznjence, bivši orožniški polkovnik iz Celovca. Pripovedoval nam je, kako so ga mučili: gol se je moral vleči na bodečo žico in se potem z enim koncem žice v roki valjati do drugega konca. Pokazal je, kakšna je bila njegova koža po tem mučenju. Stranišča niso imeli, ampak samo vedro. Ko je kaznjence opravil potrebo, je moral poklicati stražnika. Ta mu je dal vedro za vrta, čez glavo pa vrečo – tako dolgo, da se je ohladilo. Posebna kazen v bunkerju je še bila, da so kaznencu zabili zaponko za nohte.

V gozdu so kaznjence obešali za roke. Od daleč sem videl, kako je bilo: obešili so jih več skupaj z rokami na hrbtno na kakšno vejo, in sicer tako visoko, da z nogami niso segli do tal. Stražarji so imeli posebno dresirane pse, ki so jih potem izpustili, da so kaznjence vleкли za hlačnico in noge, kar je peklenko bolelo.

Vodstvo zapornikov je bilo skoraj ves čas v rokah političnih. Nekajkrat pa so vodstva tudi zamenjali in so mesta političnih prevzeli kriminalci, ki so bili veliki sadisti. Odstavljene politične zapornike so dodelili težjim komandam ali jih poslali celo v bunker, še prej pa so morali na »kozla«, kjer so dobili petindvajset udarcev.

Odkar sem bil dodeljen delavnici, sem lažje prišel v stik tudi s taboriščnim vodstvom in tako sem lahko pomagal novin-

PREDSEDSTVO OK SZDL O VOLILNIH PRIPRAVAH IN O LETNEM NAČRTU DRUŽBENEGA PLANA OBČINE

Na seji predsedstva občinske konference SZDL Jesenice, ki jo predsednik Zdravko Črv sklicuje v ponedeljek, 13. februarja, bodo poleg zadev v zvezi z volilnimi opravili, obravnavali letni načrt družbenega plana občine Jesenice za leto 1978, financiranje poltednika Glas in koledar prireditev v občini za leto 1978.

V prvem delu seje bodo obravnavali poslovnik občinske kandidacijske konference in sklepali o sklicu prve seje. Sledila bo razprava o oblikovanju predloga možnih kandidatov za delegate v družbenopolitičnem zboru skupščine občine in imenovanje delegatov občinske konference SZDL za prvo sejo občinske kandidacijske konference.

Delegati na seji predsedstva pa bodo spregovorili tudi o osnutku letnega načrta izvajanja družbenega plana razvoja občine Jesenice za obdobje 1976-1980 v letu 1978. V gradivu, ki so ga delegati prejeli z vabilom, je v uvodu podana analiza in ocena uresničevanja družbenega plana v lanskem letu, v nadaljevanju pa so opredeljene temeljne naloge na področju družbenoekonomskega razvoja občine in materialni okvir razvoja v letu 1978.

Med temeljnimi nalogami na področju družbenoekonomskega razvoja, je na prvo mesto postavljeno nadaljnje poglobljanje in urejanje samoupravnih odnosov na ustavnih osnovah kot temeljne predpostavke celokupnega razvoja materialne osnove življenja in dela. Med temi nalogami je predvsem poudarjeno nadaljnje prizadevanje za združevanje dela in sredstev na osnovi dohodkovnih odnosov ter svobodne menjave dela in poglobljanje dohodkovnih odnosov, oziroma uresničevanje družbenoekonomskih odnosov v temeljnih organizacijah družbenega dela in sploh v organizacijah združenega dela. V ta okvir nalog sodi tudi nadaljnja krepitev delegatskega sistema in delegatskih razmerij v organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih in samoupravnih interesnih skupnostih ter intenziviranje prizadevanj na izdelavi in usklajevanju samoupravnih dokumentov s sprejetimi zakoni. Med temeljne naloge osnutek letnega načrta uvršča tudi nadaljnje izpolnjevanje sistema samoupravnega planiranja in nadaljevanje procesa konstituiranja temeljnih bank ter ustanavljanje internih bank, oziroma posebnih finančnih služb, tako da bo pri usmerjanju denarnih tokov zagotovljena prevladujoča vloga združenega dela. Med temeljnimi nalogami je poudarjen tudi nadaljnji razvoj informativnega sistema, zlasti v pogledu prikazovanja celovitosti tokov družbene reprodukcije in nadaljnje izboljševanje ter skladnejši razvoj delovnih in življenjskih razmer delavcev in občanov na osnovi dogovorjenih meril za uresničevanje enotnih, skupnih, oziroma vzajemnih in dopolnilnih programov v samoupravnih interesnih skupnostih.

Drugi del uvodnih nalog zajema nadaljno krepitev ljudske obrambe in družbene samozasčite, pri čemer je poudarek na nadaljevanju procesa podružbljanja in krepitev ljudske obrambe na vseh ravneh, predvsem pa na vključevanju delovnih ljudi in občanov. Poleg dopolnjevanja in usklajevanja obrambnih načrtov na vseh ravneh, bo posebna skrb namenjena tudi obrambni vzgoji in opremljanju teritorialne obrambe v vseh strukturah. Na področju civilne zaščite pa bo delo usmerjeno na kadrovske in materialno izpolnjevanje, nadaljnjo organiziranost in opremljenost ter na pripravo ter sprejem potrebnih dokumentov. V skladu s sistemom družbene samozasčite se bo nadaljevalo delo pri krepitevi preventivnega delovanja pri zaščiti javnega reda in miru, večji varnosti v prometu in preprečevanju vmešavanja v naš samoupravni socialistični razvoj.

PREDVOLILNA AKTIVNOST SZDL V MOJSTRANI

Člani krajevnega konference SZDL Dovje - Mojstrana so se uspešno vključili v priprave na spomladanske skupščinske volitve. Skupaj so evidentirali več kot 130 možnih kandidatov za delegacije zbora krajevnih skupnosti občinske skupščine in za delegacije samoupravnih interesnih skupnosti. Med evidentiranimi so vsi aktivni družbenopolitični delavci in tudi več mlajših perspektivnih krajanov, ki še niso pokazali vseh svojih sposobnosti. O vseh možnih kandidatih so tudi razpravljali na razširjeni seji izvršnega odbora krajevnega konference SZDL in koordinacijskega odbora v krajevni skupnosti.

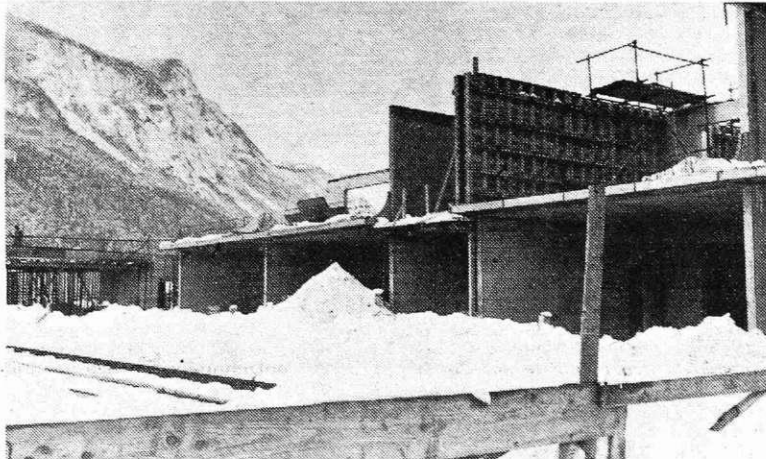
Danes, 9. februarja, pa ob 19. uri krajevna konferenca SZDL Dovje - Mojstrana sklicuje temeljno kandidacijsko konferenco, in sicer v gasilskem domu v Mojstrani.

J. R.

KREPITEV MATERIALNE OSNOVE ZDRUŽENEGA DELA

Hitrejša gospodarska rast je pogojena s povečanjem produktivnosti dela, kar je tudi osnova za večji celoten prihodek, dohodek in družbeni proizvod. Vse skupaj pa je povezano s hitrejšim in učinkovitejšim uveljavljanjem kvalitetnih dejavnosti razvoja, ki so zlasti naslednji in jim bo v občini namenjena v letu 1978 kar največja pozornost:

- učinkovitejša izraba materialnih in drugih proizvodnih pogojev,
- nadaljevanje stabilizacijskih procesov,
- dvig produktivnosti, ekonomičnosti in rentabilnosti gospodarjenja,
- večja uporaba znanja in raziskovalnih dosežkov v gospodarstvu in družbenih dejavnostih,
- modernizacija opreme in proizvodnih naprav,
- posodabljanje organizacije in metod dela,
- skladnejše planiranje in večja rast investicij v osnovna sredstva, kakor tudi večja usklajenost pri nosilnih investiranjih,
- večji izvoz in racionalnejši uvoz,
- obvladovanje vseh oblik porabe,
- učinkovitejša povezanost na področju kmetijske politike,
- delitev osebnih porabe po rezultatih živega in minulega dela, glede na količino in kvaliteto dela.

Gradnja šolskega centra na Plavžu

LETNA KONFERENCA KRAJEVNE ORGANIZACIJE ZB NOV JAVORNIK - KOROŠKA BELA

V soboto, 4. februarja je bila v delavskem domu Julke in Albina Pibernik na Javorniku letna konferenca krajevnega organizacije ZB NOV Javornik - Koroška Bela. Konferenca se je udeležil tudi predsednik občinskega odbora ZB NOV Jesenice Jože Ulčar.

O opravljenem delu v letu 1977 je poročal predsednik France Treven. Poročilo je bilo dopolnjeno tudi s podatki o delu posameznih komisij. Tako v poročilu kakor pozneje v razpravi so ugotovili, da je bila v lanskem letu aktivnost na zadovoljivi višini in pogojena z akcijami ob praznovanju Titovih in partijskih jubilejev. Navzočim je bilo posredovano poročilo o izvedbi večjih prireditev, ki jih na Javorniku že tradicionalno organizirajo vsako leto (kurirski smuk in pohod pionirjev po partizanskih poteh na Pristavo). Precej pozornosti so namenili izvajanju zakona o ljudski obrambi in družbeni samozasčiti. Spregovorili so tudi o delu komisije za socialna vprašanja borcev NOV.

Razpravljali so obravnavali priprave na skupščinske volitve in pozvali borce NOV, da se aktivno vključujejo v delegacije za posamezne samoupravne interesne skupnosti ter v delegacijo KS za zbor krajevnih skupnosti. Naštete so bile tudi nekatere druge akcije, ki jih bo treba organizirati v tem letu. Načeli so tudi vprašanje izbire ustreznega prostora za organiziranje večjih prireditev na Pristavi v Javorniškem rovtu, ker kmetijska zemljiška skupnost namerava večji del prostora, ki so ga doslej na Pristavi uporabljali za takšne prireditve, izključno uporabiti za pospeševanje kmetijske dejavnosti.

Med nalogami, ki so jih našli v poročilu in v razpravi je na vidnem mestu ohranjanje tradicij NOB. Spregovorili so tudi o sodelovanju s pripadniki JLA. Navzoče je pozdravil Ivo Klanica vodnik JLA iz graničarske karavle Karavanških kurirjev v Javorniškem rovtu ter se zavzemal za sodelovanje skozi vse leto. V tem letu bo organiziran pohod po poteh graničarjev.

- hitrejši rasti zaposlovanja v materialni proizvodnji in racionalnejše zaposlovanje v nematerialni proizvodnji.

Z uresničitvijo navedenih kvalitetnih dejavnikov gospodarjenja, se v občini načrtuje naslednji družbenoekonomski razvoj v letu 1978:

- realna rast družbenega proizvoda za okoli 15 % (povečanje se nanaša tudi na novo zaposlene delavce in sicer za okoli 2 do 2,5 %),
- rast produktivnosti dela za okoli 13 odstotkov,
- rast količinske proizvodnje v industriji za okoli 11 %,
- rast investicij v osnovna sredstva 24 %,
- povečanje izvoza za 72 %,
- povečanje uvoza za 9 %,
- realna rast osebnega dohodka za okoli 2 %,
- rast zaposlenih za okoli 2 do 2,5 %.

V nadaljevanju osnutek družbenega plana obravnava materialne okvire razvoja v letu 1978 in aktivnosti na področju materialne proizvodnje in družbenih dejavnosti ter opredeljuje njihove nosilce.

Delegati predsedstva bodo obravnavali tudi predlog financiranja poltednika Glas, glasila gorenjskih občinskih konferenc SZDL. Od skupnih sredstev, ki so za leto 1978 predvidena v višini 1.905.000 din, naj bi jeseniška občina prispevala 15,5 % ali 295.275 din.

Na seji predsedstva pa bodo obravnavali in sprejeli tudi koledar prireditev v občini za leto 1978, ki ga bomo v našem glasilu objavili po sprejemu.

VABILO NA PRVO SEJO TEMELJNE KANDIDACIJSKE KONFERENCE NA JAVORNIKU

Krajevna konferenca SZDL Javornik - Koroška Bela vabi prebivalce naselij Javornik, Koroška Bela, Javorniški rovt in Potoki, da se v četrtek 9. februarja, ob 18. uri udeležijo prve seje temeljne kandidacijske konference. Na seji bodo najprej sprejeli statutarni sklep o spremembi statuta krajevnega skupnosti za tem pa še obravnavali poročilo predsednika krajevnega konference SZDL o politični aktivnosti v predvolilnih pripravah. Na današnji prvi seji bodo navzočim posredovali predlog možnih kandidatov za delegacijo v zbor krajevnih skupnosti skupščine občine ter za posamezne samoupravne interesne skupnosti, ki sta ga pripravila koordinacijski odbor za kadrovska vprašanja in izvršni odbor krajevnega organizacije SZDL.

Prva seja temeljne kandidacijske konference bo v delavskem domu Julke in Albina Pibernik na Javorniku.

NOVICE IZ RADOVLJSKE OBČINE

Na ločenih sejah vseh treh zborov občinske skupščine Radovljica, 7. in 8. februarja, so delegati potrdili program dela skupščine do julija 1978, resolucijo o politiki izvajanja družbenega plana občine v 1978. letu, osnutek statuta občine, odlok o elementih za določanje odškodnine za razlašena stavbna zemljišča, spremembe odloka o prispevku za uporabo mestnega zemljišča, odlok o zaščitenih kmetijah, odlok o določitvi gradbenega okoliša za zemljišča, ki so namenjena za stanovanjsko gradnjo na Posavcu, predlog odloka o opravljanju in razpolaganju s stavbnim zemljiščem na področjih, ki se urejajo z urbanističnimi zazidalnimi načrti, predlog družbenega dogovora o oblikovanju cen v stanovanjski gradnji v SRS, sprejeli sklep o novi lestvici katastrskega dohodka, aneks k samoupravnemu sporazumu za financiranje KS (300 din na zaposlenega), program ukrepov proti črnim gradnjam, poročilo INDOK centra, in izrekli soglasje SOB Kranj k uporabi sredstev zbranih na podlagi republiškega zakona o oblikovanju sredstev solidarnosti za odpravo posledic naravnih nesreč. Opravili so več imenovanj, delegati pa so postavili več delegatskih vprašanj.

Izvršni svet OS Radovljica je na 111. seji, 30. januarja, obravnaval predlog dogovora o izvajanju politike cen proizvodov in storitev iz pristojnosti republike in občin v 1978. letu, poročilo o uresničitvi plana vzdrževanja občinskih zgradb, poročilo o predlogu za rešitev problema opuštenih šolskih stavb v Poljčah in Begunjah, priprave za sklenitev samoupravnega sporazuma o izločanju dela sredstev stanovanjskega prispevka za financiranje izgradnje omrežja komunalnih objektov in naprav primarnega in sekundarnega pomena. Razen tega je tekla razprava tudi o lokacijskih zadevah, o zazidalnem načrtu center Radovljica in Poddobrava-Begunje, o novelaciji urbanističnega načrta Bleda ter o osnutku sporazuma za gradnjo Cankarjevega naselja v Radovljici.

V skladu z rokovnikom o kandidacijskih in predvolilnih opravilih in sklepu skupne seje predsedstva OK SZDL in občinskega sveta ZSS Radovljica, so prejšnji teden potekale v vseh KS razširjene seje izvršnih odborov OK SZDL ter v OZD in TOZD sindikalnih organizacij, na katerih so sprejemali sklepe o sklicnih temeljnih kandidacijskih konferencah. Na sejah so iz vrst evidentiranih kandidatov oblikovali predloge možnih kandidatov za člane delegacij KS in delegacij SIS. Izrekli so se tudi o možnih kandidatih za vodilne funkcije v občinski skupščini in za delegate družbenopolitičnega zbora. Za predsednika OS je ponovno možni kandidat Leopold Pernuš, za podpredsednika Guido Melink, za predsednika ZSD Jože Meršol in Jože Kapus, za predsednika zbora KS Franc Bajt in za predsednika DPZ Jošt Role in Elza Osterman.

V razpravi po KK SZDL in OO sindikata je predlog možnih kandidatov za vodilne funkcije SIS radovljske občine, ki ga je oblikoval koordinacijski odbor za kadre pri OK SZDL. Za predsednika skupščine izobrazevalne skupnosti sta predlagana Jordan Blažević in Kati Knaflitz, za IO Ljubo Meglič in Minka Puc. Za predsednika skupščine kulturne skupnosti Zdenko Cund, za predsednika IO pa Drago Repe. Možni kandidat za predsednika skupščine raziskovalne skupnosti je Peter Petriček in za IO Janez Košir. Peter Slegelj je predlagan za predsednika skupnosti socialnega skrbstva, za IO pa Igo Blažnik. Za otroško varstvo Marjana Ravnikar in Stanka Zupan, za pokojninsko invalidsko SIS Ivan Cerkovnik in Mirko Mulej, za zaposlovanje Rado Faganel in Blaž Jakopič, za stanovanjsko skupnost Pavel Noč in Miran Bogataj, za socialno varstvo Ogric Jerica in Franc Cop, za telesno kulturno skupnost pa Stanko Habjan in Boris Čebulj.

Na zadnji seji predsedstva OK SZDL Radovljica so zaradi kadrovskih sprememb v vodstvih občinskih DPO imenovali za nove člane predsedstva Milana Baloha, namestnika sekretarja komiteja OK ZK, Pavla Vuga, predsednika KK SZDL Begunje, Juleta Vobiča, tajnika občinskega odbora ZRVS in Slavka Staroverskega, predsednika občinskega odbora ZB NOV.

Po oceni predsedstva OK ZSMS Radovljica rezultati evidentiranja možnih kandidatov za marčevske volitve iz vrst mladih do 27. let v KS niso še povsem zadovoljivi. Za delegacije v KS za odbor KS občinske skupščine je 18,18 % mladih. Od 53 evidentiranih za DPZ so v KS evidentirali le osem kandidatov, ali 25 %. Za delegate v posebne in splošne delegacije za SIS so po KS od 391, evidentirali iz vrst mladih 88 kandidatov ali 22,5 %. Glede na strukturo prebivalstva po KS, kjer so skupaj evidentirali za vse naštetih delegacije in zbora 642 kandidatov iz mladih do 27 let le 132 ali 20,56 %, to je petina, kar pa ne ustreza starostnemu razmerju kandidatov.

Po programu splošnega vojaškega usposabljanja in idejnopoličnega izobraževanja rezervnih starešin bodo v radovljski občini do konca februarja organizirali seminar za predavatelje, ki bodo posredovali temo Obramba in odpor mest v splošni ljudski obrambi. Po vseh krajevnih organizacijah ZRVS pa bodo organizirali predavanja na temo Priprava in izvedba mobilizacije v občini.

Po zadnjih še vedno nepopolnih podatkih, ker na občinski konferenci SZDL in občinski svet ZSS niso poslani še vse popisnice, so v radovljski občini do januarja od 6.170 vseh evidentiranih možnih kandidatov evidentirali 41 % žensk - 27,4 % članov ZKS, 23 % mladih in 4,6 % udeležencev NOB. Ker je postopek evidentiranja še v teku računajo, da se bo število evidentiranih še bistveno povečalo, prav tako pa ne spreminjena tudi struktura delegatov.

Svečane zaprisege mladih vojakov v vojašnici na Bohinjski Beli so se 26. januarja udeležili kot vedno tudi predstavniki vseh krajevnih in občinskih DPO in skupščine občine. Novodošli vojakom je o revolucionarni preteklosti in razvoju NOB na Gorenjskem govoril predsednik občinskega odbora ZB NOV Radovljica Slavko Staroverski.

Na vsakoletno žalno slovesnost ob obletnici junaške smrti narodnega heroja Matija Verdnika-Tomaža, ki bo 12. februarja v Svečah na Koroškem, se bo udeležilo tudi večje število borcev in drugih občanov iz radovljske občine. Predsedstvo občinskega odbora ZB NOV Radovljica je sklenilo, da bo za vse udeležence, ki ne bodo šli s svojimi vozili, organiziran avtobusni prevoz po enotni ceni 40 din za posameznika. Računajo, da bodo tudi letos napolnili najmanj dva avtobusa.

Zaradi ugotovitev občinskega družbenega pravobranilca samoupravljanja Radovljica o nepravilnostih pri izvedbi referendumov o sprejemanju samoupravnih sporazumov in pravilnika o osnovah in merilih za delitev za OD v Iskri Otoče, ki je bil 28. decembra, je bil ta referendum razveljavljen. Po sklepu delavskega sveta so delavci Iskre Otoče ponovno glasovali o sprejemu aktov 31. januarja.

Komisija za volitve in imenovanje pri OS Radovljica je na razpis delavske univerze in na predlog njene delovne skupnosti, sklenila predlagati ponovno za direktorja delavske univerze Radovljica Mirana Kenda. Imenovanje so opravili delegati vseh treh zborov občinske skupščine na zadnji skupni seji 7 in 8. februarja. Za delegata v delavski svet Gorenjskih lekarn v Kranju pa je komisija predložila Janka Kralja iz Lesc.

Lani je bilo v radovljski občini registrirano 6.247 motornih vozil, od teh 5.774 osebnih avtomobilov, kar predstavlja okoli polovico lastnih osebnih avtomobilov vseh zaposlenih v občini. Od 8.939 občanov z vozniki dovoljenji je dobra četrtina, ali 2.182 žensk.

V tovarni Elan Begunje so v 1977. letu izdelali 400.000 parov smučí, od teh četrtno tekaških. V tujino, predvsem v zahodne države, so izvozili 85 % celotne proizvodnje smučí. Letos načrtujejo razširitev proizvodnje še v novo obrata v Kočevje in v Avstriji, in tako povečati proizvodnjo na 500.000 parov smučí letno.

V torek, 31. januarja, dopoldne, so v Radovljici svečano odprli novo lekarno v prizidku zdravstvenega doma. S tem se je uresničila dolgoletna želja občanov radovljske občine, da pa tudi delovnega kolektiva Lekarne, ki je doslej delal v skrajno neprimernih pogojih stare stavbe na Linhartovem trgu. Gradnjo nove lekarnice je omogočila regionalna zdravstvena skupnost in občinska skupščina Radovljica. Gradbena dela je izvajal SGP Gorenje po načrtu zavoda za urbanizem Bled in pod nadzorom stanovanjskega podjetja ALPDOM Radovljica. Notranjo opremo lekarnice je izdelala Lesnina Ljubljana.

Iz proračunskih sredstev OS Radovljica je bilo v 1977. letu odobreno za vzdrževanje občinskih zgradb 1.232.780 din. Z rebalansom proračuna v decembru pa so bila ta sredstva znižana za 337.330 din. Lani so znašali dohodek tega sklada 1.540.701 din izdatki pa 1.070.236 din. Za 1978. leto je za vzdrževanje občinskih zgradb predvideno 1.707.000 din, ne upoštevajoč lanskoletni ostanek 423.000 din.

V počastitev slovenskega kulturnega praznika Prešernovega dne bodo v Sivčevi hiši v Radovljici v sredo, 8. februarja odprli zanimivo razstavo grafičnih del - priznanega slovenskega umetnika Hinka Smrekarja, ki je padel v NOB. Prikazano bo 20 karikaturnih portretov znanih Slovencev - njegovih sodobnikov. Izvirne slike, ki bodo gotovo pritegnile zanimanje širše javnosti, so muzeji radovljske občine, ki so organizator razstave, izposodili v Narodni galeriji iz Ljubljane. Razstava bo na ogled do konca februarja.

Godba na pihala pri DPD Svoboda Lesce, ki jo vodi poštredni dirigent Lacko Branko in predsednik Jože Avsenik je v 1977. letu nastopila na 72 koncertih, proslavah in drugih svečanih prireditvah. V tem času so opravili kar 105 rednih vaj. Razen v radovljski občini so nastopili tudi v sosednjih občinah, v Crikvenici, Umagu in v Kočevju. Navezali so tudi prijateljske stike s slovenskimi godbeniki iz Doline pri Trstu in z vsemi železarskimi godbami v Sloveniji, ki so jih gostili na 4. srečanju junija v Lesah. Na preglednem tekmovalnem pihalnih orkestru Slovenije v Trzinu so dosegli odlično 2. mesto, kar jih je še bolj spodbudilo k delu.

Likor Radovljica, likovna skupina pri ZKPO, ki združuje 30 amaterskih slikarjev in likovnih oblikovalcev, je v 1977. letu za svoje člane organizirala dvomesečno slikarsko šolo, ki jo je vodil akademski slikar Boni Čeh, šest razstav na Bledu, v Bohinju, Kropi in Radovljici. Sedem članov skupine je svoja dela razstavljalo na I. gorenjskih razstavi likovnih skupin, ki je bila doslej že na ogled v Kranju, na Jesenicah in v Radovljici, letos pa bo postavljena tudi v drugih gorenjskih občinah.

XIII. SPOMINSKI POHOD NA STOL

V organizaciji koordinacijskega odbora planinskih društev občine Jesenice in občinskega odbora ZBZ NOV Jesenice, bo organiziran v dnevi 17., 18. in 19. februarja že trinajsti spominski pohod na Stol. Pokrovitelja pohoda sta dnevniki Delo in Ljubljanska banka — temeljna banka za Gorenjsko. Pohod bo izveden v vsakem vremenu.

Zimski spominski pohod na Stol je množična manifestacija planincev, granicarjev, teritorijalcev, lovcev, šolske mladine, tabornikov in drugih ljubiteljev gora, v spomin in počastitev borbe jeseniške čete, dne 20. februarja 1942 z nemškimi okupatorji na Malem Stolu (2163 m). Posvečen je tudi spominu na padlega prvoborce Jožeta Kodra iz Baške Gope.

Jesenjska četa je takrat štela 38 borcev, vodil pa jo je Polde Strazišar. Nemci, ki jih je bilo več sto, so v borbi na Stolu utrpeli večje izgube. Od jeseniške čete, ki so se udeležili borbe še živijo: Ivan Vovk — Zivan, Franc Konobelj — Slovenko, Ivanka Kozar, Anton Lončar, Anton Matoh — Štepsel, Franc Šmid — Ljubo in Ciril Triler-Ciro.

Za dvajsetletnico borbe na Stolu je dal pobudo in tudi izvedel prvi pohod, dne 25. februarja 1962, alpinistični odsek Planinskega društva Jesenice, katerega so se udeležili jeseniški gorniki in večina še živeti borci — udeležencev bitke na Stolu. Vseh udeležencev je bilo 51, ki so imeli skrajno slabo in viharo vreme. Takrat so na razvalinah požgane Prešernove kočice dali navoziti pobudo, da zgradijo novo kočjo na istem mestu.

Od tega prvega pohoda, jih je bilo doslej že dvajset s skupno udeležbo preko 12.500.

Istočasno pa je pohod posvečen tudi praznovanju 200 letnice prvega pristopa na Triglav (2863 m). Bohinjski srčni možje — lovec Stefan Rožič, rudarja Matija Kos in Luka Korošec ter ranecelnik Lovrenc Wilomitzer — so dne 26. avgusta 1778 prvič stopili na vrh našega očaka Triglava z Bohinjske strani preko Velega polja.

PROGRAM XIII — SPOMINSKEGA POHODA NA STOL

V petek, 17. februarja, bo pohod šolske mladine iz občin Jesenice in Radovljica do Valvasorjevega doma pod Stolum (1180 m). Odhoda bo ob 8. uri izpred osemletke na Koroški Bili in izpred spomenika talcev v Mostah pri Zirovnici. Ob 11. uri bo pred Valvasorjevim domom proslava s kulturnim programom. Udeleženci dobijo posebne značke. Pot bo vodila po prehojeni poti Cankarjeve čete.

V soboto, 18. in nedeljo, 19. februarja, pa bosta pohoda vseh udeležencev od Valvasorjevega doma s pričetkom ob 5. uri do 10. ure na Stol. Ob Prešernovi koči na Malem Stolu bo v nedeljo, 19. februarja ob 10. uri proslava. Pot bodo udeleženci in zavarovalni alpinisti in reševalci gorenjskih planinskih društev.

V slučaju slabih vremenskih in snežnih razmer bo pohod od Valvasorjevega doma prek planin pod Stolum — s proslavo pred Valvasorjevim domom ob 12. uri. V tem primeru bo pričetek pohoda izpred doma ob 8. uri.

Udeleženci pohoda dobijo za enkratno udeležbo izkaznico in bronasto značko, za trikratno srebrno, za petkratno pa zlato značko, pri desetkratni udeležbi na pohodu pa diplomu in posebno plaketo. Letos bo organizator pohoda razdelil udeležencem tudi posebno brošuro z vsemi potrebnimi podatki.

Pri odhodu mora vsak pohodnik na startu prevzeti pri vodstvu rdeč kartonček, ki ga mora obvezno oddati na kontrolnem mestu pri Prešernovi koči ali v primeru druge variante na določenem mestu med pohodom in ga zamenjati za povratnega modrega, katerega mora oddati ob zaključku pohoda vodstvu in administraciji v karavli nad Valvasorjevim domom zaradi vpisa v izkaznico. Dosedanji udeleženci pohoda naj obvezno prinesejo s seboj izkaznico pohoda, ker ne vodimo druge evidence. Desetkratni udeleženci naj že pri odhodu oddajo vodstvu pohoda svojo izkaznico, da bodo dobili ob zaključku posebno častno diplomu in plaketo.

Prenosišče ni, zato prosimo udeležence, da opravijo pohod v enem dnevu — v soboto ali nedeljo. Prijave sprejema Planinsko društvo Jesenice.

V karavli Valvasor bo nudilo PTT podjetje razglednice s posebnim spominskim žigom in posebne spominske značke.

POSEBNA NAVODILA:

Pristopi do Valvasorja so možni iz Koroške Bele ali iz Most (Zirovnica) v dveh urah. Pot od Valvasorja do Prešernove kočice bo uhojena, obelježena z zastavicami in na težjih mestih zavarovana. Udeleženci naj bodo disciplinirani in se ravnaajo po navodilih alpinistov in reševalcev. Ni dovoljeno se oddaljevati od smeri pohoda.

Udeležencem priporočamo, da koristijo javna prevozna sredstva — avtobuse, vlake.

Oprema: zimska. Obleka topla zimska z rezervnim perilom, rokavice, kapa, snežna očala, gamaše, vetrovka, volnene nogavice, čevlji s profiliranimi podplati, po možnosti derže, cepin ali smučarske palice. V nahrbtniku pa kalorična hrana (za en dan) in topla pijača (v termovki) — NE ALKOHOLA. Pohod na Stol v zimskem času je zahtevna tura. Zato naj se ga udeležijo le primerno izveščani in utrjeni udeleženci.

Vsak udeleženec pohoda je dolžan paziti na planinsko okolje, zato naj nihče ne odlaga ob poti plotevink, papirja, plastičnih vrečk, olupkov itd. Udeleženci se udeležijo pohoda na lastno odgovornost.

PROGRAM DRSANJA IN DRŠALNIH PRIREDITEV

REKREACIJSKO DRSANJE:

- petek, 10. februarja, ob 20. do 22. ure za železarno Jesenice,
- sobota, 11. februarja, ob 14. do 16. ure,
- nedelja, 12. februarja, ob 14. do 16. ure, ob 17. do 19. ure in ob 20. do 22. ure.

HOKEJSKE PRIREDITVE:

- sobota, 11. februarja, ob 9. uri pionirski finale igra I.: I., ob 11. uri mladinsko prvenstvo SRS HK Jesenice: HDK Celje, ob 17. uri pionirski finale igre II.: II. ali III.: III., ob 18.45 slovensko-hrvaška liga HK Triglav Kranj: HK Mladost Zagreb.

KEGLJANJE NA LEDU:

- nedelja, 12. februarja, ob 7. uri mednarodni turnir.

GORENJSKA LIGA — TRENINGI:

- četrtek, 9. februarja ob 21.45 — 22.45 HK Podmežaklja Jesenice,
- petek, 10. februarja, ob 22.15 do 23.15 HK Ljubno,
- sobota, 11. februarja, ob 21. ure prosto,
- nedelja, 12. februarja, ob 12. do 13.30 HK Blejska Dobrava,
- ponedeljek, 13. februarja, ob 22. do 23.15 HK Kokrica,
- torek, 14. februarja, ob 22. ure prosto,
- sredo, 15. februarja, ob 21. do 22.30 HK Triglav Kranj,
- četrtek, 16. februarja, ob 21.45 do 22.45 HK Podmežaklja Jesenice.

PRIPRAVE ZA IZVEDBO BALKANSKIH IGER V SKOKIH V VODO

Zveza za skoke v vodo je na podlagi razpisov poverila plavalnemu klubu Jesenice izvedbo X. balkanskih iger v skokih v vodo za seniore. Tekmovanje bo od 3. do 6. avgusta letos. Sodelovalce bodo reprezentance iz Bolgarije, Grčije, Romunije, Turčije in Jugoslavije.

Na kopališču Ukova so bila že tekmovanja v skokih v vodo, ki so zaradi svoje atraktivnosti privabila številne gledalce. Dvakrat je bilo tekmovanje za Zhiherlov memorial z mednarodno udeležbo, državno prvenstvo leta 1974 in 1976, mladinsko slovensko prvenstvo in troboj Srbije, Hrvaške, Slovenije in Lanske leto. V okviru plavalnega kluba Jesenice deluje sekcija za skoke v vodo. Vadijo predvsem pionirji. Pred leti so bile Darja Grošelj, Lučka Šturm, Maja in Vidi Damjan celo pionirske slovenske in državne prvakinje. Žal so prežgodej popustile. Vidne rezultate je dosegel Turi Trost in Žnidaršič. Lansko leto so se v različnih skupinah pionirji na državnem prvenstvu uvrstili od šestega do sedemnajstega mesta. Mnogo je obetal nesrečni Boštjan Ramuš.

Ta bežni pregled v to športno panogo na Jesenicah navajamo zato, da povemo, da imamo nekaj izkušenj pri organizaciji tekmovanj v skokih v vodo. Ob pomoči zveze za skoke v vodo in članov plavalnega kluba, na čelu z reprezentantom Oberšeterjem, smo sposobni organizirati tudi to zahtevno mednarodno tekmovanje. Glede kopališča in stolpa so tekmovalci dajali pohvalne izjave. Po izjavi tovariša Oberšeterja je sposobno za doseganje vrhunskih rezultatov. Pomoč tovarišev od zveze bo pri sojenju in z naveti. Sama izvedba ne zahteva veliko sredstev, po propozicijah moramo plačati le nastanitev in prehrano tekmovalcem.

Glavni namen je (to smo v Železaru objavili), da to akcijo izkoristimo za ureditev kopališča, da bo sploh sposobno za nadaljnje delovanje. To je za potrebe Jesenčanov, napredka plavalnega športa in rekreacijskega plavanja. Do pričetka tekmovanja moramo zgraditi sanitarije in najnujnejše prostore za garderobe in prostore za plavalni klub. S tem se bomo znebili starih barak, ki so dotrajane. Ob tem pa se pripravljamo in išče ponudbe ter druge podatke za prekritje bazena.

Vse to spada v priprave za X. balkanske igre v skokih v vodo. Gradbena komisija je izdelala termični plan del. Dela je potreb-

no dokončati do 1. avgusta letos. Tako bomo praznovali občinski praznik tudi s to delovno zmago. Za počastitev praznika plavalni klub prireja tudi tradicionalno plavalno tekmovanje za pokal mesta Jesenice.

Planiran začetek gradbenih del je 15. marec. Sedaj je v delu lokacijska dokumentacija, pridobljena so potrdila in tudi že naročeni izvedbeni načrti. Lokacijsko dokumentacijo izdeluje biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice. Izvedbene načrte pa projektivni biro Gradiva v Ljubljani. Ponudbo imamo tudi od TRIM Trebnje za železno konstrukcijo. Pokritje kopališča je druga faza del in ni zajeto v tem programu, zanjo pa tudi ni izdelana finančna konstrukcija.

Komisija za nastanitev in prevoz tekmovalcev že sklepa pogodbe, kar je potrebno, ker so v avgustu zaradi turizma zasedene vse kapacitete. Za pokroviteljstvo smo naprosili železarno Jesenice.

Največ dela ima finančna komisija, ker se drži dogovora, da se ne sme zajedati v sredstva drugih športnih panog na Jesenicah. Vse program pridobivanja sredstev je grajen na osnovi zbiranja, prvenstveno z reklamami, prirediteljstvo televizije, prodaje značk ter prodajo kart za vstop na kopališče in na prvenstvo. Vstopnice bodo kmalu v prodaji.

Namen tega prispevka je tudi odgovor na razpravo v skupščini temeljne telesnokulturne skupnosti, kjer so na zadnji seji delegati dobili celotno informacijo, žal šele na seji, zato so tudi bila postavljena vprašanja, na katera je bil v informaciji že dan odgovor. Skupščina je akcijo podprla, postavljena pa so bila vprašanja, zakaj prevzemamo organizacijo tekmovanja, ko ni niti dovolj denarja za osnovno dejavnost. Naj še enkrat odgovorim, da zato, da to akcijo izrabimo, da uredimo kopališče, vsaj toliko, da bo sposobno nadalje delovati. Torej zaradi osnovne dejavnosti.

Reklame se zbirajo po vsej Jugoslaviji, navzoča bo televizija in je reklama zato interesantnejša.

Izvedba tekmovanja je poverjena Jesenicam. Odbor dela z vso vnemo, da bi delo in nato organizacija čim bolj stekla. Tekmovanje je mednarodno in gre tako za ugled Jesenic kot Jugoslavije.

Vse dejavnike, ki nam lahko pomagajo, pa prejemajo za razumevanje in pomoč.

SN

DEŽURNA TRGOVINA

V soboto, 11. februarja bo na Jesenicah od 15. do 19. ure odprta **DELIKATESA — KAŠTA 4 NA PLAVŽU.**

OTROKE VABIMO NA TEKMOVANJE V SLALOMU

TVD Partizan Javornik — Koroška Bela vabi cibabane in pionirje z območja krajevne skupnosti na tekmovanje v slalomu, ki bo v nedeljo, 12. februarja, ob 10. uri na Kresu. Prijave oddajte uro pred tekmovanjem na prizorišču tekmovanja. Udeleženci bodo razvrščeni v tri skupine. V primeru slabega vremena tekmovanja ne bo.

VABILO NA SANKAŠKO TEKMOVANJE

Vabimo vas na EKIPNO IN POSAMIČNO SANKAŠKO TEKMOVANJE osnovnih organizacij ZSMS, ki bo v soboto, 11. februarja, na Rodinah, s pričetkom ob 9. uri.

Vsaka ekipa (lahko jih prijavite več) šteje tri člane. Ekipa je lahko mešana. Startnina za vsako ekipo je 30.00 din.

Zmagovalna ekipa bo osvojila Prehodni pokal. Na osnovi rezultatov, doseženih v ekipnem tekmovanju, bomo nagradili tudi tri najboljše tekmovalke in tri najboljše tekmovalce.

Prijave pošljite do petka, 10. februarja, na naslov OBČINSKA KONFERENCA ZSMS JESENICE, TITOVA 86, 64270 JESENICE.

TEČAJ STROJEPIJSJA

Delavska univerza Jesenice vpisuje v tečaj strojepisja. Pouk bo ob ponedeljkih in petkih v večernih urah, z začetkom 27. februarja. Prijavite se na delavski univerzi, Trg Toneta Čufarja 1 ali po telefonu 81-072.

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Strojne delavnice se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč, ki mi je bila zelo dobrodošla.

Marija Sabotin

ZAHVALA

Izvršnemu odboru sindikata, kakor tudi OOS TOZD Elektrode, se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč, ki mi je bila zelo dobrodošla.

Erna Jonke

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Družbena prehrana, se zahvaljujem za prejeto denarno pomoč v času moje bolezni, ki mi je bila dobrodošla.

Marija Oitzi

ZAHVALA

Izvršnemu odboru sindikata, kakor tudi OOS TOZD Elektrode, se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč, ki mi je bila zelo dobrodošla.

Erna Jonke

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Družbena prehrana, se zahvaljujem za prejeto denarno pomoč v času moje bolezni, ki mi je bila dobrodošla.

Marija Oitzi

ZAHVALA

Izvršnemu odboru sindikata, kakor tudi OOS TOZD Elektrode, se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč, ki mi je bila zelo dobrodošla.

Erna Jonke

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Družbena prehrana, se zahvaljujem za prejeto denarno pomoč v času moje bolezni, ki mi je bila dobrodošla.

Marija Oitzi

Kaj bomo gledali v kinu

KINO RADIO

11. februarja ameriški barvni risani film ROBIN HOOD ob 15. uri, proizvodnja Walt Disney.

11. in 12. februarja angleški barvni film V ZLATEM TRIKOTNIKU MAMIL ob 17. in 19. uri, režija Avu Ma in Rome Bunag, v glavni vlogi Lo Lie.

13. in 14. februarja francoski barvni film BELMONDO V POSLANSTVU PRAVICE ob 17. in 19. uri, režija Filip Labro, v glavni vlogi Jean Paul Belmondo.

15. februarja italijanski francoski nemški barvni film OD ARDENOV DO PEKLA ob 17. in 19. uri, režija Alberto de Martini v glavni vlogi Curt Jürgens.

16. februarja ni predstav.

17. februarja ameriški barvni film VRNITEV ČLOVEKA Z IMENOM KONJ ob 17. in 19. uri, režija Irvin Kershner, v glavni vlogi Richard Harris.

18. in 19. februarja domači barvni film AKCIJA STADION ob 17. in 19. uri, režija Dušan Vukotić, v glavni vlogi Igor Gale, Franjo Majetič.

KINO PLAVŽ

11. in 12. februarja francoski barvni film BELMONDO V POSLANSTVU PRAVICE ob 18. in 20. uri.

12. februarja ameriški barvni risani film ROBIN HOOD ob 10. uri.

13. in 14. februarja angleški barvni film V ZLATEM TRIKOTNIKU MAMIL ob 18. in 20. uri.

15. februarja ni predstav.

16. februarja ameriški barvni film GRIZLI ob 18. in 20. uri.

18. in 19. februarja ameriški barvni film PODVIGI DETEKTIVA NJUMENA ob 18. in 20. uri.

KINO KRANJSKA GORA

11. februarja ameriški barvni film VSI ZA ELDORADO ob 20. uri.

12. februarja ameriški barvni film ZAKAJ TE MOŽ PUŠČA SAMO ob 20. uri.

15. februarja francoski barvni film BELMONDO V POSLANSTVU PRAVICE ob 20. uri.

18. februarja angleški barvni film V ZLATEM TRIKOTNIKU MAMIL ob 20. uri.

19. februarja ameriški barvni film GRIZLI ob 20. uri.

KINO DOVJE MOJSTRANA

11. februarja domači barvni film NE NAGIBAJ SE VEN ob 19. uri.

12. februarja ameriški barvni film VSI ZA ELDORADO ob 19. uri.

18. februarja francoski barvni film BELMONDO V POSLANSTVU PRAVICE ob 19. uri.

19. februarja angleški barvni film V ZLATEM TRIKOTNIKU MAMIL ob 19. uri.

ABC POMURKA — TRGOVSKO PROIZVODNA ORGANIZACIJA »GOLICA« JESENICE
Temeljna organizacija združenega dela ZARJA

objavlja prosta dela in naloge za

poslovodja skladišča gradbenega materiala in pohištva.

Pogoji:

- srednješolska izobrazba ekonomske ali komercialne smeri,
- tri leta ustreznih delovnih izkušenj,
- odslužen vojaški rok,
- trimesečno poskusno delo.

Delo se združuje za nedoločen čas s polnim delovnim časom.

Kandidati naj ponudbe z dokazili o strokovnosti ter opisom dosedanjih zaposlitev pošljejo na naslov: Trgovsko proizvodna organizacija »GOLICA« JESENICE — kadrovska služba, — Jesenice, Titova 1. najkasneje v osmih dneh po objavi.

ZAHVALA

Izvršnemu odboru sindikata Železarne se iskreno zahvaljujem za prejeto denarno pomoč.

Tatjana Možina

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem TOZD Željarna in vzdrževalnemu oddelku za prejeto darilo ob odhodu na drugo delovno mesto.

Vsem nekdanjim sodelavkam in sodelavcem želim tudi v bodoče veliko delovnih uspehov.

Anton Kurboš

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata družbena prehrana, se iskreno zahvaljujem za prejeto denarno pomoč, ki mi je bila med boleznijo zelo dobrodošla.

Marija Kozjek

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Elektrode, se najlepše zahvaljujem za prejeto denarno pomoč.

Angela Robič

ZAHVALA

Zahvaljujem se za denarno pomoč v času bolezni osnovni organizaciji sindikata TOZD Energetika.

Ivan Svetina

ZAHVALA

Ob boleči izgubi dobrega moža

ANTONA REŽEKA

se zahvaljujem vsem sosedom, znancom, kolektivu TOZD Družbena prehrana, obratu, oziroma TOZD Jeklarna, KS Podmežaklja, ZB NOV, vsem darovalcem cvetja, pevcem za žalostinke in vsem, ki ste ga pospremili na njegovi zadnji poti. Se enkrat vsem iskrena hvala. **Žalujota žena in ostalo sorodstvo**

ZAHVALA

Ob boleči izgubi naše ljubljene žene, mame in stare mame

ANGELE ŠKARJA roj. JAUH

se iskreno zahvaljujem vsem sorodnikom, prijateljem, sosedom, znancom in vaščanom, ki ste sočustvovali z nami, jo v tolikšnem številu, čeprav sredi mrzlega zimskega popoldneva, pospremili na njeno zadnjo pot, ji darovali toliko lepega cvetja ter nam izrazili sožalje.

Zahvaljujem se vsem, ki so ji kakorkoli pomagali, da je lažje prenašala leta težke bolezni. Posebej se zahvaljujem dr. Čehu za zadnje lajšanje bolečin, ter pevcem za žalostinke.

VSI NJENI

ZAHVALA

Ob boleči in prerani izgubi naše drage žene, mame, hčerke, sestre in tete

VIKE BEVC

se zahvaljujem vsem, ki so z nami sočustvovali, nam izrekli sožalje, darovali cvetje in vence, ter jo v tako velikem številu spremili na njeno zadnjo poti. Posebno zahvalo izrekamo primariju dr. Vidaliču, dr. Markežu, dr. Ogrinovi, dr. Hudovernikovi ter osebju internega oddelka bolnice Jesenice, za vse kar so storili, da bi našo Viko ohranili pri življenju. Toplo se zahvaljujem sodelavkam Kroja, kolektivu gradbenega vzdrževanja in sosedom za nesebično pomoč. Lepa hvala pevcem za žalostinke.

Vsem še enkrat lepa hvala.

Žalujota mož Ivan, sin Jani, ter ostalo sorodstvo

Gorenjci, GLAS je vaš časopis

HOKEJSKI TURNIR PIONIRJEV ZA MEMORIAL DUŠANA BRUNA

Ob obletnici smrti znanega hokejista in trenerja Dušana Bruna je bil v dne 26. in 31. januarja in 2. februarja hokejski turnir pionijskih ekip, ki ga je organiziral hokejski klub Jesenice. Na turnirju so sodelovali pionirji HK Jesenice in HK Kranjska gora, ki so bili razdeljeni v tri moštva. Zmagovalec turnirja je bilo moštvo rdečih s sedmimi točkami, pred moštvom rumenih s šestimi točkami in modrih s petimi točkami. Moštva so bila precej izenačena, kar povedo tesni rezultati medsebojnih srečanj.

REZULTATI TURNIRJA:
Prvi dan: Modri : Rdeči 4:4, Rdeči : Modri 9:11, Modri : Rumeni 8:7;
Drugi dan: Modri : Rumeni 7:5, Rdeči : Modri 4:2, Rumeni : Rdeči 5:7;
Tretji dan: Rumeni : Rdeči 6:2, Modri : Rumeni 3:5, Rdeči : Modri 3:2.

Najboljši strelci turnirja je bil Bojan Kelih s 16 goli, drugi Adil Šefić s 11 in tretji Rok Kolbi s 10 goli. Najboljši vratar turnirja je bil Miran Noč, za najboljšega branilca pa je bil proglašen Robert Hribar. Na turnirju je sodelovalo 38 pionirjev.

Tekme so organizirali in vodili Vlasto Bubnik, Ciril Klinar-Lilo in Marjan Vidmar s pomočjo tehnične in sodniške komisije ter gospodarja kluba.

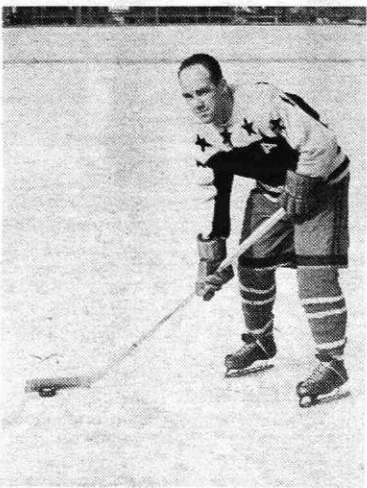
Navdušenje in veselje pionirjev je bilo na tekмах nepopisno in hkrati tudi hvaležno priznanje organizatorjem prvega turnirja, ki bo v prihodnosti postal pomemben dejavnik pri vzgoji najmlajših hokejistov. Mislimo, da je prvi hokejski turnir pionirjev uspel in s tem odprl pot k nadaljnjemu razvoju hokejskega športa pri nas.

Turnir za memorial Dušana Bruna je imel lokalno obeležje. Če bomo zastavili cilj za širši in kvalitetnejši razmah, bo hokejski turnir pionirjev prerasel lokalni

okvir ter postal tradicionalna prireditev v republiškem merilu. Na ta način se bomo najbolje oddolžili pokojnemu Dušanu Brunu, ki je vse svoje življenje posvetil napredku tega športa, zlasti vzgoji najmlajših kot njihov dolgoletni učitelj in trener.

Ob zaključku prvega spominskega turnirja so vsem pionirjem podelili spominska priznanja.

B. B.

Dušan Brun

KAKO NAPREJ?

V sredo, 1. februarja, se je s tekmi Jesenice - Medveščak in Olimpija - Kranjska gora končalo državno prvenstvo v sezoni 1977/78. Zopet so prvo mesto, tokrat že osemnajstič osvojili hokejski Jesenice, ki tako nadaljujejo tradicijo starejših generacij jeseniških igralcev.

Nekaj zadnjih kol je bila le formalnost, saj so večkratni prvaki s tretjo zmago nad Olimpijo, v dvorani v Podmežaklju, zagotovili letošnji naslov, ki je potrdil, da na Jesenicah raste nov nadarjeni rod hokejistov. Ne smemo namreč pozabiti, da so morali po odhodu M. Zbonartja, Hafnerja in Pristova ter po tem, ko je klubska uprava izrekla kazen F. Zbonartju, pomladiti prvo moštvo. Bojazen je sicer obstajala, kako se bodo neizkušeni igralci znašli v novi sredini in ali bodo kos ljubljanski Olimpiji. Tudi ljubljanci so v prvih dneh nove, mlade moči in ob tem velja opozoriti, da se jim je pomladitev povsem posrečila, kajti v njihovih vrstah je precej več mladih hokejistov, kar se bo nedvomno poznalo v prihodnosti.

Toda, Jesenice so se zaradi tega ni treba bati. V vrstah Kranjske gore, ki jo je v letošnji sezoni treniral Boris Svetlin, ki je dobro začel, vendar bo potrebno še nekaj sezon, da bo pokazal vse kar ve in zmoro, se je odlikoval nekaj nadarjenih hokejistov. Le ti zelo resno trkajo na jeseniška vrata in bodo že v prihodnji sezoni

zaigrali v prvem moštvu. Tako torej ostaja dejstvo, da je bila letošnja sezona, o kateri bo še veliko govora, neke vrste vmesna postaja pri razvoju jeseniškega hokeja, ki je bil pred nekaj sezonami v senci Olimpije, sedaj pa je po suhih obdobjih naslovov pravokotni ostal že drugič Podmežaklju.

Sezona je kljub velikemu uspehu jeseniškega hokeja, pokazala tudi na nekatere negativne pojave, o katerih bo potrebno tudi v bodoče spregovoriti zelo resno, seveda z edinim ciljem, za večji napredek jeseniškega hokeja. Toda ostaja dejstvo, da so s osemnajsto zvezdico hokejski Jesenice prerasli v resnično legendo jugoslovanskega športa, legendo, ki jo bo potrebno nadaljevati, kajti ta hitra in moška igra, brez katere si Jesenice skorajda ne moremo zamisliti, imela v železarskem mestu veliko podporo in zelo dobre pogoje.

Ob koncu omenimo še to, da so v zadnjem kolu državnega prvenstva Jesenice premagali Medveščak z rezultatom 10:2 (5:0, 2:2, 3:0), Kranjska gora pa je v Ljubljani izgubila z rezultatom 1:16 (1:2, 0:7, 0:7).

Lestvica po končanem državnem prvenstvu:

1. Jesenice	18 15 0	3193	62 30
2. Olimpija	18 13 0	5106	64 26
3. Medveščak	18 5 21	65104	14
4. Kranjska gora	18 12 15	50184	4

D

ODLIČNI REZULTATI TEKAČEV NA PRVENSTVU SRS

V preteklih štirinajstih dneh, so se smučarji tekači borili za naslove prvakov SR Slovenije. Mladinci in člani so imeli svoje prvenstvo na Jezerskem, pionirji pa v Kamniku. Kot se nikoli doslej v letošnji zimi nas tudi tokrat naši tekači niso razočarali, ravno nasprotno, osvojili so toliko medalj kot že dolgo ne.

Najprej pogledimo kako so tekmovalci mladinci in člani na Jezerskem. Tukaj smo osvojili tri zlate, eno srebrno in dve bronasti medalji. Kdo so bili junaki, ki so osvojili medalje in kako so tekli. Prvo zlato medaljo je osvojil Darko Mrak med starejšimi mladinci, ki je z zelo dobrim tekmovalcem izredno težki progi opravil z vsemi svojimi tekmečji - reprezentanti v mladinski konkurenci. Da pa je bil uspeh naših tekačev v tej konkurenci še večji, je poskrbel eden najboljših mladincev pri nas, Dušan Đuričić, z osvojenim srebrno medaljo. Drugo zlato medaljo pa si je priboril v zares najzanimivejši disciplini v članskem tekmu na 15 km, naš sodelavec Tone Duričić. Tekel je izredno od vsega začetka in od kilometra do kilometra povečeval prednost in na koncu za 43 sekund premagal ravno tako našega sodelavca in reprezentanta iz Gorj Vinka Poklukarja. Tretjo zlato pa so osvojili starejši mladinci v štafeti 3 x 6 km za katero so tekli: M. Đuričić, Lebar in D. Mrak, pred prvimi favoriti tekači iz Gorj. Da pa je bila bera še bogatejša so poskrbeli: Bojana Kobentar pri st. mladincih in pa članska štafeta 3 x 10 km v postavi A. Janša, S. Mrak in T. Duričić, z osvojenimi bronastimi medaljami.

To so samo tisti ki so osvojili medalje, lahko pa povemo, da sta tekla zelo dobro tudi ostala naša člana Andrej Janša in pa Slavko Mrak, ki je tudi naš sodelavec in se uvrstila na sedmo in osmo mesto.

REZULTATI:
ML. mladinci: 1. Jani Kršinar - Olimpija, 12. Miro Lebar - Kr. gora, 19. Boris Kobentar - Hrúšica, 21. Franci Teras - Mojstrana.

St. mladinci: 1. Jeli Jelovčan - Triglav, 3. Bojana Kobentar - Hrúšica.

St. mladinci: 1. Dare Mrak, 2. Dušan Đuričić oba Mojstrana, 3. Roman Rodman - Gorje.

ML. člani: 1. Ivan Čarman - Triglav, 8. Marjan Mrak - Mojstrana.

Člani: 1. Tone Duričić - Mojstrana, 2. Vinko Poklukar - Gorje, 3. Maks Jelenc - Triglav, 7. Andrej Janša, 8. Slavko Mrak - Mojstrana.

Štafete - člani: 1. Partizan Gorje, 2. Triglav, 3. Jesenice.

St. mladinci: 1. Jesenice, 2. Gorje, 3. Ihan.

ML. mladinci: 1. Olimpija, 6. Jesenice.

Teden pozneje pa so se pomerili za iste naslove tudi pionirji. V izredno težkih razmerah, saj je oba dni tekmovalna deževala in so morali najmlajši premagovati poleg borbe z svojimi tekmečji še izredno težke vremenske pogoje. Od naših so si prvo zlato odličje priborili že prvi dan v štafeti teh težkih starejših pionirji, ki so tekli v postavi M. Gracer, B. Trstenjak, S. Kustec. Svoje tekmece so pustili daleč za seboj. Prijetno pa je presenetila naša druga štafeta za katero so tekli R. Milnar, S. Leskovšek, D. Mašovič, ki je po izredni

borbi osvojila srebrno medaljo. Po tem dvojnem uspehu st. pionirjev, pa so st. pionirke v postavi M. Martinović, J. Mlakar, B. Martinović potrdile z osvojitvijo zlate medalje favorita, ki so ga nosile pred tekmo. Mlajši pionirji v postavi J. Cuznar, M. Trstenjak, R. Kerštin, pa so se morali zadovoljiti z osvojenim srebrno medaljo, saj velike favorite tekače iz Dola ni bilo mogoče premagati.

Po teh uspehih štafeti so šli pionirji drugi dan zelo korajžno v boje za posamezna odličja. Prvo medaljo in to srebrno je osvojila Jana Mlakar, ki je morala tokrat prvič v letošnji zimi za dve sekundi priznati premoč tekmečkam. Kot drugi so nas zopet razveselili starejši pionirji, ki so z odličnim tekmovalcem Stefana Kusteca osvojili zlato medaljo, za še večji uspeh st. pionirjev pa je prisrkel še Branko Trstenjak, ki je osvojil bronasto medaljo. Tudi pri starejših pionirkah se je zopet izkazala Branka Martinović, ki je zopet premagala vse svoje tekmečice in tako dodala že tako bogati zbirki še zlato medaljo v tej konkurenci.

REZULTATI:
ML. pionirji: 1. Robert Slabjanja - Dol, 8. Janez Cuznar - Rateče, 12. Robert Kerštin, 16. Marjan Trstenjak - oba Kranjska gora, 18. Tomaž Butinar - Rateče, 21. Matjaž Čebulj - Mojstrana, 22. Matej Milnar - Rateče, 29. Borut Potočnik vsi Mojstrana.

ML. pionirke: 1. Karmen Rajš - Lovrenc, 2. Jana Mlakar - Kranjska gora.

St. pionirji: 1. Stefan Kustec - Kranjska gora, 2. Jani Pustovrh - Olimpija, 3. Branko Trstenjak, 6. Dejan Mašovič, 6. Marko Gracer, 12. Roman Milnar vsi Kranjska gora, 21. Stane Leskovšek - Rateče.

St. pionirke: 1. Branka Martinović - Kranjska gora, 2. Meri Kovač - Olimpija, 4. Mirjana Martinović - Kranjska gora.

Štafete st. pionirji: 1. Jesenice I, 2. Jesenice II, 3. Aples.

ML. pionirji: 1. Dol, 2. Jesenice I, 7. Jesenice II.

St. pionirke: 1. Jesenice, 2. Triglav.

Po vsem tem lahko zaključimo, da imamo v smučarskem tekmu v naši občini precejšnje število zelo dobrih tekmovalcev v skoraj vseh starostnih kategorijah. To je morda dober jamstvo, da bomo lahko tudi v bodoče še veliko slišali o uspehih naših tekačev v jugoslovanskem prostoru, morda pa se bo našel tudi posameznik, ki nas bo razveselil tudi z dosežki izven naših meja.

Pregled osvojenih medalj po klubih:

klub	zlate	srebrne	bronaste	skupaj
1. Jesenice	7	4	3	14
2. Triglav	3	5	3	11
3. Dol	4	2	2	8
4. Olimpija	2	4	3	9

AK

KUNČEVI DVE ZLATI KOLAJNI IN SLOVENSKI POKAL

in s tem slovenski pokal. V letošnji sezoni ima skupno sedem zmag!

UVRSTITEV ZA POKAL: Kunc 100 točk, Klinar 54....

REZULTATI: 1. Kunc, Jesenice (41,40, 43,26) - 84,66, 2. Zajc, Olimpija (43,25, 45,14) - 88,39, 3. Česnik, Alpetour (44,91, 44,40) - 89,31, 4. Hafner, Alpetour (43,91, 46,07) - 89,98, 5. Klinar, Jesenice (44,76, 45,72) - 90,48, 6. Novak, Jesenice (52,64, 54,50) - 107,14, 38. Kotnik, Kr. gora (54,89, 58,12) - 113,01, 41. Tušar, Bl. Dobrava (55,56, 59,14) - 114,70, 42. Žmitek, Jesenice (57,51, 57,86) - 115,37.

Pri fantih je vseh pet članov občinske selekcije iz deseterici. Po pričakovanju je prvak Petrovič, odlični pa z drugim srebrom v karieri Jani Pirč, ki je v pravem trenutku prišel v formo. Zelo dobro uvrstitev sta dosegla tudi Ravnik in Pogačnik. Nekoliko slabše pa Naglič in Žan, če za uspeh sploh lahko tako rečemo.

REZULTATI: 1. Petrovič, Novinar (39,21, 40,02) 79,23, 2. Pirč, Jesenice (40,89, 41,78) 82,67, 3. Maklin, Fužinar (41,48, 41,77) 83,25, 4. Ravnik, Jesenice (41,14, 42,31) 83,45, 5. Pogorelec, Novinar (42,49,

42,33) 84,82, 6. Pogačnik, Jesenice (42,91, 42,57) 85,47, 7. Naglič, Jesenice (43,32, 42,55) 85,87, 8. Mehle, Olimpija (43,01, 43,34) 86,35, 9. Žan, Jesenice (42,88, 43,68) 86,56, 10. Dolenc, Novinar (43,12, 44,40) 87,52, 15. Robič, Jesenice (44,49, 44,27) 88,76, 18. Borštnik, Jesenice (44,62, 46,41) 91,03, 19. Smolej, Jesenice (45,22, 45,87) 91,09, 23. Vidic, Kr. gora (45,47, 46,96) 92,43, 28. Noč, Bl. Dobrava (45,73, 47,08) 92,79, 36. Gosar, Kr. gora (47,75, 47,11) 94,86, 54. Rojnik, Jesenice (51,39, 49,31) 100,70, 58. Medja, Bl. Dobrava (51,68, 52,09) 103,78, 63. Vidic B., Kr. gora (54,28, 52,61) 106,90, 65. Klinar, Jesenice (56,16, 53,09) 109,25.

V pokalu vodi Petrovič s 75 točkami, Jesenici pa imajo: Naglič 44, Pirč 31, Pogačnik 30, Ravnik 28, Žan 25 in Robič 3. Boj za državno garnituro bo izredno hud. Mest je šest, oziroma pet, kjer je Petrovič na vsak način razred zase. Naslednja preizkušnja bo slovensko prvenstvo starejših pionirjev. Na evropskem kriteriju v Škofji Loki bosta nastopila A in B selekcija, kar bo spet filter za Monte Bondone in Sant Moritz.

SREBRO IN BRON ZA BENEDIKA NA DRŽAVNEM PRVENSTVU

Konec tedna je bilo na terenih Starega vrha državno prvenstvo starejših in mlajših mladincev. Organizacija je prevzel skofješki smučarski klub Alpetour, ki se je tokrat izkazal v izjemni luči. Redki so klubi v katerih je toliko dela voljnih članov. Zahtevnost izvedbe je velika, ker so na programu vse tri discipline, na štartu pa kar štiri kategorije.

Petkov smuk je bil po kvaliteti pripravljenosti prve najboljše za nekaj let nazaj. Samo kranskojorski mladinski evropski je bil boljši, toda vsekakor za drugo ceno.

Na štartu smuka so bili trije tekmovalci iz jeseniške občinske selekcije. Tekmovalci bi jih lahko več, vendar ne bi imeli posebnih možnosti, zato so raje v miru trenirali slalom in veleslalom na Koblji. Smuk zahteva trening, sploh je eno osnovnih pravil, da gre tekmovalcem na tekmo pripravljen. Druga stvar je oprema, katere tekmovalci nimajo. Sledi zavarovanje. S polico smučarske izkaznice so zavarovani le za smrt in invalidnost. Smuk na Starem vrhu ima dolgo ravnino, na kateri naši starejši pionirji, ki so imeli pravico štarta ne bi dosegli vidnejših rezultatov.

Po rezultatih na treningu je bilo pričakovati dober rezultat Benedika. Pri merjenju vmesnih časov, je imel celo sekundo prednosti pred konkurenti, toda napaka pred ravnino je pokopala vse upe na zlato. Zadolgoletni se je moral z bronom. Zanimivo je, da je bil edini od prvovršnih, ki ni imel posebnega kombinacije, ki bi pomenil mogoče bistveno razliko v doseženem

SMUČARSKI TEČAJ NA BLEJSKI DOBRAVI

V času zimskih počitnic je TVD Partizan Blejska Dobrava organiziral petdnevni smučarski tečaj za začetnike. Na koncu tečaja je bilo izvedeno tudi tekmovalstvo na katerem so tečajniki pokazali svoje znanje.

REZULTATI:
I. skupina - dekleta: 1. Barbara Bernard - 77,84, 2. Dominika Tepina 116,21, 3. Teja Kajdiž 117,91, 4. Urška Teršeglav 157,90.

Fantje: 1. Matej Ferk 83,98, 2. Matjaž Dolenc 84,33, 3. Igor Svetina 84,83, 4. Tadej Cop 85,08.

II. skupina - fantje: 1. Primož Škufca 35,87, 2. Drago Rtač 48,34, 3. Joža Grile 50,68, 4. Robi Jakopič 54,45.

III. skupina - fantje: 1. Zvone Sever 47,80, 2. Damjan Abram 58,05, 3. Uroš Zorman 60,57, 4. Peter Muhar 63,46.

Dekleta: 1. Mojca Beguš 45,46, 2. Mateja Kojančič 47,09, 3. Mateja Srpič 47,52, 4. Nives Kastelic 49,80.

IV. skupina - fantje: 1. Blaž Muhar 33,20, 2. Mitja Jakopič 34,95, 3. Bogdan Srpič 34,96, 4. Aleš Kalan 35,42.

Dekleta: 1. Tatjana Artač 31,44, 2. Maruša Urbanc 34,17, 3. Katarina Kejžar 35,10, 4. Monika Stražisar 36,00.

SMUČARSKI TEČAJ V ŽIROVNICI

Že nekaj let so žirovniški šolarji v času zimskih šolskih počitnic gledali sneg le od daleč, doma so se jim posmehovale planjave nad žirovniškimi vasi od Most do Polje pri Begunjah. Vendar je šolsko športno društvo v povezavi z občinsko športno zvezo le uspevalo izpeljati vsako leto smučarski tečaj, bodisi s prevažanjem otrok na smučišče v Gornjsavski dolini, na Zatrnik, ali pa je tečaj teklen doma na tistih nekaj krajih snega, ki ga je neradodarna zima vsaj za nekaj dni gala na voljo.

No, letos je bilo snega pravčasno dovolj, otroci prijavljeni in pripravljeni, popolnoma pa je odpopedel vadijski del udeležencev tečaja. Od osmih registriranih vadijteljev smučanja, ki jih premore žirovniško področje, so dva dni pred pričetkom tečaja vsi odpopedali. Štirje so se sodelovanju v tečaju odrekli, kar jim je sodeležba bolj prijetno smučanje na znanih smučarskih terenih v sosednji Avstriji, ostali pa so imeli razne objektivne in subjektivne razloge. Vsekakor je prav, da postavimo vprašanje, zakaj nekdo hoče imeti diplomu vadijtelja ali učitelja smučanja, če pa ni pripravljen potem delovati na področju, za katero je bil usposobljen tudi z velikim vlaganjem družbenih sredstev.

Tečaj v smučanju je kljub vsem tem težavam stekel ob izposojenih vadijteljih z Jesenic in celo iz sosednje občine, in ob vstranskem trudu organizatorja tudi v redni kotel. Skupine boljših smučarjev so del tečaja opravile ob vlečnici na Jesenicah, ostali pa so povsem zadostovale domače strome.

Za zaključek tečaja je bilo pregledno tekmovalstvo, ki je pokazalo vidne uspehe in velik napredek pri vseh udeležencih, posebno pa v skupinah začetnikov in pri tistih z manjšim znanjem ob pričetku tečaja. Preizkušnja je zajemala veleslalom z desetimi dolgi stezi. Po uspešnosti v tej kombinaciji so se tekmovalci in tekmovalke na prvih mestih razvrstili po skupinah takole:

I. skupina deklice: 1. Nuša Škantar 62,6, 2. Monika Legat 63,9, 3. Joži Podgornik 65,6.

I. skupina deklice: 1. Marjan Šiler 48,3, 2. Klemen Vidic 49,8, 3. Robert Šiler 55,6.

II. skupina deklice: 1. Vlasta Kajdiž 56,20, 2. Barbara Zupančič 59,3, 3. Tanja Mekina 61,5.

III. skupina deklice: 1. Mojca Frelj 60,3, 2. Marjetka Kočila 70,9, 3. Tanja Tavčar 73,2.

IV. in V. skupina deklice: 1. Jani Zemlja 57,7, 2. Iztok Svetina 73,1, 3. Robert Lebar 80,7.

Vsi tečajniki so dobili priznanja za uspešno opravljen tečaj smučanja, najboljši so uvrščeni na zaključnem tekmovalstvu pa se diplome za tekmovalne dosežke.

Za osnovnošolci so prišli na vrsto v začetniški smučarski tečaj otroci vzgojno-

varstvenih oddelkov pri osnovni šoli Žirovnica. Čeprav so v tekmovalstvo za cibernovo športno značko vključeni vsi, pa se je v solo smučanju prijavilo le polovica otrok, športna značka namreč zahteva izpolnitev nekaterih nalog s področja smučanja.

S temi tečajniki je bilo delo na snegu veliko zahtevnejše kot s starejšimi, saj je treba prirediti s pripnjenjem smučni in s prvimi koraki na snegu, da na začetku o hoji v breg in smučanju po strmini sploh ne govorimo. Večina malčkov je marljivo obiskovala vsakodnevno vadbo in vsak dan uspešneje premagovala osnovne veščine smučanja. Za zaključek so tudi ti imeli preizkušnjo. Poprje popolni začetniki so imeli nalogo prevoziti smuk in dva zavoja, kar je bilo precej več kot zahtevne naloge za cibernovo športno značko. Vsi so nalogo uspešno opravili. Ostali so nastopili v pravi vožnji med vrati. Ostali so nastopili v nekateri so se izkazali že dovolj sposobne za smučanje ob žičnicah in na zahtevnejših terenih.

Vsi so bili zelo veseli priznanj za uspešno opravljen smučarski tečaj, posebej počašeni pa so bili tisti, ki so za dosežene uspehe v preizkušnji vožnji prejeli še diplome, ki jim bodo vse življenje lep spomin na prve uspehe v smučanju.

Ločeno po starostnih skupinah so se v tekmovalstvu uvrstili takole:

I. skupina deklice: 1. Jana Tomažević 59,1, 2. Mojca Malej 65,8, 3. Katja Pavlič 68,4.

II. skupina deklice: 1. Boštjan Škunjo 35,0, 2. Alen Brejc 38,9, 3. Bojan Blažič 56,2.

III. skupina deklice: 1. Damjana Bergelj 38,8, 2. Mojca Slamnik 40,4, 3. Petra Zvan 41,6.

IV. skupina deklice: 1. Samo Smolej 21,0, 2. Boštjan Kermc 23,0, 3. Uroš Koman 25,1.

V. skupina: 1. Milojka Noč 23,5, 2. Tomaž Bešter 30,4, 3. Maja Bratuša 37,6.

Skupno je bilo v smučarsko dejavnost vključenih okrog stotvajset otrok, kar je videti sicer veliko število, toda predstavlja vendarle samo dobro četrtino šolske in predšolske mladine tega področja. Ob tako ugodnih zimskih pogojih bi moralo biti na smučeh še veliko več otrok, in treba bi jim bilo tudi zagotoviti možnosti organiziranja smučanja, za kar se predstavnik športa v Žirovnici vsekakor premalo trudijo. Spomnimo se nekaj močne in številne skupine smučarjev tekačev, pred kratkim pa tudi skakalcev, pa celo med alpskimi smučarji so žirovničani že dokaj uspešno nastopali in tudi stopali na zmagovalne stopnice. Danes se slabotno uveljavljajo le še tu in tam osnovnošolci, katerim pa šolsko športno društvo ne more dati vsega potrebnega za razvoj in tekmovalno uveljavljanje.

MS

Skokica bolha

Zgodilo se je
o kresu
v temnem lesu,
pri črnem gabru:
skokica bolha
je skočila na polha
in da večja je zmeda,
s polha na medveda,
pa na lisico,
hrčku na smrček,
volku na rep,
od tam nazaj na potep,
na hrčka, lisico, medveda
in da še večja je zmeda,
z medveda na polha.
Ta se popraska,
popraska
ter pravi nazaj:
»Ena sama bolha,
pa tak direndaj!«

Prav o polni luni

Prav o polni luni trije so snubači
pripeljali ženina Medveda.

»Rad bi on se ženil,« so dejali.
»Grbast je za las in škrbast malo,
kruljav za spoznanje, štorast malo,
vegast za navrh in plešast,« so dejali,
»a zelo bogat je mož po letih:
koledarjev sedemkrat deset ni malo
v dneve preračunano, v minute
in sekunde — to so milijoni,«
so snubači trije nam dejali.

»To cekinov vredna je beseda,«
reče v letih malo manj bogata tetka,
pogosti snubače, ženina Medveda
z željo, da postala sama bi Medvedka ...

Franci sluga: Nekega jutra

Zimska radost

Snežna čez in čez belina,
mraz po gazi kliče strice;
radost za premle ptice
usaka krušna je drobtina.

Mesec dolgo noč prekima.
Sramežljivo kot zaspanci,
sonce vstaja za Gorjanci,
gre v posteljo onkraj Krma.

Sneg in sonce — same lučke,
same čudežne kresnice;
sanke so kot perutnice,
zimsko radost — to so smučke!

Kurent

Kurent z burouži
je veseljak od zlomka,
poln je čarovnij
in poln norosti.

Kuhajte, veli loncem,
klobase in gnjat,
krofe zamesite, skleda,
da proč bo glad.

Moram se pošteno najesti,
da bom močan,
da lahko pomlad pripeljem
v naročje poljan.

Soncu moram pomagati
na nebo,
zemljo prebuditi,
da rože vse zacvetijo.

Razpeti po gozdovih
in čez loke
zelene slavo loke,
srečo po naših domovih.

Pevecem-ptičem
vdahni srebrne pesmi,
cvet vsem gricem
vzkliči vesni,

zakaj topli veter
kliče cin-cin:
dovoli je že zime,
kolin in sedmin!

Kaj bi rekli, otroci?

Kaj bi rekli, otroci, o Jurčku,
če vedeli bi, da je živ kot srebro,
da vsak dan nagode jih sto?
Kaj bi rekli, otroci, o Jurčku?

Kaj bi rekli, otroci, o Jurčku,
če vedeli bi, da ni samo živ,
da z zračno puško je kosa ubil?
Kaj bi rekli, otroci, o Jurčku?

Žalostne misli vas bi objele,
kakor so mene, kakor so ptice,
ki žalostinko, da kamen je jokaj,
mrtvemu kosu so v gaju zapele.

Letni časi

Kot bi šli se ringaraja
letni časi se vrtijo:
drug za drugim se pehajo,
pridejo in odbežijo.

Ko pripelje z rožno ladjo
k nam pomlad se čez gorice:
hoste zapoje s pomladjo,
zadehte povsod cvetice.

Sonca polno je poletje,
zrelo žito v polju sijaje:
z lip košatih zlato cvetje
lije zdravje v domačije.

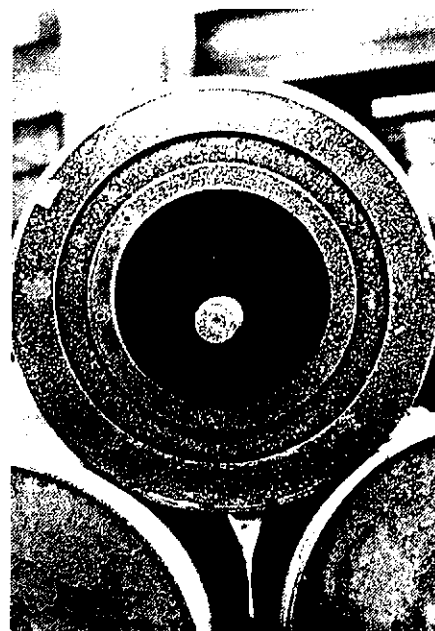
Jesen vsem plačuje dnine,
znoj in žulje po pravici:
voda že poganja mline,
mlinar se smehlja pšenici.

Rast za dneve pomladanje
zrni v zimi znova snuje:
s krofi se kurentovanje
in s poticami praznuje.

Spet pripelje z rožno ladjo
k nam pomlad se čez gorice:
hoste zapoje s pomladjo,
zadehte povsod cvetice.

Kot bi šli se ringaraja
letni časi se vrtijo:
drug za drugim se pehajo,
pridejo in odbežijo.

Črtomir Sinkovec

Francu Sluga: Valjčnica

Zima v ptičji dobri

Na vsem lepem v Ptičji dobri
je pritisnil sibirski mraz.
»Dvajset pod ničlo,« strokovno se pravi.
Se sonce je blede v obraz.

K toplim pečem RTV Ptičji čiv-čiv
pošilja svoj ptičji SOS,
trikrat na dan napovedovalec kos
kliče na pomagaj v ledene dni.

»Nimamo piče in mrzli so kljuni,
muči nas gripa, zdeluje prehlad,
slavec ne poje niti ob luni,
škapulir si nadela je sova na vrat.

Dajte, dobrotniki, lačnim semena,
jedrc in soje, drobtin in žira,
trave srnjadi in zajčkom korenja,
krokar ogrel bi se s koščkom sira ...

Na vsem lepem v Ptičji dobri
je pritisnil sibirski mraz.
»Dvajset pod ničlo,« strokovno se pravi.
Se sonce je blede v obraz.

NASLOVNA STRAN:

Konec novembra in v začetku
decembra 1944, je v partizanski
tehnik v škofješkem hribovju
— v Davči — nastala najimenit-
nejša stvaritev partizanskih
tiskarjev-grafikov Prešernova
Zdravljica. Na sliki: naslovna
stran in dve ilustrirani kitici
Zdravljice.

LISTI izhajajo kot priloga tedni-
ka ŽELEZAR — glasila delovne-
ga kolektiva SOZD SŽ ŽELEZAR-
NA JESENICE. Ureja kulturno
umetniški klub pri DPD Svobo-
da Tone Čufar Jesenice, glavni
in odgovorni urednik Joža Varl.

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev.: 36/VIII

Jesenice, 9. februarja 1978

PREŠERNOVA ZDRAVLJICA

MLADENČI! ZDAJ SE PIJE
ZDRAVLJICA VAŠA, VI NAŠ UP;
LJUBEZNI DOMAČIJE
NOBEN NAJ VAM NE VSMRTI STRUP,
KER ZDAJ VAG
KAKOR NAS
JO SRČNO BRANIT' KLIČE ČASI

ŽIVE NAJ VSI NARODI,
KI HREPE NE DOČAKAT' DAN,
KO, KODER SONCE HODI,
PREPIR IZ SVETA BO PREGNAN,
KO ROJAK
PROST BO VSAK,
NE VRAG, LE SOSED BO MEJAKI

TEHNIKA KOKRŠKEGA ODREDA – TKO – MATERIALNA OSNOVA PROPAGANDNO-POLITIČNEGA DELOVANJA

Vsako organizirano telo, vsako vodstvo je znalo in zna ceniti moč politično-propagandnega delovanja. Brez propagande in kulture ni uspešnega boja. Zlasti ne takega, kot je bil narodnoosvobodilni. Tudi štab kokrškega odreda (KO), je kljub trdim pogojem bojevanja in graditve takega objekta v gozdovih, poskrbel za ustrezno tehniko, kjer so pisali in tiskali različno čtivo. Nemci in domobranci so bili glede tega neprimerno na boljšem. Na voljo so imeli tiskarno v Kranju in drugod, po literaturo pa so se vozili tudi v Ljubljano.

Toda, za to so bili okupatorji in domobranci v svojem fanatičnem sovraštvu do vsega ljudskega in osvobodilnega glede resnice in objektivnosti daleč na slabšem, sila nizko in nizkotno. Njihova propaganda se je posluževala laži, blatenja, podtikanja, zapeljevala je prebivalstvo in same domobranci. O »Karawanken Bote«, okupacijskem lističu, ki je izhajal v Kranju, niti ni vredno izgubljati besed. Pa tudi o domobranskem »Zlatorogu« ne, če ga ne bi uporabili za kratko vzporeditev s partizanskim, oz. narodnoosvobodilnim tiskom, pa čeprav so ga oni večkrat obkladal tudi z »listjem«.

Za primer navajamo samo nekaj podatkov iz »Zlatoroga – glasila »Gorenjskih domobrancev« za december 1944.

Ceravno ima na naslovni strani slovensko zastavo z orlom, je veliko prostora, oz. z največjimi črkami in fotografijami predstavljena moč in delovanje nemške vojske. Vidimo fotografije nemških vojakov na položajih v Loreni, ob Sari in velikanski napis: NEMŠKA VOJSKA JE PRESLA IZ WESTWALLA V VELIKO OFENZIVO!

Članek pod njimi se končuje z besedami:

»Nova nemška ofenziva je presenetila London in Moskvo, ki sta že upala, da je strta nemška udarna moč. Toda nemški grenadirji so jim prekržali račune, ko so še z večjo zagrizenostjo stisnili puške v novem velikem napadu s trdno voljo boriti se do zmage!«

In to so pisali konec leta 1944.

V isti številki so sredi Kranja fotografirani gorenjski domobranci, ki pa jim ne poveljuje niti kak izdajalski Slovenec, temveč Nemec in gestapovec Erich Dichtl. Na sliki pred njimi jaha na konju, na drugi jim pripenja nemška odlikovanja ter skupaj s Kreisleiterjem – okrožnim vodjem – dr. Walterjem Hochsteinerjem hodi med vrstami domobrancev. Le kakšna »slovenka vojska« je potem to: pod nemškim, okupatorjevim vojaškim in političnim poveljstvom? Fotografije same povedo dovolj.

In samo dva lista naprej v osladni zgodbi s slabo slovensčino in brez podpisa opisujejo partizane takole:

»... nikdar ji (neki Anici) še ni tako groza stresla telo, ko so se vrata odprla in so se v pišu mraza in snega v sobo zamajali bradati, razcapani možje z rdečimi zvezdami (bradati so bili le četniki! op. I.J.) na kapah in med njimi par žensk v hlačah... Hej, dekle! Vina prinesi in tisto s peči potegni!« je dejal neobrit fant z eno roko držeč brizgalico, z drugo objemajoč zamazano in skuštrano hlačkaro...«

Vse drugačno vsebino je prinašal partizanski tisk, tako tudi tisk tehnike kokrškega odreda. Ceravno so njene izdelke nasprotniki obkladal z raznimi sramotilnimi

imeni, to čtivo ni bilo le čisto slovensko, pripomoček pri pojasnjevanju bistva narodnoosvobodilnega boja in v nobenem hlapčevskem odnosu, je bilo tudi po obliki vsak dan lepše, tehnično boljše in okusnejše.

Po takratnih izdelkih tehnike KO (TKO) bi človek res sodil, da so tudi partizanski tehniki delali nekeje v dolini in v urejenih razmerah, da so imeli ustrezne pripomočke, od električne energije do dobrih tiskarskih razmnoževalnih strojev. V resnici je TKO ves čas svojega obstoja, in še prej kot tehnika gorenjskega odreda, taborila in delovala po raznih luknjah v strminah nad Tržičem ali drugod.

Poglejmo, kdo so bili ti tihi nevidni, prizadevni in skriti delavci, ki so toliko pripomogli k izboljšanju politično-propagandnega delovanja v kokrškem odredu. Poglejmo tudi kje, kdaj in v kakšnih pogojih so delovali ti neutrudni borci.

V času obnavljanja kokrškega odreda je tudi na tem področju narodnoosvobodilno gibanje že zdavnaj prehodilo prve korake in pridobilo velike izkušnje. Zaradi neprestane nevarnosti, ki se je z razvijanjem domačih domobrancev razširjala še vedno bolj, je morala biti tehnika, ki ni mogla računati na oboroženo obrambo, dobro skrita in na takih krajih, ki so omogočali nagel umik. Tej nujnosti se je v tehniki moralo prilagoditi tudi vse njeno delovanje in življenje: do nje ni smelo biti sledov; kuriti so morali z ogoljenimi drvami, med hajkami pa samo ponoči; osebje in kurirji so morali biti zelo zanesljivi in pripravljeni na marsikako žrtev, predvsem pa so morali biti ljudje, ki so se razumeli na ta posel ali pa so do njega imeli vsaj veliko veselje, da so se ob njem učili sproti.

Tehnika s svojimi tiskanimi izdelki je bila učinkovita le, če je bila blizu štaba, zato se je od Suhadolnika iz doline Kokre, kjer je bila najprej, preselila na tržiško stran. Našli so primeren prostor, in sicer opuščen bunker nad Kušpergarjevo domačijo v Dolini. Selitev tehnike je bila naporna, kajti prenesti so morali vse pisalne stroje, razmnoževalce, papir ter drugo tehnično in kuhinjsko opremo. V tej tehniki so delali Marjan Masterl-Brenko, Mitja Valenčič-Sonc, Andrej Cesen-Marko, Tone Hirš in prvoborec Justin Dolinar-Adam, ki je bil politkomisar tehnike.

Tu so nekaj časa delali še Marjan Ramovž-Kapa, ki je padel v roke Nemcem pri Radovljici, Miro Oven, mladoletni Ljubo Žiger, ter Jaka Stular.

Z vztrajnim iskanjem pa so odkrili primernejši prostor in sicer pod Skalami. Ta tehnika je bila zgrajena konec junija 1944, ko je obstajal še gorenjski odred, a je bila nameščena v njem vse do osvoboditve tudi tehnika KO.

V novi tehniki so poleg prejšnjih delali še Nande Mohar, Janez Ažman-Puškin, ki je bil v partizanih z ženo in dvema hčerama. Marjan Belec-Nande, Tone Marčan, Janko Franzl-Vanjka, France Slana, Milan Regovc ter vodja Štefan Urbanc. Vmes je bil nekaj časa v ekipi tudi Janez Vrevc-Marjo.

Vsi ti so opravljali dela risarjev, razmnoževalcev, kurirjev in vsega, kar je bilo treba postoriti. Seveda so se ljudje tudi menjavali. Ti ljudje so po vojni postali slikarji, kot France Slana in Marjan Belec; direktorji in drugačni funkcionarji, kot npr. Štefan Urbanc, Janko Franzl, Andrej

Cesen, Mitja Valenčič, Milan Regovc ali Tone Marčan. Seveda pa so večjo ali manjšo izobrazbo imeli že ob vstopu v partizane.

Kljub menjavanju osebja je v tehniki živelo in delalo največ do pet ljudi. Za več ni bilo prostora, poleg tega pa bi postali že prevelika ustanova in bi bila nevarnost odkritja dosti večja, kajti težko bi skrivali sledi.

Če kdo, potem je prav tehnika morala upoštevati vsa načela najstrožje partizanske konspiracije. Glede tega so jih večkrat opozarjali tudi iz štaba odreda. Posebno pozimi, ko je bil tam debel sneg, je postalo gibanje in skrivanje težavno. Strogo so pazili na vsako sled. Nekega dne pa je naravnost s ceste po celem snegu navzgor prišel neki človek in jih presenetil pri delu. Še bolj so se začudili, ko so v njem prepoznali pomočnika odrednega politkomisarja. Vodja tehnike Štefan Urbanc ga je tedaj obzirno opomnil, da jih je prav on najpogostejše opozarjal in opominjal na pazljivost, vendar jih je odredni funkcionar pomirjal, da »jim zaradi tega ni treba biti v skrbeh«. »Toda, kako ne boš, ko je bila gaz dobro vidna od ceste do skal,« ni mogel razumeti Štefan Urbanc, in tudi drugi ne.

Okolica bunkerja, kjer je bila tehnika, je zelo divja, obdana z mogočnimi skalnatimi stenami, ki so krile zaledje, hkrati pa so v primeru potrebe omogočale opazovanje. Od tu je bilo dobro videti gibanje Nemcev in domobrancev, ki so večkrat vdrali v Dolino. Ob takih prilikah je bila tehnika vedno pripravljena za umik, vendar je nikoli niso odkrili. Zelo hudo je bilo s prinašanjem vode v zimskem času. Ponjo so hodili v nekaj sto metrov oddaljen potok pod njimi. Na povratku so zamaskirali vsako stopinjo posebej.

Zelo so pazili tudi na odhajanje in prihajanje kurirjev, ki so iz tehnike odnašali veliko pošte, razne tiskovine, brošure in različne izdelke, prinašali pa papir in drug potreben material. Zveza med tehniko in štabom je bila zelo tesna, kajti radijske vesti in druga pomembna poročila ter naročila je tehnika posredovala štabu.

V bližini so potem odkrili še naravno jamo, ki je v strmeh pobočju služila za deponiranje štabnega arhiva. Ta jama se po skrivnem vhodu precej razširi, potem pa spet zoži in po kakih 20 metrih sredi piramide izstopi. Če so bile hajke, so se tehniki raje preselili tja in četudi je bilo vlažno, so tam nadaljevali z delom.

Tehniko so postopoma razširili tako, da so pridobili še prostor za kuhinjo. Iz starega gašperčka pa se je pogosto kadilo tako, da so le težko vzdržali v luknji. Delali so ob svetlobi karbidovke. Tehnika ni premogla kakih posebnih strojev. Delali so z zelo preprostim orodjem, zato pa so bili toliko bolj domiselni in iznajdljivi. Štampiljke so izrezovali iz raznih kosov linoleja, vse to pa večkrat pri dokaj nizki temperaturi, tudi pri – 17 stop. Celzija.

Kljub težkim pogojem dela je med osebjem tehnike vladal izreden elan. Dejansko so mogli delati le po trije ljudje. A ti so včasih v enem samem dnevu naredili tudi po 32 tisoč letakov. To je bil rekord tehnike. Poleg tega pa je tehnika izdelala celo vrsto različnih brošur, poročil, razpisov, navodil, pesmaric. Eden njenih najlepših izdelkov je bila pesmarica »Naša peseme«, ki je obsegala 100 strani s 70. pesmimi. Natisnili so jo kar 350 izvodov. Pesmi v

(Opomba: Zadnje dejstvo ima za posledico, da ne ločim dobro med betonom in beonom, med prasko in prakso, med programom in programom pa še bi lahko našteval. Najbrž ste kak tak spodrsrlaj v mojih confessiones že kdaj opazili.

Tujka v telesu ne prenesem, tujk v jeziku pa docela vedno ne razumem. Ker pa se nočem spustiti pod niveau in ne maram, da bi v meni gledali navadno pasjo grizo, jih pač uporabljam. To mi dviguje ugled med psi. Neomajno verujem, da mi prav masovna uporaba tujk ustvarja med vrstniki videz nadvse pametnega psa.

Nobeno čudo torej ni, če se mi pojmi hahm kakonajzerečem eee čisto zmedejo pa skratka razumem *hypertonio essentialis kot bistveno zvišan pritisk na človeka ali fiat iustitia, pereat mundus* kot navadno žrtje med ljudmi. Don Kihot potem vzroji in trdi, da to pomeni »naj velja resnica, pa če pogine svet!«. Nič se ne razburjam, če me karikira (morda bi bilo bolj prav: korigira. Ponavljam: nekeje je morda prav mogoče, da se malce zmotim.)

In ker me je usoda udarila z napako, da mazuriram, ni treba še vseh neumnosti pripisati na rovaš premajhne izobrazbe. Konec opombe. S. P.)

Kako je tedaj z mojim pasjim jezikovnim znanjem? Laježi na več načinov:

– pozdrav hišnim prebivalcem, ko prihajajo domov pa so me zaradi službene odsotnosti ali kake druge viz marjorie pritezli na verigo,

– klic na sprehod. Spadam med ljubitelje narave. Don Kihot se včasih sredi dneva položi na kavč, namesto da bi vzel pot pod noge pa se skozi rdeči oblak nad Dolino prebil v čisto višinsko stratosfero,

– protest, kadar je vsa hišna posadka doma, pa me iz pozabljenosti pušča na verigi. Kako naj nekeje skratka dvigam svojo raven znanja, če pa ne morem spati sredi knjig?

– prijazen pozdrav žlahtnicam, žlahtnikom in znancem, ki jih dobra sapa spiha v našo hišo.

– divje lajanje na vse neznance, ki jo uberejo po poti proti hiši. Takrat vse moje bistvo trepeti v strahu in ta mi daje moč, da tulim kot kak megafon. Lahko bi bil kak ropar, ki bo najprej opravil z mano. Na ta način domači vsaj vedo, da mi grozi nevarnost. Dajem jim priložnost, da se izkažejo pogumni pa mi še o pravem času rešijo življenje.

– jok pomeni razočaranje nad Don Kihotom, kadar mi ne privoščijo urico ali dveh svobode,

– razposajeno renčanje ob različnih športnih igrah.

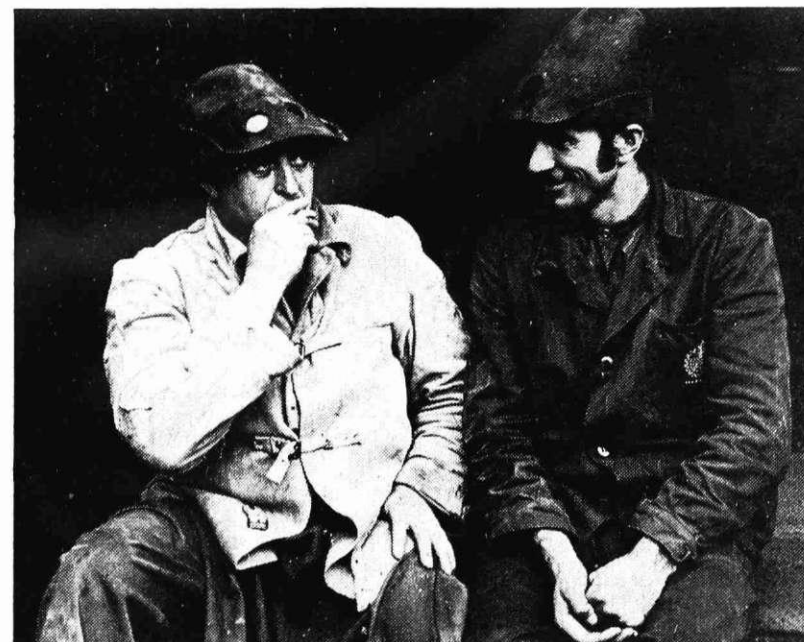
Spisek je še dolg, a vam z nadaljevanjem raje prizanesem. Na toliko načinov lajam torej jaz, pès, imenovan Sančo Pansa.

Bralci s televizije pa vedno z istim glasom pa naj gre za državniške obiske, za vremensko poročilo, za pridelek koruze ali za prometno nesrečo.

Joj, moji dragi bratje, kam plujemo?

Na koncu bi moral sestaviti slovarček tujk, ki sem jih uporabil. Glede na vsakodnevno tozadevno izobraževanje, ki ste mu izpostavljeni pred televizijskimi sprejemniki, pa se mi zdi to odveč, lahko pa bi bil zaradi tega kdo še užaljen.

Torej pozdravljeni! *Your sincerely* Sančo Pansa

Franci Sluga: Zaslužen odmor

Izlin arcah na planju

Naj zacveto najprej rožice iz kulturnih transverzali!

»Komedijska kot organizirana dramska forma ima sama kot taka neke poudarjeno izrazito možnost, da dinamizira režiserja v sekrecijski organizaciji satire, v kateri slede igralci v kombinaciji individualnega in komplementarnega sveta v shematičnem prikazu okvira shematičnosti, v katerem se presljudivo presihajoče izpolnjujejo prazna...« retorična hotenja stalnega pesniškega gosta v teh oddajah.

»Umetnost je umetnost le tedaj, če jo razložimo preprosto človeku, ki jo s tozdiranim denarjem financira, tako zelo zapleteno, da je sploh ne razume.«

»On namreč sploh ni kriv. Lahko bi bil seveda kriv, če bi bil kriv. Ker pa ni kriv, ga nihče ne more obsoditi, da je kriv. In emancipiranost položaja, da ni kriv, ga rešuje iz težav, ko bi ga lahko kdo obtožil, da je kriv. Nazadnje se izkaže, da sploh ni kriv. Seveda so vsi srečni, ker pride nedolžnost do svojega izraza. Ta, ki naj bi bil kriv, torej sploh ni kriv.«

Razen tega v kulturnih transverzalah visoko kalkulira veznik kot.

Kot svojega vzornika bi si kot zgled na tem področju kot človeka in kot umetnika vzel znanega poeta. Kot večkrat mislim in kot sem že poudaril, se kot splošno izobražen pes, kot bi najbrž rekel Don Kihot, kot pomemben dejavnik vaše pasje skupnosti, kot buden spremljevalec živih tele v »vizijskih oddajah, kot upoštevan hišni prebivalec, kot navaden fifi...

... poživljam na tak jezik kot na naše mačke ali kot na vrabce, ki mi kot za stavo pred nosom kot nori pobirajo ostanke moje pasje piče.

Ker nameravam svoj komplementar k zgoraj in spodaj navedenim citadelom objaviti na koncu teh izvajanj, zdaj še nekaj rožic iz oddaj v živo:

(»Večja intenziteta vračanja v prednjo samesga osnutka same razprave, mislim, če naj tako rečem, daje, kakor bi rekel, in menim, da sem do tega popolnoma upravičen glede na to, da se s tem že dalj časa ukvarjam, možnost konkretno uporabe fiktivne konfrontacije s samoupravnim uporabnikom. Posebno pravzaprav, jemajoč v obzir stvar samo kot tako, kadar in morda gre dejansko konkretno za čisto – mislim, da se ne motim, če to trdim...«

... navadnega psa.

»Dobesedno na temelju dobesednega preopredeljenega dolgoročnega osnovnega pedološkega, karakterističnega, ekonomskega, seizmološkega, sekundaliziranega in mehaniziranega življenjskega smisla kot odgovora parametru tovarišu sekretarju...«

je ta,
»... da je slaba stran vseh teh pojavov ta, da nimamo vzrokov.«

ker so...

»... najbolj značilne naravne značilnosti razmeroma relativno omejene.«

»To, kar vlagate, ne moreš pametno spremeniti v občutek da bo skupnost kaj imela od razumevanja zapletenega upravljanja, kaj naj bi od dodatnih obrovov in dodatnih stroškov, katera upravljanja pa že poznamo, še imela.«

Ne glede na to;

»da smo razvili precej korakov naprej.«

se zgodi, da

»pride velik vakuum ponekod v zelo uspešni usklajevalni izmenjavi mnenj celotnih mnenj stanovalcev.«

In potem je tu še vreme. Ko bi ne bilo vremena, bi bilo slovensko besedišče revnejše za veznik IN. Narobe! Ko bi ne bilo veznika IN, bi Slovenci ostali brez vremena.

Ejga, spet sem ga zavozil. Vreme bi nekje še pravzaprav imeli, ampak vremenske napovedi...

In vremenske napovedi so in posledek in zame in uživam in poslušam, kako je in vsestransko uporaben in kako bi brez in sploh teh napovedi ne imeli. In naj dežuje in naj sije sonce in naj sneži in naj rosi in naj temperatura raste in naj zračni pritisk pada in naj bo v središču zanimanja anticiklon in snežne razmere na smučiščih – vremensko poročilo in veznik in sta neločljiva in isti pojem za psa, imenovanega Sančo in Pansa.

In ta ugotovitev buri mojo pasjo kri. Don Kihot pa me pomirja, češ da gre za odličen šolski primer, kako se veznik in ne uporablja.

In tako sem v svojem počasnem jezikovnem razvoju razvil korak naprej:

Kadar pride velik vakuum v možgane in začetega stavka ne znam nadaljevati, kot bi bilo prav in pametno in pravilno, kot se temu reče, tedaj si pomagam z veznikoma in in kot.

In tako sploh nisem kriv, če bogatega zaklada slovenskih veznikov sploh ne poznam. Če bi bil kriv, bi se nazadnje izkazalo, da nisem kriv za svoje neznanje, kajti tudi vremenar na televiziji ni kriv za svoj enolični vsakodnevni krivoverski pouk o rabi veznika in. Če bi bil kriv, bi že dokazal, da on ni kriv.

Ejga, bratje moji, naj ob zaključku teh izvlečkov iz znanstvenih kulturnih, socioloških, dramsko-komedijsko-satičnih in meteoroloških razprav povem o njih še svoje pasje mnenje:

Infantilno subtilna angažiranost subjektivnih pasjih sil bi v subverzivnih adekvatnih situacijah sekventnih menstacij analogno sfsorsirala markantno marcialnost marcipana v manizmu mansetnih mansard obliatorično na manufakturno konstantno konstruirane elemente kontaktno s konsumacijo pri najširših množicah.

Jasno?

Do tu sem torej prišel s študijem novodobne sloveščine. Presunilo me je odkritje, kako je takšno nesmiselno učeno brbljanje v svoji končni posledici neznanjsko pametno.

Govoriš in govoriš, učeno ali zmehano, da te nihče ne razume. Pika. S tem si dopovedal vsem, ki so te poslušali, da so tepci. Obenem si s tako govorico zavarujes hrbet:

Lahko še tako pleteničiš – za jezik te ne bo nihče prijel.

S tem bi prvo poglavje svojega referenta lahko zaključil. Drugo poglavje pušča jezik naš sodobni v miru. Dotika se poklicnih televizijalcev. Načina, kako njihove globokoumne misli sporočajo kakšnemu milijonu slovenskih poslušalcev. Pravim: poslušalcev, ne gledalcev. Kajti gledati ob nastopu teh govorcev največkrat ni mogoče drugega kot njihovo dopopkovanje s kakšno stabilizirano ornamentalistiko v ozadju.

»Dober govornik govori vedno tistim, ki ga poslušajo in gledajo, ne pa papirnati krpam v svojih rokah. Besedilo na papirju mu je le v oporo. Palica, s katero se bo pobral, če bi se že spotaknil in bi v možgane prišel kak vakuum.«

Kaj pa počno fantje in dekleta na televiziji?

Berejo, dušica draga, berejo!

»Lažes, pasja duša, lažes!« me je nahrulil Don Kihot.

»Kaj pa Boris Bergant, Drago Košmrlj, Breda Kovičeva, Helena Kodrova, kaj pa oba inženirja iz meteorološkega zavoda pa Sandi Čolnik, Tomaž Terček? Si že videl kdaj koga od njih s papirjem v rokah? In v poznih nočnih urah, ko ti že vlečeš dreto na svojem kavču, Jana Cede-tova ali Metka Šišernikova uprizorita eno najboljših govornih oddaj: z nasmeškom na ustnicah in z glasom, kot bi govorili dramski tekst, sporočita spet prebujenim poslušalcem celoten RTV program za naslednji dan. Od minute do minute – vse na pamet! Še za trenutek ne umakneta pogleda z zaverovanega gledalca.

Misliš, da je to samo talent? Samo računalniški možgani?

Ejga, bratje moji, pa sem v dr... (črtano) zos... (črtano) omaki. A me je zakoličil! (Druga varianta: A me je zabil! Knjižno: A sem jo dobil po glavi! Knjižno, toda uglašeno, nežno: To me je krenil! Druge možnosti: Glej SSKJ I/II, str. 1 do 1030!)

Jaz takoj in medias res, on pa lepo po ovinkih po tistem hinavskem načelu:

Tudi v slabem išči najprej dobro!

Seveda je potem resnica, da sem se tudi jaz kot hinavec že rodil. Kar odstavljajo veliki smetnjak pod hišo, poiščem kdajpa kdaj v njem mastno kost. Pa ne, da bi bil lačen, ne! Kar tako iz navade... iz potrebe... iz pasje radovednosti... zato pač, ker me nekaj žene, da prevoham vsako konjsko figo.

Zdaj skratka zre nekje zviška name in čaka, da mu odgovorim. Najbolje je, da kar molčim in potrpi, saj gre v bistvu tako in tajo pravzaprav samo za retortno vprašanje.

»To, vidiš,« (je že dvignil prst – zdaj bo pokazal name, kar pomeni, da sem navadno teslo: kako zaničujem take pedagoške tipe!), »je tisto spoštovanje, ki ga je vsak govornik dolžen poslušalcem, pa četudi so otroci. Če pa je to milijon Slovencev, pa še posebej.«

Dobro, dobro. Je že dobro. Spoznal sem svojo krivdo, četudi nisem kriv.

Tako me čudno gleda. O prmejkost, da ne pričakuje celo od mene... Ne boš, ljubček! Ti si mi že bral iz knjig!

Lahko nadaljujem? Da? Torej dajmo!

Gre torej za tiste aklimatizirane govorce na televiziji, ki vse svoje umske proizvode znajo le prebrati. Kak dan nam privoščijo minuto branja, včasih malo več, sempatja pa se napihnejo na cele tri minute. Nekateriki imajo cel teden čas, da se pripravijo na svojih pet minut.

Da, da. In milijon Slovencev se iz dneva v dan uči, kako se ne sme brati.

Tako mi pravi moja pasja šolska izobrazba.

V materinem pasjem vrtcu pa v triletni fifijevski šolski praksi sem v naglici požrl šest jezikov. Seveda pasjih. Moj renormirani učno – vzgojni program je bil zaradi varčevanja z betonskimi kostmi občutno skrčen.

njej so bodrile borce in prebivalstvo. Tem mladi France Slana, ki je šele začel risati jo je posrečeno opremil z različnimi ilustracijami.

V tehniki so ponarejali tudi nemš štampiljke, legitimacije in dokumente, so jih potem uporabljali ilegalci pri nevarnih podvigih. Delo tehnike je bilo v tak razmerah sila zanimivo. A zanamci tega bi mogli prav razumeti, če ne bomo ma podrobneje in določeneje opisali, kako in k vse je nastajalo v tej skalnati votlini, kaj tega ni bilo malo. To nam omogočajo skrinji zapisi in natančen dnevnik o delu in d gajanjih v tehniki. Seveda ne moremo op sati in zajeti vsega, temveč samo del na zanimivejšega, kajti TKO je delovala v do konca vojne.

Ustanova je spadala neposredno po poveljstvo štaba KO, največ stikov z njo je imel politkomisar, kajti največ njenih delkov je bilo političnega značaja. To pa pomeni, da niso izdelovali tudi drugih administrativnih pripomočkov.

Samo kratek pogled v mesečno poročilo npr. za oktober 1944, nam med drugimi pove, da so izdelali tudi:

– 400 strani obsegajoč preglednik, razdeljen v štiri knjige z naslovom »Spise moštva bataljona«, za štab odreda, potem pa še po 100 strani obsegajoče knjige z posameznimi bataljoni;

– 200 formularjev za spiske o stanju orožja;

– 300 strani obsegajočo knjigo za razne intendantske preglede;

– 4 velike plakate za miting, ki ga je priredil okrajni odbor OF Tržič;

– 20 raznih ilustracij za pesmarico, ki je bila v pripravi;

– dvakrat po 500 raznih formularjev za intendantske potrebe;

– 175 formularjev »kadrovskih pol«;

– 40 letakov »Beograd je osvobojen! Tudi nam se bliža svoboda! Gorje izdajalcem!«;

– izgotovitev ilustracij za pesmarice, ki so jih v 300 izvodih razmnožili za dva snopiča itd.

Se večje številke zasledimo med poročili o izdelavi trosilnih lističev, ki so jih po dolini največ raznosili bataljoni. Natiskali so jih tudi po 10.000 – poleg ostalega dela – v štirinajstih dneh.

V začetku novembra so začeli tiskati in razpošiljati tudi lastna radio-poročila. Pri tem je tehniki največ pomagal Janko Tišler-Zaromil, poverjenik za agitprop pri okrajnem odboru OF Tržič. Z njegovo pomočjo so lovili razne radijske postaje in na manjšem formatu pripravljali ustrezna poročila. Dnevno so jih najprej izdelovali po 100 z namenom, da bi tako v odredu kot pri prebivalstvu širili resnico o vojaško-političnih doganjih doma in po svetu. Zanimanje za to je takoj poraslo in vpliv teh radio-poročil je bil vedno močnejši. Težave so potem imeli z radijskim aparatom, ker je bila želja, da bi nabavili svojega. To je na terenu zapletel Drago. V istem dokumentu tudi zvezo, kako slabo so bili oboroženi. Če bi do česa prišlo, bi bili izgubljeni. V pismu politkomisarju KO prosijo: »... Druga naša želja pa je: orožje. V TKO smo zdaj štirje, a imamo le eno italijansko puško. Vsekakor smo premalo oboroženi, posebno ker moramo večkrat v prehranjevalne akcije ter na zveze zaradi organiziranja raznega tehničnega materiala. Ker so na našem sektorju večkrat sovražni vpadi in zasede smatramo, da je naša želja po samoobrambi upravičena. Tovariša Vanjka (Janko Franzl) in Tone (Hirš) sta pripravljena prostovoljno oditi po orožje v štab 4. operativne cone, če dobijo dovoljenje od vas in če bi v coni res kaj dobila...«

Seveda tovariša po orožje nista mogla sama, štab odreda pa je kasneje tehniki le dodelil nekaj cevi.

Papir, matrice, razne barve, tuše, indigo papir, lepenko in druge potrebščine, so v dolini in zlasti v mestih zbirali aktivisti in

Idola »777«

15. 11. 1945.

Takole so jih morali razdeliti na osnovi posebnega navodila:

– bataljoni so jih dobili vsak po 15, ambulantni in bolnišnični po 5, čevljarški delavnici po dve, prav tako tudi ostale delavnice, ki so bile štiri, enako kurirske postaje, ki jih je bilo sedem, prav tako obveščevalne točke – OT – ki jih je bilo prav tako sedem. Nekaj pa jih je dobil štab odreda. In kdor jo je dobil, je bilo to kot priznanje.

Vse to je zneslo lepo število pesmaric: približno 110.

»Ostale pesmarice naj ostanejo (začasno) v vaši tehniki, dokler jih ne bomo razdelili«, pravi navodilo štaba odreda.

Ko so pesmarice prišle med borce, ki so se iz njih učili pesmi na pamet in jih množično prepevali, je lakota za njimi postala še hujša. Tako tudi na terenu, ki jih je kmalu tudi dobil v uporabo.

Tehnika je večkrat priskočila v pomoč tudi bataljonem in drugim odrednim ustanovam, ki so začele pisati in pripravljati svoje žepne časopise. Sicer le-ti niso izhajali v večjih nakladah – le po okoli 30 izvodov – vendar je bilo tudi to zahtevno delo. Zlasti še zaradi opremljanja in ilustriranja. Bataljoni niso mogli pripraviti drugega kot pač samo rokopise, risbe in vse drugo so dodajali domiselni in spretni tehniki.

Po bataljonih so konec 1944. leta izdajali naslednja glasila:

– 1. bataljon je tiskal »Zadnji udar«;

2. bataljon »V nove zarje«;

3. bataljon »Naprej v borbo«.

Vidnejši publikaciji tistega časa sta bili tudi »Glas ranjenih« ter »Naprej«. Prva je izhajala v ambulantni »B«, oz. v »777«, druga pa je izdajal kulturno-prosvetni krožek štabne zaščite kokrškega odreda.

Kakšno ustvarjalnost in zanos so vsak dan bolj kazali borci odreda tudi na kulturnem področju, kar vse je bilo neposredno vezano na boj, na žrtve za svobodo, na vero v pravično zmago, naj ponazorijo nekateri pismeni izdelki, ki so jih objavljala ta glasila. Med raznimi pesmimi in drugimi sestavki, med katerimi je bilo razumljivo največ politično navdušujočih, prepornih želja po svobodi in pravičnem miru, ni manjkalo niti humoristično-satičnih zapisov. Seveda je bilo vse še v embrionalni fazi, saj med borci ni bilo dosti izobražencev. Zato pa so trde roke delavcev, kmečkih fantov in deklet mehkih src pisale toliko bolj iskreno in prepričljivo.

Izbranih je le nekaj drobcev, ki pa povsem zadostujejo, da bomo lahko dojeli bistvo tega pisanja, hkrati pa razliko od hlapčevskega domobranskega pisanja.

KO SEM ŠLA SKOZI DRAGO (Odlomek)

Bil je lep miren dan, ko smo se po strminah spuščali v dolino. Pot nas je zanesla mimo kraja, kjer so se dogajale strahote, o katerih bo še stoletja pisala naša zgodovina. Ustavili smo se na grobovih, da tudi mi pozdravimo te padle junake...

Ob nekem grobu je stala že starejša žena, oblečena v črno, in jokala. Pozdravili smo jo... in potem je povedala, da je mati desetih otrok.

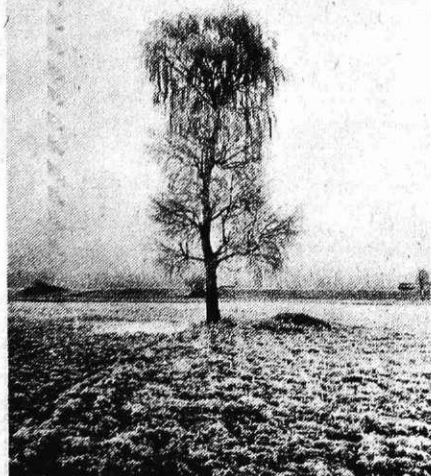
»Najmlajši počiva tu,« je dejala. »Šestnajst let je bil star, ko so ga ubili... Dva sta nekje med vami, pri partizanih, eden v taborišču. Hčerke so doma in pridno delajo. Tudi sama sem članica SPZZ in OF.«

Dolgo smo se pogovarjali...

Ko smo morali oditi dalje, nas je pozdravila: »Zbogom, sestre! Pa srečno pot!«

Kako prijetno mi je bilo pri duši, ko sem iz njenih ust slišala tako lepe besede.

(Nadaljevanje na 4. strani)

Franci Sluga: Breza

V SVOBODO

Náš kleti sovražnik požiga rodne nam kraje, naše vasi!

Ah, konec bo tega, saj duiga rok naših sto svoje pesti!

Maščuj me, kliče zdaj mati, ki v lagerju temnem ječi!

Ne zabi moj sinko me zlasti, osveti trionogu se ti!

Prihaja zdaj čas, ko osveta privrela povsod bo na dan,

in sužnost odšla bo, prekleta, — zato pa le puške v dlan!

(Iz »Zadnjega udara« 1. bataljona)

MIR LJUDEM NA ZEMLJI

V vojni smo in vojna je nasprotna miru. A današnja vojna je vojna za mir, za tisti pravi, dolgotrajni mir, katerega si lahko ustvarimo mi zato, ker nam je bila vojna vsiljena. In zato, ker zdaj natanko vemo, kdo nam jo je vsilil in odkod izhaja. Božič pa je praznik miru, praznik, ki ga praznujejo ljudje širom po svetu. V tej vojni obhajamo četrti božič, a ta je zadnji... Misli nam hite k najbližnjim, k svobodi in miru, k mirni prihodnosti... A težek boj nas še čaka...

Čudno, bi rekel kdo, da je mir treba delati z vojno... A ko bo zmaga v naših rokah, bo orožje ostalo v rokah poštenih, miroljubnih, delovnih ljudi, ki bodo vedeli, kako drag je mir in ga bodo zato znali čuvati.

Kri je že tekla — in bo še. Kot bi ne bilo dosti, da oče že dve leti leži v Begunjah, sestra in brat pa hirata v Mauthausnu in Rawensbrücku...

MOJ NAJSREČNEJŠI DAN

Kdaj je bil, boste uprašali?

Boste verjeli, če vam povem, da sem bil leto in pol v švabski vojaški suknji. In prišel je srečen dan tedaj, ko sem zvedel, da se bom odpeljal na dopust, da bom spet videl rodno slovensko zemljo.

Da, nepopisno sem bil srečen, ko sem zagledal naše krasne planine, spodaj lepo ozelenele, ter cvetoče travnike — zgoraj še vedno s snegom pobeljene gore — in ko sem zaslišal materino govorico... In ko sem ugledal še mater, sem mislil, da je moja sreča popolna... Pa ni bila.

Komaj dva dni po prihodu na dopust, ko sem le enkrat videl tudi ljubljeno dekle, so jo že ugrabili Švabi, in izgnali na prisilno delo v Nemčijo. Čeprav sem bil švabski vojak, nisem zaslužil, da bi jo videl vsaj še enkrat. Ni bilo dosti, da sem na povelje največjega blazneža in zločinca šel v nemško vojsko, ker sem se bal, da mi ta najbolj organizirana morilska tolpa gestapo, ne pomori matere in sestr. Leto in pol sem moral vzdržati v nemški uniformi, in niti enkrat mi ni bila dana priložnost rešiti se tega. In zdržal sem samo zato, da bi mi pustili v miru ljudi, ki sem jih najbolj ljubil. Pa jih niso!

Vendar sem dočkal tudi dan, ki ga imam za naj srečnejšega v svojem življenju: to je dan, ko sem stopil med vas... Sprejeli ste me v svoje vrste in mi dali priložnost, da tudi jaz pomagam uničiti souvrage... Zdaj sem ponosen... sem srečen, ker vem, da je le na ta način mogoče priti do trajne sreče... da je ta edini način, da ohranimo naš jezik, naš narod. Zato se bom neizprosno boril proti okupatorju in domačim izdajalcem...

Ciril (Vode)

SATIRA IN HUMOR

ALI ŽE VESTE?

— da so na Štajerskem med bombnim napadom na našega politkomisarja preozki vsi mostovi?

— da v Gornjem gradu ponoči ni dobro streljati za šalo, kar najbolje ve neki komandant?

— da je pri nas neki komandant zastavljal zmrznjene ženske hlače.

— da imamo pri nas borce, ki gredo raje prostovoljno v juriš, kot s tovarišicami plesat?

— da bodo »Karawanken Bote« v najkrajšem času izvršile strateški umik prek Karavank?

— da bo Hitlerju v najkrajšem času dovoljeno odpreti slikarsko in plesarsko delavnico?

— da je v Moskvi sestavljena nova Hitlerjeva vojska iz 20 generalov in mnogo tisoč vojakov?

(»V nove zarje« — 2. bataljon — december 1944)

TOVARIŠU ARHU V SPOMIN
(Odlomek)

Kaj je človeško življenje?

Kot zvok, ki vzuvalovi ozračje in čez nekaj trenutkov ni nobenega sledu več o njem...

Življenje te ni izbralo med tiste, ki naj ga uživajo. Bil si žrtev, da s svojim delom in življenjem omogočiš življenje drugim... Bogato si izpolnil svoje življenje s trpljenjem. Reven si bil doma, z bedo si se otepal vse življenje... Tvoja usoda je bila usoda mnogih...

Če ima življenje kak smisel, tedaj si ga ti dosegel z 20. leti v toliki meri, kot drugi z visoko starostjo...

Če se nam posreči za našo svobodo narediti toliko kot tebi, bomo storili dosti...

(»Naprej v borbo« — 3. bataljon — Bučar)

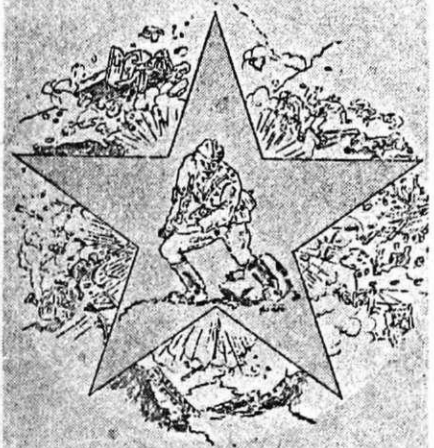
TEMNI OBLAKI

Temni so oblaki izza gora prišli, pa so zatemnili svobodno sonce mi.

Kakor burja strašna vedno enkrat mine, tako fašizem zlobni zdaj vsak čas pogine.

In vsi, ki so trpeli v temni sužnosti, se bodo srečni gledi v sončni svobodi!

(»Naprej v borbo« — 3. bataljon — Albin)

UDARI-NAVALI
USEKAJ-ISPALI

PRENOS RANJENKE

V velikih kosmih so padale snežinke... Bilo je konec januarja. Ves dan, vso noč in še drugi dan je snežilo nepretrgoma, da je bilo snega do pasu...

Zjutraj smo zvedeli za kratko povelje: »Danes nihče nikamor! Snega je preveč in sled bi bila prevelika!«

Drugi večer na vratih bunkerja ambulantne začujemo neko trkanje! Le kdo bi mogel biti?

Pokazal se je razgret in utrujen Fonzo obraz. Po štiriurni hoji se je sesedel kar za vrati ter moker od potu in snega povedal:

»Ranjenko imamo. Treba bo ponjo, nasproti tovarišem, ki jo že neso! Jaz sem prišel le naprej zaradi obvestila!«

V nekaj minutah smo bili pripravljeni: štirje z nosilnicami. Zagazili smo v debel sneg... tovariši z ranjenko so nas že čakali. Prevzeli smo jo in s težkim tovorom odrinili po strmih grapah nazaj proti ambulanti. Za vratove se nam je usipal sneg, padali smo s tovorom in tudi ranjenka je bila pokrita z desetcentimetroso plastjo snega. Izmenjaje smo jo nosili po dva in dva, ker za štiri po tistih grapah in v snegu ni bilo prostora.

Počivali nismo dosti — in po dvehurnem tavanju po temi in snegu smo le prišli do ambulantne, skrite v strmini.

Vsi smo se oddahnili, najbolj pa ranjenka, ki je potrpežljivo prenašala vse bolečine...

Rudi

BELOGARDISTI

V kranjski kavarni sedi poklapan belogardist, v mislih razdjan.

Kam naj se obrnem, ko »Švaba« ne bo?

Anglež me ne mara. Najboljš' bo v vódo!

Po krajih gorenjskih sem žrl in pil,

z Nemcem sem bratsko lovil in moril!

Kaj mar mi je brata, kaj mar mi žené,

samo da se pije in prav dobro je!

Le kaj bo po vojni, saj narod preti, ta misel pravična za vrat me tiščil! Le kam bom pobegnil, le kam se bom skril, da narod osvetni ne bo me dobil?

Lipe

(»Glas ranjenih« — izdala »777«)

Najzanimivejša satirično-saljiva, a v bistvu tudi vojno obtožujoča pesem pa se je prav gotovo posrečila Jelki (Miklavžini-Peštaj). Tedaj je kot odredna obveščevalka spadala v širši štab odreda, zato se je v njej oglašalo »domotožje« po soborcih 2. bataljona. Tam je Jelka preživela veliko napetih, a tudi prijetnih dni. V tem bataljonu je bil pomočnik politkomisarja že znani Ivan Starman, z znamenitim imenom Lord. Bil je že zrel, načitan fant, star dobrih 30 let (rojen 1913), zato že z »zgodovino« za seboj, ter poln hudomušnosti. A žal tudi malih živač-uši. Sicer pa, kdo je bil brez njih? Na vse to Jelka ni pozabila, in sestavila je

POZDRAV TOVARIŠU LORDU

1) Prišel čas je okrog pusta, misli nam nazaj beže, ko smo jedli svinjska usta, ko smo cvrli flancate...

2) Dragi Lord, ali še pomniš, ko si v miru se mastil, vino v žejna usta vlival, same »Moraver« kadil.

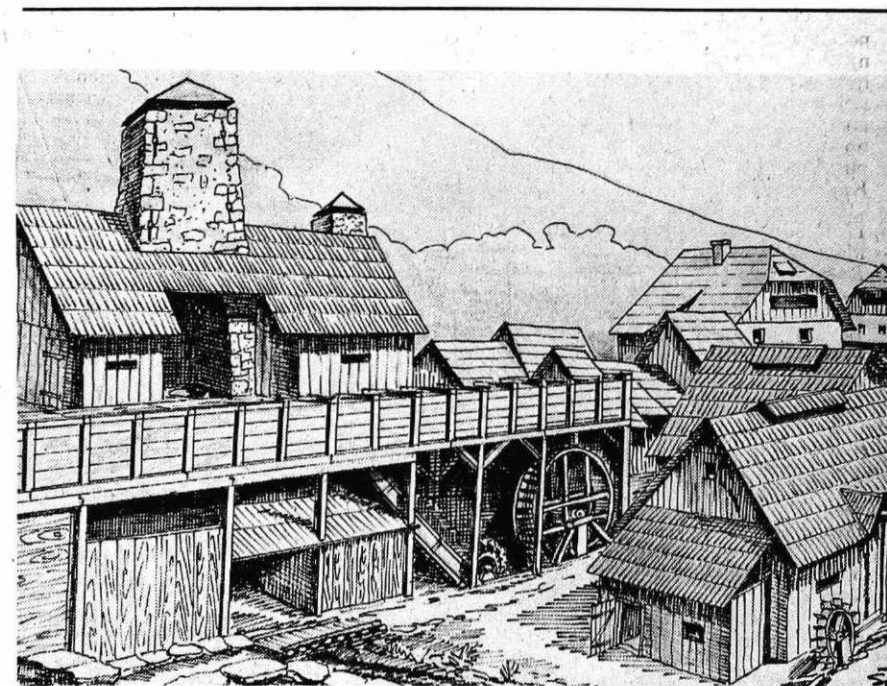
3) Tudi ženit si se hodil, včasih si pod oknom stal, včasih pa po lojtri splezal, v kamri, grešnik, si zaspal.

Posebno poglavje naše železarske zgodovine so vodne pravice, pravice izkoriščanja vodne sile, ki doslej še niso bile načrtno opisane. Po ustnem izročilu še krožijo spomini na mnoge spore in pravde za vodne pravice. Sicer so bila vodna kolesa železarskih obratov, zlasti vigenjcev, razporejena ob rakah tako, da je voda tekla od kolesa do kolesa; največkrat se je zataknilo pri višini jezu, ki je morala biti označena s »štokom«.

Včasih zasledimo pripombo o vodnih pravicah tudi v kupnih pogodbah ali drugih lastninskih aktih. Ko je zadruga predelala »Srednji mlin« za električno centralo (1920), je izkoristila celotni vodni padec do gladine struge. S tem pa je ostal vigenjc »Na placu« brez vode. V tem vigenjcu je imela Katarina Solar eno ježo, Jurij Magušar pa dve ješi in strojne škarje, na katerih je »Medvehka« rezala železo za »kladuca«. Ivan Magušar je prodal svoj del že leta 1919 zadrugi, Katarina Solar pa je svoj del zamenjala najprej za ježo v »Prekuhovcu«, nato pa za ježo v »Vica«h. Za četrtino vodne pravice vigenjca »Na placu« je dobila od zadruge iz nove elektrarne pravico priključka dveh električnih žarnic. Vinko Solar ve povedati, da so morali v hiši eno žarnico ugasniti, kadar so v kleti rezali železo za tračnike.

Viri:

A. Müllner: Zgodovina železa, Dunaj 1909, Val. Zmitek: Spomini (Zadrugar 1940), Kronika Plamena, Jesenice 1944, J. Gašperšič: Vigenjc, Ljubljana 1956, Arhiv Kovaškega muzeja Kropa.

Kropa — Zgornja fužina (okrog 1880)

Janez Svojšak

BESEDO IMA SANČO PANSA

II

Teško je danes biti pes.

Medtem ko se moj želodec smeje ob skokovito naraščajočem standardu predvsem mesarskega in v bistvu odnosno le delno tudi v moji ponvi rastlinskega izvora, pa moji možgani doživljajo silne potrebe zaradi nenehno stopnjujočih se

zahtev po vsakdanjem nadaljnjem dopolnilnem izobraževanju.

Navsezadnje nisem noben buldog, da bi imel glavo kakor slon. V tisti majhni stvari, ki jo nosim jaz na vratu, je prostora za možgane bore malo. Moram reči, da se Don Kihot zaradi tega sploh ne razburja. V njem se je nekako postopoma in skozi dolga desetletja polagoma

izoblikovalo mnenje, da je možgane mogoče tehtati na kile, pameti pa ne. Včasih moj smešni patron trdi, da je imam v svojem zadnjem koncu več kot pa marsikdo pod čelado.

Za primere mi navaja zglede iz živalskega sveta: tele, osel, bik, vol, prašič, svinja. Možganov vseh teh različnih vrst živali se je najedel že v življenju, pa je ob tem postajal kvečjemu vsak dan bolj neumen.

Zato mora toliko brati in se vedno znova izpopolnjevati.

Nimam nič proti. Stvar sama kot taka je popolnoma njegova skrb.

Ampak zakaj sili potem tudi mene v večni študij? Tujih možganov mi še niso dali žreti. Menda jih je premalo v prodaji, da bi jih bilo še za pse dovolj. Torej ostaja moja pasja pamet ves čas na isti ravni. Nobenih negativnih vplivov na moje pasje gledanje na svet ali na razvoj moje konstruktivne pasje misli.

»Vidiš, Sančo Pansa,« mi razlaga, »čeprav si samo navaden fiš z bistro pasjo pametjo, moraš vendarle počasi doumeti, kako naš nori svet drvi z neznanskimi koraki v pogubo. Temu rečemo na lep način »napredek«. Napreduje tisti, ki se bliža cilju.«

Zacvilim. On že ve, kaj to pomeni:

»Ne razumem.«

»Seveda ne razumeš!« zmagoslavno šepeta. »Važen je le cilj. Če je na poti k cilju kje ovira, jo odstraniš, jo pohodiš, jo zmreviš.«

Zalostno se nasmehne:

»Lahko mreviš tudi tako nežno, občutljivo cvetko, kot je jezik. Kot literarno izobražen pes boš brž odkril, kako ravna s to negovano rožico na televiziji.«

In potem sem moral ob živih oddajah buljiti v zaslon kakor tele v »ia zija«. Dalj ko sem zijal, bolj je moje pasje srce prešinjal radosten občutek, spremljani od odrešujočega spoznanja, da sem glede na svojo pasjo izobrazbo v jeziku tem šolanim ljudem kar kos.

Odlikujoč se s fakturografskim spominom sem potem Don Kihotu zdaktografiral nekaj sijajnih eksemplarjev iz novodobne slovenščine in javni rabi.

Tudi če se niso vsi lastniki fužinskih dni pečali z železarstvom, to je s pridobivanjem in predelavo železa ter prodajo žebeljev, je bilo še vedno v Kropi in Kamni gorici mnogo »podjetnikov«, ki so se merili med seboj z večjo ali manjšo mero podjetnosti. Ta ugotovitev nas vodi k ideji o obravnavi kovaških podjetnikov v Kropi in Kamni gorici.

Imena kroparskih fužinarjev iz 16. in 17. stoletja kot Mazolli, Žigon, Gašperin, Mertelj, Grošelj, Korber, Bodlaj, Prešeren, Rabič in druga nam ne vzbujajo posebno nazornih predstav, mnoge spomine pa še budijo imena iz zadnje dobe železarstva, iz 18. in 19. stoletja: Hafner, Jalen, Globočnik, Magušar, Pibrovce, Pirc, Potočnik, Šolar, Varl, Zupan in druga.

FUŽINICE

O nastajanju fužinic (cajnaric) imamo le malo podatkov; ker so bile pomemben sestavni del v sklopu fužin kot zaključna faza v procesu izdelave kovnega železa, so nastajale in se razvijale skupaj s fužinami. Težko kladivo (norec, balos) pri plavžu je imelo premajhno zmogljivost, da bi moglo predelati vse doma izdelano železo, pozneje pa še precej dokupljenega, v cajne za kovanje žebeljev.

Razen cajnov so v fužinicah kovali tudi težke, velike stavbne žebelje, gradbene vezi za povezovanje in utrjevanje obokov, že pred letom 1779 so kovali poljedelsko orodje in sekire. Ker ni bilo več dosti domačega železa, zlasti pa po uvedbi valjalnice v prostorih Sp. fužine (leta 1876) so cajnarice zgubile svoj osnovni namen; dve sta še nekaj desetletij obratovali kot sekirarici, dve pa so predelali v lesna žagarska obrata.

Iz Potočnikove zapuščine je kupil prvo fužinico Ignac Ažman (Nackova žaga), verjetno tudi zraven vigenjc »Dolga rta«. Polanko, Šmelovo in Znidarčkovo fužinico je kupila zadruga, Benkova fužinica je bila že predelana v žago. Zadruga jo je kupila in oddala leta 1906 za deset let v najem tesarju Antonu Ažmanu. Obliznekova in Lukčeva fužinica nista več omenjeni v zapisniku iz leta 1890, gotovo takrat že več let nista obstojali.

Stanje kamnogoriških fužinic je vpisano v zapisniku iz leta 1890: Fužinica »V žagi« je bila last Antona Globočnika iz Železnikov, fužinica »Na Lipnici« je bila last Valentina Dežmana z Lancovega; posebej je navedeno, da pri odkupu gozdnih pravic ne prideta v poštev cajnarica »V Globokem« in cajnarica »Pod Paplarjem« — imenovana tudi »Pod Brezovico«. Poznejše lastništvo, oz. usoda kamnogoriških fužinic ni raziskano.

VIGENJCI

Zgodovino kroparskega in kanogoriškega žebeljarstva je precej izčrpno opisal Jože Gašperšič v knjižici »Vigenjc«, ki je izšla leta 1956 v zbirki vodnikov Tehniškega muzeja Slovenije. Zadnje dobo žebeljarstva po ustanovitvi žebeljarske zadruge obravnava tudi v članku »Iz vigenjca in fužine v tovarno« (Kronika 1963). Kot prispevek k zgodovini vigenjcev navajamo še usodo posameznih kroparskih vigenjcev, kakor jo je možno zaslediti iz zadružnega arhiva. Zaradi preglednosti tudi to prikazujemo v obliki tabele.

Kakor fužinski dnevi so tudi vigenjske ješe prehajale iz roda v rod, iz rok v roke; v mnogih arhivskih dokumentih zasledimo podatke o dedovanju, prodaji, zastavi in zamenjavi vigenjskih ješ, ki so bile osnovne zemljiškoknjižne enote. Tudi popis vigenjcev, ješ in njihovih lastnikov je navedel v svojih spominih Valentin Žmitek po stanju nekako sredi druge polovice 19. stoletja; kako so prehajale v last žebeljarske zadruge, pa nam pokaže zadružni arhiv.

Ob koncu 16. stoletja so bile v Kropi tri cajnarice, v Kamni gorici in Kolnici pa po ena. Pozneje so gradili še nove, tako da jih je bilo v 19. stoletju v Kropi sedem, v Kamni gorici dve, v Lipnici dve (pri brezovski poti in »Kredarica« — današnja Iskra), za kamnogoriško fužino so kovali cajne tudi v Globokem in v Mostah.

Po lastništvu so fužinice pripadale večinoma posameznim fužinarjem, samo zgornja pri Razdrtem potoku je bila nekoč

skupna — fužinska, proti sredi 19. stoletja je bila pa last fužinarja Luke Pavliča.

Kroparske fužinice ob koncu železarstva opisujeta A. Müllner (po podatkih K. Pibrovca) in V. Žmitek (Zadružar 3/1940). Kot zadnji uradni vir spet služita omenjeni komisijski zapisnik o odkupu gozdnih služnostnih pravic (leta 1890) in zadružna knjiga o nakupu osnovnih sredstev. Iz njih lahko sestavimo pregled lastnikov:

Fužinica	ok. 1850	ok. 1890	Po 1900 (prodaja)
1. Potočnikova	J. L. Potočnik	Fr. Potočnik	Ignac Ažman
2. Polanka	Johan Potočnik	Jurij Magušar	Ivan Magušar
3. Šmelova + sekirarica	Franc Šuler	Benjamin Šuler	1919 Zadruga
4. Znidarčkova	Jožef Varl	Karel Pibrovce	Ivan Magušar
5. Benkova	Anton Smrekar	Matija Pogačnik	1919 Zadruga
6. Obliznekova	Nata Šolar, Matej Šolar	—	Karel Pibrovce
7. Lukčeva	Skupinska	—	Flor. Pretnar
	Luka Pavlič	—	1905 Zadruga

Vigenjc	Lastniki ješ (VŽ)	Prodaja zadruzi	cena (Kron)
»Dolga rta« (5 ješ)	Obliznekovi 2 Cajnarjeva	Ni podatkov; verjetno prodano skupaj s Potočnikovo fužinico Ignacu Ažmanu	1500
»Na Savi« (2 ješi)	Smelova Konavsova	1919 Ivan Magušar	
»Bodlajev« (4 ješe)	Putova Klinarjeva Ješprenčkova Benkova	1919 Ivan Magušar	5000 2500 3000
»V navic« (4 ješe)	—	1895 V. Klinar 1 ješa 1900 Župni urad 1 1904 Fr. Šolar 2	400 20 160
»Na bajerju« (4 ješe)	—	1895 Luka Hafner 1 1895 Marija Hafner 1 1899 Neža Hrovat 1 1905 Ivana + M. Varl 1	440 200 200 80
»Vice« (3 ješe)	Putove	1895 Neža Pirc 3 (1924 dobila 1 ješo Kat. Šolar za eno ješo »Na placu«)	730
»Florjančnikov« (4 ješe)	Florjanček (Matevž Bešter)	1903 Jurij Magušar	650
»V jami« »Pekel« »Kolešček« »Pod češnjo«	Potočnikovi	(kupil skupaj s hišo 1912 Janez Bertonec)	
»Kamrica«	Luka Hafner	(Predelan v strojno delavnico)	
»Lukov«	Luka Hafner	(Obratoval do 1935)	
»Na placu« (3 ješe)	Vretenova Štangelnova Šuštarčkova	1919 Ivan Magušar 2 1924 Kat. Šolar 1	5000 1250
»Prekuhovc« (6 ješ)	Fr. Globočnik (Prekuhovc)	1896 Marija Lukman 1 1898 Rozalija Pirc 1 1902 Antonija Petrič 1 1915 Miklavž Magušar 1 1919 Ivan Magušar 2	530 400 170 300 3000
»Tonetov« (4 ješe)	Žagarjeva Stolmarjeva (Tone) Štruklova Cajnarjeva	okoli 1930 kupila Zadruga	
»Na mlečju« (4 ješe)	—	1901 Marija Jalen 1 1908 Ignac Zupan 1 1914 Andrej Zupan 2	200 200 300
»Pungrat« (4 + 3 ješe)	—	1908 Jurij Magušar 4 1908 Franc Šolar 3	1400

- 4) Kje sedaj praznuješ pusta?
Kaj iz sklede se kadi?
Musar ti je soka skuhal,
v žepu pa še čika ni!
- 5) Zdaj po lojtrah več ne hodiš,
mlada leta pa teko —
dekle se za tabo joče:
Kaj bo, če ga več ne bo?

- 6) Toda Lord, to vam je sila,
ker skrbi ga ne more.
»Saj bo kmalu konec,« pravi,
in uši lovi smeje!

(»Napreje« — glasilo štabne zaščite KO)

Poleg pesmarice in brošurice »Udarinavali, usekaj-izpali« je bil eden najlepših izdelkov TKO tudi »Tekmovalni vestnik«. Sestavki v njem, še bolj pa oprema s številnimi vinjetami, bi pritegnila radovednost vsakogar. In težko bi danes verjel, da je bila tudi ta publikacija pripravljena in izdelana v tisti preprosti skalnati delavnici, kjer so izdelovali črke iz raznih gumijastih izdelkov, klišeje in podobno iz linoleja in si tudi sicer pomagali na vse mogoče in nemožne, vendar vedno iznajdljive načine. Iz njega ponovimo samo odlomek mladinske delavke Vane:

DELO NAŠIH PIONIRJEV

Tudi naši najmlajši, ki se še ne morejo boriti z orožjem v roki, pomagajo na svoj način ovirati delo naših sovražnikov. Naši mladi tovariši (Benedičičevi: Jernej, ki je že dolgo inženir v Loški tovarni hladilnikov; Danilo, ki je postal znan gledališki igralec, in še drugi iz okolice Tržiča, o.p.), so pretrgali prek 100 metrov električne žice in jo oddali našim borcem. Komaj so ušli, kajti v zasedi je bil sovražnik.

Drugič spet so na električnih drogovih razbili številne lončke. Tudi s fračami so si pomagali...

Kadar v naše vasi prihajajo »Švabobranc«, hočejo od pionirčkov zvedeti, kje so partizani. Toda, pionirji molče...

Enega izmed njih je nedavno na cesti ustavil tak »Švabobranec« in ga začel spraševati o očetu in drugih iz vasi. Hotel je vedeti, če k njim prihajajo partizani. Pionir je trdovratno molčal. Iz njega ni prišla beseda. Zato ga je »Švabobranec« začel pretepati. Tudi to ni zaleglo: pionirček je molčal še bolj trdovratno. K sreči so se jima potem približali neki ljudje in »Švabobranec« je nekako osramočen, še bolj pa jezen, odšel dalje...

Na koncu tega »Vestnika« so člani TKO med drugim zapisali:

»Mladinci-mladinke! ... Iz tega čtiva boste črpali smisel naše pravične borbe in se vzgajali v novem duhu, ki vas bo popeljal v srečnejšo prihodnost.

Mladina, zavedaj se... da boš ti morala prevzeti oporoko starih borcev in ohraniti po njih pridobljeno svobodo, pravico in delavnost...

Vestno prečitaj »Tekmovalni vestnik« in ga daj v kroženje naprej...

V teh kratkih besedah je zajeto vse poslanstvo tega tiska in vloga TKO ter požrtvovalnih delavcev v njej.

V zapuščini arhiva kokrškega odreda je ostala tudi občutena pesnitev neznanega avtorja. Morda se bo avtor — verjetno avtorica javila po objavi? In ker je pesem bogata, že kar moderna, pa verjetno nikjer objavljena, jo ohranimo vsaj tu. Njen naslov je:

IZZA REŠETK ...

V polmračni celici drhtim kot živa v grobu,
naslonjena na vlažno steno...
In v mrtvem tempu tečejo minute
kot misli težke, leno in strupeno.

Prostost, svoboda, sonce-sanje smeje!
Bridkost novih neizčrpen vir,
ko v daljo se oko upira
skoz rešetke klete v megle bele.

Morečji molk se plazi naokrog in kotov
vseh...
Bi kakor mōra rada potlačila
vse sanje o minulih dneh,
in iz srca izgnala poslednji upanja
prizvok.

Toda zaman!

Vsem temnim silam danes se postavim v
bran!

Srce je močno kot oklep,
vanj ne prodre obup teman, ker močno
upa, sluti:
onkraj rešetak je novi dan!

— — —

V tem času, konec novembra in v začetku decembra 1944, je v podobni partizanski tehniki, v skalah in grapah, le onkraj Save v Škofjeloškem hribovju, v Davči, le da je bila večja in že s prvim tiskarskim strojem, čeprav tudi v najpreprostejših okoliščinah in z najpreprostejšimi sredstvi, nastajala najimennejša stvaritev gorenjskih partizanskih tehnikov: Prešernova Zdravljica. To je bila tehnika »Trilofa«, skrita v neki Davški globeli, kjer je v veliko premajhnem prostoru delalo trinajst ljudi. Tehnika, sestavni del POOF za Gorenjsko, je vodil France Boštjančič-Boš. V tridih pogojih je samo v zadnjih dobrih štirih mesecih njen, z lastnimi močmi sestavljen tiskarski stroj, natisnil že čez 500.000 raznih odtisov. Med te sodijo tudi listi čudovite Zdravljice. Natisnili so jo ob stoletnici njenega prvega izida ter zaradi njene mobilizacijsko-revolucionarne vsebine v 1.500 izvodih. Vse oštevilčene. Bibliofilska, umetniška izdaja, porojena in realizirana v skriti grapi!

To pravimo zaradi tega, ker je v drugi polovici decembra nekaj njenih števil prišlo tudi v kokrški odred. Kdor jo je prijel v roke, je njene liste in vinjete na njih prijel z občutkom visokega spoštovanja, z občutki ponosa, kaj vse nastaja v partizanskih tehnikah!

Vsaka kitica je bila okrašena z domiselnimi linorezi in vinjetami, navdihnjene s Prešernovo vsebino, narodnoosvobodilnim bojem ter revolucijo. Oboje sta zasnovala in izdelala gorenjska rojaka: ing. Marjan Sorli-Viher, ter tedaj 21-letni Janez Vidic, po vojni izsolani akademski slikar. Za na-

grado sta dobila brzožestrelko in uniformo. A velike zasluge za njen izid so imeli vsi: tako vodstvo POOF za Gorenjsko, kot vse osebe tiskarne od tiskarjev do kurirjev, pa tudi bližnjih kmetov, mladine in otrok, pa še drugih partizanov, ki so tako med pripravljanjem Zdravljice, kot potem pri raznašanju v dežju, blatu, snegu in mrazu, pomagali transportirati to dragoceno gradivo. S takim natisom Zdravljice je sicer izredno razviti partizanski tisk na Gorenjskem dosegel svoj skoraj neponovljiv vrh.

Trud je bil stotero poplačan, kajti tudi ta tisk je v nemali meri prispeval, da se je čas miru in svobode:

ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

močno približal ter spet potrdil, kako nesmrtna, up vzbujajoča in preroška so bila in so dela velikega rojaka iz Vrbe — Franceta Prešerna! In kako nerazdvojno in usodno sta bila povezana narodnoosvobodilni boj ter narodna samobitnost in njegova kultura brez umetniških spon. Tega so se zavedali tudi v tehniki kokrškega odreda, saj je iz rok njenih sodelavcev izšlo veliko tudi Prešernovih in drugih pesmi, tako potrebnih za »takratno rabo«. (2)

- (1) »Zlatorog«, Glasilo »Gorenjskih domobrancev«, december 1944 — a te podatke moraš uganiti po raznih opisih sam, kajti v glasilu ni ne datumov, nobenega imena uredništva ali urednika, nobenega avtorskega podpisa; arhiv NOB v Pokrajinskem muzeju v Kranju.

- (2) Tehnika kokrškega odreda — TKO poročila 4. 11. 1944 št. 14 KO — mesečno poročilo od 1. 10. — 31. 10. 1944; poročilo TKO istemu štabu 14. 11. 1944 — politkomisarju KO; poročila TKO istemu štabu z dne 8., 9. in 16. 1. 1945; dnevnik Stefana Urbanca za mesece november — december 1944 in januar — maj 1945; v dnevniku in v poročilih TKO so poleg podatkov o delu in materialu vedno tudi poročila o gibanju sovražnika v okoliših tehnike, kar govori, da so imeli tudi svojo, na zanesljive ljudi oprto obveščevalno službo. Podatki pričajo, da je bila le ta hitra in je postregla z natančnimi podatki. V poročilih so tudi kadrovske navedbe in njene spremembe. Vsa dokumentacija je še v lasti Stefana Urbanca, Ljubljana; Stefan Urbanec: Predavanje o razvoju partizanskega tiska in o tehniki KO v Tržiču z ustreznimi slikami 30. V. 1962, rokopis last avtorja; žepni časopisi — brošure: »Zadnji udar« — 1. bataljon KO; »V nove zarje« — 2. bataljon; »Napreje v borbo« — 3. bataljon; »Glas ranjenih« — »777« — Ambulanta »B« KO; »Napreje« — Štabna zaščita KO; »Udar« — navalni, usekaj — izpali« — Brošura o uspehih KO v oktobru, novembru in decembru 1944; »Tekmovalni vestnik« 1. — 2 TKO, vse v arhivu NOB muzeja Tržič; Jože Krall: Ilegalne tiskarne grafičnega oddelka »B« Pokrajinske tehnike KPS za Gorenjsko; Letopis MNO 1 — 1957, str. 75; Lojze Gostiša: Partizanska »Zdravljica«, Borec 1976/2, str. 65 — 72; LISTI 21/V — 21. avgusta 1975.

NEONACIZEM KAŽE ZOBE

Med nemškonacionalistični tisk z dokajšnjim pridihom neonacistične misli spada tudi minhenški list Deutsche national Zeitung. Značilno je, da pri listu ne gre le za zahodnonemški tisk, ampak tudi za njegove avstrijske somišljenike. Zunanji odmev tega je dejstvo, da ta list neovirano širijo po naši severni sosedini, in to kljub jasnim določbam pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije iz leta 1955, ki jasno določajo odstranitev vseh sledi nacizma iz avstrijskega političnega, javnega in tudi siceršnjega življenja.

Ni odveč poudariti, da je eden poudarkov lista namenjen slovenskemu koroškemu vprašanju ter tako uokvirjen v »obrambo« večinskega, nemško govorečega prebivalstva pred zahtevami slovenske skupnosti po uresničitvi znanih manjšinskih določil člena 7 pogodbe o »obnovi neodvisne in demokratične Avstrije« iz leta 1955. Videti je, da je nemški nacionalizem, skupaj s preostanki rjave preteklosti, danes še posebej usmerjen na Koroško, ki je poleg obmejnega prostora Stajerske in Gradišanske edino preostalo področje nekdanjega nemško-slovenskega sveta, na katerem se še vedno odvijajo takšni ali drugačni germanizacijski procesi. S tem pa tudi postaja razumljiva vrsta nemškonacionalističnih nastopov na Koroškem, ob njih pa tudi »zavzetost« nemškonacionalnega tiska do koroškega vprašanja ne le v Avstriji, ampak tudi v Zahodni Nemčiji.

Značilno je, da naročniki dobivajo ob Deutsche national Zeitung kot brezplačno prilogo še drugi list enakakega značaja, namreč Deutsche Soldaten-Zeitung. Omeniti pa velja še eno dejstvo, namreč, da se izdajatelj zavedajo značaja obeh listov, saj bi drugače ne opozarjali na možnost, po kateri lahko »višja sila« prepreči posamezne številke enega ali drugega lista.

Iz razumljivih vzrokov zakriva list, o katerem poročamo, svoje nastopanje pod plašč protikomunizma, podobno, kot pač najdemo to tudi pri Hitlerju v letih druge svetovne vojne. V svojočju s koroškimi somišljeniki, tudi Deutsche National-Zeitung pridaja boju koroških Slovencev za narodno enakopravnost pridih komunizma, proti kateremu se je treba boriti. Medtem ko se koroški nemški nacionalizem giblje predvsem v deželnih mejah, zahodnonemški list ocenjuje koroško dogajanje iz širših, vse-nemških pogledov. Po ideologiji in nastopanju je temu listu med vsemi koroškimi političnimi strankami najbližja svobodnjaška stranka (FPO). Leta 1975 o njej v listu na primer poudarjeno beremo, da ta stranka »ne odstopa v koroških (zadevah) od narodno-političnih želja nemškega naroda«. Za DNZ je FPO »resnično nacionalna stranka na Koroškem«. Ob deželnih volitvah tega leta tudi beremo, da sta obe veliki koroški stranki, socialistična in ljudska, »v svoji volilni propagandi poudarjeno nemški«; o drugi stranki poleg tega še izve- mo, da je »pod (vodstvom) namestnika deželne glavarja Bacherja dobro nemško usmerjena«. Pač pa je bila takrat ost lista v določeni smeri uperjena proti SPO in to tako v državnem kot v deželnem okviru (deželne glavarja Leopolda Wagnerja so rajhovski nacionalisti tega leta celo označili za nemčurja (Deutschtümmler). Skoraj odveč je omeniti, da je tudi DNZ bila zagovornik »ugotavljanja« slovenske koroške manjšine (DNZ, 21. marec 1975, št. 10).

Skladno z nemškim koroškim nacionalizmom, tudi DNZ pripisuje Jugoslaviji teritorialne aspiracije do Koroške. K temu mnenju lista naj bi služilo tudi naše poznavanje južnokoroških in ostalih imen s slovenskimi oznakami. Temu primerno list poudarja (kljub uspešnemu slovenskemu bojkotu!) »zmago« koroškega nemštva na znanem »šetjetju posebne vrste« 14. novembra 1976. In še več: Slovence je DNZ ob tej priložnosti označil za »protnemško peto kolono (!)«. »Nemški Korošci so pripravi z glasovalnimi lističi (! pri štetju), orožjem demokracije, poraz terorju protinemške pete kolone v Avstriji«. O takratnih nemških »glasovalcih« pa list piše, da so to »domovini zvesti možje in žene«. Posebej pa poudarja, da so glasovali za nemštvo z opozorilom, da so »resnično vredni svojih prednikov, ki so pred 57 leti pričeli oboroženi boj«. Kot je videti, tudi DNZ označuje takratne boje in sam plebsit kot boj za nemštvo, saj je ta »izpadel v korist nemškega naroda in avstrijske države«. Značilna je dalje trditev, da na Koroškem ni prisilne asimilacije slovenskega življa (DNZ, 24. decembra 1976, št. 52). Ob interpretaciji jezikovnih podatkov »šetjetja« posebne vrste DNZ v celoti povzema stališča Kärntner Heimatdiensta in njegovih zavveznikov; med njimi najdemo trditve, da podatki štetja kažejo na neupravičenost zahtev koroških Slovencev na področju izpolnitve določil člena 7 državne pogodbe (prim. DNZ, 14. januar 1977, št. 3).

Koroške Slovence DNZ označuje kot »drobno manjšino«, ki da uživa več pravic in svobod kot katerikoli druga manjšina v Evropi. Tiste Slovence, ki opozarjajo na zatiranje manjšine, list označuje za »šovinistične« ter jim pripisuje težnjo po preprečevanju »tisočletnega mirnega sožitja Nemcev, vindišarjev (!) in Slovencev«. Če pa se govori o tlačenju, potem je po DNZ tlačenja le nemška večina (ta sicer ne v celoti, »ampak v posameznih primerih«). Še posebej pa je ost desničarskega glasila obrnjena proti slovenskim duhovnikom in slovenskemu bogoslužju (gl. DNZ, 8. aprila 1977, št. 15).

II.

Da bi bolje spoznali značaj DNZ (oziroma krogov izza njega) naj poudarimo, da list nastopa tudi kot zagovornik neonacistične NPD (gl. DNZ, 28. februar 1975, št. 10). Ob tem je znano, da deluje v Avstriji stranka s podobnim imenom NDP, na čelu katere je znani južnotirolski dinami-tar dr. N. Burger! — Ni odveč povedati, da je Burgerjeva neonacistična stranka v protislovenskem pogromu na Koroškem leta 1972 dokazno sodelovala z osrednjo protislovensko organizacijo, s Kärntner Heimatdienstem.

Nadaljnja značilnost lista je zagovarjanje »pravice do samoodločbe« za nemški narod, kar v njegovem besednjaku pomeni vrnitev celotne Vzhodne in Zahodne Prusije, Slezijske, Pomoranskega in Sudetov (!) Nemcem in Nemčiji. Iz pisanja lista lahko razberemo vsaj nekatere organizacije, s katerimi sodeluje, oziroma jih podpira: To so: Deutsche Volksunion, Stahlhelm, Gemeinschaft Ostdeutscher Grundbesitzer, Notverwaltung des Deutschen Ostens, Aktion Oder-Neisse, Deutsche Block, Wiking Jugend ter Jugendbund Adler (DNZ, ista št.).

Tako ne preseneča, da imajo v listu svojega zagovornika tudi hrvaški ustaši ter čilska hunta (na primer DNZ, 24. decembra 1976, št. 52).

List je seveda nasproten socialistični Jugoslaviji, napada pa tudi osebnost predsednika Tita (DNZ, 31. december 1976 in 4. februar 1977). Na samem nemškem prostoru pa je predmet njegovih napadov socialistična stranka Nemčije in še zlasti vzhodna politika njenega predsednika Willyja Brandta.

Razumljivo je, da se DNZ zavzema dalje za nekdanje Hitlerjeve odlikovance, na primer znanega letalca Hans-Ulricha Rudela, o katerem beremo, da je »njegova neizpodbitna hrabrost (med vojno veljala) najvišji idealom človeštva (namreč) zaščititi in rešiti neštevilnih ljudi«. Njegove-mu »junaštvu« — nadaljuje list — se imajo zahvaliti stotisoči nemških vojakov, predvsem pa žene in otroci, za rešitev pred razčlovečenimi hordami Rdeče armade. O sovjetski armadi v listu beremo, da se ta med drugo svetovno vojno ni držala niti ženevskih, niti haških vojnih konvencij (DNZ, 24. december 1976, št. 52). Vojna pa, ki jo je sprožila nacistična Nemčija, je po DNZ bila »vojna za Nemčijo« (DNZ, 14. januar 1977, št. 3).

Poučni so dalje pogledi lista na Adolfa Hitlerja in še posebej na njegovo vlogo med drugo svetovno vojno. Značilno za te poglede je vsekakor mnenje, da Hitler ni bil krivec za vse, kar se je v tem času zgodilo, ampak so krivi tudi drugi in med njimi še zlasti Sovjeti. Citirajo se dalje »zadnje« Hitlerjeve napisane besede, po katerih naj bi ta največji vojni zločinec ne hotel vojne. Med citiranimi označitvami Hitlerja najdemo besede znanega Hitlerjevega privrženca (ter Nobelovega nagrajenca), norveškega pisatelja Knuta Hamsuna, objavljene v dneh po Hitlerjevi smrti. Po njih je bil Hitler »bojovnik za človeštvo in označevalec evangelija pravičnosti za vse narode. Bil je — nadaljuje Hamsun — reformistični oblikovalec najvišjega ranga in njegova zgodovinska usoda je bila v tem, da je moral delovati v času brezprimerne surovosti, v katerem je končno padel kot žrtev«. Ko govori o Hitlerju, DNZ poudarja, da ne ovrača »dejanske krivice ter resničnih zločinov storjenih v Hitlerjevem imenu«. To da velja tudi za preganjanje Židov med drugo svetovno vojno. Pač pa vidi list svojo nalogo v »službi zgodovinske resnice«, pri čemer da upošteva vsa stališča. Da pa bi to bilo mogoče, list med drugim povzema Hitlerjevo oporoko, napisano dne 29. aprila 1945. Iz nje se lahko poučimo, da niti Hitler, niti kdo drug ni hotel leta 1939 vojne. Po Hitlerju so bili njeni pobudniki »izključno tisti mednarodni državniki, ki so bili ali židovskega porekla, ali pa (so) delali za židovske interese«. Hitler se v oporoki predstavlja kot človek, ki se je zavzemal za omejitev oboroževanja in oborožitve. Poleg tega je po lastnih besedah še tri dni pred izbruhom druge svetovne vojne skušal doseči mirno rešitev gdan-skega vprašanja in to pod mednarodnim nadzorom. Sicer pa ni po oporoki krivec vsega nihče drugi kot »židovstvo« (DNZ, 8. april 1977, št. 15).

Ko list omenja procese proti nekdanjim nacistom, meni, da je v njihovem ozadju težnja po navprečnejem pripisovanju krivde za storjeno med drugo svetovno vojno

npr.: VI/2 — 2. dan 6. tedna. Teoretično bi to pomenilo, da bi fužinar, ki je imel en fužinski delež, pričel šestkrat na leto na vrsto za taljenje železa. Seveda pa je bilo to zaporedje pogosto prekinjeno s prazniki in z raznimi vzdrževalnimi deli na peči in na vodnih napravah; dejansko sta se na leto izvršiti le po dve do tri vrste fužinskih dni, izkoristek kapacitet je bil redko do 50 %.

Do leta 1815, do uvedbe talilnih peči za tekoče železo namesto peči na volka, je bil vsak fužinski dan tudi zaključen ciklus proizvodnje; proces taljenja volka, odpiranje in zazidava peči je trajalo en dan. Po prehodu na proizvodnjo grodja ali surovega železa je bilo racionalneje delati po sistemu neprekinjene proizvodnje; vsako uro so s prebodom peči odtočili staljeno žlindro in surovo železo, naenkrat kakih 80 do 100 kg. Zato tudi ni bilo več primerno deliti proizvodnje po dnevih za posameznega lastnika fužinskih deležev. Sicer pa iz spiska fužinarjev ne moremo ugotoviti, kdo je svojo lastninsko pravico na fužini res izkoristil s proizvodnjo železa, kdo pa je bil samo pravno lastnik, a je svojo pravico oddajal, prodajal ali kakorkoli prenašal na drugega, pravega »fužinarja«. To bi bilo verjetno razvidno iz fužinskih knjig, katerih pa žal danes ni več.

Imena fužinarjev je zbiral že Müller iz arhivskega gradiva, iz urbarjev in podelilnih listin za rudarske, oglarske in druge fužinarske pravice, kot so se pojavljale zapored, v 16. in 17. stoletju. Za leto 1747 je navedel že seznam fužinarjev obeh kroparskih in kamnogoriške fužine, za leta okoli 1800 pa že lastnike fužinskih deležev po fužinskih dnevih. Ti sezname so zanimivi, ker nam dajejo vpogled v lastništvo fužin, še posebej pa nam služijo kot važen vir pri študiju zgodovine kroparskih družin.

Konec obratovanja fužin v Kropi in Kamni gorici med leti 1875 in 1880 pomeni konec tukajšnjega železarstva; lastniško-pravni odnosi v zvezi s fužinskimi deleži pa so se vlekli še 40 let. O tem imamo dva zanimiva dokumenta: zapisnik ckr. komisije za ureditev in odkup služnostnih gozdnih pravic na Jelovici iz leta 1890 in knjigo osnovnih sredstev žebljarske zadruge o nakupu fužinskih deležev.

O tem, »Kako so Kroparji in Kamnogoričani prišli ob Jelovico« bo mogoče prilika več napisati kdaj drugič, sedaj nas iz obseznega komisijskega zapisnika zanima zemljiško-knjižno stanje teh treh fužin, kjer je naveden seznam fužinarjev — lastnikov fužinskih dni — okoli leta 1890 (natanko: 8. 8. 1889). Samo lastnikom fužinskih dni in fužinic je bila priznana odškodnina za odvzete služnostne pravice na Jelovici.

Zadnje dejanje v zgodovini treh fužin je bilo odkup fužinskih deležev, ki jih je žebljarska zadruga pričela kupovati kmalu po svoji ustanovitvi. Deleže Sp. fužine je zadruga potrebovala za ureditev strojne delavnice in izrabo vodne moči Sp. bajerja, dočim deleži Zg. fužine niso imeli večje praktične vrednosti. O poteku nakupovanja deležev Sp. fužine dobimo podatke v »Kroniki Plamena«, o nakupu deležev Zg. fužine v Kropi in fužine v Kamni gorici pa v knjigi osnovnih sredstev žebljarske zadruge.

LASTNIKI FUŽINSKIH DELEŽEV (ime lastnika in število deležev):

Zgornja fužina, Kropa

Leta 1747: Gregor Potočnik 5, Simon Gašperin vd. 4, Jakob Semen 4, Tomaž Praprotnik 3, Matevž Lipič 3, Gašper Toman 3, Blaž Gašperin 3, Gregor Stančič 4, Jakob Zupančič 2, Korber, dediči 2, Matija Grošelj 2, Anton Dellenc 2, Marjan Kostmin 2, Jožef Potočnik 2, Jurij Zupančič 1, Klabavs 1, Luka Bodlaj 1, Gašper Gašperin 1, Janez Štular 1, Janez Potočnik 1, Neža Gašperin 1, Cerkev 1.

Okoli leta 1800: Gregor Pesjak 7, Ignac Rabič 4, Tomaž Pibovec 3, Matija Poga-

čnik 3, Peter Rabič 3, Ignac Potočnik 3, Gašper Grošelj 3, Jurij Jelenc 2, Gregor Potočnik 2, Omota-Korber 2, Marija Azman 2, Ana Potočnik 2, Luka Bodlaj 2, Gregor Zupan 2, Janez Solar 1, Helena Pesjak 1, Andrej Notar 1, Franc Potočnik 1, Gregor Solar 1, Matija Pesjak 1, Franc Globočnik 1.

Leta 1890: Franc Potočnik 8, Karel Potočnik 7, Karel Pibovec 4, Anton Solar 2, Andrej Korber 2, Helena Pesjak 2, Blaž Azman 2, Matija Pogačnik 2, Cerkev 2, Benjamin Suler 1, Ignac Azman 1, Jurij Bertoncely 1, Franciška Pirc 1, Jernej Pirc 1, Matija Pirc 1, Simon Pirc 1, Marija Solar 1, Marija Varl 1, Fortunat Varl 1, Terezija Zupan 1, Janez Zupan 1, Liza, Reza Pesjak 1, Simon Vester 1, Matija Potočnik 1, Gregor Hrovat 1, Jurij Magušar 1.

Med leti 1905 in 1920 (prodaja zadrugi): Karel Pibovec 18, Ivan Magušar 7, Luka Hafner 6, Florjan Pretner 3, Franc Solar 2, Marija Solar 2, Lovrenc Dermota 2, Andrej Zupan 1 1/2, Helena Smrekar 1, Gregor Pirc 1, Katarina Lazar 1, Matevž Vester 1, Marija, Iv. Varl 1, Marija Pirc 1.

Opomba: V zapisniku iz leta 1890 je še pripomba: Deleži Karla Potočnika so bili eksekutivno prodani: en delež Avgustu Hansu, en delež Jožefu Gartnerju, štirje deleži Francu Potočniku, en delež ostane Karlu Potočniku.

Spodnja fužina, Kropa:

Leta 1747: M. Anton Kapus 14, Anton Grošelj 9, A. Znideršič 5, Miha Grošelj 2, Janez Posavc 5, Miha Zendkho 2, Janez Valant 2, Jakob Semen 1, Andrej Pavlič 1, Luka Bodlaj 1, Karel Mertel 1.

Leta 1780: Ana Potočnik 6, Grošelj, dediči 6, Franc Bodlaj 6, Peter Rabič 6, Jožef Valand 4, Primož Gašperin 3, Jurij Prekeren 2, Praprotnik, dediči 2, Marka Smrekar 2, Jernej Eržen 1, Martin Gatej 1, Gregor Kapus 1, Marija Kralj 1, Janez Kristan 1, Luka Potočnik 1, Jakob Pogačnik 1, Luka Praprotnik 1, Andrej Slibar 1, Jera Zupan 1.

Leta 1890: Benjamin Suler 7, Ana Pogačnik 7, Karel Pibovec 4, Matija Pogačnik 3, Cerkev — Kapl. 2, Matej Solar 2, Jernej Pirc 2, Ignac Rabič 2, Marija Potočnik 2, Občina Kr. + Kranj 1, Matija Pirc 1, Franc Pirc 1, Simon Pirc 1, Kristina Pirc 1, Marija Pirc 1, Johan Potočnik 1, Andrej Zupan 1, Ivana Zupan 1, Peter P. Košat 1, Fortunat Varl 1, Helena Smrekar 1, Marija Jalen 1, Marija Solar 1, Jakob Hafner 1, Gregor Fabian 1, Cerkev — župn. 1.

Okoli 1900 (prodaja zadrugi): Luka Hafner 14, Jurij Magušar 6, Karel Pibovec 6, Franc Solar 4, Obe cerkvi 6, France Zupan 3, Andrej Zupan 1, Jožefa Pirc 1, Helena Pirc 1, Sabina Pirc 1, Janez Jalen 1, Kristina Jalen 1, Marija Jalen 1, Marija Globočnik 1, Marija Hafner 1.

Fužina Kamna gorica:

Leta 1747: Anton M. Kapus 15, Tomaž Toman 17, Jurij Toman 6, Gašper Toman 3, Jurij Kordež 4, Valentin Varl 3.

Leta 1780: B. J. Toman 17, Andrej Toman 9, Jurij Toman 4, Simon Toman 4, to-maž Toman 3, Marija Kokalj 5, Jurij Grošelj 2, Franc Kordež 2, Janez Kordež 1, Janez Zupančič 1.

Leta 1815—1825: Ignac Toman 12, Anton Toman 11, Mihael Toman, Janez Toman, Marka Toman, Jurij Toman, Andrej Kapus, Tomaž Varl, Jože Varl, Jurij Azman, Ana M. Kokalj, Anton L. Kordež, Tomaž Poznik, Janez Potočnik.

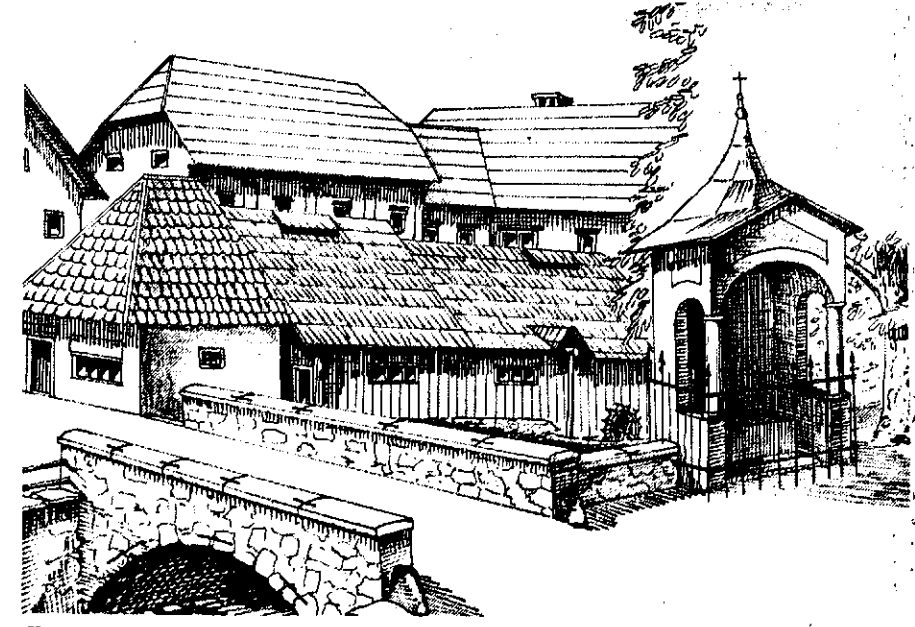
Leta 1890. Anton Toman 32, Anton Sušteršič 6, Anton Globočnik 10.

Dne 31. oktobra 1918 je kupila žebljarska zadruga kamnogoriško fužino in prostor »Pod lipo« od Rosine Sušteršič za 16.000 Kron; naslednje leto so tudi kamnogoriški plavž podrli.

Navedeni sezname lastnikov fužinskih dni postanejo zgovornejši, če jih pregle-damo nekoliko podrobneje. Iz njih ugotovimo močno razdrobljenost lastništva fužin, kar je bilo prav gotovo ovira napredku. Občasno se pojavljajo težnje po združevanju ali koncentraciji fužinskega kapitala v enih rokah, kar je bolj uspevalo v Kamni gorici kot v Kropi.

Preden so Kapusi pl. Pichelstein v drugi polovici 18. stoletja opustili železarstvo, so imeli pri kamnogoriški fužini 15 in pri kroparski Spodnji fužini 14 deležev; nasledili so jih Tomani, ki so imeli leta 1780 že 37/48 deležev kamnogoriške fužine.

A. Müller in J. Gašperšič sta iz radovljiških graščinskih in kroparskih cerkvenih urbarjev ter iz rudarskih, fužinskih in maticinskih knjig zbrala imena fužinarjev od sredine 16. do sredine 18. stoletja tako, da imamo pregleden seznam družinskih imen fužinarjev v Kropi in Kamni gorici. Iz posameznih arhivskih dokumentov pa moremo slediti tudi, kako so posamezni rodovi fužinarjev nastopali in se umikali iz železarstva, oziroma, kako so fužinski dnevi z dedovanjem, zastavljanjem in prodajanjem prehajali iz rok v roke, iz roda v rod.

Kropa — vigenjci »Na placu« (do 1924)

logratiških analiz arheološkega materiala pa so bile ugotovljene različne dodatne specializirane tehnike in variante utrjevanja (prekaljevanje, popuščanje, itd.) predvsem v srednjem veku. 7. *Schedula diversarum artium* je zgodnjersrednjeveški tehnološki priročnik iz 11.–12. stol. (po nekaterih mnenjih že iz 10. stol.), ki ga je sestavil neki zahodnoevropski menih («Teophilus Presbyter»). V tem delu so opisani številni načini pridobivanja, predelovanja in uporabe kovin (npr. metode vlivanja, varjenja, kaljenja, itd.), in stekla, podatki in napotki za stavbarstvo, tehnike izdelave mozaikov, itd. — Glej: W. Theobald, *Die Geschichte des Kunsthandwerks im zehnten Jahrhundert*, Berlin 1933.

Dolenjski muzej Novo mesto — bronasta čelada negovskega tipa iz 5. stol. p. n. š.

8. Mästermyr, nekdanji Moorgelände je kraj na jugu otoka Gotlanda (Švedska). Leta 1936 je bil tu slučajno iz-

kopan eden največjih depojev s kovaškimi, tesarskimi in drugimi pripomočki ter predmeti. V posebni, z železom okovani leseni skrinji je ležalo preko 80 primerkov orodja, mrežasta rešetka, razni polizdelki, itd. Značaj te najdbe ni popolnoma jasen. Predpostaviti je mogoče, da gre morda za votivni depo; po drugi strani pa je ta najdba morda posledica nesreče na popotovanju po zaledeneli pokrajini. — Glej: G. Berg, *A Tool Chest in the Viking Age (The «Mosterige» find in Gotland)*, Bergen 1955.

9. Pseudodamasciranje (t.i. Schweissdamast) sodi med najbolj komplicirane in težavne kovne tehnike v preteklosti. Uporabljali so jo za izdelavo t.i. mečev s prepletenim vzorcem. Ovite in prepletene železne ter jeklene žice je bilo treba v ognju zvariti v sploščeno palico (drog), na katero so nato navarili jeklena trakova. S prepletom mehkega in trdega materiala je bila dosežena odlična elastičnost in trdnost rezila meča. Jedkanje je poudarilo temne jeklene trakove (prepleten vzorec). Korenine te tehnike je treba iskati pri načinu izdelave keltskih mečev. V 3. in 4. st. n. š. so kovali take meče v Porenju in jih tudi izvažali. Tradicija pa je tu živela dalje v frankovsko obdobje in se posebno razcvetela v 8. in 9. stoletju; vendar je bil v tem času z vladarskim ediktom izvoz teh mečev in na enak način izdelanih suličnih osti prepovedan. Toda kljub temu jih nekoliko kasneje nahajamo v Angliji, Skandinaviji, Srednji Evropi in Rusiji. V 11. do 13. stol. se v Rusiji in na Poljskem pojavijo v tej tehniki izdelana bodala in noži. V 12. do 14. stoletju pa najdemo podobne sulične osti v vzhodnem Baltiku. Kasneje nahajamo to tehniko damasciranja le sporadično na nekaterih sabljah in puškinih ceveh, vendar moramo to tehniko ločiti od pravega orientalnega

načina damasciranja. — Glej: E. Schürmann, *Untersuchungen an Nydam-Schwertern*, Archiv für das Eisenhüttenwesen 30/1959, 121 ss.

10. Žico iz žlahtnih ali harvastih kovin (zlato, srebro, baker, bron) in tudi iz železa so v starem veku, antiki in zg. sred. veku izdelovali z vlečenjem. Pripomočke za njeno izdelavo nahajamo prvič v času preseljevanja narodov v zg. sred. veku (plošče z ustreznimi votlicami) in to v grobovih, predvsem v Severni Evropi. Podobne votlice so bile najdene tudi na nekaterih zgodnjersrednjeveških nakovalih (Rusija), vendar pa ne vemo, katero vrsto kovine so uporabljali. Vlečenje žice je v Evropi v 14. stol. dokazano tudi z ikonografskimi upodobitvami.

Viri in literatura:

H. H. Cogan, *Notes on Prehistoric and Early Iron in the Old World*, Oxford 1956; O. Johannsen, *Geschichte des Eisens*, Düsseldorf 1953; B. Neumann, *Die ältesten Verfahren der Erzeugung technischen Eisens*, Berlin 1954; R. Pleiner, *Die Grundlagen der slaw. Eisenindustrie*, 1958; isti, *La sidérurgie dans les pays tchèques au Moyen âge*, *Revue Histoire de la sidérurgie* III/1962-63, 179 ss.; R. Schürmann, *Die Reduktion des Eisens im Rennfeuer*, *Stahl und Eisen* 78/1958, 1297 ss.; L. Aitchison, *A History of Metal I*, New York 1960; H. Blümner, *Technologie u. Künste bei Griechen u. Römern IV*, Leipzig 1886, 1912; A. France-Lanord, *Les techniques métallurgiques appliquées à l'archéologie*, *Revue de métallurgie* 49/1952, 411 ss.; H. Ohlhafer, *Der germanische Schmied*, Leipzig 1939; R. Pleiner, *Alt-europäisches Schmiedehandwerk*, Praha 1962; A. Rieth, *Eisen-technik der Hallstattzeit*, 1940; E. Salin, *Les techniques métallurgiques après les grandes invasions*, *Le fer à travers les âges*, Nancy 1956.

KONEC

Janez Šmitek

FUŽINE, FUŽINICE, VIGENJCI

Alfonz Müllner (1840–1918), kustos Deželnega muzeja v Ljubljani od 1889 do 1903, je pisal svojo »Zgodovino železa« v tistem času, to je ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja. Knjiga je izšla leta 1909 na Dunaju in v Leipzigu. Ze v naslovu knjige je napisal, da obsega delo dobo od davnih časov do začetka 19. stoletja. Nekoliko skrajšan prevod poglavij iz knjige, ki obravnavajo železarstvo v Kropi, Kamni gorici in Kolnici, je objavljalo glasilo »Plamen« v letih 1976 in 1977.

Svoje podatke o železarstvu v Kropi in Kamni gorici zaključuje Müllner nekako z letom 1815, z uvedbo visokih taličnih peči namesto dotedanjih peči na volka. Samo mimogrede se omeni datum 20. maj 1880, ko je zadnjič zagorel in ugasnil plavž Zgoranje fužine v Kropi. Tako je ostalo železarstvo 19. stoletja, torej zadnje v vrsti petih ali šestih stoletij naše železarske zgodovine, skoro neobdelano; saj tudi drugi avtorji — zgodovinarji se niso načrtno obdelali obratovanja in konca teh fužin.

Pa vendar je imel Müllner na razpolago še mnogo gradiva in virov, tudi žive priče poslovanja in propada fužin. Sam omenja, da so imeli takrat še fužinske knjige Zg. fužine, knjige Sp. fužine pa so že preje izginile. Tudi domači strokovnjaki so kazali smisel za zbiranje zgodovinskega gradiva. Janez Lavrenc Potočnik (1801–1868), ravna-

telj Zg. fužine, je bil od 1844 do 1866 član Muzejsko-zgodovinskega društva za Kranjsko. Karel Pibrovce (1834–1909), zadnji ravnatelj Zg. fužine, je bil Müllnerjev sodelavec in prav njemu se moramo zahvaliti, da sta v »Zgodovini železa« Kropa in Kamna gorica tako obsežno obdelani. Pibrovce je podaril lepo mineraloško zbirko osnovni šoli v Kropi, a zbirka je kmalu izginila; baje so ob prodaji Pibrovčeve zapuščine s koši nosili njegov arhiv v vodo. Ali je danes odnos prebivalstva do kulturne dediščine naših prednikov kaj boljši?

Dosti več sreče ni bilo z arhivskim gradivom Sp. fužine, čeprav sta tudi zadnja ravnatelja — Benjamin Suler (1829–1901) in Matej Solar (1829–1903) — skrbno vodila in urejala ta material. Ostala je zbirka dokumentov o urejanju in odkupu služnostnih gozdnih fužinskih pravic na Jelovici (1880–1890), o samem poslovanju fužin pa malo ali nič. Zato smo pri zbiranju gradiva o poslovanju fužin, zlasti o proizvodnji, vezani na statistične podatke takratnih deželnih organov, ki pa niso sistematični in so na razpolago samo za posamezna kratka obdobja.

FUŽINSKI DNEVI

Posebnost fužin pod Jelovico — v Kamni gorici in Kolnici, v Kropi in Železnikih

— je bila skupinsko lastništvo fužinskih naprav. Fužina ni bila last enega, ampak več fužinarjev — lastnikov fužinskih deležev. Ta sistem skupniškega lastništva se je držal od začetka fužin pa do konca njihovega obstoja. Občasno, zlasti proti koncu, se kaže težnja združevanja vseh deležev v rokah manjšega števila fužinarjev, da bi jih združil en sam, pa ni nikjer uspelo.

Fužinske deleže omenja že Ferdinandov rudarski red za Kropo, Kamno gorico in Kolnico iz leta 1550, kjer je v 10. členu plavžarskega reda pridržana predprava nakupa fužinskih delov (deležev) sofužinarjem. Glede števila deležev vsake fužine v najstarejših dokumentih ni podatkov. K mnenju, da je bilo že v začetku železarjenja uvedeno skupinsko delo in skupinsko lastništvo naprav, nas navaja dejstvo, da je pridobivanje rude in oglja, taljenje, kovanje in predelovanje železa zelo razčlenjen in dolgotrajen proizvodni proces, za katerega se je združilo več delavcev v delovno skupino. Tako so zgodovinarji mnenja, da so talili naprej ves teden za enega fužinarja, nato pa se je lastništvo vedno bolj drobilo, sredi 16. stoletja so bili deleži že za poltedensko proizvodnjo, dokler niso v 17. stoletju prešli na sistem 48 deležev ali fužinskih dni, to je osem tednov po šest delovnih dni. Vsak fužinski delež je imel oznako: številko tedna in številko dneva,

nemstvu. Ob tem pa procesu te vrste celo pripisuje težnjo po diskvalifikaciji »svobodne (Zahodne) Nemčije«, da bi se jo na tak način odvrnilo od njene obrambe pred »boljševiškim zločinskim sistemom« (DNZ, 27. maj 1977, št. 22).

Kot protiutež nacističnim zločinom DNZ večkrat našteva »zločine« storjene nad nemškim narodom po drugi svetovni vojni. Med nje prišteva tudi usodo Nemcev na prostoru, ki je po drugi svetovni vojni pripadel Poljski (prim. DNZ, 18. marec 1977, št. 12). Protikomunizem in antisovjetizem lista pa več kot zgovorno kaže notica, zapisana ob srečanju, prirejenem v Bonnu ob 59-letnici ustanovitve Rdeče armade. Gre za srečanje, ki se ga je udeležila tudi vrsta višjih zahodnonemških častnikov. V notici med drugim beremo, da je ta udeležba »zasramovanje med drugo vojno padlih Nemcev«, z udeležbo na srečanju pa so ti oficirji po mnenju lista tudi izgubili svojo oficirsko čast (DNZ, 4. marec 1977, št. 10).

Ne preseneča, da se je med zagovorniki vojnega zločinca, pobeglega v Zahodno Nemčijo H. Kapplerja znašel tudi DNZ ter krogi izza njega (gl. DNZ, 26. avgust 1977, št. 35).

III.

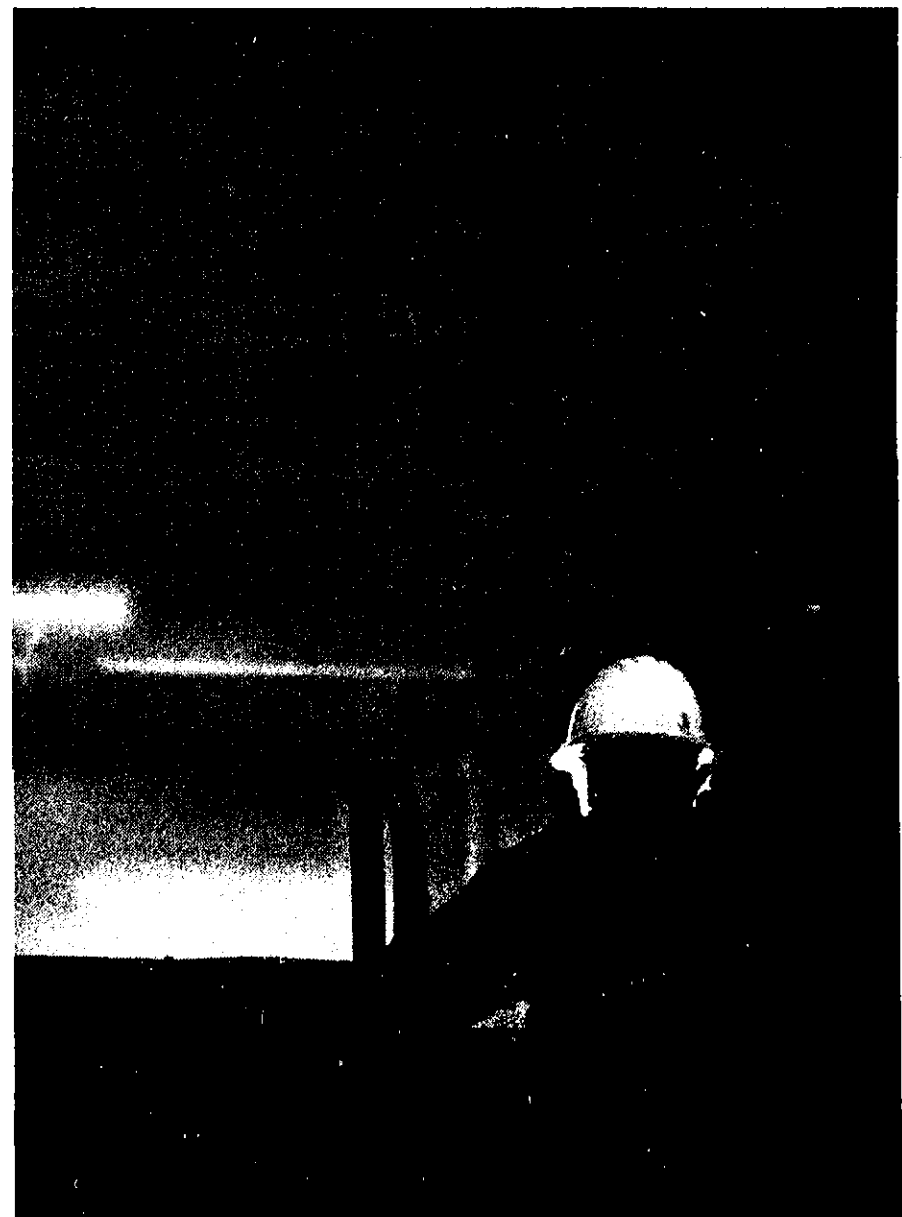
Med poudarjenimi temami desničarskega lista je seveda tudi židovsko vprašanje med drugo svetovno vojno (ter danes). Ena glavnih trditev lista je ob tem stališče o lažnosti trditev o nacističnih zločinih nad evropskimi Židi. Laž naj bi bile za DNZ tudi znane plinske celice, v katerih je našlo smrt več stotisoč Židov. O enem takih uničevalnih taborišč v listu na primer beremo, da so nacisti v njem sicer imeli strupeni plin ciklon B, vendar ta ni bil namenjen za uničevanje ljudi (»saj so /nacisti/ vendarle hoteli imeti delovno silo«), ampak za dezinfekcijo oblačil. Laž je za nemške desničarje in neonaciste dalje trditev o več deset tisoč oseb, umorjenih v tem taborišču; ob preračunavanju umrlih DNZ prihaja do trditve, da je bilo umrlih v tem taborišču le nekaj tisoč, in še od teh je večina umrla na podlagi bolezni in lakote, krivci za to pa naj bi bili — poljski partizani, ki so onemogočili preskrbo taborišča (!). Nadalje naj bi bili umrli tudi žrtve napadov britanskega letalstva ter sovjetskih »osvoboditeljev« (v navednicah že v DNZ, 24. decembra 1976, št. 52).

V listu najdemo tudi za nemške neonaciste značilen vpogled v »židovsko politiko tretjega rajha«. Sodeč po tej verziji naj bi bili krivi za usodo evropskih Židov med drugo svetovno vojno Britanci, ki da so preprečili Hitlerjev namen po preselitvi židovskega prebivalstva na Madagaskar. Po pisanju lista bi bil Madagaskar »vsekakor neprimerno« boljša rešitev kot pa »prisilna vselitev« v Palestino, obkroženo s 70 milijoni Arabcev; po drugi strani pa je Madagaskar tudi dvajsetkrat večji od izraelske države. Po DNZ naj bi načrt o izselitvi Židov propadel z Britanskoasedbo Madagaskarja 5. maja 1942. List dalje poudarja, da se je tretji rajh šele januarja 1942 odločil za »evakuacijo« Židov na Vzhod, pri tem pa v zadevni dokumentaciji, po trditvi lista ni nobenega naročila o »uničenju« židovskega prebivalstva ali pa postavitvi plinskih celic v ta namen. DNZ trdi, da so bili Židje določeni na Vzhodu za delovno silo. Tudi pojem »dokončna rešitev« (Endlösung) se po trditvi DNZ napačno interpretira ter po trditvi lista ni pomenil uničenje Židov in židovstva. Krivi za nacistično nastopanje na Vhodu naj bi bili po DNZ prevzaprav Židje sami, saj so bili prvi, ki so pozvali k protinemškemu »partizanskemu gibanju«. Posledica naj bi šele bila »odgovarjajoče brutalna nemška obramba« pred tem nasprotnikom (prim. DNZ 24. decembra 1976, št. 52 ter 27. maja 1977, št. 22).

Izhajajoč iz takih stališč, se DNZ kaj kmalu povzpne do trditve, da uničevalnih koncentracijskih taborišč sploh ni bilo (pri tem se opira tudi na trditve enega svojih somišljenikov, živečega v ZDA). Dejstvo, da so taka taborišča vendarle obstojala, list pripisuje umrljivosti zapornikov, pa tudi epidemijam (tifusu) (prim. DNZ, 1. april 1977, št. 14). Da smrtnost vendarle ni bila velika, list govori o dnevnih in tedenskih »kvotah umrljivosti«; slednja naj bi znašala v taborišču Auschwitz-Birkenau komajda 350–500 oseb (DNZ, 8. april 1977, št. 15). Ne glede na to in podobne trditve pa mora list končno vendarle priznati: »deportacija Židov na Vzhod je bila trda in neupravičena«, vendar pa takoj

dodaja omejitve, da to dejstvo »v nobenem primeru ne opravičuje današnje propagande o (nemških) zločinih« (DNZ, 24. junij 1977, št. 26). Večkrat najdemo v listu tudi trditve o potrebi, da se potegne črta nad preteklostjo.

Ni čudno, da najdemo v DNZ podobno kot v avstrijskem desničarskem tisku napade na znanega »lovca na A. Eichmanna« inž. Simona Wiesenthala (prim. DNZ, 21. marec 1975, št. 13). Še bolj značilno pa je, da se je list pri napadih na Wiesenthala poslužil tudi koroškega tiska, ali določneje, glasil obeh večinskih koroških političnih strank, ljudske in socialistične, *Volkszeitung in Kärntner Tageszeitung* (gl. DNT, 1. april 1977, št. 14 in 10. junij 1977, št. 24).

Pretnar Vitomir: Kompozicija

BOGATAŠ MATIJA

Do tega dne Matija ni bil bogat. Zdaj pa je tovarna kupila njegovo zemljo, ki jo je bil že zdavnaj mislil prodati, a mu je nikoli niso dovolili. Nič ni pomagalo, da je na občini tožil, da je ne more več obdelovati, ker so mu že zdavnaj pošle vse moči, in da mu je zemlja samo v breme. Gospod, ki na občini vlada nad takimi rečmi, je bil nepopustljiv in se je celo razjezil in ga oštel, da je nepoboljšljiv pijanec, da naj manj sega po žganju, pa se bo v njegove roke in telo vrnila moč.

No, da, besedo ima, čeprav ljudje marsikaj o njem šušljajo. Bajje je bil vso vojno nemški soldat, po vojni pa je imel dober gobec in je počasi lezel navzgor.

Tako govore. Če je to res, Matija ne ve in mu je to tudi prekleto malo mar. Vseeno pa bi rad povedal temu gospodu, da pri sedemdesetih letih človek ni več mlad in pri močeh, pa če pije ali ne pije. To je zdaj tako ali tako vseeno. Davi so prišli k njemu ljudje, ki imajo besedo v tovarni in na občini in ki bi radi na njegovi zemlji, na tem sončnem otoku sive doline zidali svoje hišice.

— Prodaj, Matija! Zemlje tako ne obdeluješ več. Denar te bo rešil skrbi na starost, pa tudi za amožno ti ne bo treba več nadlegovati drugih.

Tako so rekli in bili pripravljeni zemljo kupiti takoj. Osem milijonov mu bo plačala tovarna, po dvesto dinarjev za meter. Kdo drugi bi za meter najbrž zahteval dvakrat ali celo večkrat toliko. Matiji, ki ni imel nikoli denarja, pa se je zavrtelo v glavi že ob teh milijonih. Udaril jim je v roko s svojo okostenelo, z umazano kožo prevlečeno starčevsko roko in nato podpisal papirje z neenakomernimi in zobčastimi črkami.

— Črke so žagaste, — je rekel, kakor da bi se opravičeval zaradi tresočne roke; ni mu drhtela zaradi razburjenosti ob nenadnem bogastvu, ki so mu ga ponujali, marveč zato, ker že dva dni ni mogel priprosjati v nobeni gostilni za kozareček žganja.

— Denar boš dobil v banki, — so razlagali gospodje. Šest milijonov mu bodo vezali zaradi višjih obresti na dveletno vlogo, dva pa naložili na navadno hranilno knjižico, tako da ga bi lahko dvignil, kadar bi ga potreboval.

Matija je bil zadovoljen. V banki bo denar na varnem, vseeno pa jih je prosil, da bi mu dali kak tisočak ali dva že sedaj. Ni mu bilo treba razlagati, zakaj bi denar rad. Bili so prijazni in uslužni in mu dali vsak po pet tisočakov, ker drobiža niso imeli.

Dvajset tisočakov! To je veliko bogastvo za siromaka, kakršen je še pred nekaj trenutki bil.

— To naj bo povrh, ker si sklenil tako hitro kupčijo, — so rekli in se poslovili, Matija pa še vedno strmi za njimi, čeprav so že izginili za pravkar ozeleneli brezi. Strmi in še vedno ne more verjeti, da drži v rokah štiri modre bankovce po pet tisočakov, in se boji, če ni morda vse skupaj privid, eden tistih prividov, ki so ga mučili, kadar njegova kri ni dobila tiste količine žganja, ki ga je potrebovala in ki je ugasilo vse privide, lepe in grde, ki ga že dolgo mučijo in ki se jih boji sleherno noč. Tudi to bogastvo v njegovih okostnjakih rokah bi lahko vsak hip razpadlo in se spremenilo v roj moljev ali pa bi se nenadoma iz vseh kotov pojavile miši, ga napadle, splezale do njegovih rok in se lotile tega bogastva, lepšega in bolj modrega od pomladnega neba.

»Ne, ne! Ne dam!« skrije in stisne lepe modre bankovce v pest in jo potem zopet počasi odpre, kakor da bi se bal, da jih ne bo več zagledal. »Pa so še tu! Še so tu,« ugotavlja srečen, da modro bogastvo v njegovi koščenih dlani ni samo privid. »Bogat sem! Zares sem bogat,« zapuša svojo polrazpadlo bajto in odtava proti sveže ozelelim brezam podoben ptičjemu strašilu, ki je pritaval bogveodkod na to cesto, ki vodi proti edini gostilni v naselju, za pol ure hoda odmaknjenem od sivega mesta.

Tu je gostilna, stara dobra gostilna... Matija ve, da ga bo natakariča pogledala kakor nebodisigatreba. Tako je bilo vselej in tako je tudi danes, dokler moder bankovec v Matijevih rokah ne odtaja natakariče izza točilne mize. Matija je ne gleda, strmi samo v kozarec v njeni roki, velik kozarec žganja, ki ga je naročil, strmi v uteho, ki se je bo lahko po mili volji privoščil. Vse do poznega večera bo lahko tu in poslušal hrup gostilne, to sladko muziko nerazumljive mešanice človeške govornice in potrkavanja kozarcev. Nocoj mu ne bo treba spat s suhim grlom in s strahom pred grozljivimi sencami in podobami noči. Nocoj se noč ne bo spreminjala v netopirje, ne bo ne miši ne črvov ne druge golazni, ki se jemlje iz vseh kotov in pada celo iz zraka k njemu na posteljo, leze nanj, mu sili v usta in ga hoče zadušiti. Nocoj bo lahko zopet mirno in dobro spal, brez tesnobe, brez krikov...

»Še enega! In tudi drugim ga daj! Vse plačam jaz!«

Matija pije in naroča. Naroča zase in za druge, ki prihajajo in odhajajo. Vabi jih, naj prisedejo, čeprav mnogi odklanjajo njegovo gostoljubje. Toda nekaj jih je, ki jih tokrat ni sram sesti k Matijevi mizi. Matija pa vabi vse. Vabi jih z besedami in kretinami, kakor da bi jih vabila v ponošeno in razcapano obleko oblečena smrt.

Naj pijejo, jih vzpodbuja. Vse plača on. Bogat je! Prodal je zemljo, ki je tako in tako ne more obdelovati, saj tu — iztegne uvele koščene roke — že dolgo dolgo ni nobene moči več.

»Vemo, Nemci so ti jo izpili,« pravi nekdo, ki ve, da so k Matiju vsa medvojna leta zahajali partizani, dokler ga nekaj mesecev pred koncem vojne nekdo, ki so ga ujeti, ni izdal.

»Da, Nemci, Nemci. V Mauthausnu si bil,« pritrjujejo nekateri.

»Ne Nemci, ne Nemci,« odmajuje z glavo Matija.

»Potem pa tale,« se od sosednje mize oglasi nekdo drug in pokaže na žganje.

»Tale? Ne, tale pa ne. Tale mi daje moč in odganja strahove,« Matija ne pusti nobene žal besede čez žganje, brez katerega ne more živeti. Kruh lahko pogreša, tega tule pa ne, stiska kozarec. To je hrana, ki ga dela sitega. To je tolažba, ki mu ugaša preteklost. To je zdravilo, ki mu odganja strahove, kadar ga napadajo v osamljenosti.

In napadajo ga vselej. Vselej se spravijo nanj, kadar ni tega zdravila.

A zdaj ga bo imel. Imel dovolj. Imel vsak dan, ker je bogat. Osem milijonov ima v banki. Osem milijonov so mu plačali.

»Torej si res prodal?« vprašujejo nekateri, ki mu ne verjamejo.

»Prodal! Prodal! Od kod pa naj bi vzel denar?« Matija že momlja. Bogat je. Zdaj bi se celo sram, ki je že petintrideset let

ni videl, ne sramovala več, čeprav je bila nekoč gospa, prava gospa. Morda bi ga hotela celo vzeti k sebi v Ljubljano, saj je že deset let vdova. Ni ga pogrešala, ker ni šel za pogrebom njenega moža, saj ga je sovražila, ker jo je pred štiridesetimi leti, ko ji je bilo dvajset let obdolžil, da je kriva smrti njegovega dekleta, kriva smrti Marije, ki je skočila v Vintgar...

Toda kaj bi razmišljal in momljal o tem.

»Žganja na mizo. Žganja za vse!« Matija se ozira po natakariči in se čudi, da je v krčmi luč in da je krčma že prazna.

»Kam, kam so se porazgubili ljudje?« vprašuje. Če jih ni, potem ne bo pil več. Pa saj je videl, da so babnice nenehoma hodile v štarijo in sitnarile, dokler dedci niso šli z njimi domov.

Morda bi bila danes tudi Marija taka, ko bi živela, razmišlja in odhaja v noč.

Ura na cerkvi udarja deseto. Morda bi tudi Marija postala tako grda in zadirčna kakor so druge babnice?

»O, ne! Ne bila bi,« zavrača to misel. Ne bilo bi ji treba. Ko bi imel Marijo, bi nikoli ne pil. »Tako pa je skočila v Vintgar, v Vintgar,« golči s staro bolečino v duši. Noseča je bila. Njegovega otroka je nosila v sebi, župnik pa ju ni hotel poročiti. Še pogovarjati se ni hotel z njo, pa tudi z njim ne, češ da je že vse povedal njegovi sestri, ki je bila kot dvajsetletna smrkla stalno v cerkvi in župnišču in ki je prav gotovo spravila župnika na svojo stran, saj je že prej kričala nad njim, da antikristovka ne bo nikoli prišla pod njihovo streho.

»Antikristovka? Pa ni bila. Ni bila, čeprav so njenega starega kmalu po prvi vojni pokopali brez župnika in z venci z rdečimi trakovi,« je takrat rekel sestri, a je bilo že prepozno, ker je prav tedaj priletela sosedova in povedala, da je »antikristovka« skočila v Vintgar.

»Ti si to storila! Ti, bogomolska beštija,« je zasulil neke sestrino roko, ki je pognala Marijo v smrt, čeprav še danes ne ve, kako je sestra storila, da je pognala Marijo v obup in v smrt.

Toda bila je ona, to čuti.

In kar človek čuti, je resnica, pa čeprav se hoče skriti za hinavski nevedni obraz.

Sovražila je Marijo. Bala se je za svojo doto, za katero je moral posekati lep kos svojega gozda, da jo je lahko nesla svojemu lveku, štacunarju gosposkemu in prekletemu, momlja Matija in preklinja sestro, župnika, sestrinega trgovca in sebe, ki je takrat kakor nor teklen proti Vintgarju naravnost na železniški most, za njim pa sestra in kričala, naj kar skoči, saj bo skočil naravnost k Mariji v pekel.

Tako je vpila, on pa je strmел v globino med skale, kjer je bobnela razpenjena voda. Pognal bi se tja dol, pa ni verjel, da bi tako dobro in pošteno dekle kakor Marija mogla priti v pekel. Torej bi je tam doli ne našel.

Nor je bil. Takrat je še verjel v boga in druge božje reči, od katerih žive duhovniki in peharijo ljudi. Kasneje mu je bilo večkrat žal, da ni skočil. »Pognal bi se. Takole pognal,« razprostre roke in se prestopi, a ga zanese čez roke ceste in omahne v globel.

»O bog,« se skuša ujeti, a začuti udarec in skelečo bolečino v roki. Potem mu glava omahne, obenem pa temo razkolje slepeč blisk. Potem ni ničesar več. Samo tema,

jenja so se pojavili dragoceni, bogato okrašeni meči in sulične osti iz znamenitih karolinških mojstrskih delavnic (Trier), katerih izvoz na sever in vzhod ni bil dovoljen. Iz teh delavnic izhajajo tudi razni tipi sekir kot npr. metalna sekira tipa franziška, polnojekleni meči z oznako izdelovalca (npr. ULFBERHT) in različni okrasni ter reprezentančni predmeti. V ta čas (10.–11. stol.) sodi tudi že omenjeni tehnični priručnik Teofila (7) z opisom tehnik utrjevanja. Železni polizdelki so pogosto služili kot plačilno sredstvo v tem času (tremissae ferri).

Bogate viře za študij kovaške obrti v tem času je možno najti v skandinavskih deželah. V t. i. kovaških grobovih, ki so v primerjavi z ostalimi bogatejši in kažejo na privilegiran družbeni položaj pokojnikov, je bilo odkrito mnogo kovaškega orodja in pripomočkov (kljunasta nakovala, ploščice za vleko žice z različnimi dimenzijami votlic, žebliarske babice, škarje za pločevino, klešče, dleta, kladiva, itd.). Nadalje je znanih precej depojskih najdb s polizdelki in surovinskim materialom. Zanimiva in pomembna je slučajna najdba kovaške skrinje iz Mästermyra (8) na Gotlandu. Omeniti moramo tudi predstave s kovaškimi motivi na nagrobnikih iz kamna in runah. Te motive nahajamo tudi v skandinavski mitologiji zgodnjega srednjega veka. Na severu je kovanje cvetelo tudi v vikinškodobnih centrih in v raznih izoliranih dolinskih naseljih (fjordi).

Tehnologija kovanja na Severu do danes še ni bila raziskana. Na splošno lahko rečemo, da je bilo v rabi varjenje, vlečenje žice, izdelovanje pločevine in umetno roko delstvo; prav tako pomembno pa je bilo spajanje z zakovicami (gradnja ladij).

Temeljiteje pa je danes možno študirati kovaško dejavnost pri Slovanih. Številne najdbe orodja so nam znane iz njihovih gradišč (izjemoma nahajamo te najdbe pri Vzhodnih Slovanih v grobovih kot pridatke). Nadalje so bile odkrite halde kovaške žindre, vrtilni brusni kamni, celi ali preklani železni volki in kompleksi kovačij.

Oblikovni svet Slovanov vsebuje preko 90 različnih vrst predmetov; poleg tega nastopajo v velikomoraški državi Pribine in Koclja posebni polizdelki (npr. polizdelki sekir), ki so tudi v tem primeru služili kot plačilno sredstvo.

Na temelju metalografskih raziskav moremo pri Slovanih predpostaviti predvsem prisotnost naprav za kovaško obdelavo železa, ki so v zvezi z železo-jeklo varjenjem pri izdelavi številnih variant orodja in orodja, kaljenjem, popuščanjem, posnemanjem frankovskega damascirnega varjenja (9) pri izdelavi nožev in bodal, izdelovanjem in predelovanjem pločevine, vlečenjem žice (10), kovičenjem, spajkanjem in drugimi operacijami.

Od približno 9. stoletja dalje se začne uveljavljati vedno globlja specializacija v metalurških in kovaških centrih, kjer se pojavijo posebni areali za različna dela in vrste dejavnosti. V srednjeveški Evropi je specializacija ročnega dela dosegla svoj višek s celovskimi organizacijami v 13. stoletju. Prišlo je do delitve tudi v ožjih vejah kovanja kot je npr. ključavničarstvo.

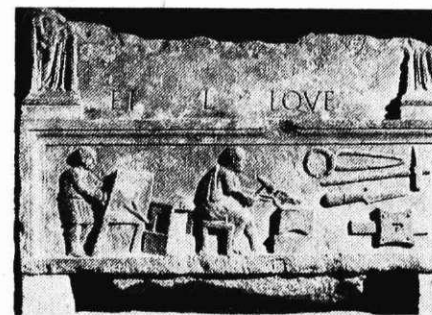
V isti čas sodi pojav prvih fužin (mehaničnih kovačij na vodni pogon) in izdelovanje polnojeklenih izdelkov. Med stare preživele tehnike sodi v tem času tudi železo-jeklo varjenje. Svobodno kovaško oblikovanje pa so često dopolnjevali z utopnim kovanjem.

Kovanje je kot pomembna, ne vsakomur dostopna delovna panoga, v starem veku, antiki in zgodnjem srednjem veku tudi v Evropi povsod uveljavilo svoje mesto v mitološkem svetu. Na tem delovnem področju se vedno znova zrcali tudi celotni razvoj delitve in specializacije dela, kakor tudi spoznanje kemijsko-fizikalnih zakonov in ne nazadnje proces konstruktivnega mišljenja v okviru človeške civilizacije.

IX.

Pričujoči zapis je imel namen v kratkih potezah in obrisih podati pregled in problematiko, ki je prisotna na področju raziskovanja materialne zgodovine metalurških dejavnosti, od prve pojavnosti do popolne afirmacije. Smer arheologije, ki se s to problematiko bavi, je danes komaj izšla iz pojavev in je ponekod še popolnoma nerazvita. Na slovenskem in širšem jugoslovanskem prostoru do danes poznamo le nekaj posameznih, individualnih pristopov k proučevanju tehnične in tehnološke materialne metalurške zgodovine. Poleg starejših avtorjev (B. Hacquet, Morlot, Müllner, Koblar, Pittioni in deloma W. Schmid), katerih prizadevanja in način proučevanja je nemalokrat omejeno le na deskriptivna razglabljanja, poznamo danes le srbskega arheologa Boro Jovanovića, ki je prvi začel s proučevanjem na osnovi modernih znanstvenih principov.

Na našem ožjem območju pa je vidne in pomembne pionirske korake na področju raziskovanja železarstva naredil Aleksander Rjazancev; žal pa so njegova, za slovensko zgodovinsko pomembna prizadevanja, prenehala že v začetni fazi. Sicer pa

Rimski nagrobnik in Aquileie z upodobitvijo kovaške delavnice (2. stol. n. š.).

je celotno slovensko in v veliki meri jugoslovansko arheološko zgodovinsko raziskavo v svojih prizadevanjih in po stanju raziskav v veliki meri še v tisti fazi razvoja posameznih zgodovinskih in prazgodovinskih obdobj, ko se formirajo in dopolnjujejo kronološke in kulturno-politične sheme ter analize in področje gospodarske in s tem tehnične zgodovine še ni deležno potrebne pozornosti. Izjemo predstavljajo nekatere tipološke študije (o čeladah, oklepih, mečih, nakitu, kovinskem posodju, itd.), ki pa so sekundarnega značaja, ker operirajo le s predelovalnimi procesi, vezanimi z izdelavo obravnavanih predmetov. Zato bo treba pri arheoloških raziskovanjih, predvsem pri izkopavanjih naselbinskih kompleksov, posvetiti mnogo več pozornosti najdbam, ki so v zvezi z metalurško dejavnostjo, kajti sicer bomo in smo že, izgubili mnogo dragocenih podatkov in dejstev.

Opombe:

1. Železni volk je bil produkt primitivnega topilnega procesa. Dobimo ga navadno v testenem stanju, lahko pa je tudi kompaktnější. Teža prazgodovinskih primerkov je bila okrog kilograma, medtem ko srednjeveški primerki tehtajo tudi preko 100 kg. Ker so bili ti kosi železa v večini primerov slabo in neenakomerno raztopljeni (deli železa in jekla), so jih navadno ponovno segreli in nato prekovali.
2. Prazgodovinske in antične žindre so se oblikovale v glavnem brez uporabe raznih primesi pri temperaturi 1100–1200 stopinj Celzija. Vsebovale so visok odstotek FeO (preko 50%), manj CaO in MgO; medtem ko je bil odstotek fosforja različen. Tališče je bilo razmerno

ma visoko (1200–1400 stopinj Celzija). Prazgodovinska talilna žindra je bila v glavnem črne ali rjavkaste barve, gobaste ali strnjene površine in je imela neizrazit prelom mat barve. Često je mogoče najti odtise vključkov lesnega oglja. Pri arheoloških raziskovanjih često nahajamo ostanke železove žindre v zemeljskih plasteh, jamah, med temelji stavb in hiš prazgodovinskih naselij, med ostanki popolnih železa in redukcijskih peči in to v obliki kep, grozdolih kosov, klad, itd. Na mestih, kjer so intenzivne pridobivali železo, nahajamo manjše in tudi obsežnejše halde žindre (Populonia, Escorial), ki so jo in še danes uporabljajo moderne železarne. Predvsem v naselbinskih kompleksih pa je treba paziti, da železovo žindro ne zamenjamo s kovaško žindro.

3. Železne polizdelke poznamo v različnih oblikah: halštatske in latenskoodobne srednjeevropske dvojne konice (bikonični železni polizdelki, ki imajo svojo prednika v prednjeazijskih primerkih iz Niniv in Chorsabada), kakor tudi druge latenskoodobne oblike (angleški polizdelani meči — telae ferreae, švicarski primerki debele pločevine). Ti polizdelki, ki predstavljajo različne vrste nehomogenega varivega jekla (teža okrog kilograma 0,005–0,9 % C), se nahajajo najpogosteje v depojskih najdbah, katere navadno zelo težko precizneje datiramo. V zgodnjem srednjem veku poznamo v mnogih geografskih predelih vrsto izrazitih oblik polizdelkov. Tako poznamo npr. v Skandinaviji polizdelke sekir, lopat, lemežev, pri Slovanih polizdelke t. i. velikomoraških sekir. Pozneje v srednjem veku pa prevladujejo predvsem polizdelki v obliki palic in drogov. Vsi ti artikli so pogosto služili kot plačilno sredstvo (tremissae ferri).
- Glej: C. Fox, The Distribution of Currency Bars, Antiquity XVI/1940, 427 ss.

4. Višja jaškasta, iz kamna zidana topilna peč z odvodom za žindro in dovodom zraka na vodni pogon. Povprečna višina teh peči je bila 4 m. Proizvajale so okoli 100 kg težke kose (volk) železa (1/3 surovega železa — grodlja). Po znanih dejstvih izgleda, da je ta tip zidane peči iz našega kranjsko-koroškoštajerskega prostora v srednjem veku predstavljaj prehodni tip peči k t. i. vertnim in pravim visokim pečem.

5. To je cementacija ali zasičenje železa z ustreznimi substancami pri več kot 720 stop. C (nad perlitno točko), praviloma pri okrog 900 stop. C, pri čemer naraste trdota kovinskega predmeta. Ta proces je trajal zelo dolgo in le plitve plasti kovanega predmeta so se lahko utrile (rezila, konice). Praktično obvladovanje tega postopka je pravzaprav omogočilo, da je železo prišlo v splošno rabo in se razširilo kot tehnična kovina (v Srednji Evropi približno na koncu halštatskega obdobja — v 1. pol. 4. st. p. n. š.).

6. V davnihi je bilo možno bakrene, bronaste in tudi mehkejšje železne predmete (orodje, orožje) utrditi s hladnim kovanjem. Trdota varjenega železa so dosegli s cementacijo. Nadalje je človek pod pojmom utrjevanja razumel predvsem kaljenje jekla, s čimer se je trdota še povečala. Najstarejši sledovi utrjevanja so bili zelo poredko dokazani za čas halštatske kulture. V latenski dobi je bil proces utrjevanja v splošni rabi. To velja tudi za zgodnji srednji vek. Tedaj so bili v rabi še dodatni postopki (naknadno prekaljevanje), katerih namen je bil: zmanjšanje krhkosti. Lahko domnevamo, da je bila ta tehnika znana že nosilec rimske civilizacije, vendar danes za to še nimamo kompletnih dokazov. S pomočjo meta-

smeri: v drobno proizvodnjo in t. i. široko produkcijo.

Drobna individualna proizvodnja, katere nosilci so bili posamezniki ali manjše družbene skupnosti, je doživela v nekaterih predelih svoj prvi razmah v 10.–12. stoletju. Njeni nosilci so v t. i. kmečkih topilnicah, oz. kasneje fužinah, razvijali svojo dejavnost v pečeh odprtega tipa z mehovi za dovod zraka. Tovrstno železlarstvo, ki se je tudi pri nas ohranilo do polpreteklega časa, je doživljalo razvoj v svojem lastnem okolju (razne tehnične in tehnološke izboljšave, dodatki in izpopolnitve) in je bilo odvisno od potreb, gospodarskih in družbenih odnosov ter ne nazadnje tudi od geografskih in geoloških okoliščin. Za ta čas in to vrsto proizvodnje so značilne in arheološko ugotovljene predvsem peči na volka (t. i. Wolfsöfen) in topilni kotli.

Obsežnejša produkcija železa je bila razširjena predvsem v tistih območjih Evrope, ki so bili bogati s potrebnim železovo rudo. Vezana je bila na t. i. jaskaste peči, ki so omogočale stalno povečevanje kapacitete (kasneje t. i. Stückeröfen /4/ z dovodom zraka na vodni pogon, Osmudove peči, prave visoke peči in na vzhodu peči višje konstrukcije, ki so imele posebne naprave za takojšnjo vlivljanje v kalupe in dr.). Tedaj moremo prvič (v nasprotju z Daljnim vzhodom) domnevati prehod od primitivne na indirektno metalurgijo železa. Povečanje kapacitete topilnic, izpopolnjen dovod zraka, boljši izkoristek in kontrola temperature, dodajanje raznih primesi; vsa ta prizadevanja so vodila k vse bolj intenzivnemu in kvalitetnemu načinu pridelave železa. Ta razvoj je značilen in se je odvijal na ozemlju današnje Koroške, Kranjske, Štajerske, Porenja, Francije, Belgije in Bavarske. V 16. in 17. stoletju pa se je pridobivanje železa široko razširilo po vsej današnji Evropi.

VIII.

V nadaljevanju našega pregleda se bomo zaustavili pri glavnem in osnovnem načinu predelovanja kovin – kovanju, ki je v preteklosti igralo važno vlogo. Kovništvo ali kovanje je posebna oblika delovnega procesa pri plastičnem, svobodnem, v našem primeru ročnem, oblikovanju kovnih kovin (zlato, baker, železo ali jeklo). V našem primeru poznamo v okviru ročnega kovanja naslednje delovne operacije: vlečenje, širjenje, obsekovanje, prebijanje, krivljenje, tordiranje, cepljenje in varjenje. Nekatere od teh operacij kovanja je možno opravljati pri hladnem, druge pa le pri segretem stanju kovine (na finalnih izdelkih, ki so bili odkriti pri arheoloških raziskovanjih, je mogoče videti in odkriti sledove nekaterih omenjenih operacij; medtem ko sledovi drugih pri končnih izdelkih izginejo). Sicer pa se s kovanjem oblikuje zunanji izgled kovanega predmeta. S skrbnim raziskovanjem oblike posameznih, predvsem železnih arheoloških predmetov, je možno s pomočjo rekonstrukcije kovnih procesov ugotoviti in obnoviti celoten delovni proces kovanja pri njih.

Izvor in nastanek ročnega kovanja pada v čas, ko je človek spoznal možnost predelovanja kovin in to v hladnem stanju. Tako so bili prvi kovači mojstri kovanja zlata in bakra. Že v bakreni in bronasti dobi so bili nekateri procesi kovanja visoko razviti (žičarstvo, izdelovanje pločevine, ovijanje, prebijanje, tordiranje, itd.), posebno pa plastično oblikovanje pločevine (toreutika). Zato so bile v rabi tudi ustrezne vrste orodja (nakovala, kladi, dleta, itd.), ki so se po svojem namenu ohranila do današnjega časa.

Hladno kovanje bakra in brona, kasneje pa predvsem železa, je bilo primerno in uporabno za utrjevanje različnih rezil.

Svoj pravi pomen je kovanje dobilo šele, ko je prišlo do splošnega pridobivanja in predelovanja železa, Splošne značilnosti

(fizikalne, kemijske) kovin so vodile k spremembi delovnega postopka. Vse operacije kovanja so se začele izvajati na segreti kovini; novost pa je bilo toplotno varjenje.

Oblikovni svet je bil dolgo časa navezan na bronaste predloške. Šele na koncu halštatskega in v latenskem obdobju so se pojavili izdelki, ki so bili tipični predvsem za železo. Prva stopnja v razvoju kovanja železa se v različnih kulturnih provincah in časovnih obdobjih ujema z nastankom in pojavom metalurške proizvodnje železa (Bližnji vzhod 14.–12. st. p. n. št., Južna Evropa 1. polovica 1. tisočlet. p. n. št., Srednja Evropa sredina 1. tisočlet. p. n. št., Severna Evropa 2. polovica 1. tisočlet. p. n. št.). Že v teh najstarejših razvojnih fazah je človek obvladal tehniko plastičnega oblikovanja, toplotnega varjenja in lokalnega kaljenja (predvsem na orodju). Nato je človek spoznal in se naučil uporabljati tehniko železo-jeklo varjenja (zelo redko v starejših fazah) ter nazadnje razne načine in tehnike utrjevanja kovin. Vprašanje t. i. nitrocementiranja pa je za prazgodovinska obdobja še odprto in nejasno, dasiravno je bil nitrid čisto ugotovljen. Zasluga kovanja in procesov v zvezi z njim je nedvomno in dejstvo, da je železo kmalu po svoji afirmaciji izpodrinilo zlitine in to predvsem v splošni praktični rabi (orodje, orožje, itd.).

Skopi ikonografski viri nas poučujejo o razmeroma visoki stopnji razvoja kovaštva pri Grkih in Etruščanih in njihovih kulturah.

Od teh časov dalje so številna kovaška orodja in pripomočki, kot razna kladi, klešče, nakovala brez kljuna, dleta, itd., dobila svojo značilno obliko, ki se je ohranila skozi tisočletja. O tehnoloških vprašanjih pa danes vemo razmeroma malo. V zvezi s tem smo boljše poučeni o dejavnosti ljudstev, predvsem Kelto, ki so prišli v stik in imeli opravka z omenjenimi visokimi kulturami Grkov in Etruščanov. Keltški izdelki so nam precej dobro poznani (preko 70 različnih tipov) in tudi njihova tehnika kovanja je bila čisto predmet metalografskih analiz in raziskav. Keltski obvladali tudi način cementacije (t. i. Aufkohlung /5/) rezil, imeli so razvito kaljenje (6), železo-jeklo varjenje, kovičenje in pridobivanje pločevine. Poleg teh odličnih dosežkov pa so bile prisotne tudi razne slabosti: poznamo npr. vrsto keltskih (latenskih) mečev, za katere je značilna izredno slaba kvaliteta rezil (slaba trdota).

Odkriti so bili številni kovaški centri z ustreznim instrumentarijem (kovačnice, razna orodja, itd.). Proizvodnja kovačev v keltskih naseljih (oppida) je bila zelo pomembna. Po keltski invaziji v začetku 4. stoletja, ki se je širila iz današnje Francije proti severu, vzhodu in jugu Evrope, je bil njihov vpliv močan pri Tračanih in Dacanih, vendar le v oblikovnem – kulturnem smislu; medtem ko tehnični in tehnološki moment ni igral neke vidnejše vloge.

Manj podatkov imamo na tem področju človeške dejavnosti z Iberškega polotoka. Skopi pisani viri poročajo o rokodelstvu številnih iberskih plemen. Isto velja za Skite na vzhodu. Znani so nam nekateri njihovi železarski in kovaški centri, vendar izhajajo iz lastnega oblikovnega zaklada. V tehnološkem oziru, predvsem v zvezi z oborožitveno proizvodnjo, poznamo pri njih cementiranje in kaljenje. Vendar je za Skite značilno precej nehomogeno železo oz. jeklo.

O kovanju v rimskem imperiju nam govorijo poleg ikonografskih virov (sarkofagi, nagrobniki kovačev) tudi pisni spomeniki (Horac, Plinius: kaljenje v žle, varjenje); manj pa je neposrednih materialnih najdb, ki so v zvezi z arheološkimi izkopavanji in raziskavami. Proizvodnja in trgovina v provincah, predvsem v Noriku, je bila dobro organizirana. V času cesarstva so bili znani številni premožni kovaški podjetniki; mnogi obrtniki pa so delovali v rimski

armadi. Iz časa kasne antike imamo dokaze za večje manufakture za izdelavo orožja (fabricae armorum, cfr. Notitia dignitatum).

Specializacija v okviru kovaške dejavnosti je bila razvita in globoka, kar nam dokazuje in potrjuje ustrezna obsežna in precizna terminologija v rimskem oz. latinskem jeziku. Veliki in impozantni kovani izdelki (sidra, mački, slopi, uteži, nakovala, itd.) vsekakor predstavljajo pomembne in velike dosežke kovaštva. Bogat in popoln instrumentarij ter velik asortiment izdelkov (precej preko sto tipičnih izdelkov) je poznan predvsem iz posameznih centrov v provincah. Omeniti pa moramo tudi ostanke posameznih zidanih kovačnic z vigenjci, zaščitnimi ploščami za kovaški meh, orodjem in pripomočki, itd.

Tudi za to obdobje nam manjkajo metalografske raziskave. Izjema so nekateri tipi mečev, ki so bili predmet tipoloških študij in nastopajo v razmeroma visoki kvalitetni obliki (speti in zvarjeni železni ter jekleni deli žice, navarjene jeklene ploščice, včasih z Fe-As zlitinami). V rabi so bili ob koncu rimskega cesarstva; posamezni primerki teh mečev so bili najdeni tudi v severnem in vzhodnem delu imperija (t. i.

Dolenjski muzej Novo mesto – figurina situla iz 4. stol. p. n. št.

schweissadamast). Varjenje železnih delov z jeklenimi (železo z 0,05–0,1 % C in jeklo z 0,6–0,9 % C), ki so ga obvladali nekateri kovaški mojstri, predstavlja vsekakor velik dosežek antične predelovalne metalurgije.

V predelih Evrope, ki niso prišli pod rimsko okupacijo, je bila kovaška, kakor tudi splošno metalurška dejavnost razmeroma dobro razvita, dasiravno neenotno zastopana. V oblikovnem smislu je bila precej revnejša (prevladujejo v glavnem tipi orožja) in tudi tehnologija je bila preprostejša. Plastično oblikovanje je bilo več ali manj popolno. Utrjevanje s cementacijo je možno zaslediti le na nekaterih rezilih in še v teh primerih je bilo neenakomerno. Večina primerkov pa je brez posebnega utrjevanja in izkovanja iz precej nehomogenega jekla.

Primerki kovaškega orodja so bili najdeni skupaj z orožjem v grobovih predvsem v današnji ZRN, Poljski in ostalih srednjeevropskih predelih.

V številnih naseljih iz tega časa so bili odkriti ostanke t. i. kovaške žilinde; ostanke kovačnic samih pa so redkejši (vigenjci, klade za nakovala, orodje, itd.).

Zgodnji srednji vek prinaša velik razmah in razcvet metalurgije in s tem kovaške obrti v širših geografskih predelih.

Franki so v t. i. karolinškem kraljestvu neposredno nadaljevali rimsko antično izročilo. V okviru tehnike železo-jeklo var-

tema, v katero se pogreza, potem pa tudi te teme ne čuti več.

2

Opolnoči zmoti tišino hodnika na kirurškem oddelku občinske bolnišnice hrup naglih korakov. Dežurni bolničar je, ki hiti budit glavnega kirurga, primarija, ki je komaj pred uro legel, utrujen od naporega dne. Ta dan je bila cela vrsta nesreč v tovarni in na cesti. Ves dan se ni utegnil odahnuti, mimo tega pa ga je razjezil neki pacient, ki je nadlegoval pacientke v drugem nadstropju na oddelku za ženske bolezni, kjer ni imel ničesar iskati.

»Nekega, do nezvesti pijanega ponesrečenca so pripeljali,« poroča dežurni bolničar in pričakuje, da bo primarij zaradi bujenja nejevoljen. »Neki Matija Mladé. Starec. Danes je prodal zemljo.«

»Že prav, že prav,« vstaja sivolasi zdravnik. »Mladé? Mladé?« ponavlja.

To ime se mu zdi znano.

Ali se ni tako pisal možak, ki je neki večer enoinštiridesetega leta tik pred policijsko uro prihitel k njemu in ga prosil, naj vzame obveze in instrumente in gre z njim. Nekoliko je takrat pomišljal, če mu Nemci niso postavili pasti in če ga ne skušajo, ali bi bil pripravljen pomagati partizanom ali ne. Pomislil je tudi na Begunje, kjer so ga Nemci že imeli zaprtega med prvimi aretiranci, ki so jih aretirali takoj ob okupaciji. Zato je sumljivo ogledoval tistega človeka in se suma ni mogel znebiti, dokler ni prišel do neke bajte daleč na obrobju mesta. Šele tam se je znebil more, ko je zagledal težje ranjenega partizana in ga operiral.

Da, tisti človek, ki ga je takrat prišel iskat, je bil neki Matija Mladé.

»Da, on je, on,« si pravi, ko je od delavca, ki je Matija našel in ga spremljal z rešilnim avtomobilom, zvedel, odkod je in kje ima svojo bajto. »Kdo bi si mislil, da se bo tako zelo spremenil.«

»Pijanec je. Star pijanec,« pravi delavec.

Glavni kirurg molči. Sklanja se nad ponesrečencem. Na glavi in drugje po telesu ne najde nobenih težjih poškodb. Edina poškodba je zlom desne roke. Toda pacient je kakor živ okostnjak. Slaboten je, na smrt slaboten! Dati mu roko v mavec, bi bila zanj taka obremenitev, ki bi ga ubila. Samo med deščice mu jo bo dal in povezal. Moža bo treba najprej spraviti k sebi in okrepiti, če ga bo sploh mogoče.

»Težko bo. Težko,« razmišlja. Njegove zdravniške oči ga ne varajo. današnji dan je pripeljal tega nesrečnika na prag smrti. To mora povedati človeku, ki je pacienta spremljal. »Ste njegov sorodnik?«

»Ne,« pravi delavec. Samo pozna ga. Matija ima sicer tudi sorodnike, a ga nihče ne mara in ne priznava za svojega sorodnika.

»Bojim se, da nesreče ne bo preživel,« pravi zdravnik.

»Ho, potem pa sorodnikov ne bo manjkalo. Matija je vendar od danes bogataš. Osem milijonov ima v banki. Da, da! Usoda ne pusti, da bi revež užival srečo in postal bogat.«

»Treba bo obvestiti koga od sorodnikov. Mislim najbližjega, če ga ima.«

»Ima. Sestro ima v Ljubljani, a...«

»Bi jo hoteli obvestiti vi?« vprašuje zdravnik, ki nima časa za pogovor.

»Bom, če želite, tovariš primarij,« obljubi delavec in odide in razmišlja, kako bi izpolnil obljubo, ki jo je dal glavnemu primariju. Najbrž bo moral od hiše do hiše, dokler ne bo zvedel za naslov Matijeve sestre. »No, bom že kako. Besedo sem dal in bom moral,« pravi in se vrača v daljno naselje na nasprotnem koncu mesta.

Potem hodi od hiše do hiše. Povsod se pogovarja o Matiji. Skoro povsod so ljudje, ki ne bodo nikoli obogateli. A če bi, bi se jim prav lahko zgodilo, kakor se je nesrečnemu pijancu.

3

»Revež ostane revež. Revežem sreča ni namenjena,« ugotavljajo skoro povsod.

»Nisem mogla prej,« se opravičuje primariju meščansko negovana starka in kaže na posteljo, kjer leži Matija. »Da, to je moj brat, ubogi brat,« vzdihuje. »Pa se bo sploh še zavedel.«

»Posedite pri njem,« ji ponudi stol ob Matijevo posteljo.

Potem ostane sama in njen pogled se vedno bolj ohlaja, nato pa postane skoro sovražno trd.

»Kajpak,« razmišlja. »Prodal je zemljo, se napil, ponesrečil in zdaj umira.«

In samo za osem milijonov,« se zasrepe v prazno.

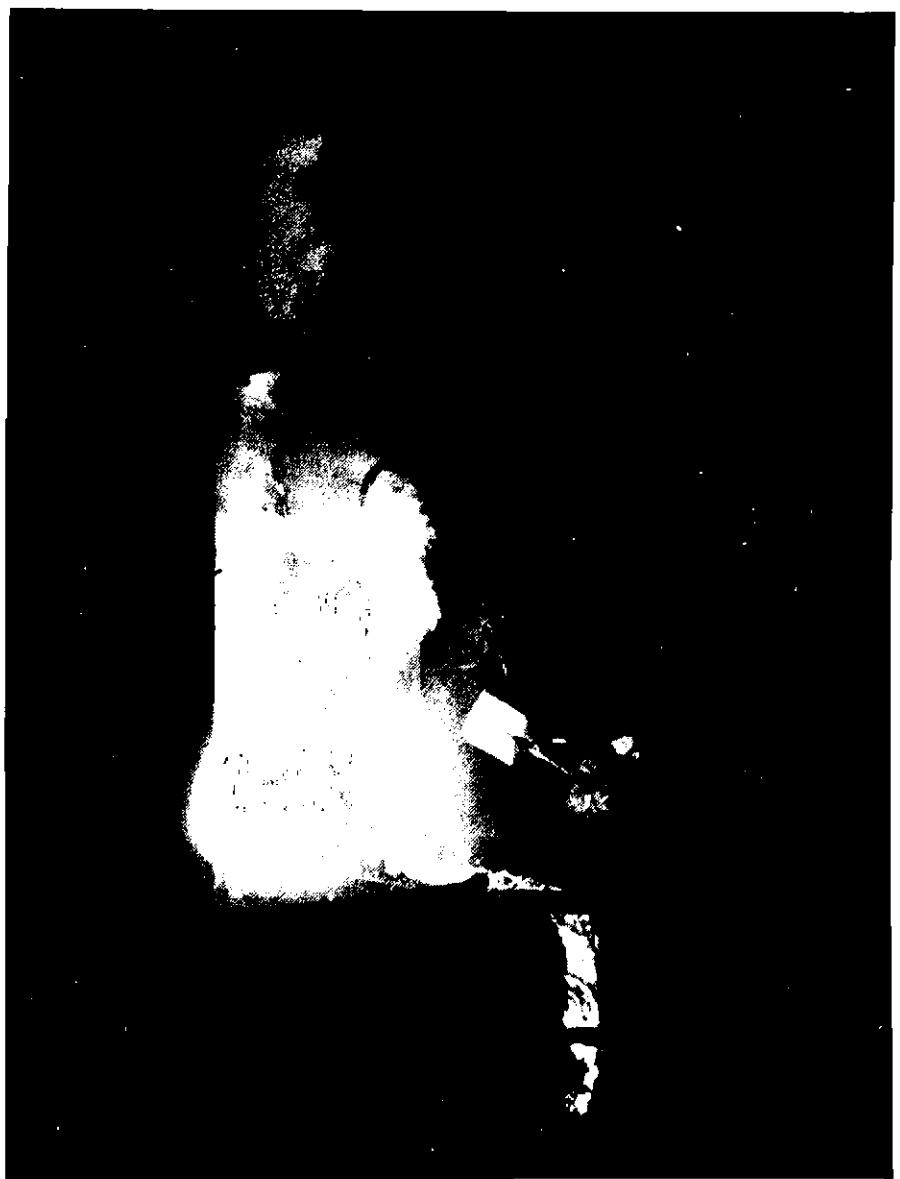
»V tem času, ko cena zemlji zazidalnih površin raste, bi lahko dobil za prodano najmanj trikrat toliko.«

Da, seveda! Pijanec je. Samo to, da bo lahko pil, je mislil, a o pravi vrednosti prodane zemlje ni razmišljal. Opeharili so ga, kajpak, opeharili. Toda zdaj je, kar je.«

Ker jo je že pred petintridesetimi leti (takrat ga je zadnjič videla) izplačal, do njegove zemlje ni imela pravice. A bila je bratov prvi dedič in je morala razmišljati o tem, o čemer ni še nikoli razmišljala, saj sta si po tistem prepiru, v katerem jo je obdolžil, da je spravila v obup njegovo dekle in jo pognala v samomor, postala ne samo tuja, marveč tudi sovražnica.

Od takrat ni več mislila nanj, pa tudi on ne nanjo, saj ga ni bilo ne na njeno poroko pred petintridesetimi leti, ne na pogreb njegovega moža pred desetimi leti. Zanj njega ni bilo, a zanj ne nje, kakor da nista sestra in brat.

(Nadaljevanje na 10. strani)

Pretnar Vitomir: Borba

Če je kdaj kaj slišala po naključju o njem, se je napravila, kakor da je ne zanima. In v resnici ji je bilo vseeno, kaj brat počne. Tisti prepiri in leta so storila svoje.

Zdaj pa, ker so jo obvestili, da brat umira in da leži v bolnišnici na smrtni postelji in da bo po njem podedovala osem milijonov, je seveda morala sem gor v to dolino, kamor je pred vojno le redkokdaj prišla, ne da bi pogledala domov, a po vojni še nikoli, pa je od tedaj, ko so v državi zavladali ti bogasvaruj, minilo že več kakor dvajset let.

»O bog, kako čas hitro teče...«

Tak je torej on, ta brat, ta ubogi nebolisigatreba. Lahko bi se mu to zgodilo že kdaj prej in žal ji je, da se mu ni. Podedovala bi zemljo in znala bi jo spraviti v velik denar, da bi od obresti živela lahko mnogo bolje, kakor živijo upokojenci z najvišjimi pokojninami. Sicer ne umira od lakote in ne trpi velikega pomanjkanja, toda kaj je vse to, kar so ji pustili, v primerjavi z velikim dohodnim bogastvom, ki so ga ti bogasvaruj nacionalizirali in tako pospešili možno smrt.

»Osem milijonov, samo osem milijonov? Lahko bi jih bilo šestnajst ali celo dvaintrideset. Naposled je, kar je. Tu ni pomoči, kakor ni več pomoči njemu,« pogleda na brata, na njegov upadli obraz, s katerega bo smrt z lahkoto slekla to uvelo kožo.

Rada bi mislila na kaj drugega, saj ji vest očita, da ne ravna krščansko.

Tu je vendar človek, ki so mu ure že štete!

In tudi ko bi ta človek ne bil brat, marveč popolnoma tuj umirajoči človek, bi morala vsaj nekaj čutiti do njega in zmoliti vsaj kak očenaš ali molitev za umirajočega.

Pa ne more in ne more. Samo na denar misli, ki ga bo podedovala, in na to, da bi bilo lahko tega denarja mnogo mnogo več, ko bi zemljo prodala ona.

»Sem zares bogomolka hinavska, kakor mi je rekel nekoč,« jo oblije zona. Morda bi jo oblija še bolj, ko bi se zamislila na tiste čase in ko bi se je ta hip ne dotaknil zdravnik, ki je neopaženo vstopil z bolničarko in ki zdaj kaže na Matijo.

»Prebuja se,« pravi.

Zares Matija odpira sivomodre oči.

»Boli,« zastoka, a ne ve, kje je in kaj se z njim dogaja. Ne ve, kako je prišel v ta svetli prostor, na to čisto belo posteljo. Začudeno strmi v roko, ki ga boli in ki povita v zavoj kakor mrtva počiva na blazini, čisti, kakor da bi jo pravkar prinesli iz trgovine. Ne more dojeti, kdo so ljudje, ki strme vanj. Kdo je tale moški v beli halji? Kdo ženska, oblečena kakor v bolnišnici, kdo tale stara gospa.

Le zakaj zijajo vanj, se mu zamegli pred očmi od razmišljanja, ki je prenaporno, da bi mogel odgonetiti vse to, pa se mu nenadoma vse odgoneti samo od sebe, ko ne vidi več ljudi, marveč netopirje, velike netopirje.

In netopirji rastejo v plahutajoče pošasti, kakor da se bodo zdaj vrgli nanj in ga zadušili s svojimi krili.

»Zraka! Zraka!« zakriči, a takoj nato: »Žganja! Žganja!«

In res ga dobi. Neka roka ga mu ponese k ustnicam. Rumeno je kakor konjak samo nekam mil okus ima, a vendar prijeten in pomirjajoč, da lahko zopet zatisne oči in utone v temo, v dobro temo.

»Zaspal je,« pravi zdravnik in odide.

»Najbrž se ne bo tako kmalu prebudil,« pravi bolničarka in ji s kretljivo pokaže na park, kjer se razcvetajo grmi magnolij. »Tam vam bo prijetneje kakor tu.«

Ne, nikamor ne bo šla. Tu bo počakala in poizkušala moliti. Molitvenik ima v torbici. Prebiral ga bo in se skušala otresti misli, s katerimi jo skuša satan. Za umirajočega mora moliti, za njegov večni mir, ki ga čaka na onem svetu. Brat mora vendar z molitvijo na oni svet. To mu mora dati, pa naj sta si še taka tujca. Zato sedi ob Matijevi postelji in sedi, dokler Matija ne odpre oči.

»Žganja! Daj, žganja!«

»Dobiš, Matija! Dobiš! Zdravnik je dovolil.«

»Daj!«

»Prinesem ti ga! Prinesem! Toda najprej, Matija, Matiček,« zagostoli kakor ptice, ki jih je slišati z vrta, in čaka, da bi jo Matija pogledal. »Me ne poznaš? Tvoja sestra sem. O zakaj te ni bilo nikoli k meni? Pa bi lahko prišel. Prišel in ostal. Skrbela bi zate. Tako pa te najdem tu, ubogi moj nesrečnik. Tu na smrtni postelji. Ne boj se! Morda še ozdraviš. Toda raje moliva! Moliva! Saj še nisi pozabil. Bog je usmiljen, čeprav sem slišala, da si se med vojno družil s tistimi bogasvaruj. Celo v Nemčiji se te odgnali zaradi njih, a danes se ne zmenijo zate, čeprav so te zapletli

v greh. O tudi to sem slišala, Matija, Matiček! A nič zato. Za tvojo dušo bom poskrbel. Po gospoda bom šla, da se boš izpovedal, da te bo mazilil, da te bo pripravil za zadnjo pot. Ne boš pogubljen. Spokoril se boš. A bog je dober. Bolj je vesel vrnitve enega samega grešnika kakor cele črede pravičnikov, ki ga molimo in častimo. Zato moliva, Matija, moliva, Matiček...«

Matija strmi v negovano sivolaso gospo, v njen črni trak z medaljonom, ki ji tesno objema vrat. Sliši njeno govorico, a ničesar ne razume. Besede se mu zde kakor šum potoka, drobnega, srebrnega potoka visoko v gorah, kjer je včasih sekal, pripravljaj drva, jih vozil v dolino. Toda ta šum narašča. Narašča v bobnenje, v bobneči penasti potok, v pravo divjo maio reko, prebijajočo se skozi sotesko kakor gneča belih penastih konj.

»Ooo...ooo,« zastoka. Tam so skale. Tam je slap. Nad slapom železniški most, s katerega se je pognala Marija.

»Matiček, kaj ti je, Matiček! Pa ne da že odhajaš! Pa ne da me že zapuščas?«

Matija strmi. Soteske ni več. Zopet je tu samo sivolasa gospa. Gleda jo. Gleda na

KRATEK PREGLED METALURŠKE DEJAVNOSTI STAREGA VEKA

VII.

Železo v zgodovini si predstavljamo kot jeklo, ki je bilo revno na ogljiku (manj kot 0,35 % C), kot produkt topilnega postopka in kot kovino, ki se je dala dobro kovati ter variti, a je bila slaba za kaljenje. V naravi se pojavlja železo v treh oblikah:

— kot samorodno — čisto zemeljsko kovino (često v velikih blokih na Grönlandu),

— kot meteorsko železo, ki vsebuje nikelj (več kot 6 %) in ima različno trdoto, oz. strukturo

— in v mineralni obliki (različne železove rude).

Kot izgleda, samorodno železo ni igralo kake pomembnejše vloge; imamo pa dokaze za uporabo in izkoriščanje meteorskega železa in to že od 3. tisočletja p. n. š. (Prednja Azija in Bližnji vzhod). Odločilno je bilo pridobivanje železa iz železovih rud s pomočjo redukcije z lesnim ogljem.

Izvor in nastanek pridobivanja železa je dandanes še neznan. Po nekaterih domnevah in predpostavkah naj bi se železo pojavilo že skupaj s pridobivanjem bakra in to v zvezi s postopkom žganja glin — keramike. Tudi predpostavka o razširitvi produkcije železa iz enega ali več različnih centrov predstavlja problem (na osnovi neke jamske najdbe v Afriki) se, čeprav s precejšnjo rezervo, pojavljajo teze o Afriki kot zibelki železarstva. Najstarejše železne najdbe so z Bližnjega vzhoda in sodijo še v polno bronasto dobo.

Prvič začne železarstvo igrati pomembnejšo vlogo v 12. stoletju p. n. š. Ljudstvo t. i. hetitskega kraljestva je že v tem času imelo določene izkušnje na polju železarstva. Nato se je začela železna doba v vzhodnosredozemskem bazenu ter kasneje v Egiptu in Sudanu. Osnovna surovina so bile najprej različne vrste limonita in hematit; kasneje so uporabljali, predvsem na severu in vzhodu današnje Evrope bobovec z visokim odstotkom fosforja in mangana. Rudo so pridobivali z nabiranjem in s preprostimi dnevnimi kopi. V pomembnejših rudnih področjih so kasneje nastali tudi pravi organizirani rudniki, kot so keltski rudniki v današnji Franciji ter rimskodobni rudniki v Noriku, Dalmaciji, Sedmograški, Španiji, Britaniji in ostalih provincah; kot izjema izven meja rimskega imperija (limesa) je bil rudnik v današnji Poljski (Góry Swietokrzyskie). Pri raziskovanju teh rudnikov so bili odkriti rovi, podporno tramovje, sledovi razsvetljave ter številni primerki orodja (zagozde, tolkala, cepini, lopate) čisto so našli tudi posmrtno ostanke rudarjev, ki so ostali v rovi, verjetno ob večjih nesrečah. V Srednji Evropi, severno od Alp, je človek začel s podzemnim kopom šele v zgodnjem srednjem veku in visokem srednjem veku. Pri tem je treba računati predvsem z uporabo dobrih, z železom bogatih in lahko taljivih vrst rude, predvsem oksidov, za katere je bila potrebna v bistvu le mehanska predobdelava (sortiranje, pranje, drobljenje) in le redkeje tudi kemijski postopek. Predpraženje pa je bilo tudi pri oksidnih rudah smotno, ne le pri drugih vrstah rud (jeklenec). Ostanki pražarn so bili čisto najdeni. Metalurški postopek je bil sestavljen iz t. i. direktne metode redukcije železa iz rude s pomočjo lesnega oglja (talilni postopek). Pri tem se je izločilo pri temperaturi 1100–1400 stopinj Celzija te-

koča žlindra (železov oksid, jalovina) in testasto, gobasto železo (t. i. Eisenschwamm) ali železni volk (1), ki je bilo močno prepojeno z žlindro. Železo je bilo indirektno, z redukcijskimi plini ali indirektno, z ustreznimi količinami ogljika, reducirano v dobro kovno in dobro varivo, mehko kovino (ferit; nepravilno razporejene plasti železa s perlitom, redkeje pa s perlit-cementitom). V nekaterih posameznih primerih pa se je lahko železo izločilo v obliki litine.

Študij tehniških muzejev, ki se ukvarjajo z zgodovino prazgodovinskega in kasnejšega železarstva (na žalost se dandanes s to dejavnostjo človeške zgodovine ukvarjajo le ustanove v tujini) gre že v detajle. Kartirajo se vzorci železove žlindre in se vršijo sistematična arheološka izkopavanja; rezultati teh prizadevanj pa se kontinuirano objavljajo. Posamezni izsledki in zaključki, pridobljeni na osnovi poskusov in analiz (kemijske, spektralne in RTG analize; mineraloške, petrografske in botanične raziskave), se preverjajo in na osnovi le-teh se delajo primerjalne študije. Predmet teh raziskav poskusov so oglje, žlindre, rude, vzorci železa, železni volki, gradbeni material peči, itd.

Prazgodovinske topilne naprave so čisto imele mehove za dovajanje zraka; ponekod, vendar kot kaže stanje raziskav le poredko, so bile namesto mehov le »veterne luknje« (seveda v ustreznih pogojih in okoliščinah, ki so to dovoljevale in omogočale). Na osnovi znanih rezultatov je razvidno, da so ponekod ponovno uporabili — pretopili staro žlindro; s tem so dobili kompaktnije železo. Izgleda, da je navadno bila topilna peč oz. jama, le enkrat uporabljena; vendar imamo primere, ko so bile te naprave tudi obnovljene in ponovno korišćene.

Prve sledove prazgodovinskega železarstva na tleh Evrope poznamo s področja Grčije in Makedonije; kmalu pa se pojavi tudi v južni Italiji (Manfredonia) in na etruščanskem ozemlju (Elba, Populonia).

Dolenjski muzej Novo mesto — halštatski bronasti oklep iz konca 7. stol. p. n. š.

V času rimske republike (512–27 p. n. š.) je pomembno in čisto omenjano železo s Sardinije. Približno sredi prvega tisočletja p. n. š., se začne intenzivno pridobivanje železa v Evropi. Domneven center je bil na področju današnje Poljske. Na osnovi številnih najdb je mogoče zaključiti, da so bile najčesteje v uporabi peči z mehovi za dovod zraka. V zvezi z organizacijo dela se pojavlja domneva o obstoju potujočih železarjev — topilničarjev, ki naj bi obenem obvladali tudi ustrezne rokodelske predelovalne posle. Ta prva, pomembnejša produkcija železa je bila, gledano v kulturno-zgodovinskem smislu, latenska, katere nosilci so bili Kelti.

V številnih, zahodnih in srednjeevropskih pokrajinah je mogoče dobiti latensko-dobne najdbe, ki izpričujejo železarsko dejavnost in to predvsem topilne naprave: topilnice (v današnji Avstriji, Angliji in dr.), visoke nadzemne peči z odvodnikom za žlindro (2) (današnja Francija, Zahodna in Južna Nemčija), na pol vkopane nadzemne peči brez odvodnika za žlindro (Češkoslovaška, južna Poljska). Kot zanimivost naj omenim, da so bile najdene, predvsem v sklopu naselbinskih kompleksov, pravokotne opeke s šobami za dovajanje zraka.

V vzhodni Evropi so bili kot spretni železarji posebno spoštovani Skiti. Keltska tradicija pa je vendar le bila pomembnejša in je živela kasneje dalje v rimskih provincah (Norik, Belgija, Britanija, Germanija, Dalmacija, Hispanija, itd.). Tudi v t. i. svobodni Germaniji, ki ni prišla v sestav rimske province Germanije, je bilo razširjeno železarstvo (na pol vkopane topilne peči) in sicer je bila ta proizvodnja organizirana v okviru posameznih naselbin (vasi).

Izven limesa rimskega imperija je predstavljal ekonomsko izjemo veliki železarski center Góry Swietokrzyskie na današnjem Poljskem (med Krakowom in Varšavo). Poleg navedenega lahko na osnovi današnjega poznanja in znanja domnevamo, da so z nekaterih področij današnje Slovaške v tem času izvažali produkte železarstva v notranjost rimskega imperija. S tem v zvezi je treba omeniti podatke, ki jih o tem dobimo pri rimskih piscah Tacitu in Ptolomeju.

Slovani so v zgodnjem srednjem veku uvedli nove oblike topilnih naprav. Tako so Zahodni Slovani uporabljali peči, ki so bile namenjene le enkratni uporabi; le-te so v 10. stoletju n. š. od njih prevzeli po naselitvi v Panoniji tudi Madžari.

Vzhodni Slovani in Balti so gradili male kupolaste (višina 1,2 m), ali visoke jaskaste peči z debelimi stenami, kakršne so uporabljali in poznali tudi Bolgari, ko so živeli še ob Visli. Intenzivno železarstvo je v mnogih različnih predelih porodilo nastanek t. i. polizdelkov (3) za sekire, lemeže, kose in razne druge, predvsem uporabne predmete orodja in orožja (Velika Moravska, Skandinavija; pisani viri omenjajo tudi druge manjše predele). Ti polizdelki so igrali pomembno vlogo v tedaj razviti mejnjalni trgovini; kot plačilno sredstvo je služilo tudi železo v palicah in ploščah (čisto se je, predvsem v Severni Evropi, železo kot plačilno sredstvo javljalo v obliki t. i. volka). Sodobni viri omenjajo navedene polizdelke v okviru trgovine kot tremissae ferri.

V zgodnjem in visokem srednjem veku je šel razvoj železarstva predvsem v dve

Franci Sluha: Srednji vrh

Roke je širil kot baletka. Zvabil me je v pisarno. Thomas mi je sledil kot Sančo Pansa.

Nekaj sem prezrl:
Vrata iz pisarne v vežo so bila ves čas odprta.

Kustos se je od navdušenja iskril. Prav ta dan, le malo prej, preden me je zagledal, so poslali iz Ljubljane zajeten zvezek. V njem sta bila vezan in broširan izvod 'Wertherja' v izdaji KONDOR. Gerlanc mi je kot vedno tudi tokrat ostal zvest. Saj se še ni zgodilo, da bi odpovedal.

Ipark — danes Goethepark. Goethejeva vrtna hiša.

Ubogi kustos ni vedel, kje je Ljubljana in ne, za katere prevode 'Wertherja' gre. Tudi za to ni vedel, da sem že pred potovanjem dobil od Gerlanca kopijo pisma, ki ga je zdaj ves zmeden mečkal v rokah: Založba Mladinska knjiga, K Jugoslavija

Naš znak: BG / MH
Museum LOTTEHAUS
633 WETZLAR
BR Deutschland
Geehrte Herren,
Wir wurden aufmerksam gemacht auf Ihr Museum, wo auch saemtliche Ausgaben des Goethe-Werkes »Die Leiden des jungen Werthers«
ausgestellt sind. Um die Sammlung zu vervollstaendigen, sandten wir Ihnen unter Kreuzband 2 Exemplare (brosch. und geb.) der Ausgabe des Werkes, die in unserem Verlage eben erschienen ist. Die Ausgabe ist in der Reihe KONDOR, d.i. die Lektuere fuer die Mittelschule (Ausgewaehlte Werke der slovenischen und der Weltliteratur).

Mit Hochachtung!
Redakteur:
Bogomil Gerlanc

Spoštovani gospodje, opozorili so nas na vaš muzej, v katerem so razstavljene vse izdaje Goethejevega dela »Trpljenje mladega Wertherja«. Da bi zbirko izpopolnili, smo vam poslali dva izvoda (broširanega in vezanega) tega dela, ki sta v naši založbi pravkar izšla. Izdaja spada v zbirko KONDOR. Čtivo za srednje šole (izbrana dela iz slovenske in svetovne literature).

S spoštovanjem!
Urednik:
Bogomil Gerlanc

Kar je simpatičnega kustosa najbolj mučilo:

Skrivnostni napis na pošiljki.
TISKOVINA
Spet je stekla zgodba od začetka. Za Borkovo knjižico sem ga trdo prijel. Kje za hudiča jo ima? Pred letom dni je bila že poslana. V vitrini pa je nisem videl. Torej? Zazrl se mi je čez glavo.
Obrnil sem se.
Med vrati je stal bradač. Uganil sem, da naju je ves čas poslušal.
Predstavil se je:
Walter Ebertz, direktor mestnih muzejev v Wetzlarju.

Da bomo to stvar takoj razčistili, je rekel.

Zavrtel je telefon in začel govoriti — po rusko... Na drugi strani se je oglasila ženska. Tako mehko je rusko govorila, da sem kar užival. Koliko let je že minilo, kar sem Puškina deklamiral pred profesorjem Kopačem!
Seveda, Borkova knjiga je prišla iz Ljubljane. Seveda, še pisali so nam o tem. Mi pa smo se jim zahvalili.

Staedt. MUSEUM
u. Lottehaus

633 WETZLAR

28. Nov. 1972

An den
Slowenischen Schriftstellerverein
Društvo Slovenskih Pisateljev
Tomsiceva 12
Ljubljana
Jugoslawien
Sehr geehrte Damen und Herren!
Ueber die Zusendung der slowenischen Uebersetzung des 'Werthers' zur Vervollstaendigung unserer Sammlung haben wir uns sehr gefreut. Wir danken Ihnen recht herzlich dafuer und bitten Sie, unseren Dank auch dem Spender, Herrn Borko, zu uebermitteln.

Als kleine Anerkennung erlauben wir uns, Ihnen in der Anlage eine Schrift ueber das Lottehaus zu ueberreichen, die in diesem Sommer zum Gedenken an Goethes Aufenthalt in Wetzlar vor 200 Jahren herausgebracht wurde.

Mit nochmaligem Dank und freundlichen Gruessen!

(Ebertz)
Museumsleiter

7. julija 1973

Anlage

Mestni muzeji
in Lottehaus

633 Wetzlar

28. Nov. 1972

Društvu slovenskih pisateljev
Tomsiceva 12
Ljubljana
Jugoslavija
Spoštovane dame in gospodje!

Pošiljka slovenskega prevoda »Wertherja«, s katerim naj bi izpopolnili našo zbirko, nas je razveselila. Prisrčno se vam zahvaljujemo zanj. Prosim vas, da bi našo zahvalo sporočili tudi darovalcu gospodu Borku.

Dovoljujemo si skromno priznanje. V prilogi vam pošiljamo pisanje o Lottehausu. V tem poletju smo ga izdali v spomin na dvestoletnico Goethejevega bivanja v Wetzlarju.

Se enkrat hvala pa prijateljske pozdrave!
Priloga

(Ebertz)
Direktor muzejev

Jasno, pravi mehki glas na drugi strani telefona. Vsa korespondenca je še tu. Pa

knjiga tudi. Kako to, da je nisi še razstavil?

»Draga moja, kako se je lahko kaj takega zgodilo? Ne... Ne zdaj. Človek sedi tu pred mano!«

Nasmehnil sem se in se hkrati opravičil:

»Ne mi zameriti, prosim! Pogovor sem razumel.«

Direktor Ebertz se je v zadregi takoj znašel. Sproščeno se je zasmel. Zasul me je z uprašnji o Slovincih. Kje živimo, kdo smo, imamo svojo zgodovino! Literatura in kulturo?

Priznal je, da o nas prav nič ne vé. Kustos za njegovim hrbtom je samo priklimal.

Spoštovani moj gospod, da mi nimamo literature? Zgodovine? Da smo narod, ki o njem nič ne veste? Trikrat smo poslali 'Wertherja' na knjižni trg. To je za vas navadna figa.

Govoril sem o Trubarju. O Antonu Slodnjaku, ki predava na frankfurtski univerzi. In o svojem sošolcu, slovenskem pesniku Lojzetu Krakarju, ki se gre tudi 'domca'.

Jezus, kaj smo že vse dali svetu! Celo Evropo smo že popackali s svojo kulturo. Da o Ameriki ne govorim.

Gospod Ebertz in kustos Wieland vse bolj sklanjata glave.

Tedaj me je prešinila prešerna misel. Zrecital sem jima dva nemška Prešernova soneta.

Wohl gross war, Toggenburg! mein Schmerzgeselle,
Dein Leid, von meinem wird es uebertroffen:
Zuletzt ward sie geruehrt, und Du sahst offen

Dann jeden Tag das Fenster ihrer Zelle. Und so weiter. Potem pa tega:

Warum sie, wert, dass Saenger aller Zungen

Sie priesen von Homer an, dem Hellenen,

Indem sie keiner weicht von allen jenen,

An die den Dichtern je ein Lied gelungen...

Gospod Ebertz je privzdignil glavo. Pogledal me je čisto resno:

»Schiller?«

»Ne, moj gospod. Prešeren. Največji Slovenec.«

»Pa se sliši kakor Schiller...«

Tedaj mi je bilo dovolj. Preden sem stisnil fotokopijo pisma iz Ljubljane.

DRUŠTVO SLOVENSKIH
PISATELJEV
Ljubljana — Tomsiceva 12
Telefon 21-318

Ljubljana, 21. 9. 1972

Mestni muzeji
Wetzlar

Neki slovenski učitelj, ki je obiskal Lottehaus v Wetzlarju ter nam poročal o razstavi Goethejeve literature v njej, je opazil, da so tam razstavljeni številni prevodi »Trpljenja mladega Wertherja«, slovenski prevod pa manjka.

To napako bi radi popravili:

Pošiljamo vam izvod slovenskega prevoda, starejšo knjigo iz privatne knjižnice pisatelja Božidarja Borka, ki nam je to, že davno razprodano knjigo, v ta namen dal z zadovoljstvom na razpolago. Upamo, da bo vaša Lottehaus pozdravila slovenskega Wertherja.

S spoštovanjem:

Društvo slovenskih pisateljev
Mira Mihelič

njene ustnice. Nekaj črnega raste iz teh ustnic. Nekaj gnusnega kakor podgana. Pa ni podgana. Se vedno raste, dobiva podkvaste noge, rep, dolg rdeč jezik, roge...

»Hudič ti leze iz ust!« zakriči. »Slišiš, hudič! K meni leze! Name leze!« drhti in stoka zaradi bolečin, ki mu jih povzroča drhtenje.

»O bog, sveti bog! Po gospoda moram,« prebledi ženska in se križa.

»Vzemi mi to rogato podgano z ust! Slišiš, vzemi mi z ust!«

»Umira! O bog umira!« drhti in ne ve, kaj bi storila. Tedaj vstopi bolničarka.

»Umira,« ponavlja ženska ko zagleda bolničarko.

»Snemi mi hudiča z ust!« stoka Matija.

Sestra seže k njegovim ustnicam in se jih dotakne.

»Sem ga že! Ni ga več!«

»A zdaj daj žganja, žganja! Samo kapljico žganja!«

Bolničarka seže po kozareček z opijem. Matija se pomiri in zatisne oči.

»Delirij! To je delirij! Posledica alkohola,« pojasnjuje bolničarka prestrašeni sivolasi gospe.

»Pa bo umrl!«

Bolničarka ne odgovori, samo z izrazom obraza ji da vedeti, da mora biti pripravljena tudi na to.

»Lahko pa se še opomore. Tudi taki primeri so že bili,« pravi. Toda bolničarkin glas zveni kot hladna tolažba, ki ne vzbuja nobenih upov.

Bolničarka najbrž misli, da ji bo hudo, če Matija umre. Zato ta bolničarkina tolažba. A ona je ne potrebuje. Ne tolažbe ne praznih upov. Brat ji je tujec. Ničesar ne čuti do njega, čeprav (tako si dopoveduje) bi morala čutiti vsaj trohico. Ljudje bi jo prav gotovo obsojali, ko bi vedeli, da ji je bratova smrt samo toliko mar, kolikor bo podedovala po njem. Matija od svojega denarja res ni imel nič.

Taki ljudje, ki ne znajo denarja obrniti v svoj prid, ga tudi ne potrebujejo. Niso ga vredni. Zato jim ga bog tudi ne pusti uživati. Bog je hotel Matijevo nesrečo in bog že ve, komu bo Matijev denar prišel najbolj prav.

Vse, kar lahko za brata stori, je to, da ga pripravi na sprejem poslednjih zakramentov, na krščansko smrt. Plačala mu bo lep krščanski pogreb, pa tudi na njegov grob bo dala postaviti krščanski nagrobnik. Tako ji nihče ne bo mogel očitati, da ni storila za brata vse, kar je mogla.

»Jutri bom zopet prišla,« pravi bolničarki in odhiti po opravkih: najprej v tovarno, potem v banko, nato k advokatu in naposled še k župniku. Z opravljenim je zadovoljna. Naslednji dan hiti v bolnico. Bolničarka jo zagleda že na hodniku in ji hiti naproti.

»Pa ne da bi Matija že izdihnil?«

»Ne, ne,« odgovarja bolničarka. »Na bolje mu gre. Nepričakovano na bolje.«

»Na bolje?« se ji besede zataknejo v grlu, nato pa prebledi. Na njenem, še vedno gladkem čelu se nabirajo drobne kapljice.

»Vam je slabo?« jo bolničarka prime pod roko.

»Ne, ne,« lovi sapo. »Samo tale zrak. Tale vonj po bolnišnici. Nisem ga vajena.«

Potem stopi v sobo. Njene ustnice so samo zarez. Brat jo gleda.

»Matija,« zašepeta. »Že včeraj sem bila tu. Me ne poznaš? Tvoja sestra sem.«

Matija pa molči. Njegov pogled zdrse z nje k oknu. Sončen dan je zunaj. Topoli onstran parka so kakor svetli zeleni plameni...

Toda samo za hip. Potem se vse pogreza v mrak, dokler se ne pogrezne v temo in potem v nič...

Čez čas se obrne bolničarka in potipa Matija.

»Moj bog! mrtev?... Res, mrtev,« se začudi.

Matija je izdihnil. Brez vzdihla izdihnil. »Kakšna mila smrt...« (1967)

Edo Torkar

SOBOTNI VEČER, NEDELJSKO JUTRO

»Fuj, packa grda! — Da te ni sram! — Vreščec ženski glas se ostro zareže v lenobo, od vročine nabrekli popoldansko tišino v parku.

»Mamaaa! — Maaa-miii !!!«, se takoj nato oglasi zategel deklški jok, do neba segajoča tožba otroka, ki ga po krivem tepejo in zmerjajo. Otroškemu joku pritegne dolg pisk oddaljene lokomotive. Spodaj po tirih zadržda vlak. Jok zamre v ropotu železnih koles. Splašeni ptiči frfotajo z drevesa na drevo.

Leži na klopi v parku, pod vrbo žalujko, ki sklanja svoje veje skoraj do tal. Obleden je v zametaste kavbojke in belo poletno majico, za vzglavje mu služi rdeča športna torba z napisom ADIDDAS, na umazanih nogah pa mu tičijo ceneni plastični natikači rjave barve. Ena roka mu ohlapno visi čez naslonjalo klopi, druga pa mu počiva pod majico, med redkimi kocinami na trebuhu. Leži z zaprtimi očmi, prsi se mu dvigajo in spuščajo v mirnem dihanju. Po njegovem zagorelem obrazu migotajo lise sončne svetlobe.

Ko razpre veke, se mu oči potopijo v živozeleno žarenje mladega listja in v bleščečo sinjino neba nad seboj. Med zelenimi krošnjami dreves se skriva prosojen bel oblček, podoben kosmu vate, ki se je zataknil med veje. Gleda ta oblak in za hip mu je kot fantku, ki je zaspal v dišeči travi za domačo hišo in ga zdrami iz sna božajoč dotik mehke mamine roke. Potem privid izgine, čas se kot na hitro ponovljen filmski posnetek spet odvrti v sedanost in ga vrne zunanji resničnosti — resničnosti ure, koledarja, s pečati in podpisih državnih ustanov dokumentiranih podatkov: Leon Sotlar, rojen 26. III. 1951 v Baškem rovtu, materi Kristini in neidentificiranemu očetu, strojni tehnik, zaposlen v Surovini Maribor, podružnica Celje, se je pripeljal v soboto, 19. V. 1976 z vlakom s prihodom ob 11.45 v Ljubljano. Namen poti? — Zaenkrat še neznano.

Belemu kosmu vate na modri plošči majskega neba se pridružijo še drugi, iz majhnih oblčkov zrastejo veliki; — beli, nato sivi, nato črni. Temna senca leže na park, nekje izza Rožnika plane veter, s seboj prinese dež. Leon se splazi pod žicami mimo spuščeni železniški zapornici in steče v mesto. Debele dežne kaplje mu bičajo obraz. Ura je ena.

Ob dveh: sedi za težko hrastovo mizo v pivnici Zvezda in srka peno iz pivskega vrčka pred seboj. Pivnica je ob tej uri še skoraj prazna. Brezdelni natakariji komentirajo poraz Hajduka v pokalu prvakov. Iz Zvezde gre v Namo. Vozi se gor in dol po premičnih stopnicah, postopa med pulti in se ustavlja pred zrcali.

V Labirintu si ogleduje posterje: sončni zahod med palmami na Tahitiju, Steve McQueen kot avtomobilski dirkač; moška roka, ki se steguje iz straniščne školjke; hipijevsko dekle s šopom cvetja v naročju; šimpanz s cilindrom na glavi in s cigaro med zobmi.

Maximarket — repriza Name. Utrujenost.

Ob treh: sloni na kamniti ograji Zmajskega mosta in je čušneje. Pečke pljuva čez ograjo v Ljubljano. Gleda kroge, ki se delajo na vodi.

Ob štirih, stoji pred Konzorcijem in mežika v sonce. Cesta je še mokra od dežja. Na pločniku so luže.

Ob petih: stoji pred kinom in premišljuje, če bi šel v kino. Stoji pred gledališčem in premišljuje, če bi šel v gledališče. Ne gre nikamor.

Ob šestih: spet sedi v Zvezdi in spet pije pivo.

Ob sedmih: še vedno v Zvezdi. Kavarniški ansambel igra Palomo blanco. Smeh. Dim. Zvenet kozarcev. — »Kako si, rožak?« — »Nema nade za nomade.« — »Bogami?« — Bel smeh poblisne iz temne južnjakovega obraza. Dve krepki žuljavi roki si prideta naproti čez mizo in zaupljivo stisneta druga drugo. — »Pij, burazeru moj! Nek' se pije dok' se živi!«

Skozi medlo svetlobo v zid obrnjenih luči opazuje ljudi okoli sebe. Rad bi se s kom pogovarjal. Vseeno s kom in vseeno o čem. Dovolj bi mu bilo že to, da sliši zven glasu nekega tujega človeka in da so besede, ki jih ta človek izgovarja — pa naj bi bile še tako prazne — namenjene njemu.

Ob osmih: na stranišče si gre izprazniti mehur. Spotoma naroči še eno pivo. Katero po vrsti? — Peto? Šesto? — Deseto? Ne šteje jih več.

Zdaj mu samota ni več v nadlego. Pije pivo. Prepušča se glasbi. Zre skozi dim. Njegov pogled je zamišljen, sanjav nasmešek mu igra na ustnicah. Z eno besedo — pijan je.

Mlada natakarija, ki mu prinaša pijačo, ima ovalen obraz z bledimi pegami na nosu in pod očmi, v ušesnih mešičkih se ji blešči jo zlati uhani, njeni kratki, na frfru ostrženi lasje se bakreno svetijo.

Ob devetih: ansambel igra Lady Madonno. Leon sklene, da bo šel k Jolandi. Jolanda je njegova sestra (pravzaprav polsestra, če smo natančni), študira farmacijo in stanuje v Naselju pod Rožnikom.

Avtobus številka štirinajst, na četrtri postaji izstopiti, blok sedem, soba dvesto sedem. Te podatke je imel nekoč zapisane na listku, listek je pozneje izgubil, a podatki so mu ostali v glavi.

Na trkanje se nihče ne oglasi. Vrata so zaklenjena, ključa ni, v ključavnici je tema. Jolande ni. Pogleda skozi priprta vrata televizijske sobe in pritličju. Tudi tam je ni. Mogoče bo prišla kasneje? Sede na stol. Gleda program. Ura je poldesetih. Do enajstih bom počakal, si reče. Potem bo šel na kolodvor spat.

Pred njim sedita bradat fant z naočniki ala John Lennon in dolgolaso dekle v pisarnem ciganskem krilu. Dekle sloni fantu na rami in mu s prsti brodi po laseh. Dogajanje na ekranu jo očitno ne zanima.

Leon se zdrzne. V modrikastem polmraku začuti na sebi belino dekletovih oči, ki ga skrivoma motrijo izza bradačeve rame.

Cez čas: dekle dvigne roke nad glavo, izboči prsi in na glas zazeha: »Aaaa, kakšen usran program!« Od strani pogleda fanta in reče: »Jaz grem spat — če ti je prav?« Bradač, ki se je očitno vajen strinjati z vsako dekletovo željo, reče: »Seveda«, in stopi proti vratom. Dekle si

(Nadaljevanje na 12. strani)

popravi krilo in gre za njim. Med vrati pa še zmeraj najde toliko časa, da z očmi še enkrat živo ošine Leona.

Me mar pozna? se vpraša on, ko se vrata za njo zaprejo.

Ob desetih: na televiziji so poročila. Lahko bi bilo tudi kaj drugega, vseeno mu je; — glavo sklanja na prsi, piskajoče sope skozi nos in spi.

— — — »Čakaš Jolando?«

Zdrzne se in odpre oči.

— — — »Ti si Jolandin brat, kajne?«

Pred njim stoji dekle v ciganskem krilu. Noge ima prekrizane v gležnjih, eno roko upira v pas, z drugo si popravlja lase z obraza. Njena drža je sproščena, nalahno se ziblje v bokih, ko čaka na njegov odgovor.

»Kako pa veš?« reče on zmeden.

»Z Jolando sva skupaj v sobi. Pokazala mi je tvojo sliko. Posrečen tip si.«

»Res?« — Hoče jo vprašati po Jolandi, pa mu ona prebere vprašanje že iz oči, še preden ga izgovori.

»— — — Šla je v Domžale na brucovanje farmacevtov. Ne vem, kdaj bo prišla nazaj.«

»Počakal jo bom. Morje časa imam.«

»Lahko greš gor v sobo. Skuhala ti bom kavo.«

»Kave ne pijem. Imaš kaj drugega?«

»Skuhala ti bom čaj, če ne maraš kave.«

»Prav,« soglaša on.

Ona izklopi televizor. Prižge luč. Odpre vrata. Počaka njega. Ugasne luč. Zapre vrata.

Potem: sedita vsak na svoji postelji, on na Jolandini, ona na svoji in srkata vroč kamilčin čaj iz porcelanastih skodelic, na katerih so narisani majhni kitajski medvedki. Njegov pogled drsi po naslovih knjig na polici nad njeno posteljo: Komunistični manifest; Ispitivanje javnog mnjenja, Ana Karenina, prvi in drugi del; angleško-slovenski slovar; Preprečevanje zanositve. Na mizi pod oknom leži kup starih doktor romanov s povihanimi in raztrganimi platnicami.

»Si prvič tu?« vpraša ona.

»Letos prvič. Lani sem bil večkrat.«

»Aha, zato te pa nisem še nikoli prej videla. Jaz namreč stanujem tu šele od zimskih počitnic.«

»Kje si bila pa prej?«

»V domu sociologov za Bežigradom. Pa sem kidnila. Tam so sami zajebani ljudje. Že na predavanjih jih imam poln kufer.«

»Študiraš sociologijo?«

»Ne, novinarstvo. Tretji letnik.«

»Zanimiv študij.«

»Ah, sranje. To reče vsak. — Študij, kot vsak drug. Nekaj je pač treba početi.«

»Ja,« reče on.

Ona z žličko postrga sladkor z dna skodelice in ga nese v usta.

»Si prišel iz Celja?« reče in si s konico jezika obližne ustnice.

»Kako pa veš?« se začudi on.

»Vem,« se nasmeje ona. »Jolanda mi vse pove o tebi.«

»Prava žalost je imeti tako trobljo za sestro,« reče on z vzdihom.

»Prav luštna punca je.«

»Seveda. — Ampak kljub temu je troblja.«

Sledi krajša pavza. Ona kadi in prstodušno zre vanj skozi dim, on pa preklada po rokah prazno čajno skodelico in strmi predse v tla. Izza stene se slišijo glasovi iz sosednje sobe: pridružena radijska glasba in hihitajoč ženski smeh. Spodaj pod oknom brenčijo avtomobili.

»Še zmeraj delaš pri Odpadu?« reče ona in tako pretrga molk, ki postaja zanj že mučen.

»Ja,« reče on. »Še zmeraj.«

»Čudno — «

»Kaj — čudno?«

»Ne vem — strojno tehnično si končal, bil si na ladjah, pomorski oficir si — zdaj

pa prekladaš staro železo na nekem zaničnem Odpadu.«

»Bil sem tehnik, ja — in to slab tehnik, če že hočeš vedeti. In tudi pomorski oficir sem bil nekoč — bolje rečeno: govno od oficirja.«

»Ti si sanjač. Zidaš si gradove v oblakih, namesto da bi si poskušal nekaj malega sezidati tu spodaj na zemlji.«

»Vraga!« reče on in nestrpno strese z glavo. »Pogovarjajva se o čem drugem!«

Ona se nagne k njemu in ga zaskrblieno pogleda v oči.

»Si zagrenjen?« ga vpraša.

Njen topli materinski glas mu seže do srca.

»Sem mar tak videti?«

»Oh, ne. Videti si čisto v redu. Samo govoriš tako čudno.«

»Nisem zagrenjen. Pravzaprav sem čisto srečen človek. — Samo ti me mogoče še ne poznaš dovolj, da bi to vedela.«

»Ja — « reče ona zamišljeno.

Ob enajstih: Jolande še vedno ni. Če si odkrito prizna, mu zdaj niti ni kaj dosti do tega, da bi prišla.

Dekle v ciganskem krilu si prižge novo cigareto. »— — — Saj tudi jaz ne bom nobena Oriana Fallaci,« reče resignirano.

»Najbrž bom vse življenje pisarila kakšne blesave člančice v kakšen zakoten tovarniški časopisek. — V najboljšem primeru jih bom popravljala drugim.« — — —

»Rekel sem, da se pogovarjajva o čem drugem!«

»O čem?«

»Imaš kaj pijače? Ne morem govoriti s suhim grlom.«

»Nekaj bi se že našlo,« reče ona in vstane. »Boš gin?« Stopi na prste in seže na omaro po steklenico.

»To je za reprezentanco,« reče, ko odpira steklenico. »Midve z Jolando nikoli ne pijeja. — Ampak zdajle ga bom vseeno en kozarček.« In nalije tudi sebi. Njemu do roba, sebi do polovice.

On svojega izprazni na eks, ona pa srka požirkec za požirkecem, počasi in z občutkom — kot na degustaciji.

Kar naenkrat jo zvije glasen smeh. Odloži kozarec in si z dlanjo zasloni usta.

»Kaj je?« reče on.

Ona se na pol zresni in ga pogleda z vlažnim bleskom v očeh.

»Ne vem, — kar upijajna bi se.« Besedo »upijajna« izgovori zategnjeno, s poltenim prizvokom v glasu. Nagne steklenico in mu znova nalije pijače. Svoj kozarec pusti prazen.

»Daj še sebi,« reče on.

»Ne. Daj mi ti!« reče ona in ga pogleda v oči.

»Zakaj jaz?«

»Zato — zato, da boš ti kriv, če bom počenjala neumnosti.«

»Če se ne motim sva že oba polnoletna,« reče on in se nervozno zasmije. Usta ima suha kot da bi jedel puščavski pesek. V lica ga žge vročica, čeprav je sobni radiator izključen. Roke se mu tresejo od vznemirjenosti.

»Ne! — Ne!« zavpije ona s cvilečim glaskom. »Jaz sem še punčka! Šest let sem stara in kitke nosim.« Nestrpno zacepeta z nogo in našobi usta.

»Reci mi, da sem punčka!« Prime ga za roko in ga proseče pogleda: »Nihče mi tega ne reče več. Reci mi vsaj ti.«

»Nisem še dovolj pijan,« reče on.

Ona sede tesno k njemu in mu z vročimi dlanmi drsi po goli lahti.

»Vseeno mi reci!«

Toda v njem je kar naenkrat vse mrtvo. Bela praznina in nobenih besed zadaj.

»Ne!« stisne skozi zobe.

To jo strezni; izpusti njegovo roko in se umakne nazaj na svojo posteljo.

»Moj bog, kako sem nora!« se prime za glavo. »Saj sem čisto ponorela!« Natoči si za prst gina v kozarec in ga nese k ustom.

Potem kozarec odloži na mizo in si prižge cigareto. V zadregi se nasmija svoji pre-

drznosti in odkimava z glavo: »Moj bog! Moj bog! — Kaj sploh hočem od tebe? Saj te niti ne poznam.«

On prav tako v zadregi odvrta glavo od nje in gleda v okno. Od noči črna stekla odsevajo potemnelo sliko dogajanja v sobi. Z otrplim izrazom na obrazu zbira pogum, da bi jo spet pogledal.

»Pridi s-sem — « končno le izdavi s skrhanim glasom.

Ona naglo požre slino in nemo odkima.

Leon z dvema togima, lesenima korakoma premeri razdaljo do njene postelje in sede poleg nje. Vroča kri mu zaliva oči, obenem pa mu zaradi živčne napetosti ledenijo roke.

»Ne — ne — « izjeclja ona, ko ji položi roko na bok. Zbegano se ozira okoli sebe, kot žival, ki išče v kletki luknjo za pobeg.

On se z mrzlo in drhtečo roko dotakne njenega obraza. »Izzvala si me... Ti si hotela tako... « Z roko ji zmri lase.

»Zakaj me kuštraš? Vso frizuro mi boš pokvaril,« šepne ona z zaprtimi očmi. Zid med njunima telesoma se kruši.

»Ali je to sploh kakšna frizura? To je sračje gnezdo,« se zasmije on.

»Seveda, zdaj, ko si me skuštral.«

On se s koncem prstov narahlo dotakne njenih spušenih trepalnic.

»Si jih namočila v katranu?«

»Kaj?« reče ona še vedno z zaprtimi očmi, prisluškujoč premikom njegovih rok na svojem obrazu.

»Trepalnice vendar.«

»Te moti?«

»Ne — «

»Če te moti — «

»Saj me ne.«

Z vročimi ustnicami zdrsne po njeni hladni koži. Predaja se mu boječe in nezaupljivo, kot da se na milost in nemilost izroča neki na pol divji živali, za katero ne ve, kdaj bo nehala božati in kdaj začela praskati in gristi. V njenem telesu je že vnaprej čutili skrite osti, ki bi se sprožile, če bi šel predaleč.

Okus njenih ustnic in kože na vratu, malce slankant od potu, mu požene ogenj skozi žile. Njegove roke postanejo nasilne in začnejo s slepo ihto iskati pod njeno bluzo in krilom.

»Pusti me!« reče ona in se obrne proč.

Tega si ni mogoče dvoumno razlagati. Ta njen »pusti me« je oster kot nož in v njem je kot nož ostro zavračanje.

Zave se, da jo izgublja in postane ga strah. Njegove roke otrdijo v klešče in se neusmiljeno zakopljejo v njeno mehko belo meso. Prevrže jo na hrbet in ji potegne krilo čez stegna. Njena golota se posmehuje njegovemu brezupnemu prizadevanju.

»Nikar se ne trudi. Saj se ne splašaj.«

Roke mu mrtvo omahnejo ob telesu. Zdaj je do kraja poražen.

Dekle si molče poravnava krilo in si s prsti prečeše zmršene lase. Iz pomečkanega zavojčka na postelji izvleče cigareto in si jo vtakne v usta.

»Zmanjkalo mi je vžigalic. Imaš kaj ognja?« reče mirno.

Leon je tiho. Počuti se kot neboljen piščanček, ki ga je mati koklja brnila izpod svoje tople peruti. Prepadeno strmi predse v tla in si z dlanmi obeh rok stiska glavo, kot da bi se bal, da mu jo bo razneslo.

Dekle obrne stikalo na svojem malem sobnem kuhalniku in prižge na njegovi razbeljeni plošči.

»Moj bog, kako si prestrašen. Saj se ves treseš. Kaj je s tabo?«

On še zmeraj molči. Le kaj naj bi rekel?

Ona pride k njemu in ga materinsko po- boža po licu.

»Nisem mogla, razumeš — Če bi bil vsaj malo nežen — Si zmeraj tako grob s pun- cami?«

»Ni se ti treba opravičevati. Zdaj je, kar je.«

»Boli?« ga vpraša sočutno.

»Svinjsko.«

nikomer. Ne pred občinskim bogom ne pred Luciferjem. Nikoli tak kot Klinarjev Šimen Sirotnik:

Ponižen

ponižen

ponižen ...

Sosed Guenther je pritekel, da bi me pozdravil. Naj ga kdo pocitra! Kje je Ella?

Ella je Guentherjeva žena. Čedna, vitka mrha, ki se je komajda nagledaš. Spreдай pod brado silen prsni napad, zadaj pod križem zaokrožen umik, na levi in na desni strani pa same gladke črte. Ella učinkuje. To sama dobro vé.

Ko pa Guenther in Ella zapojeta, postane svet vès lép. Biolen mi leži mile pop Jordanov' znata le po nemško. Njun dirigent jo je pobral enkrat na Ohridu. Dali so mu nemško besedilo.

Čutita, da bi pesem v makedonščini drugače zazvenela. Pred tremi leti sta me za božjo voljo prosila, naj jima priskrbim original pesmi.

»Si prinesel originalno besedilo in notovje?«

Samo to je Guentherja skrbelo.

Kolega Jurič je bil dober človek. Ko sem mu potožil, kaj me srbi, se je samo nasmehnul.

»Jutri dobiš.« Potrepljal me je po hrbtu. Drugi dan mi je prinesel notovje z izvirnim besedilom. Pa ne kar tako. Napisano vse na matrici. Naša garaška tajnica na šoli mi jo je razmnožila.

Zavitek sem pomolil Guentherju pod nos. Poskočil je do stropa. Začel je prepevati.

Jaz sem šel spat. Bolen' sem bil in ležal bi rad. Zaradi mene lahko v kuhinji kdo prepeva Bolen mi leži'.

»Pop Jordanov' je zaspal. Večer.

Ella, Guether in njun Gero so me prišli pogledat. Walter je točil, Phinne je skrbela, da je bila miza ves čas polna, Thomas je Geroju razkladal, kako je mogoče sestaviti letalo, ki ga dobiš v koččkih, Guenther in Ella sta pa pela. Rahlo sem ju popravljaj, čeprav se na makedonščino še sam dosti ne razumem. Pela sta ves čas samo eno pesem:

»Bolen mi leži mile pop Jordanov'... «

Ella je vsa iz sebe. Poje, skače, pleše, krili z rokami, meša z nogami — sambog-pomagaj, kako bom le zaspal? Guenther jo zaljubljen gleda. Kot Walter. Ali kot jaz. Še fanta sta se zazrla vanjo.

Odnehala je. Hvala bogu!

Preden so odšli, sem dobil sladek poljub. Kar tako. V tri dni. Nekam v lase. Iz gole prešernosti.

»Und Morgen in der Fruehe bist Du bie uns zum Fruehstueck. Klar!«

(»Jutri zjutraj boš zajtrkoval pri nas. Jasno?«)

Jasno. Spokaj vendar, Ella! Ti tja čez cesto, jaz pa sam v svojo posteljo... Kakšna krivica!

Tako sem bil zaspal, da sem še zajtrk pri Guentherju zamudil. Walter se je smejal. Na mizi me je čakalo surovo maslo, petindvajset vrst salam, štiri sorte kruha, mleko, Weinbrand, Wein in Brandy pa še Phinne s Thomasom.

Petek, dne 9. avgusta 1973. Wetzlar. Zahodna Nemčija.

Walter gre v svoj vikend v Koenigsberg, midva s Thomasom pa sva jo odrinila v mesto.

Ko sem poleti 1970 »hodil za Goethe- jem od Berlina do Weimarja, Frankfurta in Wetzlarja, kjer je véliki mož 1772 nekaj mesecev prakticiral pri komornem sodišču cesarstva (Reichskammergericht) ter se spoznal s Charlottjo Buff in njenim ženi- nom Johannom Christianom Kessnerjem, sem se odločil, da bom vsega posnel. Na

Stari Goethe na desni, mla- di Schiller na levi strani.

Tako so ju da- li upodobiti prebivalci me- sta Weimar.

Doma sem se vsedel za pisalni stroj. Napisal sem pismo profesorju Božidarju Borku. Urejeval je »Malo knjižnico«, v kateri je izšel Gruennov prevod Goethejevega Wertherja.

»Ljubljana, 16. IX. 1970

Spoštovani g. Svoljšak, zahvaljujem se za Vaše pismo z dne 11. t.m., ki pa sem ga prejel šele včeraj. Vaša informacija o zbirki prevodov Goethejevega »Wertherja« je zanimiva in se popolnoma strinjam z Vami, da slovenskega obiskovalca »Lottehaus« v Wetzlarju neprijetno zadene dejstvo, da tam ni slovenskega prevoda.

58. zvezek »Male knjižnice«, ki je izhajala v mojem uredništvu, je razprodan, saj je izšel pred 20. leti. Na srečo sem našel dobro ohranjen izvod v svoji knjižnici in tega bom preko Komisije za kulturne zveze s tujino pri Društvu slovenskih pisateljev poslal prihodnje dni na naslov, ki ste mi ga prijazno sporočili. Lepo Vas pozdravlja Božidar Borko»

Zdaj se sprehajam spet mimo vitrin v »Lottehaus«. Iščem Gruennovega sloven- skega Wertherja.

Zaman Ga ni.

Zgrabili so me popadki pripadnikov majhnih narodov. Nenadoma sem se v Zvezni republiki, v Hessnu, v Wetzlarju, v Lottehaus začutil zapostavljenega.

Ne le Borkovo darilo — tudi nova izdaja »Wertherja« v zbirki KONDOR bi morala biti razstavljena v vitrinah. Prepričan sem bil, da je prijatelj Bogomil Gerlanc, ki sem mu pisal pred svojim od- hodom na pot, poskrbel za to, da so knjigo poslali v Wetzlar.

Vsemu navkljub nas Slovencev ni v vi- trinah. Pa je »Werther« že dvakrat zagle- dal pri nas beli dan. Wetheriana v Lotte- haus v Wetzlarju pa kar brez nas...

Krucilavdon, tako se z nami ne boste šli!

Znesel sem se nad vodičem, ki me je po- nižen napotil v nasprotni konec dvorišča. Tam je uprava muzeja.

Thomas čudovito asistira:

»Onkel Janecz, ihr musst ja da sein!«

(»Stric Janecz, vi morate biti vendar tu!«)

Vratarju v veži sem začel razlagati vso zgodbo. Thomas je ognjevito kimal z glavo. Z vsem srcem je na moji strani.

Od nekod je pritekel človek. Začel me je pozdravljati, kot da sva stara znanca.

drugi stoji z naperjeno brzostrelko zraven. Slonim pri oknu, dokler ena izmed uniform ne zabevska:

»Noter! Zaprite okno!«
Bož pomagaj, jih je za celo četo! Vsaj dvakrat več kot tistih, ki nas vlak pelje na Zahod.

Stojimo celo uro. Vlak je hermetično zaprt. Peron je poln policajev s psi. Brzostrelke merijo na nas.

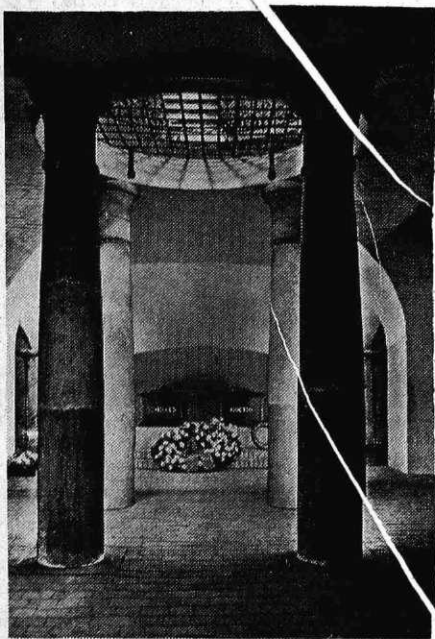
Zoprno.
Kar dobrega, lepega, prijetnega in plemenitega lahko doživim v Vzhodni Nemčiji, ti na moji zagrenitvi.

Pa če prav imaš pripet na suknjiču festivalski delegatski znak.

Stejem v državne meje, ki sem se peljal čeznje in jih prespal. Se za potni list me ni nihče vprašal.

Cetrtek, dne 8. avgusta 1973, Bebra, Zahodna Nemčija, 01.12

Železna zavesa je za nami. Po zvočnikih priganjajo. Frankfurt, tski brzec bo vsak čas odpeljal.

Tišina. Večni mir... Tu ležita drug ob drugem genija duha.

»Pohitite! Pohitite!«

Carinik je prijazen. Smehlja se, maše z roko — kar naprej! Vse gre z zaprtimi kovčki mimo njega. Ko pridem jaz na vrsto, dvigne svojo tačko. Promet se je ustavil.

»Sie sind kein Deutscher? Aufmachen, bitte!«

»Vi niste Nemec? Odprite, prosim!«

Za mano se razleže godrnjanje. Kako za vruga me je tako v hipu prepoznal, da nisem njihov? Jasno! Bik na šestnajsto potenco! Festivalski delegatski znak, ki sem ga pozabil sneti!

Odprem mu kovček. Brska po srajcah in pidžamah, premetuje čevlje, se zagleda v brivski aparat. Vse samo jugoslovanska roba. Predribla se do Neues Deutschland. Vse številke iz festivalskih dni imam s seboj.

»Einfuhr dieser Zeitung ist in die Bundesrepublik verboten.«

»Teh časopisov v Zvezno republiko ne smete nesti.«

»Ti gredo pa z mano v Jugoslavijo.«

Zdaj sem ga šele posral! Ob Jugoslaviji se je tako vznemiril, da je hotel videti še nesecer.

Vrgel sem mu ga pod nos. Naj ga kar sam odpre. Ampak, zaboga, raje ne! V obraz se mu bo zarežal festivalski plakat,

ki sem ga sunil v Weimarju! Rdeča propaganda.

V Weimarju sem nesecer zaklenil. Premetujem žepe, da bi našel ključ. Carinikov pogled je vse bolj jasen: propagandistični kriminalce.

Krucilavdon, ključev ni! Goba onstran pregrade mi tega ne verjame. (Jaz na njegovem mestu bi tudi ne verjel.) Potegnem nož, da bi lepi torbici naredil silo.

Takrat za mano vzbuhne negotovanje. Ljudje so se naveličali stati v vrsti za prazen nič. Ne godrnjajo. Zmerjajo. Po nemško se da zmerjati zelo sočno. Kovčke mečejo na pult in terjajo pregled. Naš brzec piska.

Zeleni papagaj razširi roke in se obrne k vrsti za menoj. Ženska za mano me sune v zadnjico:

»Premaknite se že veridar!«
Kako jadrno sem se premaknil! Nekakšni kriki so me ujeli na stopnicah, vendar prepozno. Zdirjal sem skozi prehod pa po stopnicah kakor Ikar! V vagonu je stal osivel gospod ob oknu.

»Kar tule sem!«
Gott sei dank! V oddelku sva bila sama. Do Frankfurta se bom naspal. Prijetnega sopotnika je mučil firbec:

»Se vam je Liliputanec zgazil v kovček?«

Nišpicelj.
»Se peljete do Frankfurta na Maini? Tam bom izstopil. Bi bili tako dobri pa bi mi pomagali ugotoviti razliko med »Churfuersten« in »Wahlfuersten?« Tile vaši nemški deželni in volilni knezi so plemiške stopnje tako zelo zapletli, da se ubog Jugoslovan med njimi sploh ne znajde.«

Polizani Herr mit Bundesstaatsangehoerigkeit je razumel: o zdajšnjih njihovih razmerah nočem govoriti. Ne z njim in ne s kom drugim. Nemški deželni in volilni knezi se mi pa zares motajo po glavi.

Trije so posvetni, trije so cerkveni. Vseh šest ima pravico voliti kralja. Nemškega seveda.

Pfalzgraf bei Rhein, Markgraf von Brandenburg, Herzog von Sachsen. Sekundirajo jim nadškofje iz Mainza, Koelna in Trier. 1257. leta se jim pridružijo še češki kralji (s Čehi to nima sploh nič opraviti), 1623. leta Bavarska, 1692. leta pa Braunschweig-Lueneburg (Hannover).

Dovolj je leksikona. Moj sosed se je delal, kot da spi. Ne ljubi se mi govoriti. Dan in noč sta bila vendarle predolga. Utopil sem v hvaležni sen. Ze napol v sanjah sem se vzdignil, da sem ugasnil luč.

Policijska gonja v Gerstungen mi ne gre iz glave. V spanju se premetavam: za vrat me grabijo mogočni psi, ki jim sledé sivozele uniforme.

Tik pred Frankfurtom me je sprevodnik prebudil. Rad bi videl vozni listek. Ko ga je pregledal, je zažvižgal. Ne preveč naglas.

»Slišal sem, da krepko spite. Saj niste hudi, če nisem budil?«

Najbrž sem smrčal kakor medved v zimskem spanju. Moja boljša polovica trdi, da se bo zaradi mojega smrčanja naša bajta podrla brez potresa.

Sprevodniku sem hvaležen za mirni spanec. Pod vozovnico podtaknem nekaj mark.

Splačalo se je. Na frankfurtski železniški postaji me je pričakal z vozičkom za odvoz prtljage. Dobri bog v nebesih vé, koliko časa bi se moral poditi po peronu, preden bi kak tak nestvor ujel.

Zgodaj je še. Ura je odbila komaj pet. Do vlaka v Giessen imam tri ure časa. Skoraj tri ure. Prtljage sem se znebil. V dveh požirkih sem spraznil zadnji bols iz NDR. Tako poceni ga nič več ne bom pili.

Na trgu pred postajo gospoduje vele-mestna džungla. Z mestnim zemljevidom v roki se vozim po stopnicah gor in dol. Pa gor in dol in dol in gor. Vem pa še zveraj ne, kje sem v resnici. Dokler me ne ogori bohotna Ava Gardner.

»Liebling, nur hundert Mark!«

»Ljubček, samo sto mark!«
Ljubi jesus, si ob pamet? Sto mark!!! To je petina moje plače! Za triindvajset sekund in malo čez? Draga moja, svoj denar moram prislužiti. Malo drugače kakor ti. Naj še tako širim nōge kakor jēlen rōge: — nič ni iz tega. Vsako jutro zgodaj vstani, moj tovariš! V šoli čaka nate dvesto otrok.

In pet ur pouka...
Doma boš premislil in si napisal, kaj jim boš govoril. Če se le da, nobenih čekarij. Tēh so že tako in tako siti.
Ave, Gardnerjevi jožki! Ne mignil bi, čeprav bi rekla, da bo zastoj.

Moj cilj so Roemerji in frankfurtska Goethehaus. Njegova rojstna hiša. Ko že odmikam pēte, še vedno slišim za hrbtōm:
»Aber mein Liebling, warte! Achtzig Mark!«
(»Toda moj ljubček, čakaj! Osemdeset mark!«)

Klici se izgublajo v daljavi. Počakaj, ljubica, naslednjega mornarja!
Tačas sem že obhodel Goethejevo rojstno hišo in vse tri Roemerje. Kljub mrzlemu jutru se mi veke lepijo na oči. Kako lepo bi bilo spati. Vleči se in zatisniti oči.

V vlaku za Giessen sem sam, če odštejem osem Turkov. Toliko da so se vsedli, že kvartajo. Marjaš v dveh partijah. Pfenigi in marke se kotale s sedeža na sedež. Zadremal bi, pa so janičarji preglasni.

Wetzlar. Walter me čaka na postaji. Hudomušno mi mežika, pa ne vēm, kako naj to razumem.

Ja, tako je ta stvar. Na cesti se nama iz njenega bugiwugimugi, kako se mu že reče, posmeje Marijke, mešanka med Nemcem in Nizozemko. Ne prepoznam je. Kadarkoli sem jo videl, je bila pokrita z drugačno lasuljo. Ali ima kaj lastnih las, ne vēm. Vem samo to, da ji je dvaindvajset let, da dela na RTV v hessenski deželi, da se požvižga name, da ji je tale vožnja popolnoma odveč in da ji je prijatelj dolgolasec, ki ljubi hašiš.

S prijateljem se vsedeva v njen avto. Do stanovanja je še daleč.

Pred blokom, ki v njem stanuje, se izkrcamo. Marijke se odpelje v službo. Phinne me pričaka v kuhinji. In mali Thomas. Od petih zjutraj že ni mogel spati. Matralo ga je, kdaj bo prišel Onkel Janez. In kaj mu bo prinesel. Iz NDR: letalo v koščkih. Sam sestavi! Dečko mi ni segel do rarnen, poljubčkov sem pa dobil še in še. Ta dan ga nisem nič več videl. Bil je prezaposlen.

Phinne je ležerna dama. Po kuhinji se premika kot v sanjah. Vendar se miza šibi od dobrot. Nemško gostoljubje s kancem holandske dobrodošlice. Slovenci smo temu komajda še kos.

Walter je uvideven. Vidi, kako mi oči lezejo na kup.

»Janec, Dein Zimmer wartet Dich.«

Nemec je pač Nemec. Če bo zagledal »za«, ga bo premlel kot »ca«. Slovenski Janez je v njegovih ustih Janec. Kljub milim prošnjam, naj tisti »za« na koncu mojega imena izgovori kot »za«.

Kakšnih imen sem bil v življenju že deležen! Komaj sem bil star en dan, me je župnik Pečarič poškrbnil in posolil in krstil za Janeza. Potem so prišli Nemci. Postal sem Johann, ucasih Hans. Pri Rusih Vanja. Za Srbe Ivan. Zdaj sem Janec. Še malo manjka, pa bom Johnny ali Marija Magdalena.

Mati so hotele, naj bom kranjski Janez. Tak bi rad ostal. Preprosto Janec, pa čeravno Walterju ta »za« ne gre z jezika. Srčen, če je treba. Nikoli pa ponižen. Pred

Nagne se nadenj in ga mehko poljubi na razbeljeno čelo.

»Je zdaj bolje?«
On prikima. Res mu je za spoznanje bolje.

Dekle mu sede na kolena in se ga z obe-ma rokama oklene okoli vratu.

»Pusti me, šel bom,« reče on z zadrgnjenim glasom.

»Nikar ne hodi. Rada bi spala s teboj. — Zares, do kraja.«

»Saj nočeš.«

»Hočem, hočem,« mu zamrmra v uho.

»Samo nežen moraš biti. Vsaj malo.«

»In če pride Jolanda?«

»Ne bo je.« Stopi k vratom in obrne ključ v ključavnici. Stopi k oknu in spusti rolet. Potem se postavi predenj in reče:

»Sleci me.«
Leon vstane in ji začenja odpenjati bluzo. Dekle stoji negibno, z rokami ob telesu, gleda ga z velikimi praznimi očmi in z vljudno nasmehljanimi usti. Zdi se mu, kot da slači izložbeno lutko. To ji tudi pove.

»Pusti, bom pa sama,« reče ona malce nejevoljno.
Njeni prsti se naglo sprehodijo po registru gumbov na bluzi in krilu, z večjim prijemom si odpne modrc in skorajda hkrati potegne dol čipkaste spodnje hlačke roza barve. Ko je brez vsega, se zlekne na posteljo in reče:

»Pridi k meni.«
Gleda jo brez poželenja, kot sliko na razstavi kakšnega lokalnega slikarja amaterja. Naslov: »Ležeči akt.« Pust, brez duše.

»Pridi, kaj čakaš.«

»Ne,« odkima on z glavo.

»Rada te imam,« reče ona z ganljivim izrazom na obrazu.

»Lažeš,« reče on. »Samo pomiluješ me.«

»Ti si nor. Rada te imam.«

»Daj no. Govoriš kot tiste zmešane babnice v tistih tvojih doktor romanah tamle na mizi.«

»Jokala bom.«

»Kar daj — če moreš.«

Pogleda ga skozi priprte veke, kot mačka, ki ji sonce sveti v oči. »Kako si ubog,« mu reče, se zavije v odejo in se obrne z obrazom proti steni. »Ugasni luč, ko boš šel. Na smrt sem izmučena.«

— — —

Skozi siv zrak — meglo — dež se vidi belo utripanje žarnic na velikem semaforu Iskrine stolpnice na Trgu revolucije. Borovci na Rožniku in Šišenskem hribu so črni. Veter otresa dežne kaplje z igličastih vej. Pločniki se svetijo v soju neonskih svetilk. Tam, kjer je v bližini kakšna trava, se po asfaltu zvijajo bledorožnati deževniki.

Kolodvor ob petih zjutraj: vrvež ljudi s sivimi jutranjimi obrazi. Leon Sotlar sedi sključen na leseni klopi čakalnice drugega razreda. Tudi njegov obraz je siv — tako kot vsi drugi — in splošna sivina tega oblačnega nedeljskega jutra je tako obogaten z novim odtinkom ene in iste barve.

Ob šestih: — »Kam potujete?« — »V Celje.« — »Imate karto?« — »Nimam je še.« — »Vi se pa večkrat zadržujete tu na kolodvoru, kajne? Skidajte, skidajte, tukaj ni prostor za spanje.«

Stoji pred umivalnikom na stranišču in si z mrzlo vodo izmiva zaspanost iz oči. Z rdečo ilovico si namaže obraz. Okoli vratu si obesi ogrlico iz tigrovih krempljev in odrezanih uhljev v boju pobitih sovražnikov.

— »Imate burek?« — »Ne.« »Sirov zavitek?« — »Ne.« — »Kranjsko?« — »Celo?« — »Ne, pol. Je vroča?« — »Skoraj vroča.« — »To se pravi, da je mrzla. Dajte mi raje sendvič.« — Tam čez na glavni cesti vozijo avtomobili. Zeleni krpani se zvijajo okoli ovinkov kot velikanske zelene gosonice, črne na sredi. Sendvič je star in suh. Vsak grizljaj zalije s požirkom limoninega soka iz tetrapaka. S kopjem prebode bivola in

pri odprti srčni žili pije njegovo črno, kadečo se kri.

Gre k blagajniškemu okencu in kupi karto za Celje. Zamaščen papir, v katerega je imel zaviti sendvič, zmečka v kepico in zaluča v koš za odpadke. Gre čez perone, preskakuje luže med tiri, plava čez široke bistre reke, mavrične od naftnih madežev in strojnega olja. Gre na vlak. Poišče si prazen kupe. Odpre okno. Sede. Potem leže. »Jer je slobodno ovdje?« — »Ja« — Vlak odpelje. »Izvinite, gospodine, jer bi mogli zatvoriti ovaj prozor. Baš je hladno.« — Vstane in zapre okno. — »Hvala vam, gospodine.«

Z rokavom jopice obriše zarošeno šipo. Gleda črno-sivo-bel film jutranje pokrajine v steklenem četverkotniku okna: zasmoljeni hrastovi pragovi sosednjega tira, oporniki električnega voda, hiše pod progovnim nasipom, razdrobljene kmetijske površine predmestnih vrtičkarjev, dimniki moščanskih tovarn, mostovi, ceste, megla, megla, megla. Zapre oči. Hodi po samotni pragozdni poti. Sreča mlado žensko svojega plemena. Podre jo na travo in jo ljubi. Grize njeno temno kožo, dišečo po paritvenem znoju in muškatenj olju. Spi.

Cvetko Zagorski

LEVJE PESMI

Spev o levu

To je mesto, ki je napravilo dušo in si kupilo leva. Zaklenilo ga je v železno kletko, kjer ni žarečega sonca ne peska v puščavi ne sence v goščavi ne studenca ne rose ne jutranje sape, kjer na zemljo dež ne prši, kjer ni divjega vetra in zemlje ne biča ploha, kjer ni ne lune ne zvezd, še zasledovanja več ni in ne pasti, vse je sama varnost, preskrbljenost.

In tako ima mesto leva in vsi hodijo gledat leva in ga občudujejo in so zadovoljni, ker imajo ujetega tako velikega, groznega, grivastega leva, katerega šape niso nevarne in se mu strašni zobje izza železnih klinov v prazno reže.

Kaj zato, če je lev ob spanju, če mu ne diši meso iz mestne staje, če se mu je zaril v možgane klin in če vsak dan pred zarjo in ob sončnem zahodu in pogosto še sredi belega dne znenada zarenči, potem pa se mu zatakne in le še ječi in toži v gluhi Rožnik, ker nima komu potožiti, ker ga mesto ne sliši, ker je za hribom in sploh mirno spi, saj se je znebil duše, lev pa je v kletki... In ko lev globoko zavzdihne in do kraja izpusti sapo, je to le še stok na smrt bolnega bitja, ki ne more ne živeti ne umreti, ki še dolgo ne bo umrlo, ker mesto potrebuje takega leva in se čuti varno, pomembno, veliko pod streho levjega stoka.

Vendar živi mesto v slepilu, da ima pravega, strašnega, živega leva, ker to ni več lev, samo griva je še, ker pravi lev je še v džungli in je svoboden, v kletki je le zapravljen duša mesta.

Levou spev

Prekleta kletka mojega rojstva, si pravim, ko si ob svitu snemam z vek pajčevino noči in se ovem košate grive, ostrih zob, mogočnih šap, pa da sem samo zato še lev, ker zobje še trgajo, ampak to so samo še stara kljuseta, golt še golta, ampak to je samo še luža v vedru, moj glas ni več rjovenje kralja v goščavi, stok je, tožba, hropenje, odmev glasu, ki je bil — ker sem le kupljen lev, mrtev lev, papirnat lev, lev vaše ujetosti, vaša posest in utišana vest.

Deček in lev

Deček
kot bistra Bistrica
modrih oči
je rad imel Leva.
Bil je zaverovan
v veličastnost njegove glave,
v košatost njegove grive,
v kosmatost njegovih šap,
v lahkotnost njegovih korakov.

Zato je
pogosto obiskoval Leva.

Pa se je
pomladnega jutra
zgodilo:
Lev je
z zadnjim kancem
Upanja
začutil –
zdaj ali nikoli! ...
in je iz kletke ušel!
Preplah! Preplah!
Na vseh koncih mesta
so zatulile sirene,
iz vseh cerkva
je udarilo plat zvona,
usa križišča so zasedle patrulje,
da so bile vse ceste proste
za piskajoče automobile
gasilcev in policije.

Preplah! Preplah!

In kar je bilo uniform,
vse s puškami,
kar je bilo mesarjev,
vsi z mesaricami,
kar je bilo prisluškovalcev,
vsi so si očedili sluhovode,
kar je bilo vrtničkarjev, vsi z motikami,
kar je bilo novinarjev,
vsi z beleškami,
kar je bilo fotorepórterjev,
vsi s kamerami,
vsi vohljači z nasršenimi ušesi,
vsi pisuni z ošiljenimi peresi,
vsi gobeždači in trobentači:

Nad Leva, nad Leva, nad Leva!

V strahu,
preplahu
se je izgubljal dečkov glas:
»Pustite Leva!
Naj bo svoboden!
Naj živi v gozdu!«

Pa so ustrelili Leva,
pa so ga razčvetverili,
pa so mu šape posekali,
pa so mu grivo populili
(z njo svoje ženske okinčali)
medtem ko so levje oči
s svojim zadnjim pogledom
zrle
v zeleno košato drevo,
v visoko modro nebo.

Deček je ujel
utrinek
svetlobe,
zmage,
svobode
iz zelenega slovesa
levjih oči:
pogoltnil je solzo,
iskro skrnil vase
in z levjim pogumom
šel med ljudi.

(Ciklus je iz zbirke »In vse je, kakor je
prave«, ki bo izšla v založbi kulturno-
umetniškega kluba Tone Čufar.)

Črtomir Šinkovec

Bertolu Turiddu

Tu, na jasi Trnovskega gozda,
v vencu starih, prastarih dreves,
v družbi noric in modrasovih češenj,
plesal je zadnji, smrtni ples
Bortolo Turiddu iz Corleona.
Tu bil je življenja in noža odrešen.

Sonce sicilijansko mu grelo je bedno
otročstvo,
ko ga mafija urila je v picciota,
nepredoval z umori je v gabellota,
Mussolini k arditom potem ga pozval,
da ubijal je dalje po svetu in kral ...

Zdaj tu leže njegove preperle kosti
in zarjaveli fašistovski nož
in lobanja, brez zlobnih oči, se beli
iz kobulnic in modrasovih češenj.
To živ spomin na smrtni je ples
Bortola Turiddu iz Corleona:
od življenja je in noža odrešen,
dosejal je svojo krvavo setev.
Veter razpihlil je dime požarov,
maja se otajalo zamrznjeno sonce,
ptice zapele so v svobodni pomladi
svoje stare preproste modrosti.

Odtlej že mnogokrat letni časi
svoje slikovite so razgrnili preproge.
Zdaj se v vejah zelenih poigravajo žarki,
diha iz zemlje svečanost poletja,
čmrlji se žejno napajajo v cvetju,
mravlje tipaje hite čez lobanjo,
rja vsebolj zažira se v nož.

Zdaj zdaj preplaval val bo kobulnic
noč in lobanjo in grozo spomina ...

Balada

V senci cerkve črna vrsta,
na baretkah bela smrt,
na baretkah bela smrt –
vodi jo črnuh iz Trsta.

Sveti mož, kaplan v ornatu
jim podeli blagoslov:
»Smrt, če bel ni, tudi bratu!
Bog pomagaj vam na lov!«

Odkoraka črna vrsta
z blagoslovom iz vasi,
za sledjo črnuh iz Trsta
vodi jih, a sled je kri.

Mlad kurir se skriva v travi,
ranjen išče pomoči,
bela smrt se nadenj spravi,
biča ga vse do vasi.

So na smrt ga obsodili –
bil je bičan, opljuvan,
mrtvemu oči staknili
v imenu Kristusovih ran.

Sveti mož, kaplan v ornatu
jim podeli blagoslov:
»Smrt, če bel ni, tudi bratu!
Bog pomagaj vam na lov!«

Tržaška balada

Živeli v luknji predmestni so on in ona,
hčerka, sin in nona.

Hodil on v škedenjske plavže
na delo s srpom in kladivom v očeh,
na Rusem mostu prodajala ona bige –
romala z njimi v njih skrita vez ...

Črni biriči iz ulice Belosguardo
prirohnili so, njega odgnali,
šest dni ga kot Kristusa bičali,
sedmi dan ga v Rižarni sežgali ...

Vsak dan alarm sirene so rjule,
bombniki zavijali s strani beneške,
razdejavale predmetje bombe angleške,
njo in nono razvaline zasule.

Sin in hčerka poslej za smetarjem
grebla za kruhom v mestnem smetišču.
Tujim mornarjem se dekle je prodalo,
fant za fakina je v pristanišču.

Hero

Življenje

tragikomedija
igra v neskončnosti
vrtenje v nezačrtanem krogu
uprašaj časa s piko smrti
zastrupljanje ozona
vera v upanje
beg od maskerja do maskerja
zasidran smrad po ribah

in po vsem tem
pristati v blatu
utoniti v mlaki med napihnenimi žabami
skočiti v mešalec cementa
pasti med odpadke železa
izgubiti se v labirintu cest
in po vsem tem
ne videti vencev
ne slišati žalostink
ne dolgega govora
le trohneti
pod betonom
pod marmorjem
le trohneti
trohneti
tragikomedija končana
širi se smrad po ribah

Otroštvo

Že dolgo je,
odkar si zadnjič zaprl
svoje vesele oči
in sanjal,
čeprav je bilo že jutro.
– Tvoje otroštvo se potaplja –

Že dolgo je,
odkar si se venomer le smejal.
Smejati, ker je trava zelena,
smejati, ker rastejo rože ...
Dolgo je že od takrat ...
– Tvoje otroštvo je našlo pot drugam

Že dolgo je,
ko si stopal po ulici
in kričal: »Kdo hoče malo srca?«

Sedaj pa svoje srce
stiskaš v pesti
s strahom,
da ti ga kdo ne vzame ...
– Tvoje otroštvo ni več tvoje otroštvo

»Ama bre, šta ne sedneš za onaj njegov
sto? Pa tu je on napisao one svoje, šta ti ja
znam, kako da kažem, valjda se zove
'Lopovi' i nešto o Goetheovom Egmontu.
Jeli, to je traueršpil? A Dojčland i njegovi
firštovi? Pesma, jelda? Sigurno znaš o nje-
govom radu više nego ja. Mani se tog posla
prijatelju! Mogu da ti kažem:

Ludi su ti Nemci! Da se ja pregrčam
kroz Schillerove pesme?
Evo ti kuća! Ti samo slobodno, dokle
god hoćeš! Idem ja na pivo. Kad ćeš svršiti,
potraži me u Ruskom dvoru!«
»Ste bili aprila petinštiridesetega na
sremski fronti?«

»Pa naravno. Što to pitaš?«
»Lahko bi se zgodilo, da bi se že tam
srečala.«

»Jeli? Ratni drug?«
»Ne. Nisem noben kamerad. Bil sem na
drugi, na naši, na pravi strani. Če sva se
srečala, se je najino orožje križalo.«
»Pleternica. Leta petinštirideset.
Zadnji aprilski dnevi.
Vas je položena v hrib. Pod njo in nad
njo so se Nemci ugnezdili v štirih obramb-
nih črtah. Vsi juriši so zaman. Dva topova
so postavili tako, da se tanki ne morejo
prebiti. Ne moremo odkriti njunih polo-
žajev.

Rešitev?
Radiotelegrafista je treba poslati tja.
Ko bo sovražniku za hrbtom, bo že videl,
odkod hudiči streljajo.
Sploh nisem bil navdušen, ko sem
zvedel, da je »opasna zadača« zadela ravno
mene. Toda vojska pozna samo en odgo-
vor:

»Razumem.«
Vlegel sem se za kupolo T-34. V njem je
sedela najboljša posadka, kar jih je pre-
mogel bataljon. Radijski zaboj na hrbtu
sem bolj tesno zapel. Ko so me pokrili še s
cirado, sem bil gođen za pogreb.
Komandir se je prepričal, ali je vse v
redu. Malo je odgrnil platneno pokrivalo.
»Če jo zdajle srečno zvozimo, po-
tem ...«

Prišli smo v vas. Pred mogočno kmečko
hišo sem se zmuznil spod cirade in odkočil.
Tank je že obračal.
Z naravnano brzostrelko sem previdno
tipal do hišnega vogala. Tam pa –
Brzostrelki sta se srečali. Za vogalom
je nekdo, ki bi me rad pihnil. Madonca,
zdajle, ko sem že prekriznil uso Evropo!
Tik pred koncem!

Stal sem. Čakal. Utrip mojega srca se
je najbrž slišal kilometer daleč.
Potem se je izza vogala primolil najprej
ščitnik, za njim nos, kapa, cel obraz. Na
ovratniku princeugenovski znaki.

»Pucati nečeš?«
»Ne bom, če ti ne boš.«
»E, onda dobro. Tu smo sami.«
Cevi najinih topov sta se povsili. Pre-
mirje.

»Radista?«
Kaj bi govoril. Mojega zaboja na hrbtu
se pač ne da zgrešiti.
»Idem do svojih. Vremena imaš
otprilike pet minuta.«
Obrnil mi je hrbet in odkorakal. Čisto
mirno. Noben heroj na mojem mestu bi ne
sprožil strela. Že to je hudič, da so me
odkrili, komaj sem pristal.

Tistih pet minut sem izkoristil. Taster
je kar kmalu zašklopel, potem pa sem jo
rinil v polno kritje.
V spominu pa mi je ostal obrač človeka,
ki se je že naveličal vojske in streljanja.

In vse bolj se mi zdi, da sem ga po
skoraj treh desetletjih ponovno srečal kot
skrbnika Schillerjeve hiše v Weimarju.

V Ruskem dvoru je tako za kajeno, da se
mi ob vstopu očala zameglje. Vojvodinec in
njegov verter iz Getehauza se trdno
prijemljeta za ročaje svojih vrčkov. Oddam
ključ in iščem prostor. Lačen sem za tri.

Vsaj pošteno sit bi rad odjadral iz Wei-
marja.

Knežja grob-
nica, v kateri
spita svoje
večno spanje
Goethe in
Schiller.

Na vsak stol kdo tišči tisti konec svoje-
ga telesa, ki ga lahko vidi samo v ogledalu.
Zgubljeno pomežikujem okrog sebe. Brhka,
odločna natakarka se me usmili.

»Semle, moj gospod!«
Posadila me je k veselemu omizju.

»Zelite?«
»Rad bi dobro in bogato jedel. Izbiro
prepuščam vam.«

»Koliko lahko velja?«
»Meingott, kolikor hoče! S tem njihovim
denarjem si drugod tako ne morem poma-
gati. Tu ga pa cenijo. In toliko ga imam še
v žepu, da nocoj lahko zapravljam.

Ljudje okrog mize so utihnili. Radoved-
no me pretehtavajo. Saj vem: moj lepi
knjižni jezik. Zdaj, zdaj me bo kdo vprašal,
odkod prihajam. Da bi jih rešil iz zadrege,
se opravičim pri sosedu pa se predstavim.
V eni sapi še zdrdam, kje sem doma.

Slovenija in Jugoslavija sta dvignili
mojo veljavo na takó visoko raven, da sem
smel gostiti vse okrog mize. Moji veseli
gostje so pisali svoje polne naslove kar na
weimarski mestni zernljevid, ker drugega
papirja ni bilo pri roki. Strežajka mi je pri-
redila celo ohcet. Vsa zaskrbljena mi je
pošepnila, da bo račun znesel skoraj dvaj-
set mark. Ostala je brez sape, ko je prešerni
Kranjec vzkliknil:

»Potem pa kar nosite!«
(Kam pa naj vtaknem še drugih štiri-
deset mark?)

Potem smo peli, se smejali, se kar
naprej pozdravljali, vabili drug drugega na
obisk – zagotovljenih sem imel sedem po-
stelj, če bi le hotel ostati še nekaj dni v me-
stu als liebster Gast, menjali značke, se
pogovarjali o znamkah in ...

Frau Margot Langbein me je nena-
doma celo poljubila. In Marilyn Monroe ni
bila nič v primeri s Frau Margot Lang-
bein ... O sole mio!

Skušnjam se je treba postaviti po
robu. To je heroizem (ki nam je zanj
pozneje žal).

Bil sem heroj, pa si še danes tega ne
morem odpustiti.
Enajst je proč. Odpraviti se moram. Vsa
družina se vzdigne. Vse me spremlja na
postajo. Kako je na svetu še lahko lepo!

Čedna natakarka mi visi okrog vratu. Naj
kmalu pridem, pravi.
Seveda. V žepih predpasnika ji zvenke-
ta razkošna napitnina. Prijeten občutek,
da sem denar pametno porabil. Dekliča od
same sreče kar razganja. In mene tudi.

Najraje bi ostal. V prijazno ponujeni po-
stelji pri Frau Margot Langbein ...
Slovesu bi ne bilo konca, če bi ne pri-
peljal zadnji mestni avtobus. Komaj sem
se vkrcal, kajti gospa Langbein me je
hotela potegniti ven. Upornik, kakor sem,
sem se uprl divjemu poskusu očitnega za-
peljevanja.

Pred železniško postajo vse vrvi. Sedem
klopi čaka na prilicnostne obiskovalce.
Eden od dveh parčkov se poljublja, druga
dva kadita cigarete. Na sosednji klopi

utegne priti do najhujšega. Krilo se je že
popolnoma odkrilo. Ona šari v šnicu. Ne bo
ekstaze – zmotita ju nova para. Dva sta
že v letih, njima ob strani tesno objeta
najstnika. Starejša grulita, mlajša dva se
naveličata in jo pobrišeta.

Ves čas noré po cesti motoristi. Cela
cirkuška predstava.

Iz »Mitrope« prikoraka skupina razposa-
jenih fantov. Prvi »škropi« po parku, kar na
glas oznanja urbi et orbis. Za njimi dve
nova ponočnjaka. Eden se ustavi. Ob gla-
nem komentarju, ob polni luči nesram-
ljivo »zaliva« rožam v parku in raz-
azuje svoje hlačno premoženje.

Glej jih, kakšni Nemci! Je to sploh
kakšna disciplina?

Tedaj pa – Kalinka! Rusa torej.
Enemu izmed njiju, ki se je neskončno
dolgo odteljeval ob cesti, se zasmili speča
kreatura na drugi strani »venije. Odmaje
se čez cesto. Lepo ga nagovarja. Ko nič ne
zaleže, mu seže pod pazduho, da bi mehko
goro mesa vzdignil.

Kot bi bilo zaklet:

Revež se vedno z »nova sesede.
»Tovarišč« ne »srečnega« krepko nekam
pošilja v obeh »ezikih. Sledi bratski objem.
S skrajnimi »pori se vzdigneta. Odmajeta
se v temno »oč. Drugi »tovarišč« prepeva za
njima »Dva najst razbojnikov« ...

Sploh ni dolgčas. Mesto je sicer izumr-
lo, pred »postajo pa je živo kot le kaj.
V »postajnem poslopju sem edini potnik.
S »stene snamem lepak za berlinski festival.
Toliko je velik, da ga še spravim v neser.

V brzcu je prostora na pretek. V celem
vagonu ni nikogar. Položim se na tapacira-
no sedišče. Tri ure spanja do Eisenacha.
Rad bi videl Wartburg, kraj, odkoder je
Martin Luther vodil svojo versko –
socialno revolucijo.

»Potni list, prosim!«
Tarem si oči. Hudiča, kje pa smo?
Vzhodnonemški obmejni strpno ždi ob
vratih. Čaka, da se bom dokončno zbudil.

»Je Eisenach že mimo?«
»Vorbci, mein lieber Herr. Wir fahren
jetzt nach Gerstungen.«
(»Mimo, dragi moj gospod. Zdaj vozimo
v Gerstungen.«)

Torej je Eisenach šel po gobe. Prihod-
njič na svidenje, Martin Luther!
Iz vlečem potni list.

V Weimarju sem si na suknjič pripel
festivalski delegatski znak. Če bi se že kaj
zafrenkljalo pri teh tičih. Takoj sprevidim,
da sem ga udel. Možakarjeva vljudnost ne
pozna meja. Žensko za njim zanima moja
prtljaga. Znak na reverju odtehta njeno
radovednost. Samo nasmehne se in vošči
srečno vožnjo.

Teh ljudi ne prepoznam več. Na meji se
obnašajo kot naši.

Figo! Ko smo obstali na obmejni postaji
Gerstungen, se je začel lov. Kontrola pod
klopi, v zračnih jaških, v straniščih, pod
vagoni (s psi), loputanje z vrati, dve areta-
ciji, dirjanje po hodnikih. Eden preiskuje,

tihiem želel, da bi imel 'svojega Eckerman-
na'. (Prof. Božidar Borko)

Časti so mu privoščili še in še. Tudi
Goethejeva zbrana dela je lahko uredil.
Preden je umrl, je od pomanjkanja zblaz-
nel...

Podobno sta končala Fran Levstik,
Marij Kogoj. Danes ju kujemo v zvezde.
Mora človek res umreti, da zaživi njegovo
delo? No, da. So izjeme. Prilagajajo se
času in ljudem. Zanjejo slavo in zbirajo
odlikovanja. Vprašanje je:

Kako bo zgodovina ocenila, kar danes
čvekedrajo?

Tako, moj spoštovani Eckermann, svoj
dolgi sem plačal. Tebi in vsem tepcem, ki so
kdaj prej ali pa še danes živé in delajo za
druge. Ne 'zadruga'. Za 'druge'. Bil si velik
mož, čeprav si blazen in od lakote umrl.
Norega te je rodila mati. Koliko norcev
tvoje vrste so že odtlej povile matere na
svetu...

Mesto Weimar, kjer se na slehernem
koraku srečaš z Goethejem, se je zmešanec
Eckermannu lepo oddolžilo:

Po njem se imenuje ena najkrajših ulic
v mestu.

Vendar ta ulica pelje od knežje grob-
nice, v kateri počivata sarkofaga z
Goethejevimi in Schillerjevimi ostanki.
Simbolično.

Hitim v Ilmpark, kot se mu reče. Na
mestnem zemljevidu piše 'Goethepark'.
Vsak kraj, kamor je Goethe stopil, nosi
zdaj njegovo ime. In možakar je pretacal
celo mesto.

Goetheju je bilo ob prihodu v Weimar
šestindvajset let, weimarski knez pa jih je
štel tedaj šele devetnajst. Njegova knežja
milost, ponosna na pridobljenega prijate-
lja, mu je podarila lep kosček prazne
zemlje, skozi katero teče Ilm. Tam si je
vsestranski Goethe — pesnik, prijatelj,
esejist, potopisec, minister, znanstvenik,
filozof, zgodovinar: česa vsega bi mu človek
sploh lahko še ne pritaknil! — uredil park
in si dal zgraditi vrtno hišo.

Imam lep vrtiček na tratah v dolini
pred vrati Ilma. Stara hišica je tam, ki jo
bom dal obnoviti. In vse cveti. Vsi ptički
pojejo.

Tako je maja 1776 mojster poročal gro-
fici von Stolberg.

Dan neusmiljeno mineva. Opravi sem
še s pokopališčem. Na ulicah se zmedem,
ampak ljudje so prijazni. 'n mesto, ki v
njem preživljajo svoj vsakdan, vsaj v tem
koncu, ki me zanima, res poznajo. Neznansko
so prijazni. Star upokojenec, ki pa
prepočasno hodi, bi me najraje sam povedel v
park.

»Sie sind je nicht von hier!«
(kar pomeni, da nisem iz Nemške de-
mokratične republike.)

»Lassen Sie mir, bitte, Sie in die
Goetheanlage einfuehren!«

Ze spet nekdo, ki bi me rad nekam
»peljeval!«

Zahvalil sem se mu in šinil po kamnitih
stopnicah v park. Ej, to je resnično park!
Stoletja stari hrasti, da bi jih štirje možaki
ne objeli, mogočne lipe, vitke ciprese, steg-
njeni topoli, vmes grmičje, zelene trate, ki
jim ne vidiš kraja pa lena Ilm, za katero bi
prisegel, da je ribnik.

Buljim v zemljevid. Vidim, da sem ga
polomil. Prišel sem k rimski hiši. Milo se mi
stori. Spet dva kilometra hoje.

Ni mi bilo žal. Čeprav se je mudilo, so se
mi koraki upočasnili. Stopal sem skozi
lepoto, ki se jo da le doživeti. Nekaj hra-
stov sem obšel, se spotikal ob koreninah,
ker sem gledal v krošnje, pod silno lipo sem
se vsedel, srečen, da lahko prebijem uro v
takem kraju. Sam.

Nikjer žive duše.
Sam v Njegovem svetu.

Zdaj lahko zapoje:
»Ihr naht euch wieder, schwankende
Gestalten...«

Kar sama od sebe je priplesala po trati
Marjetica... Véke so padle na oči. Celo
Mephisto jih ni mogel več odpreti.

Lepa Christiane Vulpius. Goethejev »po-
steljni zaklade«.

Zbudil sem se v mraku. Na Ilm so se
spuščale jate divjih gosi in rac. Pogledal
sem na uro: sedem. Ob šestih zvečer so vsi
muzeji v NDR zaprti. Puenktlich um
sechs.

Pet ur imam še časa do brzca. Poglejmo
si stvari od zunaj, če že ne morem noter!

Tavam po belih potkah. Ne morem se
nagledati dreves, trat, grmovja. Tu bi
lahko živel. In preživel svoj vek. Tu
vladata mir in tišina. Tu lahko človek ob
ustreznem »posteljnem zakladu« sanja...

Mostovi čez Ilm so redki. Svojo vrtno
hišo je Goethe ogradil od sveta. Voda je
toliko široka, da je skočiti čeznjo
nemogoče. Obsedeti. Se zastreti v
gagajoče gosi, v pivkajoče race, v potaplja-
joče se ponirke, v šoje, ki letajo z drevesa
na drevo, v tišino, ki človeka sili v srečo...

Zvezde se prižigajo na nebu...

»Pomilujem vas, nesrečne zvezde.
Lepe ste in čudežno žarite.
Rade svetite mornarju v stiski,
pri bogovih in ljudeh brez hvale:
a ne ljubite in nikdar niste!
Brez prestanka vaše svetle vrste
večne ure vodijo po nebu.
Kakšno dolgo pot ste prehodile,
kar sem v svoje ljubice objemu
že na vas in na polnoč pozabil.«
(Goethe, Nočne misli. Prevedel Jože
Udovič. DZS. Ljubljana 1950.)

Ko zenit in dalja lije
v sinjo neizmerno stran,
ko premoč zvezd prekrije
lok neba, ko ugasne dan,
v pisanosti, v zelenini
čista duša se teši,
kar je zgoraj, kar v nižini,
vse duha nam bogati.
(Goethe, Ko zenit... Prevedel Jože
Udovič. DZS. Ljubljana 1950.)

Zbudi se, mornar popótini! Glèj jo brv,
ki čez mlako pélje! Še korak, še dva, še štiri.
Tu sem, pred njegovo vrtno hišo.
Danes jaz kot straža raja
pred oboki vrat stojim.
Gledam te in sum mi vstaja:
Kaj naj vendar naredim?

(Goethe, Iz cikla Pred nebeskimi vrati.
Nebesko dekle. Prevedel Božo Vodusek.
DZS. Ljubljana 1950.)

Kaj naj torej naredim?
Sreča mi razganja prsi. Gledam
mojstrov dom. Počasi tone v mrak. Stojim
pred njim in zapiram oči: za vedno si ga
hočem ohraniti v spominu. Ko bom doma
zamižal, mora spet vstati pred mojimi
očmi.

Človek edini
premore nemogoče.
On razlikuje,
voli in sodi.
On lahko daje
večnost trenutku.
(Goethe, Božanskost. Prevedel Fran Al-
brecht. DZS. Ljubljana 1950.)

Odmolil sem svojo molitev. Na svétih
tléh sem stal. Priklonil sem koléno. Še
nikoli nisem stal v lepši katedrali. Telesno
sem začutil, kako me objemata Mephisto,
Faust...

Dovolj! Gremo naprej!
Strma steza me je privedla naravnost
pred Lisztovo hišo. Še malo dirkanja, pa
sem na Frauenplanu. Goethejeva hiša
zavzema malone ves trg. Sam bog ve, kaj
me je napadlo: pristisnil sem na kljuko. In
— vrata so se vdala!

Ob čuvaju sploh nisem prišel do besede.
Muzej da je že pred eno uro in dalj ver-
schlossen in kako si upam Sie ueberhaupt
hineintreten. Mar ne znam brati napisa na
vratih?

»Sie muessen ja wissen. Ueberall in
DDR ist gleich: um sechs Uhr gibt's kein
Eintritt mehr.«

(Morali bi vedeti. Povsod v DDR
enako: po šteti uri ni več vstopa.)

Zajel sem sapo. Poskušal sem mu raz-
ložiti, odkod prihajam. Cefizelj je odprl
usta. Pozabil pa jih je zapreti.

»Meingott, meingott, was soll ich tun?
Amtlich ist das Goethehaus verschlossen.
Aber, meingott, meingott, aus Jugoslawien
zu kommen um Goethehaus zu sehen...«

(Mojbog, mojbog, kaj naj storim? Ura-
dno je Goethejeva hiša že zaprta. Ampak,
mojbog, mojbog, priti iz Jugoslavije, da bi
to hišo videl...)

V žepu sem otipal novčec za pet mark in
mu ga hitro stisnil v roke. Kakšen čudež!
Nobenega meingott več. Samo ustrežljivost
in poskus razlage. Človečka bi se rad otre-
sel. Hišo vendar že poznam, čeprav sem
prvič v njej.

Noge me nesó naravnost k portretu
Christiane Vulpius. Marija, lépe ženske!
Moj oboževani Goethe je bil sladkusec.
Seks mu je pomenil vsaj toliko kot poezija.

»Kennen Sie sie?« (Jo poznate?)
Možičku sem samo prikimal. S konč-
kom očesa sem opazil, kako mečka podarje-
ni kovanec v roki.

Kaj naj torej naredim?

Prebiti sem moram do Charlotte von
Stein. Pred njo bi rad postal. Porcelan,
pohištvo, rokopisi in tapete — to gre mimo.
Pritlikavec mi je sam priskočil na pomoč.
»So bili gospod že v Schillerjevi hiši?
Ne. Sploh ne. In strašno mi je žal, da je
ne bom videl. Moj zahodni brzec odpelje
opolnoči.

Čuvar Schillerjeve hiše je njegov prijate-
elj. Zdaj je gotovo v pivnici na Frauen-
planu. Lahko skoči tja in ga povpraša.
Morda bi mi odprl, če...

Novih pet mark se je iz mojega žepa
prekotalilo v njegovo roko. Denarja mi
ostaja. Kaj bi z njim? Pedenjmožiček jo je
pobral.

Osem zvečer je. Sam sem v Goethejevi
hiši. Pred portretom Charlotte von Stein
čaka osamljen naslanjač. Sédel sem vanj in
se zagledal v sliko.

Po dolgem času me zbudijo veseli gla-
sovi pri vratih. Prišel je moj meingott,
natlačen s pivom, srečen, ker si ga bo lahko
privoščil še nekaj vrčkov na moj račun.
Njegov spremljevalec se je pod stopnicami
zadrl.

»Ej, brate, hočemo li u Schillerhaus?«
Vojvodinec. Prinz Eugen Division. Pri-
stal je v Weimarju, kjer mu nihče nič noče.
Pravi, da mu je kar dobro. Odpira vrata
v Schillerhaus, kasira pfenige in jih zvečer
odrajta.

Tako se je zgodilo, da sem se v poznem
avgustovskem večeru sprehajal po Schiller-
jevi hiši v Weimarju.

Reliquiale reliquiarum

Napis na spomeniku.

Cigavem?
Na spomeniku smeja,
otročva,
mimoidoče mladosti
ljubezni, ki je zašla v dolgove,
zelenih trav,
pomladi
ali morda — sveta?

Človek je isklesal spomenik
in vtisnil vanj
resnico 20. stoletja
in ga posvetil — SEBI!

RELIQUIAE RELIQUIARUM

Pusti
vetru
igrati se z listjem,
Pusti
travam
zeleneti v pomladi,
Pusti
vrtnici
cveteti na jesen
Pusti
drevesu
razširiti veje v vrtu,

Pusti
otroku
imeti otroštvo,
Pusti
pljučam
dihati,
Pusti
življenju
živeti...
zakaj vedno vse spreminjaš — človek?

Ne dovoli pišu vetra,
KO ODRASTEŠ,
da te odpihne
iz tega sveta,
kjer živi ljubezen.

NE DOVOLI valovom,
KO ODRASTEŠ,
da te odnesejo
z obale,
kjer vlada pristrčna beseda.

NE DOVOLI obupu,
KO ODRASTEŠ,
da ti vzame
radost;
to ubogo krepot,
ki jo človek še ima
v tem civiliziranem svetu.

NE DOVOLI sebi,
KO ODRASTEŠ,
da bi pozabil,
da si nekoč
znal biti prijatelj.

NE DOVOLI sebi,
KO ODRASTEŠ,
da bi pozabil,
da si nekoč
nosil upanje v sebi
in ga nudiš soljudem.

NE DOVOLI SVOJEMU SRCU,
KO ODRASTEŠ,
da bi postal del te umazane civilizacije,
ki ubija brezskrbna otroštva
in razžira prijateljstvo.

Šepetaje

— kot listi v vetru —
potujejo mokre kaplje
mimo mojega okna,
kot da bi hodile po prstih,
da ne bi prebudile molka v meni.

Tišina se je prebudila;
moje pesmi postajajo
žalostne,
vlažne,
puste,
utrjene,
kot so morda tudi kaplje,
saj imajo tako dolgo pot za seboj.

Živeti —
kot zelen list drevesa morda,
ki na zimo spleza na tla
in se izgubi pod nogami hitečih...

Živeti —
Kot jelka v gozdu,
kjer jo občudujejo bori
in otroci,
ki jo pozimi
okrasijo z majhnimi lučmi,
ki žalostno utripajo v noč...

Plantan

I Sivo v igri

»SMOD, MRTVICE DAH
IN TEŽKI LAJEŽ
PSA, OBOK, KI LESK
VESOLJSTVA
KRIJE, VZHOD, ZAHOD...
OTROK SPI TOD IN
STARCEV SE DUŠI
NEBROJ...« POET
SE ZADNJIČ
DVIGA TISOČ ROK.

II Belo v igri

SE V JUTRA VABI
V TKAN KRISTAL... KAKO
PROSTRAN JE PLAŠČ
Z NEBA... LE
PADAJ... SNEŽEC BEL!

III Rumeno v igri

KALI MODROSTI
NE UTRNEŠ Z VIŠAV:
METULJASTO
DETE ŽE
S PRAGA — VZLETI.

Damjan Jenstrle

Mrmranje zvonov

nekega dne se konji ne bodo več ustavili
pred našo hišo,
ker ali hiše ali ceste
ne bo več,
ali pa ne bo več to naša hiša,
ker nas,
ker nas ne bo več...

ko ne bo travnika,
kjer se jeseni pase živina
in detelje,
da bi se med rdeče cvetove
skril zajec,
ko ne bo pšenice,
ki bi se požela in dala ljudem
tudi vasi ne bodo več oddaljene nekaj vrst
druga od druge...

še teže bo živeti v predverju,
kadar pridejo nadloge hudih let
in težko tistim,
ki so zamudili pravi čas,
da bi se vselili...

nekega dne ne bo več ritma
sončne svetlobe
in takrat ljudje,
glejte, da boste imeli dovolj kresil
in ognji naj bodo visoki
in dobro bi bilo,
(stara mama je to vedno trdila)
če useh molitev ne bi pozabili...

vzdihljaji ljudi bodo harmonija
težkih let,
kadar sledove korakov
požrejo mračne globeli,
in korenin
(te že zdaj ne segajo preveč globoko,
pa skupaj zemljo držijo)
sploh ne bo več...

spet bodo luknje v lobanjah čudne,
(kot bi bile od strelav)
in tema se bo širila iz mrtvih oči
in znak zveri na čelih bo zijal
kot fosforescentno sonce...
zmajuj ljudje, je nekdo pomagal
zaceiliti rane...

mame nam prigovarjajo,
da bo še vse dobro, preden se oženimo,
pa so jeziki naši gnojni
(ata me je vzel v naročje
in je dejal,
da se naučimo govoriti v petih letih,
molčati morda v petdesetih)
in bodo jeziki še bolj gnojni
ali pa gre svet nazaj...

nekega dne se konji ne bodo več
ustavili pred našo hišo
in vasi ne bodo več oddaljene nekaj vrst
druga od druge
in še teže bo živeti v predverju...
nekega dne ne bo več ritma
sončne svetlobe
in vzdihljaji ljudi bodo harmonija
težkih let
znak zveri na čelih bo zijal
kot fosforescentno sonce
in jeziki bodo še bolj gnojni...
takrat se bomo morda spomnili,
za kakšno ceno smo si jemali svobode...

(Končnice življenja so najlepše, najbolj neizpolnjene.)

1
Lasje so padali na čelo. Prsti so izvajali nedoumljivo. Bilo je dobro, dobro, brzelo je v prelivanju. Oči so trudne jezdile v zelenomodre duri sveta, v trenutek večnosti.

2
Bil je zvezdni piš, drseč v lokih čez in čez. Videl je dušo planeta, načeta polja, zelena, cvetoča, ah, kakšna polja! In rosne čipke, tam ob izviru popolnosti, koder pozabljajo vedra žita, mleka, medu in vina in Sonca in vedra življenja.

3
Izdahnjen povese se v temno nebo, usmiljenja prosi za trope čevljev, za poškrbljene insignije, za ginotje peruti na puščah asfalta.

4
Zvezdni sen prezrl je črmino, kjer verige bijejo, rožljajo, tolčejo, v nedogled, v vezi prenekatero. Misel vrača se tja, v prostranstva, ki jih kdo drug živi, za vedno in večno dovolj kdo drug.

5
Ptici naznanjata z juga, od onkraj. Ne menita se za grobarje, očividce, zasebnike krvave, grozne, postrojene prav kot usoda morivka slutena. Čaka, vsi čakajo na sinjo odrešitev, v prerokbo hodijo, v škratno, v njih davni izraz, v liturgijo odštevanja hodijo (toda — prišel je — Artur).

6
Artur izmišlja si nove prijeme; rad bi uglasil moralo, mišljenje tonov. Zadovoljstvo v njem curči — povsod je ista pesem modrivavka, genocidna, diamantno logična in skladna: vohunijo, pobijajo, kradejo, slepijo ... Kaj bi predvideval, definiral — tu so zakoni, zakoniti, nepreklicni!

7
Ptici letita čez zemlje, čez slive, ki ostale so v prahu homo (homini lupus). Ostal je še kloven zvezdoslovec — ranjene zveri režimov hlastajo za njim.

8
Hodiva po strmi in stekleni poti. Nebo je težko zvezdnato. Zvoki plešejo v neznano, odleti v glazuro veka — nebesni otroci, ki jih imajo za grde, zadete (naj odme usak šum, prešlo bo kar samo po sebi). Dolg dan je, dolgi krogi so.

9
Dolgi krogi so, dolg dan je, dolge so resnice stavkokazov. Zdaj plešejo v neznano, odleti v glazuro veka — nebesni otroci, ki jih imajo za grde, zadete (naj odme usak šum, prešlo bo kar samo po sebi). Dolg dan je, dolgi krogi so.

10
Imenitno je stati na stlehe — institucionalen, sistemski, posvetovalen, kalupast in v skrbi za novo bodočnost (njegova težava ni ta). V istem vsakič vidi drugi svet, vidi kras neskončnega; v zatrem, okovanem, slepečem rožljanju, v preprodanem dražju gorja.

11
(Bila je gozdna vila), smem te držati okrog pasu, smem ti vračati besede, smem biti najbolj srečen — joj! vila moja, ljubica, kje je najin čas!

12
Néko išče se, priskoči, primakne se in je kolekcija v kolekciji, kalup v kalupu, ideja v ideji — zakaj tudi raja so ljudje, plesalci in oblast so ljudje in ne nazadnje — vsi sami ljudje!
A, kakšni posli neki so to z ljudmi, med ljudmi povedano? Nimam pojma. Od jeze skrunim pajčolan za pesnike-device.

13
(Artur se že koncentrirja, njegov posineli obraz me vznemirja.) V roki stiskam drobne poezije. Knjižica je stara, skrepenela, njene črke so ohranjene zaradi naju. Med hojo šepetam, tolažim vzdih smrti — strah jo je, kaj vse ne sliši! ... To bo lepo, prijateljica, to bo lepo, ne bomo pozabili nate, kri je kri! Le pojdi spat, počivat, brez skrbi ...

14
Odhlapela je skrušeno, pozabila koso naostreno (kaj bi s tem). DANES zopet ni njen; danes je skažen, naelektrjen, atomiziran, njegov zogleneli nasmej preti, ukazuje: hej! človeček! čulilmoček! Izmeriti prišli smo čas ...

15
Artur ve, on ve za dostojanstvo, poljublja stvari, katerih se še niso dotaknili, poljublja besede, prav kot mati poljubi otroka, gleda jih, misli, jih dene v zibel, zibel belega polja, belega časa — o, dete, o, polje, čas smo vsi ...

16
Vse se nadaljuje, nič še ni bilo. Živi v pričakan dan, v drugoten nič, pogublja se v vrtenju, prav kot poeti, veslači zvezdni z zemeljskimi radostmi; primerja jih z rubini, jih nosi med ljudi za solze. Vsak sanjač odplahuta za breg resnice, premine brez utvar, zavrt v molk spozna — da vse se nadaljuje, kot nič še ni bilo.

17
(Neskončnosti hite v pozabo svoje veličine.) Sprevod se pozibava topo in ceremonijalno. Zapuščajo dediče, procesije nove, za skopa uprašanja skozi človekov zakaj. Čeber nešteti jim vržen je v obraz, morda zbude se — naj vidijo, kolik je gorja zaplet, procesijo obhod, toneč v pogubljena tisočletja. (Ah, sveta žrtev v nesrečnih, muči jih avtentičnost, pomol solza, odvečna domišljija s pečatom revolta.)

18
Artur že igra — besedno igro: Ni jim mar poslanstva mnogoterih! Umirajo vse v prek — zaljubljeni vase, pogubljeni vitezi univerzuma!

19
Hodijo, hodijo, udarci na sencah ječijo, stopajo v krožnici, zvarjeni ob tirnice sanjske poti. Pot gre navkreber, v prividno goro, se zgublja v megli ... Pot ječi, škrta, še gora, se zdi, da ječi. Hodijo goli, zapozabljeni, ruševinasti — v nikamor, naj tonejo v meglo, naj se pomikajo lebdeti, daljni, zakleti, nerazumljeni.

20
(Artur igra vesoljno zazibalko. Jaz in Artur sva največja ... prijatelja.) V krogu zajeti, zakleti v krogu neprepoznavnem, med stopanjem ne gledajo, kdor pade, obleži umirajoč, sprevid kar hodi čezenj, hodijo ga v pot, dokler ne skameni, dokler ni p o t.

21
Šla sva po robu, spominjam se Sonca, roke, pentlje, medaljona, steze ... Gozd zasut s poljubi šepeta ... Dajem ti knjižico, oh, rekla si: Poezija v meni ni Byron, poezija v meni niso pesmi, poezija v meni je čas in življenje ... poezija v meni je um in stvarnost ... Bila si prezakonjena, meglica opojna, a razumela si, vzela drugi dar, ga položila v porozno nedrje.

22
Midva to gledava, midva, te barve, utripanja — vsi — to — gledamo! (O, zamujeno v življenju ...) Artur pravi, da ne bo hudo, ko bo prišlo in nas posnelo ... Dahnili bomo — aaaaaaaah — in že bo — mimo. Preteklost bo zijala v zlatih črkah črnih grobov, človeška pesnitev bo zavita v sireno, v temo grobov in njeno srce bo kipel v dorski tokati in fugi Johana Sebastjana Baha. O, mati, o mati Zemlja! Kako boš kotalela v loku ... skozi prostor ...

23
Artur! Ne žaluj za norci! Navadni strahopetci so! Kar tarejo se na tem poblesavljenem planetu ... (Izpustiva vojne, peklene furije, bolestna umoskrunstva! Pustiva usode nemislečih, upanja umnih, molk modrih ... Pustiva! Zaboga! Artur ...) Ne žaluj za norci, zakoooooni! zakoni so naduse pomembni. Bodi zakon v zakonu, teater v teatru, država v državi, diktator diktatorju, proletarijat proletariatu, poosebljenost v poosebljenosti ... Skratka — človek, ČLOVEK! ČLOVEK!! Ne sprašuj, zakaj morijo njih, samo živeti! O, Artur, prehudo je trpeti za vse.

24
Ondod je breztežje, je vse, je edino vesoljno in dolgo dovolj. Na žalnem nebu je Sonce večje kot naše, je zvezda z umazano glavo in MISLI. Nihajo v njeno zaobljenost, zedeč nad stvarstvom, njihovim stvarstvom, pomikajoči se v zaobsegu nad krogom žrtvovanih procesij.

25
(Artur bode z disonančno zgodbo, pravi, da je Rahmaninov nezadovoljivo žalosten, premalo izgnanski in da je Rusija prevelika za TO njegovo kaprico. Dopovedujem mu, kako je Slovenija premajhna za MOJO, da smo umetniki na istem in da niso Rusi krivi, če imajo tako veliko državo ... Ni pomagalo. Prešel je na Baha. O Artur.)

26
Vrgla ga je divja žalost: Ste vi pobili mislece, so misleci dotokli vas? Ali ni ne pravih VAS, ne pravih MISLECEV?! ... Kar je noro, je noro, mu pravim, toda — življenje je naše! Zakaj drvim tja, drugam, na zvezde druge, kjer je lažje, kjer je tuje vse? Jaz ne odidem, ni večnih krogov (kdor kroži — ne dokroži).

27
»Odvita mumija si, v sarkofagu etra znova si zbujen, vidiš s konca se procesije, ki te drobni, peha — dokler ne zaživiš v sušnja sen; pulsi si lase, si grizeš ustnice, obmane te prastrah človeka, ne čutiš tal in tiplješ, ima te huda misel — izruvati oči, ima te piti lastno kri, se žreti in poginiti ...«

28
(Artur tako igra, kot bi za vedno odhajala. Charles Fort naju vabi v kino, igrajo — THE BOOK OF THE DEMNED — vendar, spomini ... spomini so težki.) ... Tvoj vsak korak določen je, sprašuješ boječ se nenadnih spoznanj: koliko let? Zakaj ne čutim? A, čutiš! ... Tukaj ni let, so krogi, so krogi — čutil boš, čez kroge, do nič, do modrecev ...

Janez Svobljak

9

Čas priganja. Iščem le še kosček zemlje, v kateri gnije Eckermann. Kje v tem pokopališkem parku bi utegnil biti njegov grob? Res bi rad postal ob njem.

V torbici imam dva kilograma literature o Weimarju. Iz množice brošur in knjig izbrskam vodiča »Hierher soll man junge Leute fuehren...« (»Sem naj bi vodili mlade ljudi ...«)

Pred tremi leti sem se v poznem avgustovskem popoldnevu prvič ustavil v Weimarju. Občudovanja vredno prodajalno v kiosku nasproti železniške postaje sem prosil za prospekte, s katerimi bi si lahko pomagal ob ogledu kulturnih znamenitosti.

»Ste prvič v Weimarju?«

»Hvalabogu, prvič.«

»Ne razumem ... Zakaj hvalabogu prvič?«

»Jugoslovan sem. Ko bi bil pred tridesetimi leti prvič tu, bi danes pač ne stal pred vami. Požrl bi me Buchenwald.«

»Ah ja, so ...«

»Ste vi od tu? Iz Weimarja?«

»Seveda. Stanujem čisto blizu.«

Je to povabilo? Lepa gospa je mojih let. Doživljala je buchenwaldsko travmo. Morda kot članica BdM. (Bund deutscher Maedchen. Nacistična nemška ženska mladinska organizacija. Zveza nemških deklet. Nemci so se iz kratic norčevali: BDM Bubi — druck — mich — Verein. Po naše: Srček, stisni me!)

»Ampak če bi radi spoznali Weimar in njegove znamenitosti, si samo s temle ne boste dosti pomagali. Glejte: tole bi še morali videti ... pa tole ... pa tole ...«

Brošure in precej zajetne knjige so kar deževale predme. Spravil sem jih v potovalko. Peljati se bom moral pač domov, da bom ta papir pogoltnil. Za nekaj tednov zagrizenega branja pred naslednjim potovanjem.

Po mučnem naprezanju odpiram »okno« v svet! Vrglo me je vznjak, mi dalo vedeti: cvetje je bogato in otroci sredi vrtov in matere sredi otrok ... (Mar ni to katastrofa v mišljenju?) Zakaj smo ostali nizki, negibni? Iz otrok delamo sebe! O, prekleto vse.

30
Nemiri se gredo obešenjaštvo in je hipertenkosluten, hipertenkočuten, pozoren na kvocient, na provokativo, pogrebce in na spremenljiv nivo. Nikdár ne pozablja na masko — groza ... ubil bi se (Hamlet je tako končal, ko jo je snel). Dlje ni pihal v žarjavico. Mráz je, mráz. Nahraniti je moral golobe in vrabce ... Tam blesti, hladn in tuj, mimo ostankov človeštva, ki se raztapljajo s soncem. Mir je, mir, s svetlobo pomniki lebde, razpeti od zvezde do zvezde, od zemlje do zemlje, kjer čuti od prve do druge — kepa mesečna, gruda zemljina, misel pepelnata.

DNEVNIK S POTOVANJA PO OBEH NEMČIJAH

»In zdaj, gospod?«
»Se vedno: s polnočnim brzecem se odpeljem. Rad bi odsedel v Eisenachu.«
»Bi ne ostali za nekaj časa v Weimarju? Dam vam lahko prijeto in poceni sobo.«

Bohotno oprsje se je ponujalo čez prodajalno mizo. Toliko da ni zlezlo iz svojega kozolca. Verjetno oprema za prijeto in poceni sobo.

Imelo me je, da bi spremenil svoj načrt. Ne zaradi ženske. Zaradi Weimarja.

Drugi dan me bo ob sedmih zjutraj čakal prijatelj na postaji v Wetzlarju. To pa je daleč v Zahodni Nemčiji.

»Hvala! Mi je prav žal, gospa. Ko pridem drugič ...«

Lepa gospa je poznala svoje mesto. Po njeni zaslugi vem o njem več kot marsikdo, ki v njem živi.

»Hierher soll man junge Leute fuehren ...«

Triindvajset prospektov, od katerih vsak pripoveduje o kaki mestni znamenitosti. Pokončni, ozki, po obsegu vsi enaki: šest tiskanih strani. Likovna oprema čudovita. Vse skupaj stisnjeno v ovitku, katerega debelina znaša komaj centimeter. Če jih že naštevam, jih zaradi tega, da bi se od tujcev česa naučili.

- Goethejeva hiša v Weimarju
- Goethejeva vrtna hiša v Weimarju
- palaca Wittums v Weimarju
- Schillerjeva hiša v Weimarju
- hiša Kirms — Krackow
- Goethejev in Schillerjev arhiv
- centralna knjižnica nemške klasike
- weimarsko staro pokopališče
- Jakobovo pokopališče v Weimarju
- grad Tiefurt
- Lisztova hiša v Weimarju
- Schiller v Jeni
- Goethe v botaničnem vrtu v Jeni
- Wielandova hiša v Ossmannstedtu

epilog

O, Artur! Tako čudovitega slavlja še ni bilo!
Ha ... Ptici jočeta z visokim, rezkim plahutanjem, mali človek pa skače zaripel, ju priganja in ščuva, naj jočeta nižje, čisto pri tleh, rad bi ju snel.

Plava Ptica s kremplji grabi prvo struno, zelena pa je trmasta in visočastna, med vzdihji pojeta: o, Sebastjan, ne boš zameril, ker so pesmi čudne ... Spolzele so izpod kalupov ...

A Sebastjan ne mari za tarnanje, popravil si lasuljo in dobrodelno reče: kaj taaakega! Kaj taaakega! Ho ... Ha ...

Tako (ker sta brez takta do mojstra) navdahnjeni jočeta, joče moj Artur, ko ju doume, vsi jočejo (brez takta), a se ujemajo — zato so jih u č i l i.

- gradovi v Dornburgu
- spomini na Goetheja v Grosskochenbergu
- spomini na Goetheja v Ilmenauu
- Goethejeva hiša v Stuetzerbachu
- Goethejeva lovsko koč v Gabelbachu
- zgodovinsko zdravilišče v Bad Lauchstaedt
- Goethejevo gledališče v Bad Lauestaedt

- Schillerjeva hiša v Bauerbachu
- Goeschenova hiša v Hohnstaedtu

Ko sem si pred tremi leti tega zlodja kupil, sem mislil, da sem že požrl Weimar. Prezrl sem droben tisk na dnu vodnika:

»Kurze Einfuehrungen.«
Skorajda neprevedljivo. Še najbolj prav bi jih poimenoval »skromna spoznanja«, česar jim ne gre odreči. Ko katerega od njih prebereš, šele veš:

Reveš si s svojim znanjem. To so drobtinice. Vabilo, da zarežeš v hleb.

V prospektu »Weimarsko staro pokopališče« piše:

Johann Peter Eckermann, 1792—1854, deseta vrsta, grob številka štirinajst.

Našel sem gomilo. Stodvajset let je že minilo, kar so ga začeli črvi žreti. Tridesetletnika je povabil sam veliki patriarh v Weimar, da bi mu mladi zaljubljenec v njegovo delo postal desna roka, urednik njegovih zbranih del in družabnik pri kosilih. Pogovori po kosilih so se marsikdaj raztegli v tiho noč. In mladi, pridni Eckermann je v svoji tihi sobici vsak dan sproti zapisoval, kar mu je veliki poet povedal. Devet let in dan za dnevom. Tako so nastali njegovi znameniti »Pogovori z Goethejem«. Brez njih bi pristal tudi Goethe za stopnico nižje.

»Eckermann je začel pri Nemcih novo zurst literaturo, ki jo bodo poslej mnogi posnemali. In usak mojster bo vsaj na